Så var det förr...

Hänt och Känt

i

Södra Rörums socken

Södra Rörums Bygdeförening
1998

Utgiven av

Södra Rörums Bygdeförening
1998

Av Bygdeföreningen har tidigare utgivits

1984	Mitt i Skåne
1987	Minnen och boplatser
1989	Vårdträd
1991	Södra Rörum under 100 år
1993	Bondeminnen & Emigrantöden
1995	Våra byar – då och nu

Stort tack till Färs & Frosta Sparbank för bidraget till årets bok.

Studiecirkeln

Där sjunger en kär gammal visa
där ute i vångarnas säd
Den susar stilla i kronorna
i gårdarnas åldriga träd.

Den stiger med doften från blomstren
emot mej ur hembygdens jord.
Och husen och längorna kring mej
nynna sakta dess vänliga ord.

Det är min barndoms kära visa
som idag kommit till mej på nytt
Jag sitter och ler i drömmar
och glömmer åren som flytt.

Så skriver skalden Teodor Tufvesson i sin dikt.

Vi som sysslar med att dokumentera vår hembygd har också hört den. Det är en hälsning från dagar som flytt. Vi ska nu minnas tillbaka och ännu en gång berätta om personer och händelser som har varit intressanta för bygden.

Till Södra Rörum

Av Brita Olsson

Vem låter sin hembygd försvinna
i glömskans förmörkade skrymslen ?
Där man tog de första stegen
upptäckte de färgrika blommorna
travade bland de gamla husen
lekte med barndomsvännerna
drev korna och red på hästarna
upplevde den växande säden
plockade färskpotatis och rödbetor
åkte hölass och band sädeskärvar.

Där gårdsplanen, bäcken och åsarna
skogen och skuggorna i månskenet
bollspelet i gläntan
inbjöd till äventyret.

Där man vevade grammofonen
och dansade tango på logen
i köket eller drängstugan
spelade kort eller sällskapslekte
Byta namn, Två kamrar eller Alfapet.

Där generationerna inte var splittrade
där barn, ungdomar och gamla
på sitt sätt tillhörde gemenskapen
och liksom var sammanvävda
som mönstret i ett tygstycke.

Men när de första husen började rivas
kanske en älskad plätt för någon
när den mödosamt uppodlade jorden
med sina stenomgärdade åkerlappar
minnesrunor över förfäderna,
när de blev hinder för den ekonomiska beräkningen
i den Heliga Marknadens kalkyler
denna allvetande Makt i världen
när skolan, posten och affären
likt fågelsträck börjar flyga
till större och bättre födkrokar.

Då revs bitar ur bygdesjälen
och det trampades på deras liv
som aldrig upphört att älska
Hembygden.

Södra Rörum i Nordiska Museets arkiv

Åke Rennstam

Nordiska Museet i Stockholm började under 1920-talet att engagera skrivande medarbetare runt om i landet. Museet skickade ut frågelistor som kunde gälla de mest skilda ting som traditioner, lekar, lantbruk, jakt osv.

Följande uppteckningar från S.Rörum har kopierats och finns i Gamla skolan för studium:

ämne	sid	ämne	sid
Sädens torkning och inbärgning	6	Manligt och kvinnligt	22
Husdjurens skydd och sjukdomar	22	Tröskning, sädesrensning	14
Fiske	6	Skörd	16
Ljuster	2	Sådd och sättning	20
Spisar	10	Klädtvätt	12
Festeldar	8	Ull	10
Rånjärn och rån	2	Torkhus	10
Leksaker och spel	18	Ärtodling	12
Plogskrapan	4	Halmtak	16
Kyrkogrim – kyrkrå	12	Tjänstefolkets bostäder	16
Sägner om svenska kungar	8	Statarna	16
Buk-oket	3	Brytestuga i Gunnarp	2
Psalm och psalmbok	1	Spisformer	2
Den siste kärven	2	Boningslänga i Gunnarp	2
Mat och måltidsseder	13	Boningslänga Mannarp	2

Nils Trulsson i Funderset var en av dessa meddelare och med en flytande penna och ett språk fyllt av poetiska vändningar dokumenterade han vår trakts seder och bruk, lantbruksgöromål etc under 20 – 30-talen i återkommande rapporter till Nordiska Museet.
Han föddes i Ljungarum 1857 och flyttade till Funderset 1861 tillsammans med föräldrarna Truls Persson och Else samt brodern Jöns. De blev nybyggare och på skorstensstocken i det gamla huset står årtalet 1860 kvar.

Här följer ett utdrag av hans totalt 22 sidor långa bidrag från 1930.
Ämnet var: <u>Manligt och kvinnligt.</u>

Mannen i motsats till kvinnan var i den gamla tiden: Kraft, energi, uppriktighet och i med- och motgång lika, då drog kvinnan med sitt ljuva, milda, behagliga och uppmuntrande väsen honom oemotståndligt till sig, för att gemensamt leva lyckliga genom livets strider på detta tellusklot, som de börjat sin värld.
Det var ju förr i tiden, likaväl som nu, skamligt för en man att visa för djärva ömhetsbetygelser mot sin dam offentligt. Det förekom dock grova ord och åthäver, men de blev i regel till spe och åtlöje.
I den gamla tiden var det inte mer än en mening om saken, vilka plagg som vore det mest utmärkande för mannen och det var kronans kläder eller sina egna när han skulle marschera till Ljungbyhed och andra ställen för att uppövas till fäderneslandets försvarare.
Då vore de klädda i svart rock och väst med grann klockekedja och vita byxor samt kokard på mössan som satt på sne.

De sjöng:
"Takto, takto lappade hosor och bättre sko" eller *"Jens Persson lå på lägret i fjor, krellevelle oppombom, Han var en glad o livad fyr krevelle oppombom"*
När de så efter sju sorger och åtta bedrövelser kommo hem igen, ansåg de sig själva mycket belevade och fulländade krigare med mod i barm och kraft i arm, för att hugga i med det gamla vanliga arbetet iförda den vanliga klädseln såsom ex förskinn för smeder och skomakare samt verktyg som yxa, såg, nödja och järnbla (klubba och kilar) för skogsarbetaren.
När så söndagen kom och de nödvändigaste sysslorna var undanstökade klädde mannen sig i söndagsstass med hatt, käpp och klocka. Han ordnade skägg och polisonger och gick lite småärenden här och där för att fördriva tiden. Sidoskägg och mustascher bars mest av militären medan helskägg brukades av män i allmänhet.
Öronringar brukades också förr av männen. Ibland kunde de sätta en vaxad tråd istället.
Gamla knektar vore ofta tatuerade. En riktig Nimrod var yrkesjägaren som med mynningsladdare, kruthorn, knallhattar och slidkniv drog ut på jakt.

Kloka gubbar och gummor
Ja, herre gud vad den tron har växt bort eller blivit utjämnad med bildning och vetenskap.
Där var en sån filur i N.Mellby som kallades Mölle-Jenssen, en i Åsum som hette Åsumspågen och en i Köinge som kallades för Slinken.
De ockrade så gott de kunde på allmänhetens okunnighet ty de var några knipsluga hypnotiska rackare som påstod att de kunde bota och skada allting i universum.
En gång i min ungdom blev jag sänd till en klok gumma, som kallades för Sköldskan, för att söka bot för en olidlig tandvärk. Jag skulle sitta på en stol, då hon med värdighet och klok min vilade med den ena handen på min skuldra samt med den andra knotiga kelade mig på kinden allt under det hon mumlade besvärjelser och trollformler. Emellanåt rörde hon med handen vid jordgolvet och spottade. Sen sa hon "Nu blir du bra", men så fan heller !
Jag var väl inte nog troende, ty när jag gick hem fick jag ej blott sju, utan sjuttiosju gånger ondare och läste en bit ur litanian "bevare oss milde herre Gud för sådana människor".

Drängkammaren
I äldre tider hade drängarna sina platser i en liten drängstuga i stallet möblerad med en kista om de hade någon, ett litet väggskåp där de förvarade pluntan och snusburken. I bästa fall var golvet stensatt med kullersten, annars var det jordgolv och ingen eldstad. Ibland låg det en liten snödriva på täcket och frosten satt på väggarna. Hemmasönerna hade shiffonjer och klädhängare och deras bostad var i boningshuset. I drängkammaren trakterades ofta fejlan som var det populäraste instrumentet men sen kom bälgaspelet eller piglockaren som det kallades.

Kvinnligt
Det kvinnliga idealet av de yngre årgångarna förr i tiden, såväl som nu, skulle ha en slank kropp, något undersätsig, röra sig lätt och ledigt i det arbete som fordrades inomhus som: "väva vadmal, slå isamman, låta skälet gå rätt". Allt skulle beredas: spinna såväl ull som lin och väva både vadmal, verken och blångarnsväv till vardagsbyxor mm.
Allt skulle tillverkas i hemmet från spädbarnets linda, brudens täcke och likets svepning. Därtill skulle kvinnan även uppreda slakt och bakning på egen hand.
Kvinnan i hemmet hade i regel gott anseende och förtroende som husmor som de övriga familjemedlemmarna tog hänsyn till. Vid måltiderna sutto alltid far och mor vid övre ändan av långbordet, söner och drängar på en bänk vid långsidan. Döttrar och pigor skulle ej sitta

utan stå och äta vid den sidan av bordet som vette ut mot köket så att de kunde hämta mer mat åt de sittande. Var och en visste sina platser vid bordet efter ålder, visdom eller kunskaper.

Moral

Kvinnan hade inte den frihet som sena tiders barn. Hon kunde t ex inte besöka lokaler där det spelades kort mm såvida hon var mån om sitt rykte och vandel. Moralen var snävare så kvinnan hade mycket lite rörelsefrihet. Översittarordet "kvinnan tige i församlingen" har förkvävt många härliga kvinnoideal. Hon fick ej deltaga i stämmor o dyl. utan fick tiga och lida över alla beslut.

I kyrkan hade hon sin givna plats till vänster och när de skulle gå fram till nattvarden då skulle hon passa på när mannen stigit upp från sin bänk och gjort sig ren om näsa och mun från snus och följa honom fram till altaret och inmundiga majsoblater och malagavin.

En smällhet sommardag kunde hon ej heller trippa ner för att löga sin kropp i det härliga vattnet.

Klädedräkten för kvinnan bestod mest av de gamla snitten. Alltid i förkläden både helg och söcken. Vid högtidliga tillfällen hade de granna färgrika, konstvävda och vid begravning, nattvard, konfirmation och bröllop skulle det vara vita förkläden med breda fållar och vit klut på huvudet. Även det mest välvårdade hår fick kvinnan ej bära bart och hon fick ej vara kortklippt. Håret skulle i ungdomen hänga i två långa flätor på ryggen.

Det var ej så lätt för en kvinna med barn att bliva gift. Annat var det för mannen, han kunde bli fortare gift, ty han hade visat att "han dög till något".

Kvinnor skulle inte heller rida eller syssla med hästar. Det var bara jordegumman som vid svårt vinterväder tilläts rida genom snödrivorna. Annars var det Grevinnor, Baronessor m fl adliga som red fullblodshanoverare.

Det var en gång en ungkarl som hade tre kvinnor att välja på och han var i valet och kvalet. Då flög en idè på honom. Han simulerade sig sjuk, ställde till med oreda i rummet för att se vilken av de tre som skulle ställa bäst till rätta.

Den första som kom sa: "Jag kan streda över allt". Den andra sa: "Jag kan hoppa över allt ihop" Den tredje tog sig för att ordna upp all bråte och hon blev den lyckliga bruden.

Arbetsfördelning

Det fanns inte en manlig själ som kunde eller ville mjölka eller laga mat. Trädgårdsarbete kunde möjligen pojkar hjälpa till med. Körslor och husbyggen har alltid varit manliga arbeten men lättare körslor kunde kvinnan få göra om hon hade lust. En pojke fick aldrig hjälpa till i kök och hushåll, men vakta fåren och getterna för hela byalaget på gemensam betesmark och blåsa i byahornet för att skrämma ulven fick han göra. En flicka fick vakta gässen så därför kallades de för gåsatösen och fårapågen.

Det var inte så lätt att vara självförsörjande kvinna. De fick ta till den gamla husslöjden som väva, spinna, sticka strumpor och vantar. De fick därefter heta vävesan, sponekärringen, hosekärringen etc. Det hörde till kvinnans arbete att sprida ut gödseln på åkrarna sen hon först lastat den och lagt den i bunkar på åkern.

Kalvar, höns, får och lamm ålåg det kvinnan att sköta samt att se till att dörrar och fönster voro stängda. Även byk och linberedning var hennes sak medan männen skulle bråka linet då detta var styvt. Vid slåtter och lövtäkt skulle männen hugga gräs och buskar och kvinnorna stränga gräset och binda lövkvastarna.

Barndop

När ett barn skulle födas hämtades jordegumman med fart och maken skulle vara närvarande ty, sades det, "hade han varit med om det ena skulle han vara med om det andra också".

Vid barndopet skulle någon i mannens släkt vara gudföräldrar och faddrar. Gudmor skulle tvätta, linda och kläda det till dopet och lägga en peng i lindan så att barnet fick tur och lycka i livet. Under dopakten skulle även gudmor läsa tyst Fader vår och Välsignelsen före prästen för att barnet skulle få lätt för att lära.

Bröllop

Vid bröllop var det ett fasligt fläng för kvinnorna att ställa iordning inomhus. Det skulle städas, bryggas öl, bakas och lagas massor med mat. Men gästerna hade också förning med sig såsom bröd, smör, ost, stek, fat med risgröt samt spettekakor, tårtor och andra kakor.
Männen gjorde rent och fint utomhus. Ungdomarna band och reste äreportar och det sköts så att fönsterrutorna klirrade och gick sönder.
Bröllopet kunde pågå en hel vecka så det blev väldigt ansträngande för tjänstefolket. Hövsmannen skulle gå och krusa alla innan de gick till bords. Ibland fick han ta dem i famn och föra dem till bords fast de mycket väl visste sina platser. Jag har som liten själv sett hur det gick till och undrade varför de var så motsträviga fast de var så glada. Till kyrkan skulle bruden åka tillsammans med sina föräldrar och brudgummen med sina, där sedan brudens fader ledde fram henne till altaret där de sammanvigdes till en hel människa.

Begravning

Vid dödsfall skulle kvinnan tvätta och kläda liket samt gräva ner de kläder den döde haft på sig vid dödstillfället. Om det var en ung flicka skulle hon prydas med myrtenkrona och slöja som en brud. Vattnet som den döde tvättats i kom någon vidskeplig person och hämtade för om man hade något lyte skulle det hjälpa att tvätta sig i, men det skulle vara en kvinna till en man och tvärtom. Rakning och klippning av den döde utfördes alltid av män, likaså nedlades i kistan sax och psalmbok tills begravningen. Närmaste snickare kom och tog mått på den döde för att snickra ihop de fyra bräderna till en kista och måla den med kimrök så den blev helt svart samt beströ den med krossat glas så den skimrade. Därefter skars ett kors av glas som lades på locket.
Det var inte så lätt att forsla lik till kyrkan förr. Det brukades aldrig häst och vagn utan kistan bars på en likbår med fyra utstående ändar. Fyra män bar den på axlarna. Bärarna byttes till men de fick inte stanna utan byta på gående fot. Det var sed att många kom för att följa liket fast de inte var bjudna. Två män skulle gå före för att ringa i klockstapeln. Någon av grannarna hade grävt graven och efteråt skulle de "kasta på liket" alltså fylla igen graven med träskyfflar som skulle läggas på gravkullen.
Så gick det till förr men började ändras i min barndom så att de körde sakta åstad med liket, men som vildar hem igen.

Högtider

Till julen var det mycket bestyr för kvinnorna med slakt och bakning som skulle vara ända till påska. Rengöring överallt. I de gamla ryggåsstugorna med de svarta taken skulle det smällas upp stjärnor av kalk och på väggarna fästes det upp granna täcken som kallades drättadukar. De voro konstvävda med flera färger i lingarn. De skulle sitta uppe hela julen som på den tiden varade till påska.
Min ädla och goda moder talade om att i hennes barndom togs det in bås (halm) i stugan för att barn och ungdom skulle ha något att leka i.
De andra stora högtiderna vore av ungefär samma natur allt efter årstiderna.
Till högtiderna var det männens uppgift att hugga en massa björkstickor ty det var inga andra lysmedel än stickor och stearinljus.

Vid taklagsölet skulle kvinnorna tvunget vara med . De satte en stor krans av blommor på en lång stång. Sedan slog timmermannen tre väldiga slag med yxan och folket hurrade tre gånger.
På de gamla slåtterfesterna gick det muntert till. Uppstigning klockan två på morgonen för att hösta. Männen högg med skarpslipade liar och kvinnorna med granna fästmörivor räfsade och bredde ut gräset. På kvällen blev det gille med dans.

Brytegille
Brytegillena, ja det är en saga blott. Men i en passande hälla hade byn uppfört eller nedgrävt en bastua. I den fanns en välvd ugn, murad av sten som kallades för galten. Där eldades det och linet lades på slanor ovanpå för att torka. Det var särskilda gummor som torkade linet så att det blev passande att bryta. Utanför stod långa rader av kraser och rensebröster (bråkar) där männen hjälpte till med att bråka. När så brydlesäsongen var slut blev det liv och lust för då kom pigor och drängar för att ha roligt och muntert med kortspel, flirt, sång m fl ungdomliga upptåg.

Vårkänslor
När den härliga våren gjorde sitt intåg med grönskande lundar och spirande blommor var det sed att pojkar och flickor träffades på en viss tid och plats för att leka och spela boll.
När en flicka blev alltför efterhängsen kallades hon för fula ord som "flopa, maskin, luder, stroga" mm. Var det en pojke fick han heta "tase, knöl, horehonn" mm.
Mycket skämt och glada vitsar förekom när ungdomarna låg i ladorna om somrarna, den berusande doften av torkade blommor och hö gav anledning till en och annan öm kärleksförbindelse som det kunde bli oanade följder av.
Pojkarna kunde få öknamn som "den otäcke knölen, den rälie tasen, karaslusken" medan flickorna kunde få heta "lilla nåden, blian, tröllekamen, rakan, skattan, pyttan, stertan" mm.
Det var mer förnärmande för flickan att få öknamn ty hon blev knappt så i ropet som förut men pojken satte näsan i vädret lika högt för det.
Ja sådant var livet människorna emellan och kommer väl i fortsättningen att bli på samma sätt, fast under andra former och variationer. Det var en gedigen och mångsidig frågelista som tänt upp minnen från min glada ungdom som jag nästan glömt och säger jag nu tack för denna gång.

Nils Trulsson 1930

Maria och Nils Trulsson, 1920

Södra Rörum i Folklivsarkivet

Åke Rennstam

Under 30-talet fanns det några framsynta personer som gick omkring i socknen och frågade ut äldre personer om gamla tider. Det kunde gälla folktro, seder och bruk, sägner och huskurer, högtider och gillen mm. De skrev ner dessa berättelser för att spara dem åt eftervärlden.
Två av de flitigaste var Kjell Hagberg och Hilding Thorbert.
Det ovärderliga materialet finns förvarat på Folklivsarkivet i Lund och Nordiska Museets arkiv i Stockholm.
Bygdeföreningen har kopierat det mesta i Folklivsarkivet, 625 uppteckningar, och förvarar det i Gamla skolan i Södra Rörum, tillgängligt för envar..

Så sätt Er ner i Gamla skolan, bläddra i pärmarna, läs och begrunda hur folk levde i våra byar för mer än hundra år sedan.

Här följer ett litet urval av det rikhaltiga materialet.

Gillen

Av Greta Nilsson, född 1870, berättat för Kjell Hagberg

I forna dagar hade folk inte så stora möjligheter att roa sig. Vardagen bestod av arbete och slit så därför blev gillena en ljuspunkt i tillvaron.
Greta Nilsson beskriver en del av de gillen hon minns.

Åldermansgille
Den förste maj hölls åldermansgillet. Det hölls hos Åldermannen. Min far var Ålderman fem år i rad. På den tiden bestod trakteringen av hörnamad, d.v.s en trehörning av en rund brödkaka. Brödkakan klövs i fyra delar. På denna trehörning gjordes ett hål och i detta klenades smör och över smöret lades den utgrävda brödbiten. Ovanpå detta lades en trehörning ost. Till hörnamaden fick de en sup.
Under tiden de åt hade de överläggning om byns angelägenheter, de valde ålderman för nästa år, beslöt om uppsättande eller lagande av stängsel samt om försäljning av byallmänning eller om annat som rörde denna.

Lövhyddogille
Lövhyddogillet var ett kransagille och hölls pingstafton. Då var de ute i skogen bland de nyutspruckna löven och roade sig. De bundo kransar av löv och hängde på varandra. Så lekte de änkelekar och ringlekar. En spelman spelade fiol. De fick ingen mat utan roade sig med dans och lek. Kransarna tog de med hem och hängde på väggen.

Kransagille
Midsommarafton hölls nästa kransagille, det s.k. midsommargillet. Ungdomarna samlades tidigt på morgonen då de gick ut i skogen och hämtade löv och blomster.
De klädde midsommarstången och satte pioner i toppen. Sen bjöd mor på kaffe med kopparkakor som kokades i flottyr, gorån och klenor.

När stången rests hurrades det tre gånger för den och tre gånger för ungdomen och sen dansades det till spelmannens toner tills solen gick upp.

Skattegille
Dagen innan de skulle till Hörby och betala skatten samlades alla som bodde på denna sidan om kyrkan i en bondgård och betalade där skatten.
Bonden, som tog emot skatten för att lämna den i Hörby, bjöd på kaffe och dopp samt brännvinsgök. Inne i Södra Rörum fanns ett likadant lag.
Dessa gillen kom bort på 1880-talet.

Malttorkegille
Malttorkegillet hölls vid Mikaelitiden. Ungdomen i byn samlades då för att hjälpa gumman som skulle torka maltet, den s.k. Malttorkegumman. Malttorkan var en jordhydda, i vilken bräder voro ställda på slänt med hål i. Maltet lades på dessa bräder. Under fanns en galt vari det kölnades med ale och ene. Maltet rördes ofta så att det torkade ordentligt, och fick ligga tills det var riktigt torrt, i allmänhet tre dagar.
Beredningen av maltet innan det fördes till malttorkan tillgick sålunda:
Säden lades i bunkar på loftet och stänktes med vatten. Därefter täcktes det över med ett täcke och stänktes varje dag under åtta dagar. Sädeskornen skulle gro i ena ändan men inte i den andra. Sedan östes det i säckar och fördes till malttorkan.
De som ägde maltet skickade kaffe och brödskorpor och bullar till gumman som bjöd ungdomarna på detta. De lekte och roade sig utanför stugan med änkelek, rundlek, väva vadmal mm.

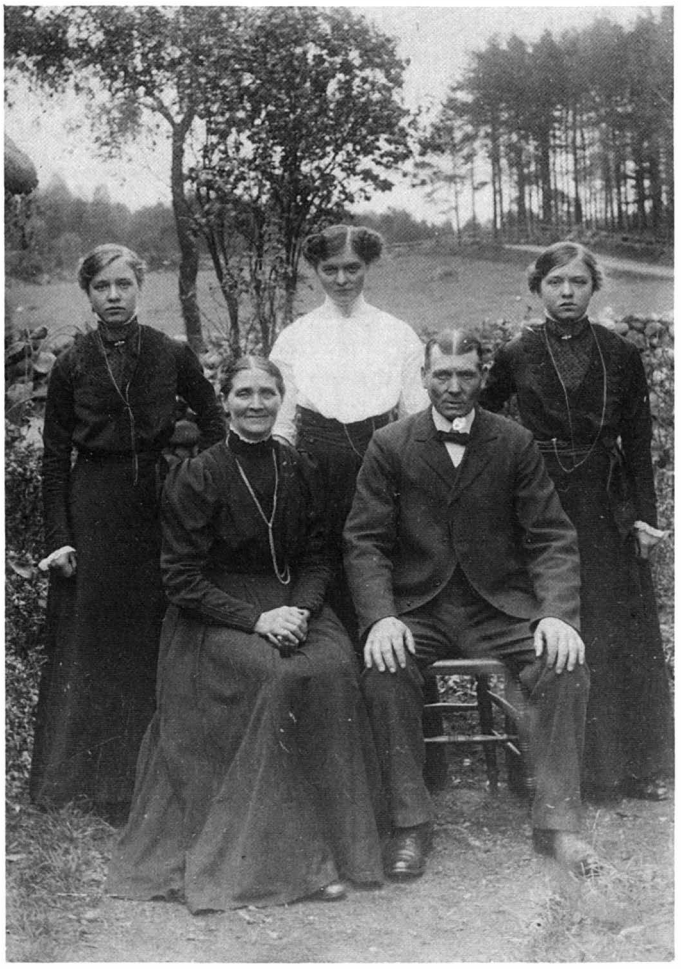

Greta Nilsson, 1863 – 1948, med maken Jöns och döttrarna Agnes, Ester och Gerda

Hur julen firades i mitt hem på 1880-talet

Av Greta Nilsson, berättat för Kjell Hagberg

Julafton skulle allt vara färdigt till aftonringningen vid solnedgången. Då samlades vi vid bordet i stugan. Vid ena hörnet låg tre bröd ovanpå varandra, det ena var grovbröd. Ovanpå dessa låg en ost. Detta fick ej röras förrän Knutsdagen.
Av bröden skulle hästarna ha på våren, så att de blev starka. Dessa bröd kallades för heliga bröd och osten för helgdagsost. Julbordet var dukat med smör, ost, rökad lammskinka, öl mm.
Far läste först julevangeliet och sedan sjöngs en julpsalm och vi barn fick läsa en bordsbön.
Så åt vi mörkespis – det var den mat som stod på bordet. Fyra ljus stod på bordet, två vore tända och två, fars och mors, vore icke tända. Klockan nio var det kvällsmat som bestod av lutfisk, potatis, sås, smör och ost, risengröt och mjölk. Till gröten rimmades det och jag minns än några rim:

Denna gröt är kokt av mjölk och kärna
Därför äter jag så gärna

Denna gröt är kokt i gryta och inte i spann
Därför äter jag så mycket jag kan

Viter gröt, smakar söt,
Ack, att gröten aldrig tröt

Nötter, äpplen och godsaker fick vi ej smaka förrän på annandagen. Vid midnatt innan vi gick och lade oss fick vi lite gott som kopparkakor, klenor och en liten ostsmörgås.
Halm hade bretts ut på golvet och där låg vi alla i syskonbädd. Vi låg med kläderna på men hade huvudkuddar och bänkatäcken över oss. Det skulle likna att Jesus låg på strå i krubban.
Vi lekte jullekar och sjöngo julsånger men när klockan slagit tolv skulle allt vara tyst för då föddes Jesus till världen. Klockan fyra kom mor med en morgonbit till oss. Det var gröt från gårdagen och en kopparkaka. Vi satt i halmen och åt ur handen. Sen gick vi alla till julottan.
Mor tände två ljus i varje fönster och två på varje bord och på matbordet tändes även fars och mors ljus.
De gick med träskor till kyrkan och i fattigstuan hade de högtidskläder som de tog på sig. Kludar, vita förkläden, svart eller mörkblå tröja, blå väst med silverbårder, en mörk långveckad kjol .
Om ett ljus i kyrkan brann ner skulle någon som satt intill dö under året och om ett ljus slocknade på altaret eller predikstolen skulle prästen dö.

När vi kom hem fick vi frukost. Under julen fick vi själv smörja vår mat (bre våra smörgåsar). Det fick vi inte annars förrän vi var konfirmerade.
Juldagen tillbragtes i största stillhet.
Annandagens morgon fick vi till morgonmat de nötter, äpplen och kakor som stått på julbordet. Det var vid fyratiden. Sen gick vi upp och klädde oss för att vara färdiga när de kom och sjöng Staffansvisan. Senare på dagen gick byalaget till varandra och drack kaffe.
Den första julgranen hade vi i mitt hem när jag var 10 år gammal. Det var en liten gran som stod på bordet i en träfot. I toppen var en gosse i gul metall. På gossens axel satt en ängel med en flagga handen. För övrigt var granen klädd med hemmastöpta ljus samt änglar och grisar i kakdeg.

Varsel och huskurer

Av Hilding Thorbert

Varsel

Om man drömmer om lik blir det regn
När Gyllenramen (Vannskvatta, Hackspett) skriker blir det regn
När Ravn (korpen) skriker inträffar dödsfall, antingen i gården korpen flyger över eller ute i vildmarken

Medel mot Engelska sjukan.

Berättat av Mor Karolina Jönsson

- I min hemtrakt brukades följande medel mot Engelska sjukan: Man plockar nio st. olika slags fruktbärande träkvistar. Var och en av dessa kvistar skär man i tre delar som sedan kokas en stund i ett kvarter osilad mjölk som bör vara från en helt enfärgad ko. Denna dekokt intages en gång i ny och en gång i nedan.

Medel mot vårtor

Berättat av Far, Jöns Jönsson

- Man skall taga lika många ärter som man har vårtor. Dessa ärter skall man sedan taga och kasta i en djup brunn, och innan ärterna nått botten skall man vara inne i huset igen där man bor.

- Man skall gå tigande till en granne och stjäla ett stycke fläsk och med detta gnida vårtorna. Därefter skall man lägga fläskbiten på ett undangömt ställe, där varken man själv eller någon annan går över, ty går någon över detta ställe kommer vårtorna tillbaka.

Medel mot fräknar

Berättat av moster Vendela Olsson

- Man skall stiga upp en morgon innan solen gått upp, i månens nytändning och gå ned till en å eller bäck som rinner mot norr. Här skall man tvätta de ställen på vilka fräknarna är. Ifrån det man stiger upp till dess man kommer hem, får man inte tala till någon. Man får inte tala om för någon att man tvättat sig för att få bort fräknarna.

Medel mot ringorm

Berättat av Moster Vendela

- Man skall först rita en ring runt revormen med en stoppenål. Därefter ritar man med stoppenålen en ungefär lika stor ring på golvet. Ett kors ritas sedan i revormen och ett likadant i ringen på golvet. Sedan spottar man tre gånger på revormen, tvi, tvi, tvi, och lika ledes på ringen på golvet.

Medel mot vårtor

Berättat av Ebba Persson

- Man går till ett vångalne (skogsgrind) strax efter det åskat och regnat. Här tager man så av det vatten som samlats på en av grindstolparna och tvättar vårtorna. Vårtorna går sedan bort.

- Man gå ut i skogen en dag då det kommit en ljum regnskur. Tager där en stor vit snigel. Med denna gnider man vårtorna. Dessa gå bort efter någon tid.

Barndomsminnen från Södra Rörum

Av Hilding Thorbert

Från mitt hem och min barndomsbygd i Södra Rörum har jag många ljusa och vackra minnen. Särskilt går tankarna till den vackra naturen med omväxlande lövskogsklädda höjdsträckningar, rullstensåsar och åkrar dem emellan. Naturen är typisk för bygden norr om Ringsjön. Här har vi vackra bok- och ekskogar, fast den mörka granen allt mer erövrar mark.

Min barndoms lekkamrat, Anton Nilsson från Hagstad, och jag var natursvärmare och tillbringade en stor del av barndomstiden med att ströva omkring i skogsmarkerna. För oss var det framförallt två områden som vi särskilt intresserade oss för: Per Nils skog och Prästaskogen. Per Nils skog var en del av en skogbeväxt rullstensås, som från Kvesarumstrakten i böljande västlig riktning drog genom byn. Åsens östra del till vägen S.Rörum - Höör kallades då som nu för Lilla Jären. Efter avbrott för åkrar kallas fortsättningen till vägen S.Rörum – Ludvigsborg för Stora Jären eller kort och gott Jären. Här är åter avbrott för åkrar och så fortsätter åsen åt Bjevrödshållet, men denna del bär namnet Jällen. Jären ägdes av flera lantbrukare, men vi talade alltid om Per Nils skog, därför att vi nog höll till mest i den delen som då ägdes av Per Nilsson.

Om våarna var här rikligt med blommor. Vi plockade blåsippor, vitsippor, vårlök, lungört och andra vårblommor. I slutet av maj liljekonvaljer. Vi strövade gärna omkring på Jären, men endast om dagen, när kvällen kom gick vi aldrig dit, ty då kunde vi råka ut för Jällakäringen. Hon höll till både på Jällen och Jären och var en fruktad trollkäring. När mörkret fallit på och natten var inne, härskade hon, och olycklig den som råkade ut för hennes vrede ! När det åskade brukade de äldre säga: - Nu byger Jällakäringen ! D.v.s att hon tvättade och bankade eller klappade sin tvätt med klappeträet. När dimman stod över Jällen sa man:
- Nu byger Jällakäringen, då blir det regn om tre dagar !

Den så kallade Prästaskogen sträckte sig från Rörums by till Östenstorp. Skogen här bestod till största delen av vacker bok- och ekskog. Här fanns inte så många blommor som i Per Nils skog, men vi plockade bl. a. skogsstjärna och ekorrbär. För några år sedan visade Anton Nilsson mig en i Skåne ganska sällsynt växt om växte på hans utmark mot Store Mosse, myrliljan, Narthècium ossifragum.

Där Prästaskogen slutade mot Östenstorp låg två av prästgårdens torp: Bloms och Olas.
Hade vi Jällakäringen att vara rädda för i Per Nils skog, så var det värre i Prästaskogen, ty här kunde vi råka ut för Skogsnuan. Hon var verksam även om dagen och hade många hyss för sig. Hon roade sig med att driva med alla som råkade träffa på henne. Bland annat försökte hon få skogsvandraren att gå vilse, eller så slog hon sig ner i vagnssätet hos körsvennen för att ta hand om tömmarna, köra hästarna svettiga, och sedan skrattande försvinna in i skogens gömslen. I det förut nämnda Blomska torpet bodde tidigare en soldat Moll. En kväll när han var på väg mot hemmet från Rörums prästgård, där han utfört sitt dagsverke, mötte han ett likfölje. Han såg tydligt kistan vilken stod på metallkedjor mellan två stänger, som buros av flera män. Trots att han var soldat blev han rädd och det är ju inte att undra på.
Ett flertal personer har på en närbelägen plats kallad Mörka Böged, gått vilse utan att kunna klara av mot vilket håll de skulle gå eller var deras hem var beläget.

Mellan Långarelien och Östenstorp finnes ännu an öppen plats med ett stenröse till höger om vägen inne i skogen. Här fanns i början av 1800-talet en dansbana. Det var en s.k. jordbana och på stenröset brukade spelmannen sitta. En person från Östenstorp har talat om, att när han sent om kvällarna kom körande med häst och vagn mot hemmet från Bjevröds kvarn med malen säd eller från handelsboden, stannade alltid hästen Lotta. Hon gjorde tvärstopp mitt för platsen för den gamla dansbanan. Men ägaren gick av vagnen, tog hästen vid huvudet och ledde henne förbi platsen, och sedan gick hemfärden utan hinder. Ja nog hade Skogsnuan många hyss för sig, men nu är både hon och Jällakäringen sedan många år borta. Vart de tagit vägen vet man ej och ingen talar om dem mera.

När vi följde den slingrande vägen genom skogen mot Östenstorp och kommit till Långarelien, hade vi på vänster hand två låglandsåkrar som hörde till Prästgårdens jordbruk. Det var Tullemosse och Kiviksmaden. Från Tullemosse minns jag, att i närheten stod en gammal ihålig ek i vilken en ugglefamilj under en lång tid av år höll till. Anton och jag brukade om vårarna gå dit och på vederbörligt avstånd stå och se på de små dunkloten till ungar. På Kiviksmaden dikade på våren 1859 en man vid namn Nils Andersson. Då kom i diket fram en stor gädda, och hon hade till och med skägg. Dikesgrävaren tog en stor sten och slog efter gäddan i hopp om att kunna träffa henne. Men han missade och gäddan försvann och han kunde inte finna henne i diket. Dagen efter fick han veta vad det var för en gädda han sett i diket, ty då blev han mycket sjuk och svävade mellan liv och död i en hel vecka. Det var en trollgädda han råkat ut för, och en dylik går det inte att söka fånga eller döda, ty då kommer straffet ofelbart.

En annan plats i Prästaskogen som vi gärna besökte var Tuahus. Platsen skulle ha fått namnet emedan en torpare som hette Tue bott där en gång i början av 1800-talet. Där vid den lilla Tuahusbäcken har legat två små torp, så nog hade prästen i Södra Rörum under 1800-talet god hjälp till att sköta sin jord, då han hade fyra torpare till dagsverkare. Då Anton och jag strövade omkring i Tuahus syntes ännu ett par små kullar som visade var byggnaderna legat. Två små källare hade de haft i rullstensåsen intill. Rester efter åkerlyckorna och vildväxande snöbärsbuskar talade om att här har bott människor. Ena torpet på Tuahus innehades på 1870-talet av Anders Svensson. En dag då hustrun satt i vävstolen och vävde och dottern satt vid sidan om och spann, råkade hon tappa något föremål på golvet. Då det var skumt i rummet tog hon en svavelsticka och slog eld på. När den sprakade till föll gnistor ner i spånadslinet som tog eld och strax var elden lös i torpet. Anders lyckades slita loss vävräckan och rädda den, men huset och inventarierna brann upp. Nybyggnad blev det inte, ej heller bosatte sig fler torpare där. För många år sedan fanns i Tuahus en stor gammal ek. En sommardag slog blixten ner i den och splittrade den i millioner flisor.

För att komma till Tuahus gick vi över en backe, eller som vi sa lien, på vägen mot Häglinge. Backen är numera utgrävd. Den kallades allmänt för Kröckelien därför att det i närheten en gång i tiden bott två damer som gått på kryckor. Efter att ha passerat backen vek vi av åt höger och följde en mindre väg på en låg rullstensås kallad Stubbabacken. Där den slutade hade vi Tuahus till vänster i skogsmarken.

Under varma sommardagar brukade vi cykla till Kvesarumssjön och bada. Vi hade en bra badplats i Trulstorp kallad Store sund. Då min hustru och jag besökte badplatsen för många år sedan var den delvis beväxt med vass och vattnet var dyigt så den lämpade sig inte för bad längre. Något år senare köpte en malmöbo en fastighet i närheten av Store sund. Han har låtit rensa upp stranden och även anlagt en badbrygga där, så nu är det en förträfflig badplats igen.

På andra sidan Kvesarum, mot höörshållet, är det en rullstensås som kallas Labacken. Denna var vi intresserade av för här var nämligen några resta stenar, troligen minnen från järnåldern. De gamla berättade att det skulle vara en gammal kyrkogård och att här skulle kyrkan i Södra Rörum byggts någon gång på 1100-talet, men se, det gick inte! Byggnadsmaterialen som fördes dit om dagen försvann om nätterna och placerades på den nuvarande kyrkoplatsen. Detta uppfattades som ett tecken från högre makter som man inte fick sätta sig upp mot, och så blev Södra Rörums första kyrka uppförd på en av makterna anvisad plats. Då denna kyrka av sockenborna på 1800-talet ansågs för liten, revs den och den nuvarande kyrkan uppfördes på samma plats. Den stod färdig 1887.

Om handlingar från högre myndigheter gick långsammare på den tiden, eller om orsaken låg på annat håll vet jag inte, men då man efter ett oerhört arbete – man fick till och med ta till krut för att spränga bort de gamla kyrkomurarna – äntligen fick den gamla kyrkan riven, kom order från Stockholm att den gamla kyrkan ej finge rivas.
Då saken redan var fullbordad fick den nya uppföras för en kostnad av 33.000:- Riksdaler.

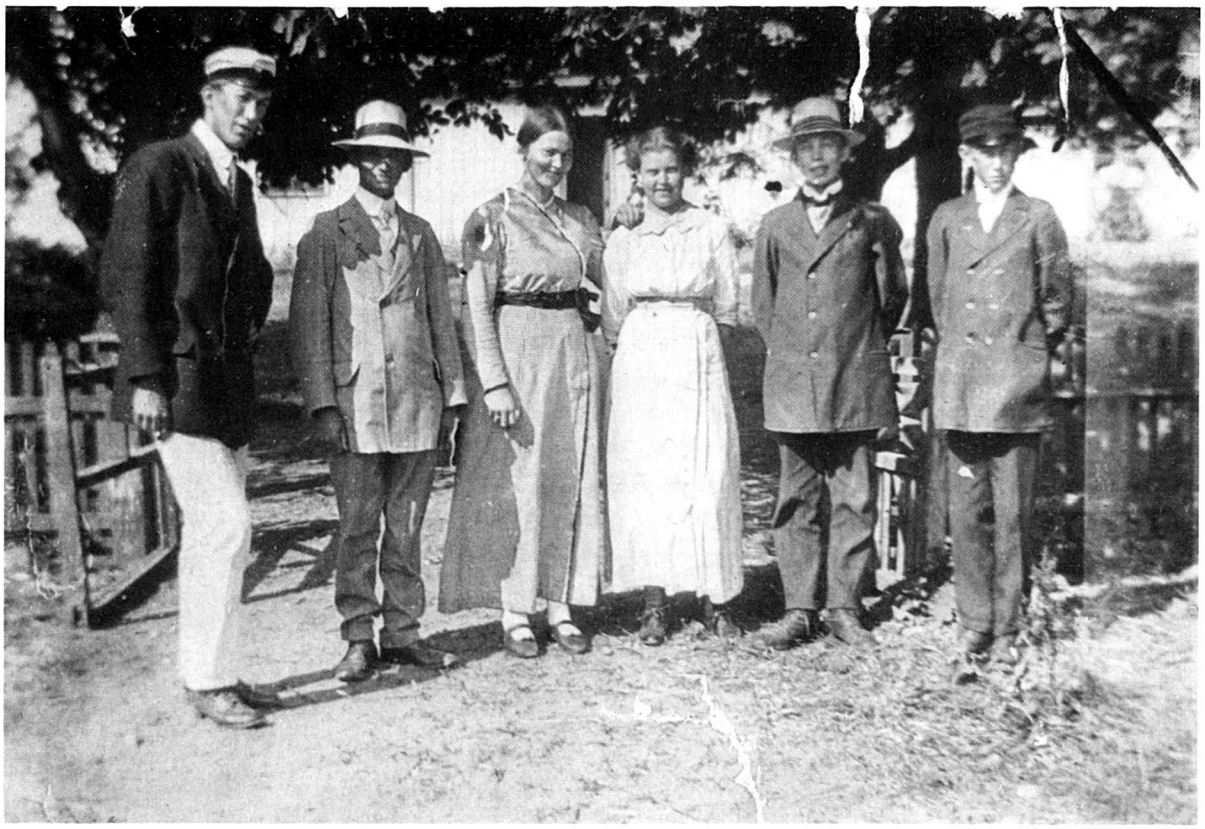

Från vänster Hilding Thorbert, Albin Larsson, prästapigorna Ellen och Gerda, bröderna Anton och Johan Nilsson

Min barndoms jular

Av Astrid Andersson

Julen är den högtid som både unga och gamla ser fram emot och gemenskapen med släkt och vänner är viktig.
Det ligger ett särskilt skimmer över barndomens julfirande och jag vill nu berätta hur det var i mitt barndomshem i Hagstad.
De första julama jag minns är från slutet av 1920-talet.

Lutfisken
Jag tycker fortfarande att julen började när Far kom hem med lutfisken. Det var långa smala, torra fiskar som otroligt nog gick att förvandla till god julmat. De luktade inte särskilt gott.
Fiskarna sågades itu i mindre bitar och Mor lade dem i blöt senast på Annadagen. Först låg de i kallt vatten som byttes varje dag och sedan lutades fisken i en blandning av kalk och sodalut där den svällde och blev vit och mjuk. Sista momentet var att den skulle vattnas ur några dagar för att bli färdig lagom till jul. Var den dåligt urvattnad försvann den nästan i grytan när den koktes, och för mycket urvattning gjorde den hård. Mor hade god erfarenhet och lutfisken blev alltid bra.

Slakten
Så var det dags för julslakten. Tidigt en decembermorgon medan det ännu var mörkt satte Far fyr under den stora grytan uppe i bastuan och skållevannet hälldes i för att komma på kok innan slaktaren kom.
Det var den glade och humoristiske Sven Klock från Gunnarp. Han blev bjuden på kaffe och en slaktesup innan arbetet började.
Sen kom det som jag tyckte var så fasansfullt. Far och Sven Klock och en medhjälpare, vanligtvis Sven eller Johan Johansson från Funderset, fångade in grisen i kätten, lade trynaband på den och drog den under vilda tjut ut på gården. Där sköts den med slaktmasken och lyftes sen upp på slakte-packen där den stacks i halsen så att blodet kunde rinna ut. Mor kom med en spann och en trävisp och blodet vispades tills det kallnat och ej kunde levra sig. Då blandades rågmjöl i och var sen klart att användas.
Grisen lades ner i skållekaret, en långsmal träbalja och det kokande vattnet hälldes över. Sen skulle borsten rakas av med trattarna och griskroppen göras riktigt ren innan den hängdes upp med ett hasaträ mellan bakbenen. Det var ett tungt lyft innan den kom på plats i vagnsporten.
Där skars den upp och räntan togs ut och lades i en korg med halm och ett rent lakan.
En annan viktig del av grisen var istran. Jag minns att Far kom med ett besman och vägde den. På den tiden var det bra att ha en fet gris med tung istra. Av den smältes det fina vita flottet som man kunde ha att bre på grovt bröd till flott-gåsar. Klenor koktes alltid i isterflott och skorporna blev särskilt sköra om det var flott i degen.
Ja, dessa grisar var långt ifrån våra dagars moderna, klassade extra prima mager.
Så fort som möjligt skulle räntan göras i ordning. Korgen sattes på en rullebör och så körde vi ner till bäcken. Där sköljdes tarmarna i rinnande vatten och gjordes rena och fina. Det var ett bra sätt att få dem rena men oerhört kallt om händerna.
Av blodet lagades blodkorv och blodpudding. Det smakade gott med lingonsylt till.
Istran skars i tärningar och fick ligga i vatten över natten. Nästa dag smältes den till flott. Detta silades och "grevarna" som blev kvar var goda att äta till blodpudding, stekt potatis mm.

Nästa dag styckades grisen och det lagades julmat som pressylta, rullekorv, leverkorv och leverpastej. Mycket kött maldes, dels till köttbullar, men också till olika sorters korv t ex. fläskkorv att röka och lungekorv.
"Fläskaböstena" saltades och fick ligga i stora saltkar några veckor innan de skulle rökas. Sen hängdes de upp på vinden där de förvarades flera månader. Särskilt gott var det med spegefläsk av skinkan som pålägg. Enligt ett gammalt talesätt fick dett inte ätas förrän "Göken gol".

Julstädningen
Tvätt och städning var mycket arbetssammare på den tiden. Tvätten lades i blöt i stora baljor och fick ligga där ett dygn. Sen filades den och koktes uppe vid bastuan i den inmurade tvättgrytan. Allt vatten fick bäras dit från gårdsbrunnen. Strax jag minns drogs vattnet upp direkt ur brunnen. En spann, fastsatt med en länk på rullen i brunnskaret, sänktes ner och fylldes med vatten och vevades upp och tömdes i baljor och spannar. Det var en stor förbättring när vi fick en gårdspump 1935. Men till köket fick vi fortsätta att bära in vatten.
Vi hade skurgolv i alla rummen och dessa skurades med såpvatten. Det luktade verkligen rent i huset. Mor lade trasmattorna med den finaste sidan upp och sen hängde hon upp nystärkta gardiner i fönstren. Till sist breddes de hemvävda dukarna på borden, och då var det julfint i hela huset.

Julafton

Mor och Far vid julgranen

Julaftonsmorgon sattes julkärvar upp till fåglarna och sen kom Far med julgranen och satte in den i stora-stua. Vi hjälptes åt att sätta i levande ljus, glitter och flaggor. Färgglada kulor och papperskorgar som vi själv gjort av glanspapper hängdes också i granen. I toppen sattes en strålande stjärna. I taket hängde vi upp girlanger.
När det började skymma tändes ljusen i granen och vi satt på golvet vid den varma Sirius-ugnen och kände att: Nu är det jul !

Mina fastrar Anna och Emma firade i regel julafton hos oss. Mor och faster Emma hjälptes åt att röra i risgrynsgröten och faster Anna malde senap med kulan i lerfatet så att tårarna rann.
All den goda julmaten plockades fram, lutfisk, senapssås och potatis koktes. Sen var det dags att ta plats vid bordet och låta sig väl smaka.
Julgröten med mjölk och jordgubbssylt var en fin avslutning.

Innan vi själva satte oss till julbordet gick någon av oss till Hanna och Ola med en skål gröt och lite annat gott. De bodde i en liten grå stuga vid sidan om vår bokebacke. De hade sand och hackat enris på golvet. Hanna hade lång svart kjol och rent förkläde på sig. Hon gick alltid med träsko på det kalla golvet.
Ola satt som vanligt vid sidan om spisen i den varma, goa onbänken. Ett ljus var tänt på bordet och lite ljus kom från spisen. Det var ett annorlunda julfirande.

Julklappsutdelningen var efterlängtad. Det var spännande att få se om man fick något av det man länge hoppats på.
Jultomten visade sig inte, men julklapparna låg under julgranen. Mor eller Far delade ut dem.
De innehöll både leksaker och kläder. Jag minns särskilt den julen jag fick min fina docka med långt ljust hår och blå ögon, som kunde blunda. Jultidningar var också roligt att få. De innehöll sagor och julberättelser med färgglada bilder. Det var Julbocken, Lilla Sessan, Bland tomtar och troll m. fl.
I detta sammanhang måste jag nämna att varje julafton fick min syster Ingrid och jag vars ett dussin apelsiner av Mormor. Dessa fick vi äta när vi själva ville. Det var nästan en liten förmögenhet. I våra dagar när sydfrukter finns året om skulle inte våra barnbarn tycka att det vore något särskilt.
Hemlagad knäck och marsipan, äpplen och nötter sattes fram och smakade bra. Så gick julkvällen med lugn och frid allt medan julgranen strålade och tomteblossen gnistrade.

Juldagen

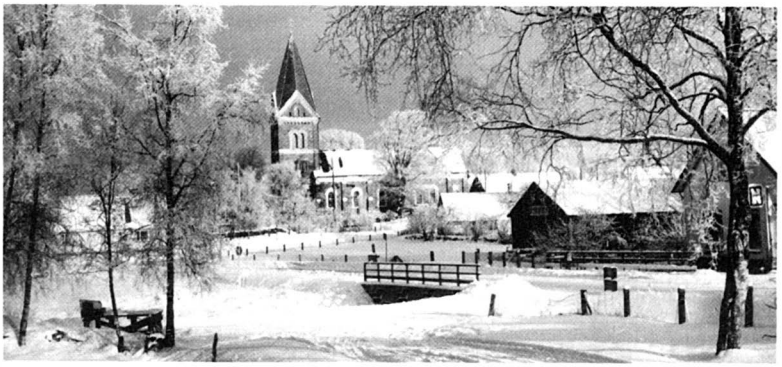

Julstämning i Södra Rörum

Tidigt på juldagsmorgonen åkte vi till julottan i kyrkan. Det var inte ofta vi kunde åka släde. Oftast var det barmark och det blev häst o vagn eller cykel istället. Alla de levande ljusen i kyrkan och i gårdarna runt om i byn gav ändå den rätta julstämningen.
När "Var hälsad sköna morgonstund" brusade från orgelläktaren i den fullsatta kyrkan och menigheten stämde in, var det verklig julglädje. Många sockenbor i förskingringen firade julen hemma i Rörum. Ute på kyrkbacken fick de tillfälle att träffa vänner och bekanta från förr.
Juldagen och Annandan var det skönt att känna julfriden och umgås med familjen och nära släktingar och prova julklapparna.

Annandagen - Trettonhelgen
Under Annandagen och under mellandagarna var det dags för julagille. Ibland kom Staffansryttarna på Annandagskvällen och sjöng julsånger. Någon gång kom det också julaspöge.
Det var inte alltid så lätt att känna igen dessa underliga figurer.
När det sen blev Knut och julen dansades ut kom det julaknudor och Felixgubbar.

En cykeltur på Södra Rörums vägar

- med en del sedan gammalt namngivna backar

Av Gustav Jönsson

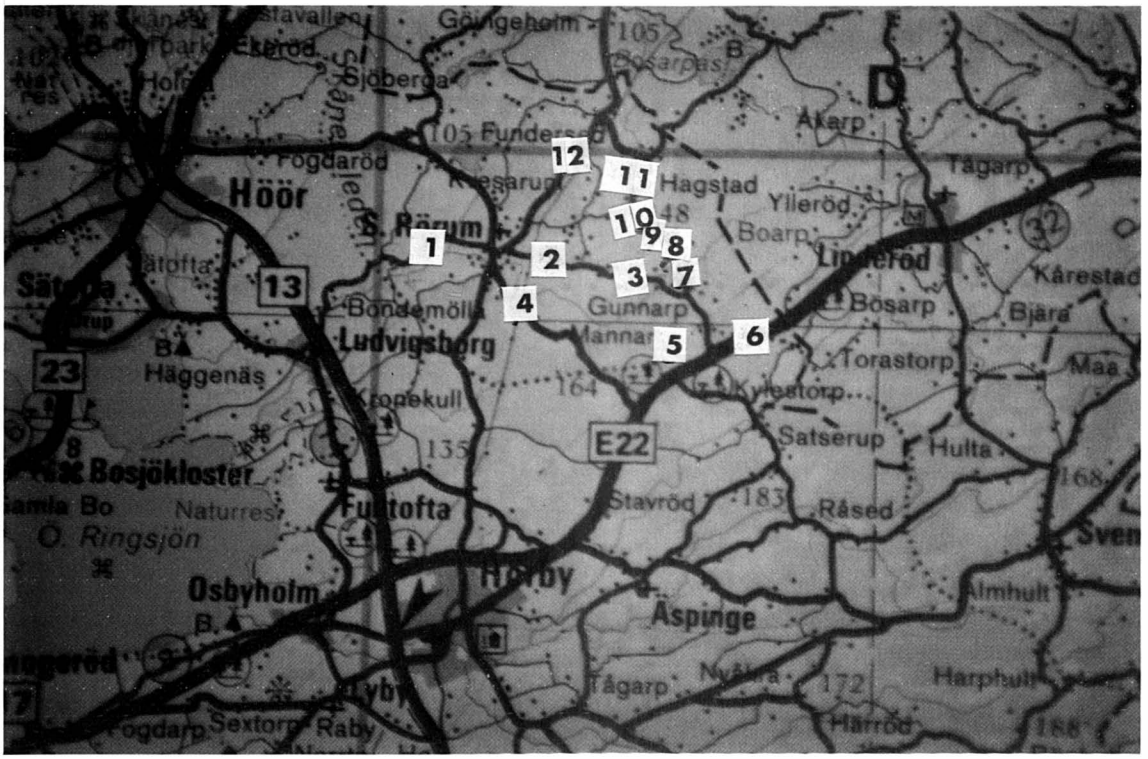

1. Bålalien
2. Långarelien
3. Stavali
4. Vantabacken
5. Knabalien
6. Gedaryggarna
7. Tammabacken
8. Brägnalien
9. Möllebrosli
10. Lönnebjer
11. Davlan
12. Stagali

Vi kan börja i Bjävröd och cykla mot Rörum. En bit innan vi passerar Brohus, kommer vi till en lång brant backe som bär neråt. Namnet på den har sedan gammalt varit ***Bålalien***. På denna backe omkom för många år sen en man från S.Rörum då han körde omkull med sin cykel.

Namnet på backen har nog uppkommit efter en gammal sed, att varje vägfarande skulle kasta en gren eller kvist på den plats där någon hade omkommit. Med tiden kunde där ju då samlas till ett bål.

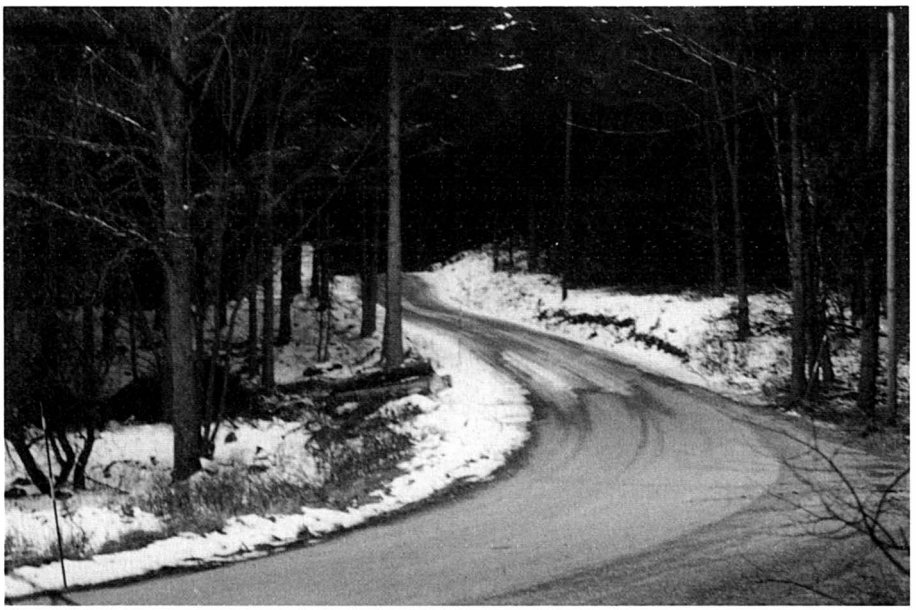

Bålalien

Sedan kör vi vidare och passerar Rörums by och tar vägen mot Östenstorp och Gunnarp.
När vi kommit halvvägs mot Östenstorp i Prästaskogen, som på våren står så vacker med sina nyutslagna bokar, möter vi ett långt och ganska brant motlut. Namnet på backen är ***Långarelien***, kanske på grund av att backen är ganska lång. I Östenstorps by, mitt för Olga Jonssons hus, finns en backe som alltid benämnts ***Stavali.*** Under vår vidare färd mot Gunnarp träffar vi inte på fler backar med egna namn.

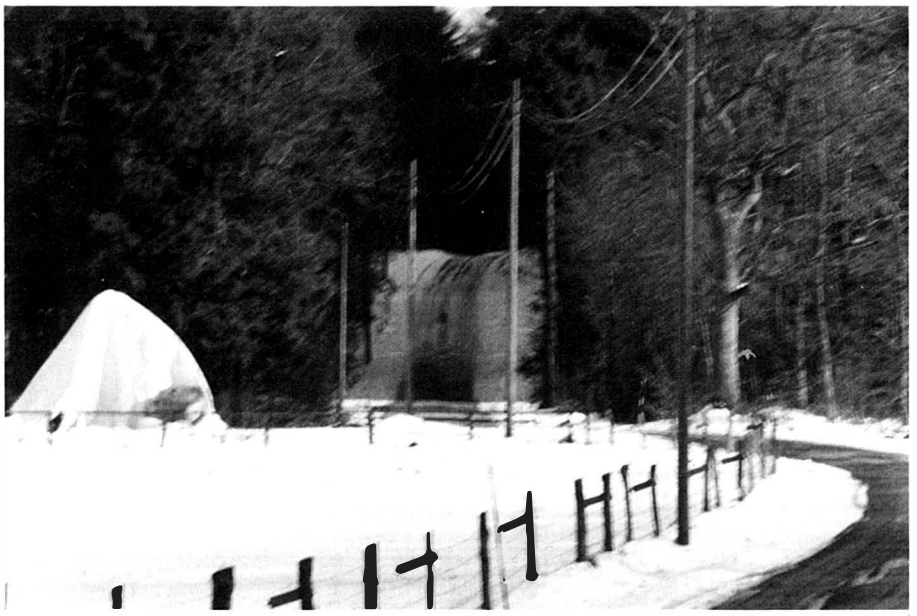

Långarelien

Stavali

Sedan tänker vi oss en tur på den största vägen som berör församlingen i Ekeröd och Arup, nämligen Europaväg 22. Efter att ha passerat ***Vantabacken*** på Mannarpsvägen innan Sigfrid Lars i Rörum, kommer vi till Ekeröd. Där kör vi ut på Europaväg 22 och tar till vänster mot Linderöd. När vi efter några hundra meter passerat Ekerödsrasten och Satserupsvägen på höger sida, tar vi till vänster, och då kommer vi upp på gamla riksvägen som på den tiden hette Riksväg 4.

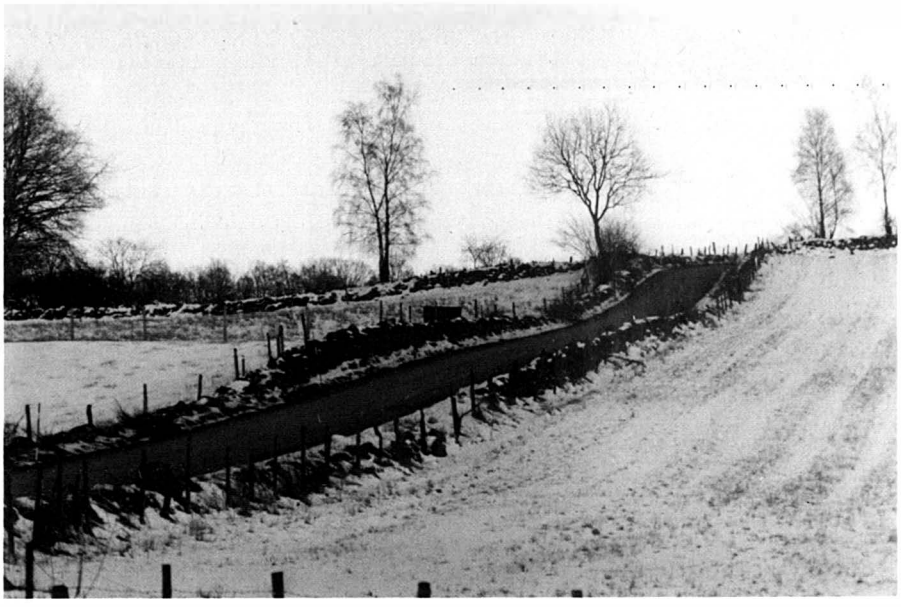

Vantabacken

Innan vägen passerar Arups skola finns en backe som benämns ***Knabalien***. Enligt en sägen hade här i skogarna funnits en snapphane som hetat Knabe, vilken blivit tillfångatagen och hängd vid nämnda backe av svenskarna.
Från Arups skola fortsätter den gamla vägen fyra till femhundra meter, innan den åter träffar på den nya vägen. Här följde den gamla vägen en låg, långsträckt grusås som korsade den nya flera gånger. Vägen å detta avsnitt kallades ***Gedaryggarna*** (Getryggarna). Det var naturligvis lättare att bygga vägen ovanpå grusåsen än vid sidan, där det fanns kärrmarker.
Här vänder vi och kör tillbaka samma väg. Precis innan skolan fanns förr på höger sida en öppen plats där snöplogen för riksvägen var uppställd. Ty förr hade byarnas bönder ansvar för underhållet av vägarna både vinter och sommar. Gunnarps bönder hade t.ex. vägstycke både på riksvägen och byavägen. Deras vägstycke på riksvägen var bl. annat belägna på Gedaryggarna. Vid snöhinder var de skyldiga att först göra klart på riksvägen, så då fick gubbarna med sina tunga träskostövlar på en oplogad byaväg ta sig ut till riksvägen.

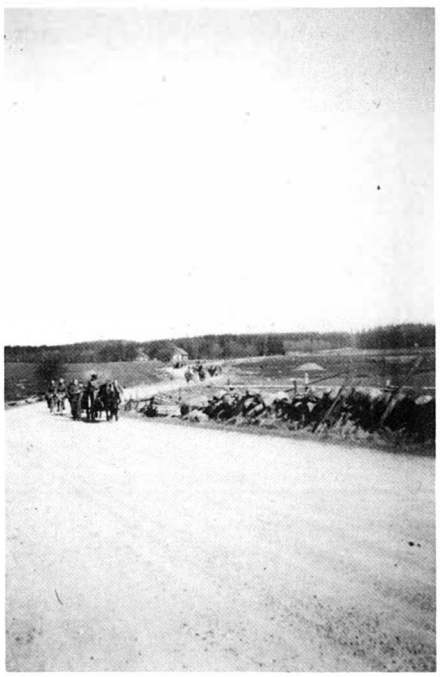

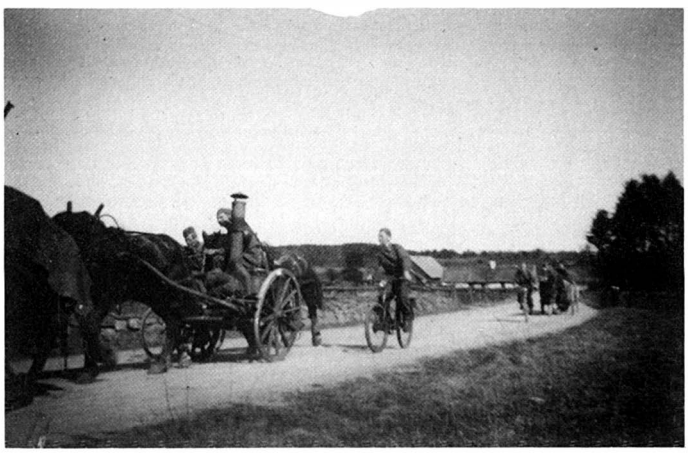

E-22-an 1945, då den hette Riksväg 4. Korten har jag tagit när jag som kronans kock var på väg från Kristianstad till Limhamn. Färdmedel är cyklar och hästanspänd koktross. Kortet på högkant är från Ekeröds Ry och det andra från Stavröd.

Byarnas organisation med vald plogfogde var aktiv även sen statliga Vägverket övertagit underhållet av våra vägar. Fogdens uppgift var att kalla samman snöskottare och organisera plogning samt betala timpeng till folket. Denna utbetalades av Vägverket.
Under kristiden på 1940-talet anlitades byalagen mycket för snöskottning och plogning, ty vintrarna var stränga med mycket snö, och Vägverkets resurser var begränsade. De hade små bilar (jämfört med dagens) och drivkraften var gengas. Jag minns en vinter då Vägverket hade fått för sig att spara pengar, och vi fick inte skotta snö, utan man körde på snön och packade ihop den. När våren kom och det började töa fanns det en 3 – 4 dm packad snö på vägarna.
Då körde vi med hästar och vanliga hästplogar och plöjde loss snön, som vi sen kastade av vägen med skyfflar.

Efter luftningen av dessa minnesbilder fortsätter vi cykelturen från gamla riksfyran på vägen Gunnarp-Ekastorp-Hagstad. På sträckan mellan Arups skola och Knuts utfartsväg finns en liten backe som kallas ***Krämarebacken***. Namnet vet jag ingenting om.
Sen kör vi igenom en liten fin bokskog som skiftat namn efter generationsskiftningarna på ägarna. På min farfars tid hette den ***Jöns-Åga vång***, på fars tid var det ***Ottos vång*** och på senare år har det varit ***Knuts vång.***

Mitt i skogen fanns parkeringsplats för snöplogen som användes på byavägarna, den var nämligen något smalare än plogen för riksvägen. Plogarna var gjorda av långa breda ekplankor, som var sammanfogade på högkant till en spetsig vinkel. Baktill fanns ett eller två långa kraftiga handtag, där gubbarna kunde hålla emot och styra till en viss grad. Plogen drogs av ett eller två par hästar beroende på snömängden.
Nu går färden mot Ekastorp. Och strax efter att vi passerat trevägskorset i Gunnarp kommer vi till en stor backe som först går uppåt och sedan neråt. Namnet på backen är ***Tammabacken*** vilket står på alla gamla kartor. Sen kommer vi till ett lägre avsnitt där det även rinner en bäck. Till höger om vägen har det varit en kvarn i bäcken med tillhörande damm. Dammfästen är kvar nästan intakta. Dammen hette ***Tösse-dammen***.

Tammabacken från söder

Nästa backe är en brant men inte så lång backe som finns vid min utfartsväg. Backen kallas ***Brägnalien.*** Angående Brägnalien har jag en trolig förklaring till uppkomsten av namnet, ty backen där vägen går heter på 1834 års skifteskarta, och troligen även på äldre kartor, Bräkenrydsbacken. Och bräken, som är en ormbunk, uttalades förr som brägen, därav brägna. Och lien var ju en benämning för backe. Jag har en åker vid sidan om backen som vi alltid kallat för ***Ryet***. Även detta härrör troligen från namnet Bräkenrydsbacken.

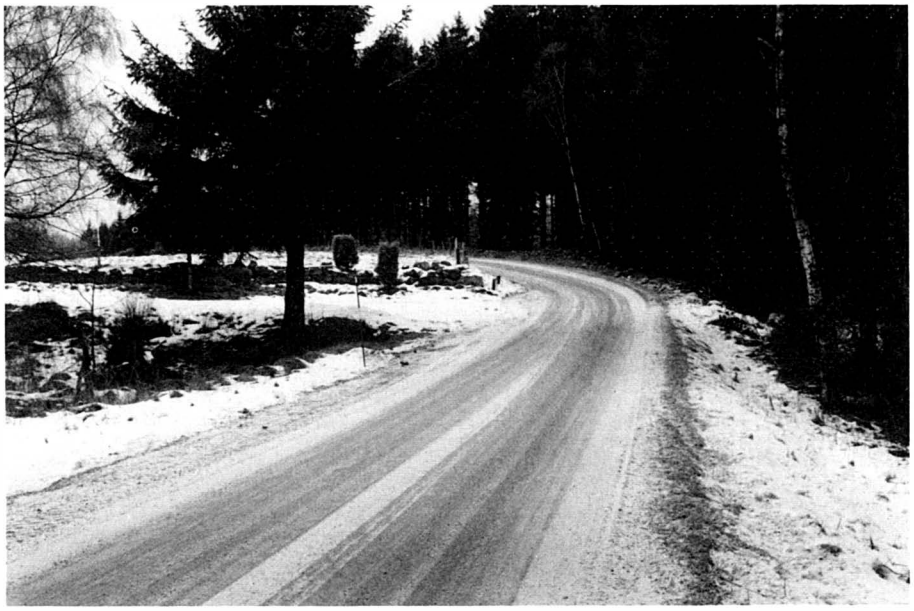

Brägnalien

Nu lämnar vi Gunnarp och kör över gränsen mot Ekastorp. Strax efter rullar vi ner om en liten brant backe som heter ***Möllebrosli***. Hur namnet på backen uppkommit kan man ju spekulera över. Omkring hundra meter från backen rinner en bäck med en bro för vägen, och den har troligtvis gått mycket nära backen innan den blivit grävd i en rak sträckning. I bäcken har funnits en s.k. skvaltkvarn (mölla) och enligt gamla kartor var mölledammen belägen till vänster om vägen nedanför backen. Med ledning av detta är det mycket troligt att man kallade bron för möllebron. Lägger man så till backen (Li) så blir det Möllebrosli.

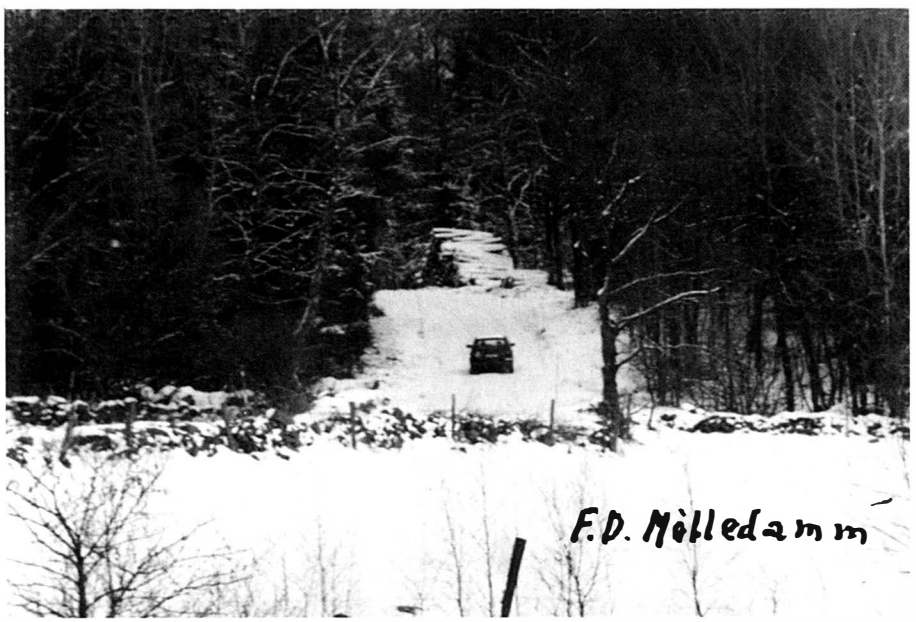

Möllebrosli

Vägen går vidare mot nästa backe omkring fyrahundra meter längre bort. Den heter ***Lönnebjer***, och är ganska hög med motlut på båda sidor. Enligt berättelser av äldre bybor växte där förr mycket lönn på backen, vilket troligen är upphovet till namnet.

Lönnebjer

När vi har växlat ner cykeln till ettan och kommit över Lönnebjer kommer vi in i Ekastorps by, vilken passeras på vägen mot Hagstad. Men innan Hagstad träffar vi på en lång och brant uppförsbacke som heter ***Davlan***. Backen har egentligen hetat Davlebacken, för davla betyder sankmark, vilket även finns nedanför backen.

Davlan

Sen fortsätter vi till Hagstad och tar till vänster mot Funderset. Strax efter finns en bokebacke. Där finns ruinerna efter en backstuga, där en tant som hette Greta bodde i början av 1800-talet. Därav namnet **Greta Backe**. När vi kommit fram till Häglingevägen i Funderset, tar vi till vänster mot Södra Rörum. Den första backen med egennamn blir ***Stagali***, som finns mitt för Ronny Åkessons ägor. Innan utfarten för Ekastorpsvägen vid Bokanders grane finns ***Svalins Backe***. Namnet kommer av att en Svalin hade sin boplats vid backen.

Sen rullar vi så smått ner i Södra Rörums by, där vi avslutar den här cykelturen !
Men hade det varit för något tiotal år sedan, innan Häglingevägen var ombyggd, fanns även en backe strax innan prästgården som kallades ***Kryckelien***. Namnet kommer från två gummor som bodde i en enkel stuga vid backen. De var nämligen beroende av kryckor när de skulle förflytta sig.

Ur min byrålåda

Av Ingrid Svantesson

Jag sitter i gräset
Och tankarna går.
Jag njuter av värmen,
tänk, nu är det vår !
Jag känner hur solen
min vinterhy smeker
och gläds åt att barnen
i solskenet leker

Jag tittar på katten
som lättjefullt spinner,
på källingen nyfödd
som trevar och finner
och kattmamman
öppnar ett öga och sen
hon vänder sig om
och somnar igen.

Och då får jag för mig
att gärna jag ville
så sorglös få vå
som den nyfödde lille.
Tänk, inte ha
ett enda bekymmer
för alla de saker
som vardagen rymmer !

Tänk, om man kunde
få göra som katten:
strunta i ogräs
som trivs i rabatten.
Tänk, att få ligga
i solen och njuta
och blunda för varje oputsad ruta !

Tänk, om man slapp
att se allt det damm,
som avslöjat kommer
med vårsolen fram,
och om man kunde
ta dan som den kom
och bara ha bry
med att vända sig om !

Jag vaknar till nuet,
för ungarna slåss,
båda vill ha
samma pinne förstås !
jag suckar och reser mig,
nu är det över,
så mycket omkring mig
min omsorg behöver.

Och sen när jag jämkat
och delat lika,
jobbat en stund
ta`tt en välförtjänt fika,
så tänker jag:
alla ni lata små kissar
så mycket fint
och roligt ni missar !

Förresten märker jag
sent omsider,
att huden rodnat,
och att det svider !
Det bästa är nog
att njuta med måtta.
Om jag sköter mitt,
tar nog katten sin råtta !

April -91

Minnen från beredskapstiden 1939 – 1940

Av Reinhold Hermansson

Jag var i värnpliktsåldern vid andra världskrigets utbrott 1 september 1939. Jag hade blivit inkallad till militärtjänstgöring på I 6 i Kristianstad i mitten på mars månad 1939.
Det grasserade scharlakansfeber på regementet och vid hälsokontroll ett par dagar efter inryckningen konstaterade läkaren att jag hade typisk scharlatina. Huden hade börjat flagna av på fingertopparna. Det bar iväg till epidemisjukhuset där jag blev internerad i sex veckor.

Militärlivet hade börjat.

Det hjälpte inte med några bortförklaringar att jag stått på vedbacken och småhuggit ved – det sliter på skinnet – det var det ingen som tog någon notis om. Dess bättre blev jag inte smittad trots att jag vistades bland hundratals sjuklingar. Febern översteg inte 38 grader vid något tillfälle under sjukhusvistelsen. När jag efter utskrivningen återvände till mitt kompani hade jag kommit så långt efter i utbildningen att man föredrog att hemförlova mig som det hette på militärspråk.

Vid samma tidpunkt året därpå var det åter dags att infinna mig för militära uppdrag. Kriget rasade för fullt ute i Europa. Hitler hade intagit Holland och Belgien och invasionen av Danmark och Norge hade påbörjats. Det blev allmän mobilisering i Sverige den 10 april 1940. Stamanställd personal kommenderades ut att vakta landets gränser. Reservbefäl fick överta kommandot på kasernerna. För min del blev det utbildning till signalist. Medelst morsering skulle vi upprätthålla förbindelserna mellan de olika förbanden via telefon, radio eller ljus. En del fysisk träning ingick också i våra övningar. Det gällde till exempel att snabbt som en ekorre ta sig upp i en telefonstolpe och göra inkoppling i en kabelbox på det permanenta nätet eller med våra medhavda kabelrullar bygga en helt osynlig ledning där inget permanent ledningsnät fanns. Dåtidens radioapparater var ju inte så avancerade och kunde vara nog så besvärliga att få kontakt med via ljudvågorna i etern.

Sommarmånaderna försvann. Vi var förberedda på att avlösa något förband någonstans i Sverige. Men var ? Alla order var hemligstämplade och nästan dagligen kom det kontraorder. Det gick vilda rykten och förvirringen var stor när vi den 1 oktober 1940 påbörjade ilastningen av en massa järnvägsvagnar. Ammunition och vapen av olika slag stuvades in i mängder, likaså material och förnödenheter av alla slag. Den 6 oktober var vi klara för avfärd.

Färdiga för avfärd mot okänt mål

Hästarna tillsammans med deras skötare hade stuvats in och beredskapsgubbarna hade tagit plats i godsfinkorna. Ett flera hundra meter långt tågsätt satte sig i rörelse västerut.
I Hässleholm kopplades vagnarna in på stambanan och det bar iväg norrut. Lottakårerna på respektive orter, där vi gjorde anhalter, svarade för utspisningen.
På vår resa norrut passerades många vackra platser. Det som imponerade mest på mig var passagerna över norrlandsälvarna. Särskilt Ångermanälvens vackra dalgång hade klätt sig i sin allra vackraste höstskrud.
På kvällen den 9 oktober var vi framme vid destinationsorten som var Karungi vid Torne älvs västra strand. Vi fick order om att söka upp våra tält och slå upp dem på anvisad plats – en höstplöjd åker. Regnet skvalade ner hela kvällen – och vi med våra nya uniformer och pjäxor! Det tog oss några dagar att befria oss från all lera som fastnat.

Revelj & tältförläggningen

Tältstaden vid Karungi skola

Några officerare hade varit uppe och rekognoserat terrängen och allt var förberett i minsta detalj. Inte minst viktigt var en plats där vi kunde uträtta våra naturbehov. En trupp snickarkunniga soldater avdelades att utföra detta uppdrag. En cirka en och en halv meter djup grop grävdes och några lagom långa granar fälldes, barkades och monterades upp på pålar över gropen. Sen var anläggningen klar att tas i besittning. Det var en ganska komisk syn att se när vi om morgnarna, likt svalor på en telefontråd, satt där i långa rader. Hu, så kallt det var om rumpan när temperaturen efter ett tag kröp ner till 25 grader under noll.

Allt material skulle lastas av och stuvas in i lador och bunkrar och det förband som vi avlöst stod redo att ta järnvägsvagnarna i besittning för vidarebefordran till respektive hemorter. Redan efter ett par veckor kom den första snön och vi försågs med skidutrustning. Vi skåningar gjorde väl några saltomortaler när vi susade ner för de branta backarna och infödingarna, som var födda med skidor under fötterna, fick många glada skratt. Vi lärde oss så småningom att hålla balansen även när det gick fort.

Den iskalla matsalen

Skidtur på Torne älv

En större övning skulle verkställas under hösten där olika förband mellan Haparanda och Övertorneå skulle deltaga. Vi låg i hårdträning ett par veckor och det blev dagsetapper på ett par tre mil och det kändes allt bättre med laggarna på fötterna. Mitt i november drogs övningen igång. Men vilken besvikelse det blev då det regnade hela det först dygnet och det halvmeter tjocka snötäcket krympte till ett par centimeter. Övningen fick blåsas av efter ett par dagar på grund av vattenmassorna. På vissa ställen vadade vi i vatten upp till knäna.
I slutet av övningen hände en tragisk olycka. En grupp soldater skulle med en pråm ta sig över den långsmala Armasjärvisjön. Den överlastade prämen kantrade och 46 av våra kamrater drunknade i sjöns kalla vatten. Paraden vid järnvägsstationen i Karungi blev en sista hälsning från oss som deltagit i samma övning.

Trots den svåra katastrofen flöt livet vidare för oss som överlevt. En ny köldperiod var i antågande och efter bara några dagar var kvicksilvret nere i 25-30 grader. Vi tog skolans gymnastiksal i besittning och det spikades upp sängar så att 110 man fick plats. Syrebristen var stor men det var varmt och gott. Det närmade sig jul och halva styrkan skulle åka på julpermission den 13 december och den andra halvan den 27 december. Jag tillhörde den

första gruppen. Ett par dagar innan avfärden hade jag blivit tvungen att göra en tandutdragning och vid den hårdhänta behandlingen följde en bit av käkbenet med. Ingen bedövning förekom i det militära och det blev ingen angenäm jul för mig, då jag endast kunde förtära flytande föda.

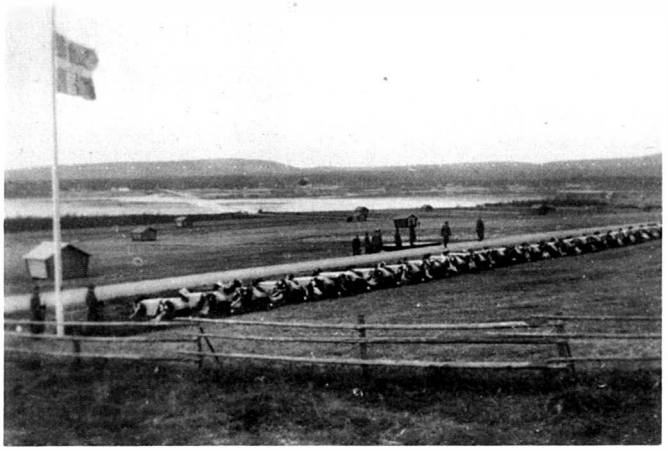

Kistorna med 46 offer för Ammarjärviolyckan

Parad för olyckans offer 1940

Den iskalla matsalen, utan väggar och tak - endast bänkar, hade ersatts av ett masonitskjul och kaffet frös inte så lätt till is hädanefter. En del kvinnoorganisationer runt om i landet hade förfärdigat diverse julklappar till oss beredskapsgubbar. För egen del fick jag ett par getraggsockar som höll mina fötter varma resten av vintern. I ena sockan låg ett foto och adress till den som stickat dem – en småländska som emigrerat till Stockholm. Vi hade en väldigt fin brevkontakt i flera år men ekonomin medgav inga sammanträffande. Då jag sju år senare besökte Stockholm –på bröllopsresa – var det mindre lämpligt att ge sig tillkänna.
Raggsockorna var avsedda för en svenska armens Goliat men jag vande mig vid att hälarna satt ovanför kängskaften.
För min del blev brevskrivning mitt stora fritidsnöje.I samband med avlöningen var 10:e dag – 1 kr/dag – fick vi ett antal frankerade kuvert försedda med svarsfrimärke. Det stora flertalet av kompisarna utnyttjade inte sina kuvert så jag led aldrig någon brist. Man fick akta sig noga så man inte röjde några militära hemligheter, då blev det åtta dagar i buren. All post censurerades. Tyvärr har alla mina brev skattat åt förgängelsen. Några parfymdoftande kuvert har nog blivit byggnadsmaterial åt mössen när de skulle reda bon till sina ungar, andra har blivit rov för eldens lågor vid vindsröjningar som utförts under årens lopp. Jag är tämligen

säker på att där funnits stoff till en hel Nils Holgersson-roman då mina brevvänner var bosatta på olika orter mellan Malmö och Haparanda.

Vi signalister hade våra vaktpass dels på Karungi telefonstation och dels på regementsstabens växel med bemanning dygnet runt. Ungefär hälften av den bofasta befolkningen var finsktalande. En natt när jag hade mitt pass ringde en finne. Kattila, Kattila, Kattila upprepade han gång på gång. Till slut hittade jag en nummerförteckning och fann att Kattila var namnet på byns barnmorska. Jag hoppas tilldragelsen förlöpte lyckligt.

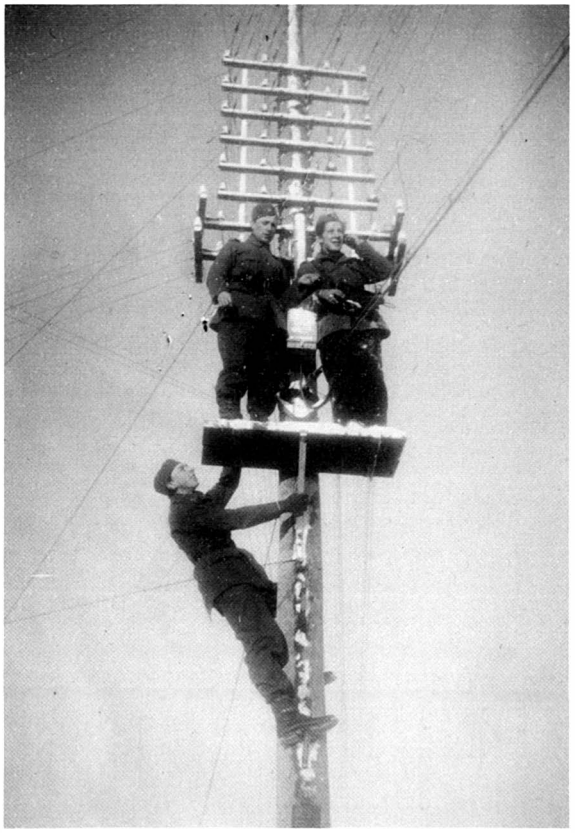

Inkoppling på telenätet

Passning vid Karungi televäxel

Plötsligt en dag fick vi inget socker till kaffet och nästa dag var smöret slut. Kockarna var glada i hågen och ostadiga på benen. Både smör och socker var eftertraktade varor i Finland och i utbyte hade de erhållit starka och destillerade drycker. Syndarna fick sona sina tilltag och att ligga och titta i taket på arresttältet i tre veckor utan tillgång till vare sig litteratur eller radio blev nog tämligen långtråkigt.

Ännu en stor övning skulle genomföras. Vi fick lära oss tolka på skidorna efter bilarna. I hörnen bak på bilarna fästes långa rep där vi fick hålla oss fast. Skidorna fick hållas i plogform annars kunde det gå illa om de gick åt var sitt håll. Vi blev så tränade i detta förflyttningssätt att chaufförerna kunde hålla en hastighet av 40-50 km/tim. Snödjupet var 60 cm ute i terrängen och temperaturen ca 15-20 grader dygnet runt och skidföret var det bästa tänkbara. Sjöar och vattendrag hade frusit till ordentligt och det blev problem med vattenförsörjningen. Tack vare en lågtryckspanna och några stora vattenbehållare kunde vi smälta snö och även denna detalj klarades av. Att kaffesurrogatet blandades upp med lite björkfrö eller furubarr spelade inte så stor roll.

En kväll under övningen hade vi i min patrull upprättat station i en offentlig lokal i ett litet landsortssamhälle. Det var lördagskväll och vi hade fått in en station som sände gammal dansmusik. Våra apparater fick absolut inte användas till sådan förströelse.
Plötsligt öppnades dörren och in stegade dåvarande kronprins Gustav Adolf åtföljd av överbefälhavaren och ytterligare en general !
Kronprinsen bad att få se på stationslistan där jag bara några minuter tidigare nerskrivit ett meddelande. – Snyggt och prydligt, blev hans kommentar och jag fick en klapp på axeln varefter de höga herrarna avlägsnade sig.

Tiden för avlösning närmade sig. Första veckan i mars påbörjades lastningen av vår materiel. En ny kontingent stod beredda att inta våra platser. För fjärde gången på ett halvår skull vi åter transporteras genom vårt avlånga land. Den 15 mars hade vi skilts från den militära utrustningen och civilisationen var ett faktum efter ett års militärtjänstgöring.

Visst kändes det konstigt de första veckorna men vi var ändå tacksamma över att ha sluppit de strapatser och umbäranden som våra olycksbröder i övriga Europa fick genomlida. Vi fick uppleva en riktig norrlandsvinter. Endast vädrets makter fick vi kämpa emot och vi slapp att tillbringa dagar och nätter i skyttegravar under ständigt hot från fiendens granater och bomber.

Minnesstenen över Armasjärvi-offren.

Tragiskt minne från krigsåren

Prästapågen från Södra Rörum

- som blev Malmös store välgörare

Av Åke Rennstam

Mathias Flensburg föddes i Södra Rörums prästgård den 24 september 1779. Föräldrarna var prosten Petter Flensburg och hans hustru Maria Lorich. Fadern var son till rådmannen Wilhelm Flensburg i Malmö och prästvigdes 1760 för St. Petri församling. Modern var syster till krigsrådet och landshövdingen Nils Lorich som blev stamfader till den adliga ätten Lorich. När Mathias var sex år gammal dog hans mor och när han var tolv avled hans far.

1792 fick han anställning hos den välkände och förmögne handelsmannen Lorens Faxe i Malmö. Efter tretton års tjänst vann han burskap som borgare och handelsman och startade egen verksamhet för spannmålsexport. Han blev med tiden den mest betydande handelsmannen och skeppsredaren i Malmö. När hans fartyg lämnat sin spannmålslast i England återvände de med kaffe och kryddor till kolonialvaruhandeln i Malmö.

En köpman på den tiden drev huvudsakligen handel med bönderna på den rika skånska landsbygden. När en bonde kom till stan med spannmål och andra lantbruksprodukter, tog han in på köpmannens gård, och sålde till denne allt vad han fört med sig. Å sin sida köpte han av köpmannen de förnödenheter han behövde som sill, socker, kaffe, utsäde och andra kolonialvaror. Brännvin inte att förglömma, som brändes i avsevärda kvantiteter på de stora egendomarna i Skåne. Mathias tillverkade ett eget brännvin, Flensburgs brännvin, som var mycket populärt.

"Åbergs fläsk och Flensburgs brännvin,
ja, det ska vi ha,
så må vi riktigt bra.
Rullan går, rullan går".

Den 29 januari 1808 gifte han sig med Benedikta Sophia Thomsson, dotter till den förmögne handlanden Niclas Thomsson. Detta äktenskapet tryggade i hög grad Mathias Flensburgs ekonomiska ställning. 1827 köpte han fastigheten Södergatan 34 där han sedan bodde till sin död. Huset finns kvar än idag och kallas allmänt för Flensburgska huset.

Mathias Flensburg har gått till eftervärlden som sin stads store välgörare. Han tog initiativet till Malmö Navigationsskola och donerade ett betydande belopp till uppförandet. Han finansierade reparationen och ombyggnaden av S:t Petri kyrka och gav avsevärda belopp till kolerans offer i september 1850. Han stiftade Malmö Sparbank och var styrelsemedlem från början. Det var den Flensburgska donationen som möjliggjorde uppförandet av Flensburgska barnsjukhuset 1913. I dödsrunan över honom i Snällposten 1851 betonar man hur han gav med rund hand, oftast utan att någon visste varifrån hjälpen kom.

Malmö Tidning Nr 5 af Lördagen den 31 Januari 1846.

I onsdags d. 28 dubbades å S:t Knutssalen Hr Grosshandlanden Mathias Flensburg till Wasa-Riddare af Landshövdingen Hr Grefve Posse. Malmö Navigationsskola, en inrättning som har Hr Flensburg att tacka för sin tillvaro, uttryckte sin glädje öfver att se honom belönad av Konung Oscar, genom att de på aftonen vid hamnen å skolans hus anbringat en vacker transparent föreställande jordgloben med öfverskriften:

" Mathias Flensburg, af rättvis konung belönad, af kunnige sjömän värderad"

Snällposten af Thorsdagen d. 26 Sept. 1850
Med fästad uppmärksamhet på hvilka förluster detta samhälle fått vidkännas genom den olyckliga farsot som här länge rasat och genom vilken handel och andra näringar afstannat at har en af de äldste borgarna i staden, Handlanden och Riddaren M. Flensburg på sin 71:e :e födelsedag, hos Stadens Borgmästare aflämnat en summa af Ett Tusende Rdr. B:co, som hanan högeligen önskade måtte delas af den mindre bemedlade arbetsklassen som därmed skullelle befrias från de oerhörda kostnader som uppkommit inom samhället för de sjukes vård ochch farsotens hämmande.
Enligt notis i samma tidning voro dittills 954 insjuknade och 301 döda i kolera.

Snällposten Nr 10 av Thorsdagen den 23. Januari 1851
Tillkännagifves att Handlanden och Riddaren af Kongl. Wasaorden Mathias Flensburg lugnt afsomnade i Malmö, onsdagen den 22. Jan. 1851 kl. ¾ till 11 f.m. uti en ålder af 71 år, 3 månader och 28 dagar. Djupt sörjd af Maka, 7 barn och 18 barnbarn

Malmö Nya Allehanda N:r 9, Onsdagen den 29 januari 1851.
Sistlidna måndag begrofs härstädes aflidne handlanden och Riddaren af Konglige Wasa-saorden Mathias Flensburg. Utom de många bjudna begrafningsgästerna hade en stor del andra af stadens invånare öfverenskommit att sorgklädda sluta sig till likprocessionen, för att på detta sätt uttrycka sin saknad af den såsom en driftig, verksam och redbar samhällsmedlem högt värderade aflidne. Eftersta leden av det ovanligt talrika liktågeget utgjordes af eleverna vid Navigationsskolan hvars upphofsman den avlidne varit. Alla fartyg i hamnen voro hela dagen ornerade med flaggor, och stadens samtliga handelsbutiker stängdes vid första begrafningsringningen.

Mathias Flensburg,
efter pastellmålning av Per Lindberg,
sign. 1824.

Benedikta Sophia Flensburg,
född Thomson,
efter pastellmålning av Per Lindberg,
sign. 1824.

Fotnot.
Prosten Petter Flensburg var gift med Elsa Maria Lorich, dotter till prosten Hans Peter Lorichi i Hjersås. Efter hennes död gifte han om sig med Elisabeth Dankwardt på Göingeholm.
Sonen, Nils Johan Flensburg, född 1777, blev kyrkoherde i Södra Rörum 1811, och dennes dotter, Elisabeth Christina, gifte sig 1834 med Peter Anton Wingren, kyrkoherde i Södra Rörum. Hennes bror, Wilhelm Flensburg, f 1819, blev 1865 biskop i Lunds stift.

Tre starka kvinnor i mitt liv

Av Maj Andersson

Farmor, min barndoms trygghet.

Farmor, Anna Svensdotter, född i Ekastorp 1867 var dotter till Pehr Nilsson och Hanna Svensdotter från Vessmantorp. Tragiskt nog dog hennes far när hon var fyra år gammal. Mor Hanna gifte om sig med Johan Mårtensson från Djurröd och farmor fick tre halvsystrar.
När farmor var fem år gammal blev hon slagen så svårt av sin fosterfar att hörseln skadades och efter några år var hon helt döv. Men hon hade lärt sig att tala och –Så har jag hört fåglarna sjunga, brukade hon säga.

Hennes skolgång vet jag inget om men hon kunde läsa och skrev snyggt. Hon brevväxlade bland annat med sin faster Sissa i Amerika.
Nu efteråt har jag förstått att hon talade den dialekt som var vanlig på 1870-talet med lite danska ord inblandade till exempel sommarful (fjäril), stickelbärabuske (krusbärsbuske), vindue (fönster). Vi ungar tänkte aldrig på att hon var döv utan pratade på som vanligt. Kanske gjorde vi lite större munrörelser så att hon kunde se på läpparna vad vi sa.

Under min barndom bodde hon i sin lilla undantagsstua. Hon fanns alltid till hands när vi behövde henne. Som när mamma och pappa var ute på åkrarna, torgade i Malmö eller var på kalas någon kväll. Många vinterkvällar satt vi vid köksbordet i hennes stua. Fotogenlampan lyste. Vi åt sockerspånor eller brunsocker och hon berättade om gamla tider. Tänk om man kunnat minnas allt.

Farmor var född med segerhuva. Den hade hon i en byrålåda och vi tyckte det var spännande att titta på den. Trots sitt handikapp var hon glad och förnöjsam med sin enkla tillvaro i den lilla stuan. Tack vare mamma och pappa fick hon vara hemma tills hon dog 1949.

Tack Farmor för vad Du var för oss under vår barndom.

Min farmor Anna

Alma, den kvinna jag beundrar alla mest

Alma Larsson föddes 1879 och växte upp i en syskonskara om sex barn. Föräldrarna var ar Hanna och Lars Olsson. De var först lantbrukare men flyttade sedan till mitt lilla hus mitt i t i byn.

Alma började som fjortonåring sin bana som kokerska på ett bröllop i Ljunga. Matsedeln ln bestod av bruna bönor och fläsk och sviskonsoppa. Sedan blev hon kökselev på Stora Hotellet et i Hörby. Hon arbetade som kallskänka på olika ställen. Till exempel Kungsparken i Malmö, ö, Grand Hotell i Saltsjöbaden, Grand Hotell i Stockholm och Strandpaviljongen i Malmö. ö. Vidare hade hon pensionat i Stockholm, Conditori och bageri i Västerås, tills hon tog över er Matkällaren i Hörby. Den låg på Storgatan.

1928 flyttade hon till Ekastorp och öppnade lanthandel där. Tänk att hon vågade. Men hon var ar en affärskvinna av stora mått. På den tiden fanns det stora barnfamiljer så affären gick bra. ra. 1939-40 renoverade hon hela huset som blev modernt och fint efter den tidens mått. Under er åren tog hon hand om sin mor, Hanna Lars Ols, och min morfar Nils, som var sjuklig.

Alma var en tusenkonstnär. Förutom affären var hon kalaskokerska. Hon bakade de läckraste ste kakor och tårtor på beställning, textade hyllningsramsor och odlade bär och grönsaker. Hon on hade mycket blommor, både inne och ute. Vidare sydde hon sina kläder, virkade och stickade. le. Allt hann hon med. Som person var hon varm, generös, hjälpsam, lugn och värdig. Med andra ra ord en verkligt fin människa.

Tack Alma. Du har varit en förebild för mig i mitt liv.

Alma Larsson

Ingeborg, en kvinnokämpe

Ingeborg var en av Nils Trulssons töser i Funderset. Efter skolan arbetade hon hemma på gården en tid och var sedan under några år hembiträde i Malmö innan hon gifte sig med Georg från Ekastorp. De innehade ett lantbruk i Frennarp innan de flyttade till Funderset och övertog föräldrahemmet.

De fick två barn, Margot och Ragnar.
År 1932 dog Georg efter en svår sjukdom och Ingeborg blev ensam med sina små barn, sju och åtta år gamla.

Men trots de dåliga tiderna på 30-talet och trots att de nyss börjat bygga stall och de "goda råden" av barnens förmyndare – Sälj stället, Du klarar det aldrig, så kämpade hon vidare.
Efter ett antal drängar kom Hugo. En duktig och arbetsam dräng som blev trotjänare på gården.

Som ung blivande svärdotter kom jag in i familjen och blev från första stund varmt välkomnad. Under åren blev Ingeborg en verklig vän som delade med sig av goda råd och sin livserfarenhet. Hon var en älskad farmor av barnbarnen som gärna kröp upp i kökssoffan och blev ompysslade.
Ingeborg kämpade i många år med sin svåra astma. När hon dog 1873 var saknaden stor för oss alla.

Tack Ingeborg, för Din värme och omtanke.

Ingeborg

Kyrkvärdens hustru blev mormon .....
- så blev hennes liv

Åke Rennstam

I vår bok Bondeminnen & Emigrantöden 1993 berättade vi den uppmärksammade historien om hur kyrkvärden Ola Bengtssons hustru Berta Hansdotter i Mannarp anslöt sig till mormonerna och lämnade man och barn för att resa till Utah, mormonernas paradis. Det spekulerades under många år om hennes öde. Hon skulle ha skrivit och bett om hjälp att återvända hem etc.

Nu vet vi bättre besked:
Berta kom från byn Eskilstorp i Vittskövle socken en knapp halvmil väster om Ö. Sönnarslöv. Hon föddes den 6 april 1822, som sjätte dotter till åbon Hans Åkesson och hustrun Elna Jonsdotter. Äldsta dottern Kerstina var mor till Hans Sörensson i Mannarp. Den yngre systern, Bengta i Sönnarslöv, hade åtta barn vilka mot familjens önskan anslutit sig till mormonerna. Berta, som flyttade till Mannarp 1847, hade nära kontakt med systerns familj och blev tidigt övertygad mormon, beredd att strida för sin tro.

Efter att ha lämnat sin familj i Mannarp reste hon till Köpenhamn och anslöt sig till en stor grupp mormoner med Sanpete County i Utah som mål. Sjöresan var påfrestande och de flesta var illa medfarna när de efter två månader till sjöss anlände till New York. Härifrån reste de med ångbåt till Connecticut där de embarkerade ett tåg som förde dem till St Joseph i Missouri. Sedan for de vidare med en ångare på floden Missouri till Omaha i Nebraska. Här började resans värst strapatser; tvåhundra svenska mils färd över berg, högslätter och stenöknar. Sextiofem stora prärievagnar samlades med fem par oxar för varje vagn. Målet var Salt Lake City, staden vid stora Saltsjön.

De yngre fick vandra bredvid vagnarna. Bara de äldsta och sjuka fick åka. Landresan varade två och en halv månad, sjuttio dygn, och innebar mycket hårda påfrestningar. Många, såväl barn som vuxna, dukade under av sjukdom och strapatser. Den heta ökensolen i resans början tog sin tribut genom uttorkning och förgiftat vatten, liksom snöstormar och kyla i bergstrakterna under färdens senare de. Indianerna var ett ständigt hot även om mormonernas ledare Brigham Joung, slutit fredsfördrag med stamhövdingarna.
Sällskapet anlände så småningom till Salt Lake City där de möttes av välkomnande människoskaror med mat och dryck. Efter en tid genomgick de det för mormonerna obligatoriska återdopet.

Berta tog sig till San Pete County där hon bodde hos sin systerson Nils och blev en respekterad person i familjen där hon allmänt kallades Mooster. Nils hade många uppdrag i staden. Han utsågs 1892 till stadsfullmäktige och 1896 till Mayor, borgmästare. När han fyllde 55 år var Berta hedersgäst på den stora festen med många prominenta gäster, vilket hon skrev hem och berättade för barnen.

Tvärtemot vad som ryktades i socknen hade Berta hela tiden brevledes kontakt med sina barn; Anders i Mannarp, senare Hörby, Elna i Slagtofta och Hanna i Köpenhamn. Innan hon reste hade hon lovat att skriva en gång om året vilket hon också gjorde så länge hon var kurant.

Trots att Berta flytt från man och barn visar döttrarnas brev den största kärlek till modern vilket klart framgår av breven som hon nogsamt sparade.

Utdrag ur sista brevet från Elna

Slagelfa den 15 juni 1905

Ömt älskade Moder. Herren ware hos eder

Jag har fått brev från Hanna att hon fått underrättelse att Mor flyttat till Mount Pleasant och att Mor är sjuk. wilket ju är mycket smärtsamt att höra. men det blir ju wanligtwis så med menniskan till slut. Så tråkigt att inte ens kunna se om sin Moder när hon är sjuk. Min bön och önskan är att Herren Jesus wille göra edert lidande kort och snart förlossa eder ande till
sig enligt sitt löfte.
Nu får jag säga från Hans och mig att wi Gudi lof hafva helsan och allt är väl. Alma har en bra plats i Hörby. och Gottfrid är nu gesell och är rest till en köping som heter Katrineholm nära Stockholm. han har skrifwit flera gånger och säger att han har en bra plats.
Wi har ej warit i Mannarp på flera år. men nu Annandag Pings så war vi till Hans Sörens. August fyllde 30 år. Elna är swag men har båda barnen hos sig. kan helsa så godt från dem. Elses farbrors är också kry. Nu till sist will jag be Mor om förlåtelse för wad jag gort emot och så kan jag inte finna ord att utrycka min tacksamhet till släkingarna att di ordnar det på bästa sätt för Mor.
Också får jag sluta för kanhända jag skriver i fåwitsko om det kommer försent. Må Gud wälsigna eder kära dyra Moder och ledsaga öfver gränsen in i sin heliga hwila och rolighet. många hjertliga helsningar från Hans och mig.
Eder dotter
Elna

Berta Hansdotter, som i Amerika kallade sig Eliasson, avled i Mount Pleasant i september 1905 och begravdes i familjegraven på Mount Pleasants begravningsplats.

Källa: **Breven berättar**, - om en familj som splittrades mellan mormonernas Mount Pleasant i Utah, USA och den skånska jorden. Av Bengt Berglund, Lund 1995

Gösta Nilsson, Botswana

Av Åke Rennstam

Gösta föddes den 23 maj 1928 på Bomtorpet i Ekeröds kronopark. Han gick i folkskolan i Södra Rörum och var mycket omtyckt av såväl lärare som kamrater: - Det märktes tidigt att det skulle bli något stort av honom, säger skolkamraten Berit. Efter skolan praktiserade han på Lyckhems Handelsträdgård i Hörby samtidigt som han vidareutbildade sig per korrespondens.
Trädgårdsintresset hade han med sig hemifrån. Både föräldrarna Hilda och Nils och storebror Herbert lade ner mycket intresse och arbete i trädgården på Bomtorpet. Den utsågs i slutet av 50-talet till Sveriges vackraste trädgård. Möjligen hade Gösta viss del i den fina utmärkelsen.
1953 blev det Alnarp i två år och sedan Lunds Universitet och en fil.kand. Efter studier i USA blev han 1967 doktor i växtpatologi vid Cornell University i Ithaca, New York.

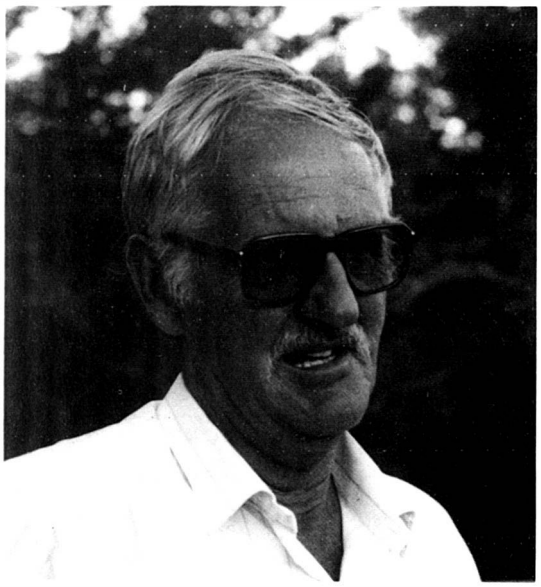

Gösta Nilsson. Foto: Inge Karlsson

Botswana
Göstas kunnande var allmänt känt och han engagerades av FN:s livsmedels- och jordbruksorgan, FAO, och kom som deras expert till Botswana 1967.
- Jag skall göra det här landet grönt om jag så skall behöva måla det, sa Gösta första gången han såg Botswana.

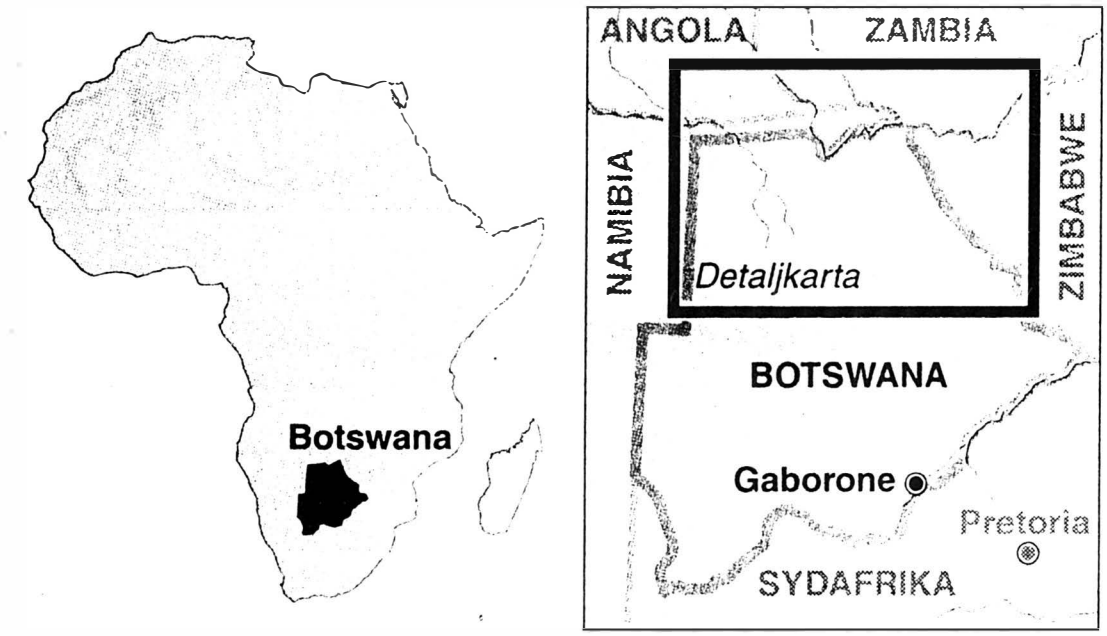

Gösta är bosatt och har sin verksamhet nära huvudstaden Gaborone

Nya odlingsmetoder
Gösta konstaterade ganska snart att hans expertroll inte var helt verklighetsförankrad.
– Klimatet var torrt och när regntiden kom hann man inte ta vara på vattnet. Det som behövdes var ett jordbruk som passade för klimatet och som kunde användas av människorna själva. Gösta bestämde sig för att stanna kvar i Botswana. Han jobbade ihärdigt med att utveckla nya odlingsmetoder som i dag används över hela landet. De är enkla och kan användas av alla. Solen, värmen och tillgången på vatten har bidragit till utvecklingen av denna speciella typ av intensivodling. Odlingssäsongen är tolv månader med en svag nedgång under juni och juli.

Sanitas Trädgårdscenter
1970 startades trädgårdscentret Sanitas, som i dag är den mest välskötta i södra Afrika och den största grönsaksleverantören till huvudstaden Gaborone. – Vi odlar främst för den inhemska marknaden, allt från kruk- och prydnadsväxter till sallad och jordgubbar, säger sonen Kent.
På senare tid har verksamheten utökats med en restaurang där det under skuggande parasoller serveras varma och kalla rätter tillsammans med sydafrikanskt vin sju dagar i veckan.

Familjen
Alla i familjen är engagerade i företaget, såväl hustrun Siegelinde som sönerna Kent och Mattias samt svärdöttrarna och barnbarnen. Båda sönerna är hortonomer och har gedigen trädgårdsutbildning. Det är följaktligen väl sörjt för återväxten och utvecklingen av familjeföretaget.

Kritiker
Gösta följer med stort intresse den svenska och internationella samhällsdebatten och för ofta fram kritiska synpunkter på sättet att hantera biståndspengar etc.
Hans bok från 1996 har många tänkvärda synpunkter.

LYFT PÅ KJOLEN MODER SVEA
Rätta till Strumpebanden
och Myndigförklara
Dina Barn

Av Gösta I. Nilsson

Min gode vän Hjalmar

Av Axel Ottosson

Den 14 mars 1934 anlände ett flyttlass från mitt gamla hem i Påarp, som ligger i närheten av Helsingborg, till Funderset i Södra Rörum. Min fader, Otto Svensson, arrenderade en gård som ligger mitt i Fundersets by, inte långt från vägskälet där vägen leder mot Hagstad.
Ägaren till gården hette Hjalmar Persson. Han och systern Selma bodde i samma boningslänga som vi. Arrendet löpte på fem år i taget, men det visade sig att denna första period utökades med ytterligare fem år.

Jag var endast elva år då vi kom till Funderset och det uppstod vissa svårigheter att skaffa kamrater i den nya miljön. Trots att ägaren till gården var många gånger äldre än mig, så blev han den förste och trognaste kamraten för mig redan från första början, och skulle så förbli i tio års tid framåt.
Hjalmar var en stor och kraftig karl som verkade besitta oanade krafter. Trots detta var han mycket vig och spänstig. Han kunde verkligen behärska sin kraftiga stofthydda med en stor portion av spänst och vighet. Det visade han oss pojkar många gånger på somrarna då vi badade i Fiskadammen, en uppdämd damm ute på vår fäladsmark. Efter badet visade han oss hur det gick till att slå frivolter och att hjula. Denna svåra konst behärskade han till fulländning och vår beundran var stor. Vi försökte efterlikna hans konststycken, men vi lyckades inget vidare. Han var, och förblev, mannen som kunde utföra konster som för oss var ouppnåeliga. När vi gjorde tappra försök att efterapa honom misslyckades vi kapitalt.
Då skrattade han gott och uppmanade oss att komma igen då vi övat oss ytterligare. Jag tror inte att vi nådde tillnärmelsevis i närheten av hans kunnande någon gång, hur mycket vi än övade. Vi fick beundra hans skicklighet och vi skulle mycket väl tänkt honom som en artist på någon cirkus istället för den stabile odalman som han var.

Kraftkarlen
Hjalmar verkade ha oanade kraftresurser som han visade vid åtskilliga tillfällen under de år som jag var tillsammans med honom. Det verkade som om det var hur enkelt som helst att både lyfta och dra då han satte sig för att ta i någonstans. Då skulle det bara följa med, hur stort och tungt det än var. Jag kommer ihåg ett tillfälle då det verkligen behövdes karlakrafter. Min far hade den stora oturen att mista en del av sina kor genom en grasserande förgiftning. Korna låg bara där i sina bås och dog. Då skulle de lastas upp i vår bolstervagn för att köras ut till en plats där de skulle grävas ned.
Alla vet ungefär hur tung en fullväxt ko kan vara, och det behövdes verkligen kraftiga armar och kråser för att förflytta dessa tunga djur från sina båspallar fram till dörren och sedan upp i vagnen. Här visade sig Hjalmars krafter komma väl till pass. Med rep om djuret så drog vi och släpade kon fram till dörren. Detta gick väl ganska smärtfritt, men det värsta var kvar, att få upp kon i vagnen. I vagnen var det ju inte så stor plats för tre karlar att dra och baxa. Med Hjalmar uppe i vagnen så visade det sig att problemet löste sig ganska väl. Ena änden av repet om kon och den andra tampen omkring ryggen på Hjalmar så var det ingen större svårighet att lasta djuret. Far och jag hjälpte väl till så gott vi kunde men våra krafter var väl inget mot den björn som uppe i vagnen drog det längsta och tyngsta delen av lasten. Vi var mäkta förvånade över karlens krafter.
Kon kom upp i vagnen och befordrades till en av våra mossagravar för begravning. Utan Hjalmars kraftiga medverkan hade vi säkert stött på vissa svårigheter att lösa den trista och

tråkiga uppgiften med våra döda kors hädanfärd. Det var en stor förlust för far att mista sina präktigaste mjölkkor på ett sådant sätt.

Nu kom även en annan sida fram hos den store och starke Hjalmar, den tröstande och uppmuntrande. Han uppträdde nu som den store och starke tröstaren i vår sorg och saknad efter de döda djuren. Han tröstade min far och ingöt hos honom tro och förtröstan. Detta hjälpte säkert min far att komma över förlusten av sina älskade djur och se fram emot att fortsätta vidare.

Ett annat tillfälle, som jag minns, där hans krafter skulle komma till användning, var då vi skulle såga veden som låg på brännesbacken. Sågen, som var motordriven, ägdes av John Hallenborg i Södra Rörum. Han åkte omkring och sågade veden åt skolorna och åt enskilda i byarna runtomkring. Motorn var en råoljemotor som för transport var placerad på vanliga järnhjul. Innan motorn kunde användas skulle hjulen tas av och maskinen sänkas ned till marken för att stå stadigt. Hallenborg hade kommit till oss för att såga och Hjalmar hjälpte oss att ställa upp sågen. Döm om allas förvåning, då Hjalmar tog tag i ena ändan av motorvagnen och lyfte motorn så högt, så att hjulen gick att ta bort. Sedan gick han över till andra sidan och gjorde likadant där. Han släppte ned denna del till marken och sedan var allt klart. Vi stod där bara och glodde och gapade av stum förundran över vad som skett.
Kommentaren från Hallenborgs sida glömmer jag aldrig: *Du var mig en starker fan !*

Jägaren
Hjalmar var mycket intresserad av jakt. Han var en duktig skytt och hade ett säkert öga. Detta visade han ofta. Det slog aldrig fel för honom när han varit ute och jagat. Han kom i de flesta fall hem med nedlagt byte i form av harar eller fågel av olika slag. På den tiden fanns det gott om vilt i markerna. Man kunde stöta upp stora flockar av rapphöns ute på åkrarna. Fasaner såg man mycket ofta och tupparnas galande hördes ofta. Av skogsfågel kunde man ofta stöta på både orrar och tjädrar. Det brakade till i skogen då man skrämde upp tjädrar, som satt och åt björkknopp i träden. Orrarna spelade ute på kärren om vårarna och det var en fröjd att beskåda deras ystra lek under parningstiden.
I detta jaktens paradis rörde sig vår bålde jägare och det var många mål mat som han kom hem med från sina jakter på egna eller på andras marker, dit han var bjuden på jakt av kolleger. Han var ofta och jagade på Mellbygården, som ligger strax intill Sösdala, eller närmare bestämt vid Norra Mellby. Om jag inte minns alldeles galet så hette ägaren till gården på den tiden Leijonhufvud. Hans jaktkamrater var visst inte vilka som helst. När han kom hem efter en sådan jaktutflykt, så berättade han för mig vilka som varit med. Bland dessa fanns kaptener, doktorer, professorer, och grevar och baroner av olika fasoner.
Han var även på höstarna inbjuden till jakt på Bjevröd, och dessa jakter gick även in på Fulltoftas marker.
Jakten där bedrevs som klappjakt och det sköts mycket vid dessa jakter.

Hunddressören
Hjalmars kontakter med olika jägare hade säkert tillkommit genom att han även var en duktig dressör av jakt- och fågelhundar. Många var de hundar av rasen engelsk setter, en typisk fågelhund, som han lärde att spåra och jaga fågel. Dess hundar kom till honom från olika håll för att, så småningom, lära sig att nosa upp fasanen eller rapphönan. Då de upptäckt fågeln skulle de stå alldeles stilla och markera att fågel fanns framför dem. På Hjalmars order skulle hunden sedan gå framåt och stöta upp villebrådet. Skottet small och därefter på ordern "apport" skulle hunden gå fram för att söka upp den fallna fågeln och föra den tillbaka till

jägaren. Det tog ett bra tag innan hunden hade lärt sig hur han skulle agera, men då allt fungerade som det skulle, var det ett nöje att se hunden i arbete.
När hundarna tillgodogjort sig utbildningen och fungerade som Hjalmar fordrade så överlämnades de till sina ägare.

Själv hade han en hamiltonstövare som var en utmärkt hund vid jakt på hare. Många gånger var jag med Hjalmar ute på jakt med denna hund, och i de flesta fall återvände vi med en hare, som var ett gott tillskott till hushållet. Liksom fågel var det gott om hare i markerna. Konkurrensen var stor om det vilda eftersom det fanns en, ja kanske till och med två jägare, på varje gård i byn. Något samgående mellan jägarna förekom inte, utan var och en jagade för sig då jaktsäsongen började. Det gjorde att man kunde skönja en viss ovänskap mellan de olika jägarna, men till några direkta våldshandlingar gick det väl aldrig. Däremot växlades det väl då och då rätt så hätska ord över rågångarna jägarna emellan.

Det fanns även en del annat vilt såsom älg, rådjur och räv. Älg och rådjur intresserade sig inte Hjalmar för, men däremot en och annan rävjakt förekom ibland. Då och då sprang den röde mickel på pumpen och fick med sitt liv sona en oförsiktig handling. Rävkroppen flåddes och skinnet träddes upp på en bräda där det fick torka. Sedan skinnet var torrt så togs det av brädan och vrängdes så att rätan med sin röda färg kom utåt.
Skinnen såldes sedan på torget i Hörby under de skinnmarknader som anordnades där framåt vårkanten.

Rävfarmaren
Så behandlades den röde mickel som föll för den gode jägarens välriktade skott. Andra rävar, som var av ett ädlare och finare slag, levde i burar på den rävfarm som Hjalmar ägde.
I en skogsbacke, inte så långt från gården, hade han byggt upp en ganska stor anläggning för att bedriva uppfödning av silverräv och blåräv. Området var inhägnat med ett stort högt staket, och innanför detta var uppbyggt burar. Om jag inte minns fel så hade han ett trettiotal djur när det var som mest.
Farmen bestod av ett antal honor och hanar. Efter parningen föddes det ett antal valpar. Under tiden som honorna var dräktiga och sedan honorna fött ungarna, var det en känslig tid för tikarna. Blev de störda av något så kunde de under dräktighetstiden kasta sina ungar och efter det att de fött ungarna kunde de bita ihjäl dem. Därför var Hjalmar mycket noga med att inga obehöriga skulle komma i närheten av rävgården under denna känsliga tid. Det var endast han själv som besökte djuren då.
Jag fick följa med honom då han utfodrade dem, och beskåda de söta valparna som fanns i den täckta delen av buren. De liknade hundvalpar med små plirande ögon i det lilla söta huvudet. De var blågrå till färgen och pälsen var mjuk och ullig.
Honorna var mycket reserverade och skyddade sin avkomma om det visade sig att vi var för närgångna. Jag fick dock hålla de små liven efter tillstånd av Hjalmar. Jag tror inte att honorna hade dragit sig för att ge oss ett tjuvnyp med sina vassa tänder om vi varit för närgångna. Ungarna växte upp och blev så stora att de kom utanför sitt bo. Det var ett nöje att se dessa små krabater i yster lek tumla om med varandra. De övade sig för att möta de faror som de, som vuxna rävar skulle möta i sitt liv. Ovetande om sin instängda tillvaro i ett framtida liv, så måste de i alla fall genomföra sina övningar. Detta ligger ju nedärvt sedan tusentals år, även om de i flera generationer varit tamrävar och helt skilda från den vilda livsformen. De skulle ju aldrig behöva att jaga för att kunna överleva och de skulle ej behöva skydda sig för eventuella faror utom möjligen de faror som människan utsatte dem för.
Man talar om att vara listig som en räv och det kunde man se ibland även hos dessa tama djur, då man studerade dem i sin instängda och ganska så begränsade tillvaro. De utfodrades en

gång om dagen och det skedde om kvällarna. Maten bestod av slaktavfall som Hjalmar hämtade på slakteriet i Hörby. Det var komagar och andra delar av kornas kött. Detta maldes i en kvarn och sedan blandades det med kli eller mjöl. När allt var klart begav sig Hjalmar ut till rävgården där många hungrande magar väntade på att få fyllas. Maten utportionerades i skålar som fanns i varje bur. Vid dessa tillfällen var rävarna inte alls skygga. De kunde utan rädsla komma intill en så att man kunde klappa dem. Rädslan för människan var som bortblåst. Det var maten som överskuggade allt.

Jag fick då och då förtroendet att utfodra dem. Det var vid sådana tillfällen då Hjalmar av någon anledning inte kunde göra detta t. ex. vid sjukdom eller annat förhinder. Jag hade ju varit med och sett hur allt gick till så det var inga problem att överta hans jobb. Hjalmar rökte ofta pipa i samband med att han skötte utfodringen. En av rävhanarna visade vid flera tillfällen stort intresse för den tända pipan. Han kunde komma och sätta sig i närheten av Hjalmar och vid ett sådant tillfälle satte Hjalmar pipan i rävens mun. Han satte munnen om pipskaftet och med röken seglande uppåt satt räven och njöt. Jag gjorde motsvarande vid ett tillfälle och döm om min stora förvåning när räven visade sig lika glad över att få röka med mig. Där satt räven vid sidan om mig med pipan i munnen. Det var en syn och en upplevelse som jag aldrig glömmer. Synd bara att jag inte förevigat detta med kamerans hjälp.
Denne hane var mycket tillgiven men man kunde inte vara riktigt säker på honom ändå. Han kunde mycket väl nafsa till i byxbenet om man inte passade sig. Det var väl inte så illa ment utan mest ett sätt att göra mig uppmärksam på att han fanns där. I övrigt var de ganska skygga för oss men ju mer man var tillsammans med dem, ju mera visade de sig kunna fördra oss.
Hygienen var ganska viktig så konstigt det än låter. Varje dag städades burarna och då och då tvättades själva boet. Matskålarna rengjordes före varje utfodring. Allt detta betydde mycket för rävarnas trivsel och eftersom de alltid var instängda på ett ganska begränsat utrymme så behövdes det noggrann rengöring.
Det var även viktigt med den mat de fick. Köttet måste alltid vara färskt och rent. Det var väl inget bekymmer på vintern men om sommaren var det ibland stora problem att hålla köttet färskt. För att klara förvaringen under sommartiden så använde Hjalmar is som han under vintern sågat upp i den förut omtalade Fiskdammen. Isen sågades upp i kuber eller flak som sedan förvarades i en jordkällare i närheten av rävgården. För att isen skulle hålla sig över sommaren så lavades den tätt tillsammans och täcktes med ett kraftigt lager av sågspån. Sågspånet hämtades vid sågarna i Bjevröd eller Bosarpssjön. Nu kunde Hjalmar hämta isblock och lägga i det kylskåp som han hade för att förvara köttet i. Där förvarades allt väl även om det var varmt om somrarna. Vidare skyddade sågspånen isen i källaren på ett mycket gott sätt och det var inte mycket som smalt bort.

Rävslakten
När sedan rävarna blev fullvuxna så fick även dessa, precis som den röde släktingen, lämna sina skinn. De slaktades och flåddes och skinnen träddes upp på en bräda som var formad som rävskinnet. Skinnen rensades från senor och kvarvarande hinnor så att underhuden blev ren och fin. När skinnen sedan hade torkat tillräckligt så togs de bort från bräderna och vrängdes så att rätsidan kom utåt. Nu framträdde den silvergrå färgen som är typisk för denna sort av räv. Pälsen borstades och ansades så att den blev glänsande. Skinnen samlades sedan för att lämnas till försäljning vid skinnauktioner som anordnades i Sverige.
Hjalmar hade goda vänner bland andra pälsfarmare som hjälpte honom med denna försäljning. Jag vet att det fanns en rävgård i Ekastorp som ägdes av Alf Larsson. Vidare fanns det en i Kvesarum som ägdes av Billy Wingård på Kvesarums slott. Jag vet att någon av dessa åkte till skinnauktioner i Stockholm och hade då inte bara sina egna rävskinn utan även Hjalmars med sig. Vilket pris som de fick för skinnen fick jag väl aldrig reda på men vad jag

kan förstå så var skinnen en eftertraktad vara för att pryda många sköna damers axlar som boor eller ceepar vid festliga tillfällen.

Biodlaren

En annan hobby som Hjalmar odlade var biskötsel. Han hade ett tiotal bihus i sin trädgård som han vårdade sig väl om. Jag var livrädd för dessa små ilskna flygfän vars vassa gaddar ofta sökte sitt offer under varma sommardagar. Hjalmar däremot gick utan något som helst skydd och tog hand om deras kakor, då han bytte de fyllda kakorna mot tomma. Han blev stucken ibland men det var inget som bekom honom. Det tyckte jag var konstigt ty de gånger som jag kom i vägen för deras giftiga gaddar gjorde det verkligen ont och jag svullnade upp riktigt ordentligt. Visserligen var Hjalmar rätt så svullen i ansiktet ibland men han klagade aldrig över detta. Han påstod däremot att bisticken var nyttiga och förhindrade och skyddade mot värk och reumatism. Jag vet inte om det hade någon verkan men om det hade sådan på Hjalmar så var det säkert rätt ty han led verkligen inte av vare sig det ena eller det andra.

När bihusen skattats på honungen och slungan sattes igång så fick man verkligen passa sig för de ilskna bina som med gaddar och klor förvarade sin med mycken möda hopsamlade nektar. Honungen fylldes sedan på burkar som fick av biodlarorganisationen fastställda etiketter. Mången burk honung fick jag av min gode kamrat och biodlare.
När vintern nalkades skulle bihusen isoleras mycket noga för att inte bina skulle frysa ihjäl under vintern. Vidare fodrades de med sockerlösning som ersättning för den honung som tagits ifrån dem. Först när vårsolens varma strålar nådde flustret var tiden inne igen att på nytt börja det idoga arbetet att samla nektar till kakorna i husen.

Ibland kom det med posten en försändelse som innehöll en bidrottning. Den kom från biodlarnas organisation och tilldelades medlemmarna. Drottningen förvarades i en liten ask med tunt nät för den ena gaveln. Nu skulle hon inlemmas i ett av bisamhällena tillsammans med invånarna där. Det gick inte att göra detta med en gång utan drottningen fick i ett litet rum utanför komma i kontakt med invånarna som hon sedan skulle regera över.

Ibland svärmade bina och då fick jag hjälpa till att fånga in dem. De satte sig i träd eller i någon buske och det var inte förrän vid solens nedgång som de hade kommit till ro på sin plats. Då öste vi med en slev svärmen över i en skål eller halmkupa för att sedan föra över den till ett nytt hus eller ett av de gamla. Det var med stor försiktighet som jag deltog i detta, vad jag tyckte riskfyllda arbete. Konstigt nog var de särskilt snälla vid dessa tillfällen vad det nu berodde på. Någon större förtjänst gjorde väl inte Hjalmar med sina bi, utan det var nog mera en hobby. Han var mycket intresserad av dessa små varelser och berättade en massa saker om deras liv och leverne.

Torvupptagning

Då vi kom till Funderset fann vi att folket i byn eldade med torv. Det var för oss, som kom från slätten, ett nytt bränsle som vi inte tidigare kommit i kontakt med. Vi hade eldat med ved och kol. Hjalmar hade i sin vedbod även ett lager av torv som han eldade sina spisar med. Vi hade endast tillgång till ved under den första tiden så vi köpte torv av honom för att täcka vårt behov så länge. När vårbruket var över började Hjalmar skära torv nere i mossagravarna på egendomen. Han var van vid sådant arbete och min far lärde utav honom hur det skulle gå till. Vi skar sedan torv själva enligt de lärdomar som Hjalmar förmedlat. När torven var skuren och uppkastad på kanten så skulle den kärras ut på breen. Detta skedde med en riktig skånsk rullebör. Torven lavades upp i jämna rader på högkant för att ligga och torka över sommaren. Under sommaren vändes torven ett par tre gånger för att bli riktigt genomtorr. Sedan vidtog

kurlingen: Torven lades i stackar som mest liknade de termitstackar som man sett på bilder från tropiska länder. Där skulle nu torven torka ytterligare innan den skulle köras hem och lastas in i torvladan. Detta skedde på eftersommaren.
När man eldade med torv så spred den en viss lukt omkring sig. Det blev ganska mycket aska som man sedan fick bära ut från spisarna. Tack vare Hjalmars kunnande lärde vi oss hur vi skulle hantera denna sortens bränsle. Torven var ett gott tillskott under krigstiden då det var ransonering på många sorters bränslen.

Hjälparen
Hjalmar var mycket hjälpsam och ställde ofta upp för att hjälpa min far i olika arbeten under årens lopp. Det kunde vara sysslor som det verkligen behövdes karlakrafter till och sådana besatt Hjalmar mer än nog. Vid höskörden var han ofta med och både lastade och stack upp höet på gällen. Det var riktiga byror som följde med när han tog i. För min far var detta en stor tillgång, särskilt de första åren, då jag inte var stark nog att hjälpa till. Vid sädesskörden var han oss behjälplig och när tröskan nådde gården var han en självskriven tredjeman i loggolvet för att sticka upp nekerna till tröskbordet. Han var en lugn, kanske lite sävlig man men arbetet avbröts ej av några längre raster utan flöt i ett. Han verkade ej kunna bli trött och klagade ej över svårigheter. Detta beundrade jag hos honom. De gånger som jag kände mig trött eller klagade över slitet kommenterade han detta på följande sätt: "Du skall väl inte känna dig trött eller klaga som är så ung" Då skämdes man nog lite grann och bet ihop och fortsatte även om det kändes svårt.

Av Hjalmar lärde jag mig att hugga med lie. På den tiden höggs en del av säden för hand med lie. Det var ingen som kunde som han hugga råg så att den lades snyggt och fint. Det var ju en stor fördel att den huggna rågen låg jämnt och fint för den som sedan kom efter och skulle ta upp och binda neker. Han hade en liten åker utanför loglängan som han tagit undan för egen del. Där odlade han bl. annat råg eller havre. Då fick jag hjälpa honom med att hugga. Det var svårt att lära sig att göra detta på rätt sätt men med en god läromästare så gick det så småningom. Det nöttes in så väl så jag tror att skulle jag ställas inför uppgiften att hugga råg med lie så sitter det nog kvar. Han högg sin skörd och körde in den i logen där han hade ett utrymme över vagnsporten. Tröskningen skedde samtidigt som vi tröskade vår säd. Säden malde han sedan till foder för uppblandning med köttet till rävfoder. Blev det något över så köpte far det av honom. Hjalmar disponerade våra hästar och vagnar för de körslor som han ibland behövde.

Kyrkvännen
Han var en trogen kyrkobesökare. Nästan varje söndag besökte han sina fäders kyrka i Södra Rörum. Han hade en stark, från sina föräldrar ärvd tro på Gud och de heliga tingen. Han deltog ofta i nattvardsgudstjänsterna och var en trogen gäst kring altaret när nattvarden utdelades. Han tjänstgjorde ofta som prestav vid begravningar. Det var ett hedersuppdrag. Då var han klädd i bonjour och hög hatt och jag tyckte att han var så stilig. Det var ju den sista tjänsten han gjorde för grannar eller goda vänner. Han besökte ofta Fundersets Missionshus då där var möten. Han var mycket god vän med föreståndaren Nils Larsson och hans hustru Anna. Ibland kunde han tala med mig om Gud och annat som rörde tron. Jag var kanske inte i den åldern så mottaglig för detta. Jag lyssnade dock uppmärksamt på vad han hade att säga, skam vore det väl annars. Hans syster Selma var också djupt religiös och hon försökte väl mera att föra in mig på, vad hon ansåg, den rätta vägen. Hon lyckades kanske inte riktigt vid den tiden.

Trots sin religiösa tro var inte Hjalmar en tråkig och alltför djup person. Nej han kunde mycket väl skoja och dra lite vitsar med ibland lite ekivokt innehåll. Det gick aldrig till överdrift. Han visste väl var gränsen skulle gå och detta bestämde han noga själv.

Avskedet

Hjalmar kom att betyda mycket för mig som läsaren av detta kan förstå. Vi kom alltid bra överens och i regel följde jag de råd som han gav mig. Det var ju råd från en man med lång livserfarenhet bakom sig så varför skulle jag ha något att erinra mot detta. Visst hade jag en egen uppfattning om saker och ting och detta respekterade han. Skulle vi bli ovänner någon gång, och det hände, så klarades tvisten upp och vi var vänner igen.

1943, då jag var 20 år, begav jag mig hemifrån. Jag tog värvning som volontär vid I 12 i Eksjö. När jag talade om för honom att jag skulle resa blev han verkligen ledsen. Jag såg att det fanns en liten tår i ögonvrån hos denne store starke karl. Det gjorde inte saken lättare för mig. Han önskade mig all lycka och han tröstade mig med att vi träffas väl snart igen.
När jag den dagen i början av oktober hade spänt fast min resväska på cykeln för att bege mig till Höör för vidare befordran till Eksjö kändes det lite vemodigt. Jag glömmer inte det fasta handslaget som utgjorde avskedet på gården i Funderset. En fast stark hand omslöt min och en fast blick mötte min då han sade farväl till mig.
Vi möttes en gång till. Det var vid juluppehållet samma år då jag var hemma för att hälsa på mina föräldrar. Därefter har jag aldrig mera träffat min gode vän och kamrat.

Hjalmar, om Du kan följa mina tankar där Du är i Din himmel så är Du värd all den respekt och aktning som Du utstrålade. Det är väl ej förmätet att jag tackar Dig för allt som Du gav mig under de tio åren som vi fick vara tillsammans.

Syskonen Selma och Hjalmar Persson

Albert Svensson

- författare, uppfinnare och filosof

ur Albert av Nils Ludvig

Albert föddes en junidag 1876 i Södra Rörum. I familjebibeln är han antecknad som den fjärde i ordningen i en syskonräcka på tio. Efter Albert hade fadern antecknat:
- Hvad skall bli af detta barnet ?
Fadern Ola Svensson var kantor och lärare i Södra Rörum, född 1845, död i Höör 1931. Modern, Sissa Åkesdotter var född 1845 och dog i Höör 1923. Ortsborna uppskattade det gamla paret, längst änklingen i kyrkbänken, den fridsamme sångaren som harmoniskt instämde i orgelspelet men sällan tog själva melodin i sin mun.
Fem av barnen dog i tidiga år, fem växte till. De båda sönerna blev ingenjörer, två av döttrarna lärarinnor och den tredje hemmadotter.

Efter sin ingenjörsexamen arbetade Albert många år i Amerika och England och, efter hemkomsten, i Stockholm. Han ansågs vara en ytterst skicklig yrkesman och som pumpkonstruktör hade han stora framgångar med en uppfinning som garanterade honom en bekymmersfri framtida existens.

Första världskriget rubbade hans jämna vardagslunk. Han lämnade tekniken och återvände till föräldrahemmet. Här ägnade han återstoden av sitt liv åt studier i naturvetenskap och filosofi, tidsbetraktelser och religiösa meditationer.

Albert och jag vandrade många frostamil tillsammans. På våra strövtåg i Ringsjöbygden blev vi förtrogna med mark och människor, både i tiden och rummet, skulle Albert ha sagt. Våra samtal blev aldrig enformiga. En dag berättade han att han kommit på idèn att ge ut en bok.
Jag tog emot hans manus för att göra tjänst som genomsnittsläsare på förhand.

Så kom hans första bok FRÅN MATERIE TILL ANDE ut 1928. Den väckte inget större eko i pressen. Mest beröm fick han av Svenska Dagbladet där han jämfördes med världsnamn som Maurice Maeterlinck och Ouspenskij. Jämförelsen bör ha smickrat Albert men han gjorde inget väsen därav, nämnde den inte med ett ord. Breven från läsekretsen uppmuntrade honom mera, speciellt ett, undertecknat - *Er varme beundrare, Ernst Norlind.*

När andra världskriget bröt ut 1939 hade Albert sitt stora manuskript färdigt. Men först 1942 kom DEN STORA HARMONIEN ut på Litteraturförlaget. Enstaka recensenter gillade grundsynen men anmärkte på bristerna i bevisföringen. – Den stora mängden är säkert inte mogen för dessa tankegångar, hette det.

1950 var han färdig med sin sista och mest betydande bok: DET VITALA PROBLEMET. Avtalet med förlaget undertecknar han inte förrän i april 1957. Den sjunde juni samma år går Albert ur tiden utan att ha sitt verk i tryck.

Recension av Ebba Waerland: -Denna bok har oändligt mycket att ge oss. Den öppnar svindlande perspektiv – av ett liv med hittills oanade utvecklingsmöjligheter. Den befriar oss från alla negativa falska tvångsföreställningar och visar oss livets sanna verklighet, som är frihet, enhet och godhet. Och den är ett varningsrop i sista stund före katastrofen.

På omslaget exploderar vätebomben över en lugnt plöjande bonde. Hiroshimas himlaspöke kastar en grå skugga över materien. Liksom efter jordbävningen i Lissabon på sjutton-hundratalet skakades människornas själar, denna gången under eld och svavel från himmelen. Men vaknade världssamvetet ?

Albert summerar vad som händer utanför oss. I själva verket åstadkommer han en andlig nutidsorientering utan jämförelse. En sådan bokgåva får inte försmås och tigas ihjäl.

I sina böcker är Albert väl hemmastadd i ovanvärlden. Men lika bevandrad var han i sinnevärlden, åtminstone i markerna norr och öster om Ringsjön. Där var han välbekant med backar och sänkor, vattenflöden och skogsstigar. I den bygden kom han till världen, och dit återvände han på middagshöjden av sin levnad.
Vägen från Södra Rörum till Höör, en mil lång, förde honom över stora oceaner och främmande världsdelar. Han såg mycket och tänkte mer än han såg. Det bästa bokade han till hjälp åt oss andra.

Det som är kvar av hans förgängliga stoft vilar i urnan på kyrkogården i Höör.

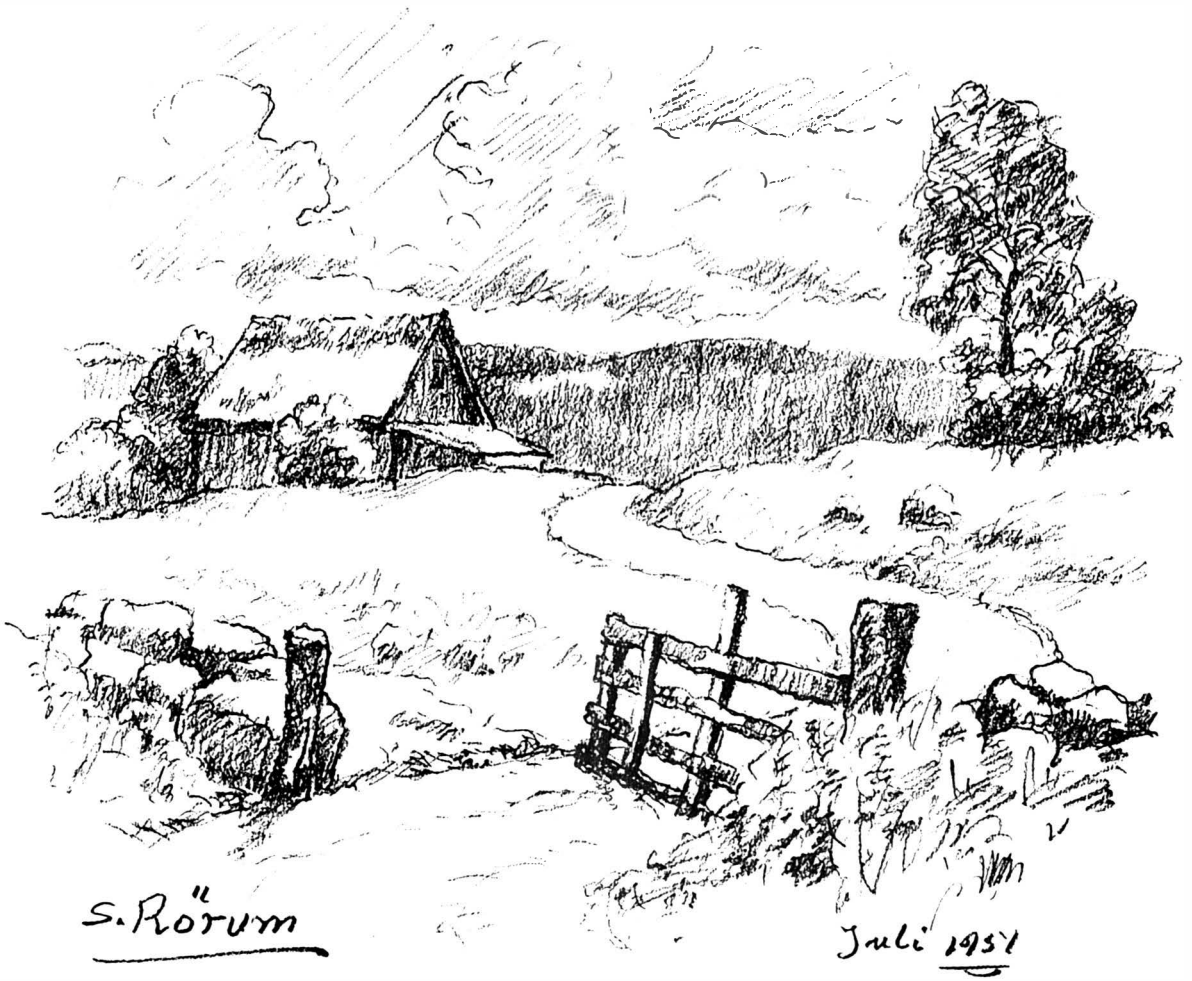

Anna i Sätofta

Av Berta Magnusson f. Jönsson

Min faster Anna Jönsson föddes den 16 augusti 1881 som äldst av sex syskon. Föräldrarna, Else och Jöns Åkesson, ägde och brukade Gunnarp nr 2, ett småbruk som sen övertogs av mina föräldrar Anna och Karl Jönsson. Sedan blev det min bror Gustav som övertog det och fortfarande har det kvar.
Det var ju inte så fett för småbrukare då heller, så barnen fick ju ofta ut och tjäna sitt uppehälle så snart dom gått och läst för prästen. Så fick Anna också göra. Hennes första plats var som lillpiga och barnpiga hos Elise och Anders Jönsson i Ekastorp. Hur länge hon var där vet jag inte. Efterhand blev det ju så att stan drog, för henne liksom för de flesta flickor på landet. Hon fick plats i Lund hos Nelly Thüring som hade en fotoateljé. Det var nog här som hon fick sitt fotointresse. Hon skaffade tidigt en lådkamera och framkallade själv sina filmer, vilket var det vanligaste på den tiden. Det fanns inga entimmas framkallningar då.

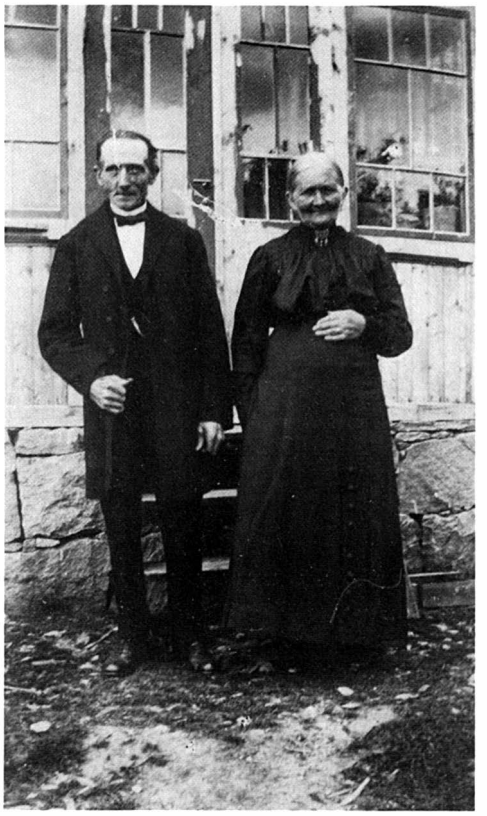

Som prov på Anna fotointresse är här två kort från 20-talet. Ungarna vid grinden är jag med småsyskonen Margit och Gustav. Den andra bilden föreställer min farmor och farfar Else och Jöns Åkesson i Gunnarp

Efter Lund kom hon till Malmö som hushållerska hos en läroverksadjunkt, Nils Arvidsson. Hennes syster Hilma kom sedan att få plats hos hans kusin som var handarbetslärarinna. Båda dessa hade långt sommarlov och julledighet då de ofta reste bort. Då blev Anna och Hilma också lediga en del, och reste hem till sina föräldrar, som bodde kvar på gården i Gunnarp.
Så när vi var små hade vi två ogifta fastrar från stan som ofta gästade oss och det var ju alltid spännande. Ja, inte bara gästade, de kunde lägga sig i betstycket också vad det beträffar.

Anna stannade hos adjunkten i många år ända tills han dog. Sen hushållade hon några år för en fabrikör som hette Broberg. Han var änkling och hade en son i 18-20 årsåldern. Denne var mycket intresserad av den nya radiotekniken och byggde radioapparater som hobby på fritiden. Faster Anna köpte en av honom till farmor och farfar. Det var ju något alldeles extra det där. Där var ju knappast någon på landet som hade radio då. Lärarinnan i Funderset, Ebba Lundkvist, hade men hon var en av de få.
Vi satte upp en mast på backen och drog en antenn dit. Sen var det bara att skruva på rattarna och lirka med spolarna på apparaten för att få ljud i hörlurarna. Ibland bara tjöt det, men efter lite finlir med spolar och rattar kom det tal eller musik. Programutbudet var ju inte så stort på den tiden. Men bara att kunna ta upp ljud direkt ur luften var ju något obegripligt. Grannarna kom och skulle lyssna på undret.

Men Anna började längta efter något eget, så 1926 slog hon till och köpte Villa Särla i Sätofta på den sk Guldkustenvägen. Det var en stor stenvilla med många rum, som hon tänkte öppna sommarpensionat i. Hon inredde ett par rum till då. Där var inga bekvämligheter, utan lavoarer med tvättställ, pottor och slaskpannar samt utedass. Folk hade inte så stora pretentioner på den tiden.

Pensionatet från sent 30-tal eller i början av 40-talet. Längst till vänster i cykelraden är jag.

Vid bordet från vänster Berta, Margit och Anna Jönsson. Flaggstången är förvandlad till midsommarstång.

Senare byggde hon ut med tre rum till på ovanvåningen. Dessa fick rinnande vatten och tvättställ. I samband med detta lade hon in värmeledning, badrum och wc. I köket fanns en stor vedspis. Anna satte dit en till som senare byttes ut mot en AGA-spis. Ett fotogendrivet kylskåp installerades också (elen var väl för dyr).
Ekonomibyggnaden med hönshus, tvättstuga och dass var dålig, så den lät hon bygga om. Den förlängdes och tre personalrum inreddes där.

En mangelbod byggdes på tomten och den utrustades med en stenmangel (trämangel med stenfylld låda) som Hildas man, vagnmakaren i Venestad gjort.
Hon byggde också en stor veranda med altan ovanpå. Två av rummen hade utgång dit.
Så hon var driftig och utökade och förbättrade efterhand som hon tyckte sig ha råd. Men det var ju på den korta sommarsäsongen som det mesta skulle dras in. På vintrarna var det bara beställningar till födelsedagskalas, begravningar o.dyl.

Sätofta Pensionat

En vinter under kriget hade vi en koloni danska judar som flytt från kriget boende där. Och en vår, också under krigstiden, var ett arbetskompani förlagt på en gård i byn och då bodde befälet på pensionatet. Men de hade egen mathållning.

Jag började jobba där 1934 och stannade i 12 år varav ett hos efterträdarna. Gästerna trivdes ock kom tillbaka år efter år, så man kunde se familjernas barn växa upp. Det behövdes inte så mycket annonsering utan det var mest gamla gäster som rekommenderade pensionatet.

1947 sålde faster Anna sitt livsverk, Sätofta Pensionat, till Karin Persson och Berta Lindström från Malmö. De drev pensionatrörelse där några år men när de sålde blev det sjukhem i stället. Det heter idag Bosjöstrands Vårdhem.

Faster Anna flyttade tillbaka till födelseorten Gunnarp. Hon köpte en tomt av far och byggde sig ett hus. Oskar, hennes yngste och ogifte bror som alltid bott i mitt föräldrahem, flyttade nu med henne till det nya huset. Hon fick njuta sitt otium där i 14 år. Sommaren 1961 dog hon efter en tids sjukdom. Hon fick avsluta sina dagar på sitt kära pensionat dit hon kom sista tiden när hon var för sjuk för att vårdas hemma.

En tragisk händelse var att hennes hus brann ner dagen före hennes begravning. Åskan slog ner i telefonledningarna och följde trådarna in i huset som antändes. Oskar lät bygga upp ett nytt hus på grunden och bodde där så länge han levde.

Ja, detta var en levnadsteckning som visar att med energi, sparsamhet och framåtanda kan även en fattig piga åstadkomma någonting.

Anna 1924

Elin och Elsa

Av Birgitta och John Eric Andersson

I Funderset har bott ett par systrar, som hette Elin och Elsa. De var två av Nils och Maria Trulssons fem döttrar. Elin var född 1892 och Elsa 1900.

Efter att ha prövat på lite olika arbeten blev båda bondhustrur. Elin gifte sig med änkemannen Nils Lindskog, vilken hade fyra barn: Ellen, Anna, Frida och Erik. Elsa gifte sig med Nils Andersson, och de fick fyra pojkar: Lennart, John-Eric, Åke och Berndt. Som alla andra på den tiden fick dom arbeta hårt. Långa arbetsdagar blev det, för det mesta gjordes ju med handkraft. Inga tvätt- eller diskmaskiner och matberedare där inte ! Och så skulle ju kvinnorna hjälpa till med utejobbet också. Ja, arbetsamt var det, det kan man förstå.

Men när Elin och Elsa slutat upp med lantbruksarbetet och blivit pensionärer, förstod dom att njuta av livet. Varje dag besökte dom varandra och läste tidningen tillsammans. Över en kopp kaffe diskuterade dom sedan dagens nyheter. Ofta hade de olika åsikter om saker och ting, så det blev livliga diskussioner. Men sådant sätter ju bara krydda på tillvaron !

Båda var mycket gemytliga och pratsamma. Man behövde aldrig ha tråkigt i deras sällskap. Nästan alltid hade dom någon rolig historia eller episod att berätta. Förmågan att skratta åt små händelser i vardagslivet hade dom också. Och dom råkade ut för många lustigheter. Som till exempel en gång när Elsa skulle åka tåg till Lund. Hon åkte ofta dit, men denna gången hade de dragit in tåget som hon brukade resa med från Höör. Hon blev lite ställd för hon skulle vara på Lasarettet i Lund på en bestämd tid. Hon visste att ett snälltåg snart skulle passera stationen. Så hon sa resolut: – Ni får stanna snälltåget så jag får åka med det !
- Nej, det går inte sade biljettförsäljaren. – Jo, har ni dragit in mitt tåg så får ni göra det, för jag skall vara i Lund på bestämd tid, sa hon. Och på något egendomligt sätt lyckades hon övertala stinsen så han stoppade snälltåget, och Elsa kom i tid till Lund. Med humor kommer man långt.

1974 reste Elin, då 82 år och Elsa 74 år till Amerika. En barndomsvän, som emigrerat, var i Funderset och hälsade på, och när han skulle åka tillbaks följde systrarna med och stannade i tre månader. Ingen av dem hade flugit förr, men de tyckte det var helt underbart. Det var en upplevelse av stora mått.
Elsa har sedan varit over there två gånger till. Som ung flicka ville hon så gärna åka till Amerika, men då fanns inte möjlighet till det. Så det var verkligen trevligt att hon kunde få sin önskan uppfylld senare i livet. Hon har berättat att hon gärna ville bli lärarinna också, men det lät sig inte heller göras. Men en skola kom att bli hennes hem i stället, för när hon och Nils lämnade gården köpte de Fundersets skola där de sedan bodde livet ut.

Båda systrarna var intresserade av trädgårdsarbete, så dom tillbringade mycket av sin tid i trädgården där dom odlade präktiga grönsaker, bär och vackra blommor, som dom mer än gärna delade med sig av. Till glädje för många !
Ungefär en gång i veckan åkte dom till Hörby och handlade och uträttade andra ärenden. Dom var med i Södra Rörums Pensionärsförening och var självskrivna deltagare när det ordnades utfärder.

Elsas hobby var att klippa ut intressanta artiklar ur tidningen och klistra in i böcker. Hon hade många sådana klippböcker vilka var mycket trevliga att läsa. Fotografering var ett annat av hennes intressen.

Elins håg stod till matlagning. Hon var bland annat kokerska på Björnstorp innan hon gifte sig. I trädgården hade hon mycket bär, som blev till kompott, sylt, saft eller vin. Hennes hemgjorda vin var utsökt ! Hon var mycket intresserad av läsning, så lampan i hennes sovrum lyste många nätter. Korsordslösning var också en hobby hon hade.

Nu är tyvärr båda borta. Elin dog 1986 och Elsa 1991 efter långa och innehållsrika liv. Saknaden är stor efter de rara och trevliga gamla damerna

Nils Jakobs Ida

Av Astrid Andersson

Idas föräldrar, Johanna och Nils Jakobsson i Ekastorp, hade ett litet jordbruk nära gränsen mot Gunnarp. Här föddes Ida 1881. Hon var den yngsta av deras barn och övertog hemmet efter föräldrarna.

Sitt lantbruk med husdjur och gröda skötte hon med omsorg. Hon hade ko och kalv, gris och höns som skulle passas. Lien hanterade hon skickligt och klarade av skördearbetet själv. Med plöjning och andra körslor fick hon hjälp av grannarna, mot att hon i stället hjälpte dem med att hacka betor och potatis. Hennes trädgård var en idyll med massor av vackra blommor. Jag minns särskilt hennes Mariaklockor i härliga färger. Runt brunnen och trädgårdsmuren slingrade sig murgröna och kaprifol. Ida var aktiv i flicksyföreningen och skänkte broderade och virkade handarbeten till auktionen. Hon var givmild och hjälpsam till sin läggning.

Jag minns henne med tacksamhet och tycker att hon är värd en plats i vår bok.

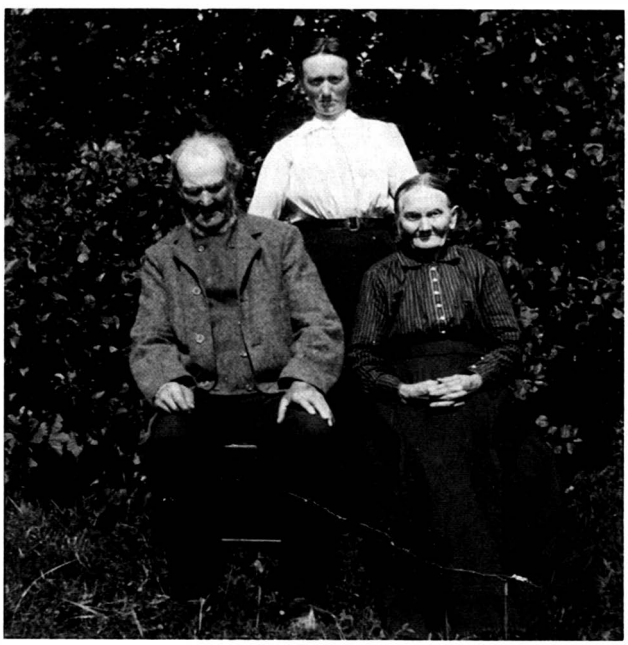

Nils och Johanna Jakobsson med dottern Ida.
Foto: Anna Jönsson, Sätofta

Johnsa Olga
- en säregen berättare

Av Maj Andersson

Bygdens historia sammanhänger mycket med vad som finns i sägner, som dock är tunnsådda i våra dagar. Det är få personer som kan berätta vad som fanns en gång i det fördolda. De som levde för hundra år sedan upplevde det på ett helt annat sätt. Under de mörka vinterkvällarna satt man samlade kring det sparsamma lyset och berättade om tomtar, troll, pysslingar och annat otyg. Sägnerna fick liv och återberättades i generationer.

Olga Johnsson levde mellan 1891 – 1979. Hon var född i Åkarp som tillhörde Fulltofta, men bodde större delen av sitt liv i Gunnarp och Östenstorp. Hon var en kvinna med en säregen naturbegåvning och hade en berättarkonst som få. Orden kom som rinnande vatten och hon måste ha varit en rik källa att ösa ur för folklivsforskare. Dessutom var hon en riktig konstnärsnatur. Det prunkade blommor både ute och inne. Tak, väggar och möbler var färggrant dekorerade med blommor, fåglar och djur. På spiselhyllan stod grenar och stubbar som föreställde troll och pysslingar. Fantasin hade fått fritt spelrum. Vi minns även hennes hemsydda, bredbrättade hattar med flor, rikt dekorerade med blommor och blad.
Olga brukade säga: *Att vara klädd som alla andra - det är ingen konst. Men att vara klädd som ingen ann – det är konst.*

Ur Folklivsarkivet har vi hämtat följande berättelse av Olga, upptecknad av Gunnar Persson, Västerstad:

En gammal släktsägen som lär härstamma från digerdödens tidevarv i mitten av 1300-talet kretsar kring Åkarp och Fulltofta säger, att det i Åkarpsvång finns en backe som kallas för Hyssenbjer eller Digerdödsbacken, och lär ha några spetsiga stenar som är resta över dem som dog i digerdöden. På många ställen dog alla bofasta. Gårdar och hela byar stod öde kanske i årtionde. Åkrarna växte igen, skogen vandrade in, husen blev överväxta . Jorden blev åter vildmark. Omsider kom det folk vandrande uppifrån landet och tog åter gårdarna i besittning.
De hus de byggde var knuttimrade som var vanligt häruppe i skogsbygden. Varje släkt hade sin hövding och varje boplats fick namn efter honom. Sålunda blev Atte bosatt i Attarp, Budde i Buddahus, Åge i Åkarp och Mjälling i Mjälaströ. Den sistnämnde hade lommorna fulla med byg (korn) som han strödde ut, därav ändelsen strö i Mjälaströ. En annan var lycklig nog att äga en hors (häst) och hans boplats kallades för Hästäng.

När nu detta folk kom vandrande norrifrån lade de märke till att det ute i skogarna bodde ett småväxt folk. De var rultiga till kroppsformen, hade runda ansikten, ljushåriga och männen bar helskägg. De var knappt metern långa, deras kvinnor ännu kortare och de var gråklädda och bar skinnklockor (skinnkjolar). Detta folk bodde kvar i skogarna tills för något mer än hundra år sedan. Enligt traditionen hade de kommit invandrande söderifrån under den tiden vårt land var nästan folktomt på grund av pesten. De sades komma från Pustan och var ett slättlandsfolk som ville söka skydd i de stora skogarna. De hade gett sig på vandring norrut då de hade hört talas om ett land som var obebott, och det landet skulle vara jungfrueligt med stora skogar och fina fiskevatten. Deras hus var konstifikt gjorda i en byggnadskonst som de haft med sig från hemlandet. Det var halvt backstugor som låg på södersidan av en grusås, taken var välvda stenvalv som murades med lera, kogödsel och djurhår som ältes till en seg

konsistens. När murverket torkat blev det stenhårt och ingen väta kunde tränga igenom. Längst inne vid gaveln fanns det en eldhärd med öppning i taket, så att röken kunde ta sig ut. Längs väggarna fanns ligglavar som var gjorda av sten. På lavarna låg torkad säv och djurhudar. Mitt i huset fanns en pelare av gråsten och murad ända upp till taket. Runt denna fanns också ligglavar. Mitt i pelaren fanns ett hål där man förvarade livsmedel. I pelaren fanns eknabbar inmurade för upphängning av kläder och dylikt. Småfolket blev aldrig sjuka då de levde på jakt och fiske. Pesten bet inte på dem. Den som annars drabbade alla människor i bygderna. De ansågs vara trollkunniga och hade sina egna medikamenter som de gjorde av växter som de samlade in i naturen. Dessa stenvisten har funnits i Mannarp på Brägena-backen, på Ryssebjer och i Grävlingahultet i Åkarps skog. Småfolket kallades i gemen för tomtar och pösslingar.

Vidare berättar Olga:

I Skröllebjer bodde en trollkäring i ett pörte. Hon kallades för Skröllan. Och det slog aldrig fel att den dag de bakade bröd på Mjälaströ så kunde hon lukta sig till det. När röken steg ur skorstenen kom Skröllan med sin deg för att baka hålkakor. Hon plattade till dem på en sten, satte en käpp i hålet och stack in den i bakugnen under tiden den eldades upp för gårdens bak. Hela tiden snurrade hon runt sina hålkakor så att de blev bakta. När ugnen var varm till brödbaket hade Skröllan sina hålkakor färdiga. Som tack för hjälp gav småfolket gärna något igen. När de hade bryggt öl satte de ett krus med dricka på trappan och i bärtider stod där en korg med skogsbär.

Dessa sägner kan ha ett korn av verklighet trots att de gått i arv i många hundra år och troligen förvanskats till en del.
Men låt dem leva till kommande generationer.

Anna Nilsson – Olgas mor –
född 11 maj 1856, död 19 sept 1954

Olga Johnsson, född i Åkarp, Fulltofta 27 juli 1891

Resan till Mormor Bengta

Av Bengt Holgersson

Att resa, att förflytta sig till en annan plats eller ett annat land har alltid fängslat människor. Förmodligen spelade äventyrslusten en stor roll som drivkraft för att man ville ut och resa. Resor som vi i dag betraktar som enkla och mycket naturliga kunde vi bara för några decennier sedan betrakta som ett litet äventyr.
Att idag sätta sig i bilen och åka upp till mina gamla hemtrakter i Småland ser jag inte som något äventyr utan snarast som en behaglig avkoppling. Det få mig att tänka på hur det var när jag var liten grabb på 40-talet och bodde i Småland och hur det var att då resa den omvända vägen från Småland till Skåne. I det lilla brukssamhället Alstermo i Småland där jag föddes fanns inte många sätt att ta sig ut i världen på.

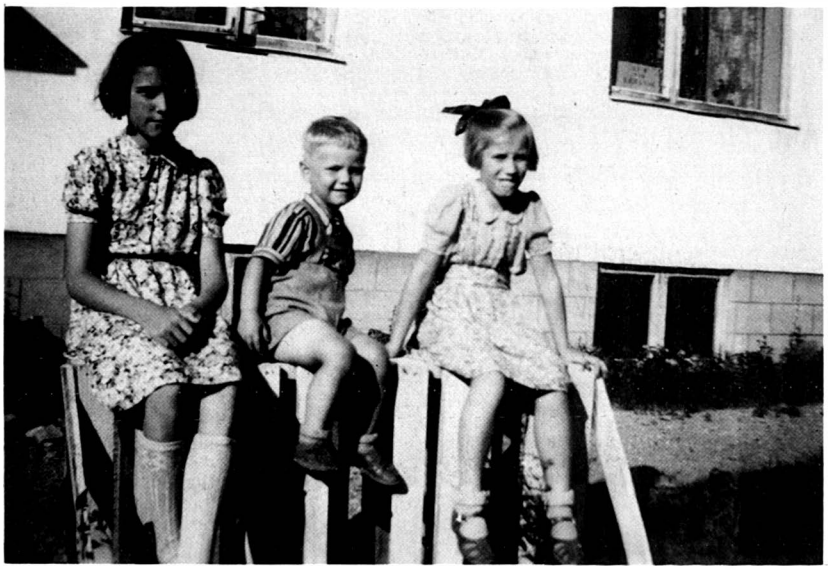

Barndomshemmet i Hohultslätt. Jag i mitten mellan mina systrar Goldy och Gladys.

Alstermo, eller Hohultslätt som det hette på den tiden, låg vid den smalspåriga järnvägen mellan Växjö och Oskarshamn. Förutom järnväg fanns det i stort sett bara cykel och buss att använda om man ville resa ut från det lilla brukssamhället. Den lilla smalspåriga järnvägen var egentligen den viktiga pulsådern ut i världen. Klockan åtta på morgonen gick tåget till Växjö och klockan fem på eftermiddagen kom det tillbaka och mitt på dagen vid lunchtid så kom godståget. Någon klocka behövde jag inte som liten grabb utan tågens signaler och brukets ångvissla talade om för mig när det var dags att avsluta dagens lekar och maten väntade hemma.
Denna järnväg var porten till den stora världen. Därifrån skickades Alstermo Bruks alla resväskor ut på äventyr och dit kom all den papperslump som väskorna gjordes av. Och detta var långt före ord som returpapper och pappersåtervinning var uppfunna. Att få åka med mamma ett par gånger om året till Växjö och handla var för en femåring en enorm upplevelse.

Men det stora äventyret var trots allt att få åka till mormor Bengta i Södra Rörum i Skåne för då fick jag först byta tåg i Växjö och sedan i Alvesta. För mig som tyckte att Växjö var något stort blev järnvägsstationen i Alvesta första gången en bedövande upplevelse. De många trapporna och gången högt uppe som gick tvärs över perrongerna var imponerande.

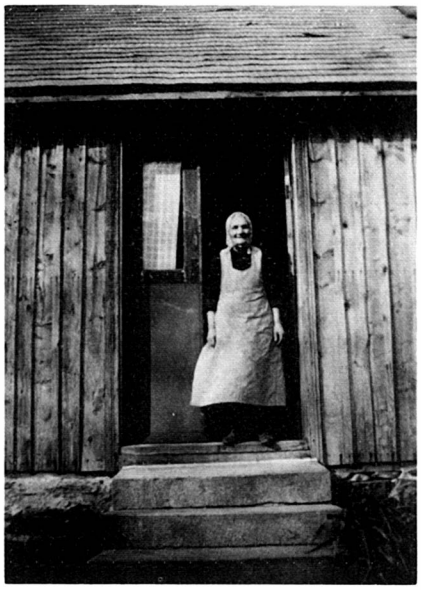

Mormor Bengta

Jag höll pappa hårt i handen och beundrade honom; hur kunde han hitta i denna labyrint av trappor. Allt naturligtvis sett med en femårings ögon.
Jag var alltid rädd att komma bort i trängseln för där var alltid många resande som skulle byta tåg. Men samtidigt var det inget jäktande. Oftast fick vi vänta en god stund vid varje tågbyte. Själva tågresan gick inte i expressfart, utan vi åkte i tredje klass med ett tåg som stannade vid varje station. Snälltåg fanns, men det ansågs som en onödig utgift. Om resan tog någon timme mer spelade liksom ingen roll. Resans ändstation var Sösdala söder om Hässleholm och där mötte min morbror Einar med häst och vagn för att ta oss den sista milen över Häglinge till Funderset.

Bengtagården i Funderset

Denna plats är numera mitt fritidsparadis. Åkvagnen med fårskinnsfäll och seldon finns fortfarande kvar. När jag då och då står och tittar på åkvagnen gör jag resan på nytt i minnet.
Åkvagnen finns, men inte den smalspåriga järnvägen mellan Växjö och Oskarshamn.
Den tror jag lades ner i slutet på 50-talet.

I en solig backsluttning på Bengtagården sitter från vänster moster Linnèa och Mamma Edit med väninnorna Agnes och Emma. Omkring 1920.

Barbro och jag uppvaktas på Residenset av inbjudna grannar och vänner från Funderset och Hagstad

Nils Ambolt – forskningsresande

Av Astrid & Maj Andersson

Ola Olsson, född i Åkarp 1793, och hans hustru Hanna Persdotter från Torastorp i Linderöd, flyttade till Hagstad 1822 och blev ägare till Västra gården samma år som skiftet genomfördes i byn. De fick åtta barn och familjen har fått betydelse för bygden ända fram till våra dagar.

Sonen Jöns, född 1825, övertog föräldrahemmet när han gifte sig med Anna Svensdotter från Vessmantorp. De flyttade på 1880-talet till Funderset och friköpte ett hemman från Göingeholm. Vi är många i byarna som härstammar från dem.

Dottern Karna, född 1838, gifte sig med Per Andersson från Tomelilla. Han hade smedja och verkstad och kallades allmänt för Per Smè. De hälsade ofta på hos Jöns Ols i Funderset.
Karna och Per fick sex barn. Äldste sonen Anders, född 1866, studerade i Lund. Han kom vid ett tillfälle hem och berättade att läraren ville att han skulle byta efternamn på grund av att många i klassen hette Andersson. När han föreslog byte från Andersson till Ambolt gav fadern med sig, smed som han var.
Anders Ambolt gifte sig med Göthilda Johnsson från Tryde och av deras fem barn, nästkusiner till bl annat Linnèa i Hagstad och Einar i Funderset, är det Nils, född 1900, som vi skall berätta om.

Nils Ambolt
Nils Ambolt var en av svenskarna som 1927-1933 deltog i Sven Hedins sista stora expedition till bland annat Inre Mongoliet, Tien-Schang och Nordvästra Tibet.
Nils var geodet (geodosi = vetenskapen om jordens uppmätning). Han mätte tyngdkraften, gjorde ortsbestämningar, ritade kartor mm. Han var en riktig arbetsmyra och hann också med att vara metereolog, biolog och fotograf. Det var imponerande fina färgbilder han tog och själv framkallade under primitiva förhållanden.

Med sin svåger Erik Nordin gjorde Nils Ambolt 1932 en resa in i Tibet. De nådde alldeles okända vägar. Kölden och den oerhörda höjden i Norra Tibet gjorde att de förlorade nästan alla djuren i sina karavaner och måste lämna alla instrument och insamlat material i det obebodda landet. De fick senare tillfälle att hämta ner det efter att ha räddat sig ner till Östturkestans oaser.

Norin lyckades fullborda Tibetresan och kom fram till Peking men Ambolt blev på grund av de oroliga förhållandena avskuren från alla förbindelser med yttervärlden. Då inget hördes från honom sändes Norin ut på en undsättningsexpedition som bjöd på både spännande äventyr och intressanta vetenskapliga resultat. Det visade sig att Ambolts enda utväg varit att genom Tibet bege sig till Indien. 1933 kunde expeditionen anses avslutad.

1935 utkom Ambolts uppmärksammade bok Karavan. Den mottogs med lysande recensioner. Inte minst färgfotografierna beundrades för dess höga kvalitet. Tidningarna skrev att de var utomordentligt vackra, hade en skärpa och tydlighet som man måste beundra, samt att Ambolt äger ett sinne för det individuella och ett intresse för människor som inte många forskningsresande har.

Nils Ambolt blev docent i geodesi i Lund 1938 och byrådirektör vid Svenska Sjökartverket 1946. Han var en uppskattad föreläsare som reste land och rike runt och berättade om sina upplevelser.
Han avled 1969 efter ett liv fyllt av äventyr och strapatser där han lyckades med att kartlägga helt okända områden i Centralasien.

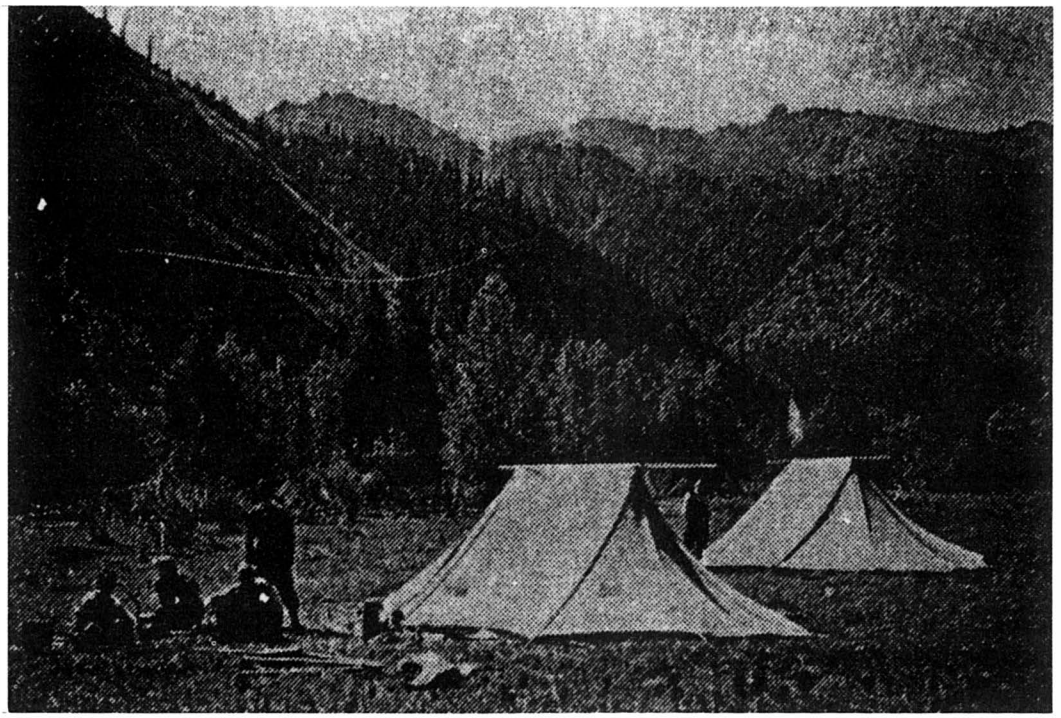

Hedin-expeditionen har slagit läger.

Medarbetarna gratulerar Sven Hedin på 80-årsdagen. Fr.v. Henning Haslund, Gerhard Bexell, Birger Bohlin, Nils Ambolt, Dick Hummel, Erik Norin, Gösta Montell, Nils Hörner och Folke Bergman – Nils Ambolt (C 1.2) och Erik Norin (C 1.1 i)

Det gamla torpet

Av Axel Ottosson

Den uppgående solens guldskimrande strålar har just fångat det lilla röda torpet , som ligger ensamt i skogsgläntan. Jag känner den svaga morgonvinden svalka min svettiga panna efter den snabba förflyttningen genom skogen. Gläntan, som en gång varit åker, är numera helt igenvuxen av gräs och buskar. En del av den är också planterad med gran genom nuvarande ägarens försorg. De små plantorna måste känna sig små i detta sammanhang, omgivna av stora fullväxta granar. I gräset skälver den konstrikt gjorda väven av spindlarnas arbete under den sistlidna natten eller morgontimmarna. Silverglänsande daggdroppar pryder grässtråna som ett kungligt diadem. Det vilar högtid och en trolsk stämning över den nya dagens inträde.
Naturen vaknar, och ljudet av en skällande räv avbryter fåglarnas intensiva sång. Han är kanske på väg hem till lyan, där mor och barn väntar på ett tidigt skrovmål. Hans skall låter uppgivet. Jaktlyckan har säkert inte varit den bästa denna morgon efter nattens härjande. Det blir kanske att gå till sängs med tom mage både för honom och hela hans familj denna osaliga morgon.
En gök ropar från den stora ekens krona. Hans galande blandas med sången från en koltrast, som valt sin estrad uppe i toppen av den högsta granen. Bofinken sjunger för sin lilla fru, där hon ligger och ruvar på äggen i sitt väl gömda bo, någonstans i snåren. Man kan väl förstå att hon i sitt bo, beundrar sin makes morgonserenad och kanske drömmer om de små som snart skall fylla boet med sina pip efter mat. Det blir snart annat att göra än att sitta på en grangren och sjunga.
Jag böjer mig ner och plockar några liljekonvaljer till en liten bukett. Doften är underbar. Den är äkta och inte frammanad ur en flaska från en parfymaffär. Naturens dofter är fyllda av äkthet och arom.
På trappan vid husväggen sätter jag mig en stund. Då minns jag hur skönt det var, att som barn gå barfota i daggvått gräs. Skor och strumpor åker av och jag går över gläntan i det daggvåta gräset. Det känns svalkande när fötterna blöts av daggen. O, vad härligt det känns. Jag lämnar efter mig ett spår i gräset i den orörda daggstänkta gläntan.
Då jag går runt torpet, tycker jag mig känna närheten av den gamle torparen, som en gång för längesedan hade detta torp som bostad för sig och sin familj. Det har blåst många vindar sen dess. Han har kanske liksom jag upplevt många sådana härliga mornar under sitt långa och många gånger strävsamma liv. Där hänger stegen ännu kvar på väggen, fast den är mossig och skral, knappast duglig för sitt ändamål. Det saknas alltför många pinnar för att kunna användas. Jag kikar in genom ett av fönstren och ser då resterna av den raserade öppna spisen, där torparmor tillagade maten för den ofta stora familjen.
En liten bit från boningshuset ligger resterna av den gamla jordkällaren, som en gång förvarade potatisen, den saltade sillen och det saltade fläsket från den sista julgrisen. Man kan ännu förnimma den upptrampade stigen där torparmoran gick för att hämta ingredienserna till "dagens rätt", som kanske bestod av salt sill och potatis.
Stillheten runt det lilla torpet gör mig stämd till andakt och eftertanke. Något så vackert får bara inte försvinna och förstöras. Vi måste kräva att vår natur får behållas så som den en gång var. Vi måste få andas samma friska rena luft, som den gamla torparen fyllde sina lungor med då han steg ner för trappan och ut på sin mark. Mina tankar fylls av en helig längtan att jag skulle få ta följe med torparen en sådan underbar morgon som den jag har upplevt.
Jag kände mig lycklig och inget kunde förmå mig att tänka på något annat, än det som hände mig denna vackra vårmorgon i ensamhet och stillhet vid det gamla torpet.

När svenskarna kom

ur Frosta härads historia av G. Björkelund

Den svenska härens marsch över Bälten vintern 1658 anses vara det djärvaste företaget i nordisk krigshistoria. Det hade dock lika gärna kunnat sluta i en katastrof. Nästan utan att möta motstånd närmade sig Karl den tionde Köpenhamn och den danske kungen hade inget annat val än att sluta fred på hårda svenska villkor. Skåningarnas bestörtning och harm var stor då de fick veta att de blivit svenskar utan att ha fått tillfälle att slåss för sitt fosterland Danmark. Karl X insåg att det kunde bli svårare att behålla de erövrade provinserna än att erövra dem.
Många adelsmän togs därför i förvar och svenska dragoner inkvarterades i de skånska byarna för att hålla ett öga på bönderna och stävja eventuella försök till uppror. I Frosta härad stod dragonerna under befäl av Kapten Lillie som hade sitt kvarter på en gård i Lyby nära tingsstället. På Frostatinget den 19 december 1660 upplästes en kungörelse om ryttarnas underhåll utfärdad av generalguvernementet i Malmö. Åtta hela hemman skulle underhålla en ryttare och varje månad giva honom per hemman 24 skilling, ett halvt lass hö och 1/16 tunna havre.

De inkvarterade dragonerna blev under många år en nästan olidlig börda för allmogen i Skåne. I de större byarna i Frosta härad tycks de svenska ryttarna inte ha vågat begå några värre våldsdåd, men i små byar och avsides liggande gårdar var de vanligt förekommande.

En ryttare som hade sitt kvarter i Kvesarum, begick stöld och övervåld hos Andreas Eliasson i Pinan. En annan ryttare som var inkvarterad hos Peder Svorgers i Södra Rörum och "levde ett lättfärdigt liv med dennes dotter" stal hos Nils Mogensen i Östenstorp. Peder Svorgers son Johan var en odåga, som i sällskap med ryttare drev omkring i bygden och tilltvingade sig pengar, mat och öl.

I Södra Rörum var inkvarterad en dragon, som var allmänt fruktad för sina våldsdåd. En gång kom han till bonden Peder Nielsen i Ekeröd. Där låg på golvet vid brasan en fattig gumma och sov. Ryttaren bar in en spann gödselvatten och hällde det över hennes huvud, tog henne sen om armen, ledde ut henne och gav henne två sparkar samt förföljde henne ut ur gården. I två veckor efter misshandeln låg hon och spottade blod.
Ryttaren var av tyskt ursprung och hette Kuhne. Han braverade med att han i Tyskland slagit ihjäl en människa, måst rymma och gått i svensk krigstjänst.

I Mannarp styrde han vid ett tillfälle sin häst rakt på ett barn. Han blev varnad av bonden Rasmus Lauritsen, men då drog ryttaren sin värja och jagade mannarpsbonden över flera åkrar. Slutligen tog Rasmus upp stenar och höll med dem ryttaren på avstånd. Rasmus syster sprang till granngården och bad om hjälp för sin bror som då fick vara ifred.

Bonden Jorn Nielsen i Södra Rörum hade hos sig inkvarterad en dragon som hette Crobat med vilken han levde i god sämja. Den tyske dragonen Kuhne hade sitt kvarter hos en annan bonde men hotade ständigt Jorn med att han skulle hänga honom. Jorn måste vid flera tillfällen köpa sig fri från misshandel med öl, klädespersedlar eller hö till Kuhnes häst.
Jorn blev vid ett annat tillfälle överfallen av Kuhne som grep honom om strupen tills fradga trängde ur jans mun och han var nära att kvävas. Som tur var kom grannen Olle Nielssen på besök och han ingrep och ryckte undan dragonen. Jorn vågade inte sova i sin säng utan lade sig på höskullen och tog en yxa med sig.

Den 12 söndagen efter trefaldighetssöndagen kom Kuhne till Jorn Nielssens gård och befallde pigan Kerstin Bengtsdotter att hämta öl. Jorn höll sig gömd men Kuhne drack tillsammans med ryttaren Crobat. Kuhne sa åt pigan att han skulle slå armar och ben av henne om hon inte hämtade mer öl. När hon satt en ny kanna på bordet tog Kuhne henne i håret, satte henne på bänken och sa, att hon skulle dricka öl tillsammans med dem. När hon druckit ur och ville gå, fattade Kuhne henne i håret och gav henne två örfilar. Flickan sa: Herre gud, jag har aldrig gjort eder något ont. Den andre dragonen sa : – Låt bondens tjänstefolk vara i fred.
Flickan grät, Kuhne stod vänd mot henne med ryggen mot dörren, då denna öppnades, in trädde Jorn Nielssen som trodde att hon var i livsfara, och högg med yxan dragonen i huvudet, så att denne föll död ner.

Jorn Nielssen var enligt allas vittnesbörd - en god, from och ärlig gammal danneman, som aldrig gjort någon människa något ont, men tyvärr befann han sig nu i ett sådant läge att det var rådligast att fly från Södra Rörum, och ingen ställde sig i hans väg.

Kapten Lillie lät hämta hans hästar, kor, får och svin. Kronans befallningsman begärde, sedan Tingsrätten hört alla vittnen, som hade något att berätta om det som stod i samband med händelsen, att Tingsrätten skulle utse en nämnd av femton personer, som skulle avgöra, om dragonen var saklöst dräpt eller icke, och därefter döma om Jorn Nielssen borde "Kongliga Maj:ts fred njude eller fredlös were"
En garanti för att Tingsrättens dom skulle bli ett friande för Jorn var det faktum att nämndens samtliga ledamöter valdes bland Frosta härads bönder.

Våldsdåd i Boarp
Den 18 januari 1671 anmälde Eskil Jensen i Häggenäs till Tingsrätten att hans halvbroder, Niels Rasmussen i Boarp, blivit mördad av dragonen Hans Jörgensson och menade att denne borde "paa sitt liff och blod att lide och straffis". Den verkliga orsaken till dragonens våldsdåd skall ha varit att Nils Rasmussen inte velat reparera huset i vilket dragonen och dennes hustru bodde.

Hans Jörgensson berättade för Tingsrätten att han torsdagen femte dags jul på kvällen gick ut i stallet för att vattna sin häst. Niels Rasmussen som hade fyra grannar på besök och även ville bjuda dragonen på julöl gick ut i stallet och bjöd honom deltaga i julölet. När de druckit en stund sade Niels "Her er en wed mitt bord, den war jag tillfreds, att fanden haffde fra mitt bord". De andra männen vittnade att de aldrig hört värden säga dessa ord. Utan att någon av de närvarande märkte vad som skedde tillfogade dragonen med en kniv sin värd ett sår, och denne föll ned på golvet och dog.

Dragonen flydde men blev upphunnen vid Nörrebäck. Även den dräptes hustru var med vid gripandet och blev därvid skuren i händerna. Dragonen ångrade sitt dåd och bad om nåd både hos Gud och överheten. Han bad att de inte skulle kräva hans liv och att han "wilde gierne tiena Hans Maj:t itt helt aar for slett intet, så att den dödes barn kand hafva ett aars rente".
Änkan och den dödes bröder satte denna sak i Guds och överhetens hand, om något kunde göras för de faderlösa barnens underhåll.

Tingsrätten ansåg att det genom tre lagfasta vittnen blivit bevisat och av den anklagade själv erkänt, att han varken av våda eller nödvärn dödat Niels Rasmussen :
"Thi bör Hans Jörgensson for samme sitt begångna draab böde lif for lif och mista sitt houffed"

Kriget frestade på grannsämjan i S. Rörum

Av Lennart Nilsson

I början av november 1709 landsteg en dansk armè vid Råå. Tidpunkten tycktes vara väl vald. Skåne låg nästan helt försvarslöst, och den danske kungen Fredrik den IV ansåg tiden mogen för ett nytt försök att återta de i Roskildefreden 1658 förlorade landskapen. På kort tid skaffade sig danskarna kontroll över hela Skåne. Men Magnus Stenbocks armè tvingade dem att dra sig tillbaka i februari 1710.
Då, liksom vid flera tidigare krig mellan Sverige och Danmark, blev mellersta Skåne också drabbat. Krigsfolket tog vad kreatur och hästar de ansåg sig behöva till sin krigsarmè. Djuren drevs ifrån gårdarna, och stor oreda uppstod när bönderna, för krigsfolket, försökte gömma undan vad de ägde.

En kviga försvann i Ekeröd
Truls Persson i Ekeröd blev av med en kviga. Kvigan hade, tillsammans med andra kreatur, drivits ut i marken när danskarna kom inåt landet. Sedan tog Nils Jeppssons pojke henne med sig tillbaka. Men kvigan kom ifrån honom på vägen, och kom sedan en kväll till Åke Jeppssons gård i Gunnarp. Därifrån försvann den en natt, och ingen sa sig veta var kvigan tagit vägen. Truls Persson skyllde Lasse Jönsson i Gunnarp för att han tagit den, och ville ha betalt för den. Enligt Åke Jeppsson i Gunnarp hade kvigan kommit tillbaka en afton, in till hans gård, och då hade hans piga Kierstina Andersdotter gett henne foder. Åke Jeppsson sa då: - Det kommer väl den som känns vid henne. På natten började hundarna skälla. Åke steg upp och gick ut, men då tystnade hunden, så han gick in igen. Strax efter började hunden skälla igen. Då steg han upp och tittade ut genom vindugat, och såg två personer komma med kvigan och körde in den i Lasses gård, men han kunde inte känna igen vilka de var, eftersom det var mörkt. Dagen efter om morgonen kom Truls Persson in i Lasses gård och frågade efter kvigan. De svarade att de inte sett henne.

Flåddes om natten
Vid Tinget i Hörby den 12 oktober 1711, talade den 20-åriga pigan Kierstina Andersdotter om att Lasses egen styvmor, som nu var död, sagt till henne att de i fjol kom att tala om en kviga, att Lasse flådde henne om natten, och hon såg kvigan om kvällen, då den först kom in i hennes husbondes, Åke Jeppsson, gård, och gav henne foder.
Per Jönsson i Östenstorp berättade att Lasse för honom hade talat om att han visste var kvigan var, men tog henne inte. Lasse nekade till att han sagt detta. Han sa att om han tagit kvigan skulle han visst var hon kom.

Lasse Jönsson misstänkt
Vid nästa tingsmöte, som var den 19 februari 1712, var Lasse Jönsson starkt misstänkt för att ha tagit kvigan. Nils Persson i Ekeröd, som tjänte hos prästen i Rörum, vittnade på sin ed att Lasse kom till honom och Olof Truedsson i huggehuset lite före mickelsmäss förra året då de tjänte hos Åke Jeppsson i Gunnarp, och då begynte tala om kvigan. Då bekände Lasse, att det var han som tog kvigan, och tredje dagen därefter grävde han ner huden och gömde den i marken. Han bad dem att inte tala om det för någon. Nils hade inte sett när han tog kvigan, eller flådde den. Olof sa vid tinget att han aldrig hört talas om kvigan.
Nils Persson sa också att Elina Månsas hade bett honom att be Lasse förlikas med Truls, ty hon visste att han skulle bli fälld, men Lasse ville inte det. Elina nekade till att hon sagt att Lasse kom att bli fälld, men hon tillstod dock att i gården där Lasse var, och kvigan förmenas

kommit, var hans mor bedd att komma och taga blodet från kvigan, men hon ville inte. Elina nekade till allt detta: – Elina är i svågerskap med Lasse, och vill därför inte ut med sanningen, menade Truls. Elina sa sig inte veta någonting.

Gud give att Lasse kunde stå på sig

Nils Nilsson i Misseröd sa att en trossgosse vid namn Hindrik var hos korporalen Fallentin Sträng, som låg i kvarter i Gunnarp, berättade för honom att han hört när Elinas man Måns Larsson och Lasses svärfar Bodell Larsson, hade talats vid om denna kviga, då Bodell sagt:
- Nu ger det sig hur det går, Gud give att Lasse kunde stå på sig. Och medan de vidare talade, sade Elinas man: - Det må vara mycket, om min hustru varit med om kvigan, att jag skulle något lida. Trossgossen Hindrik var 16 år gammal.
Lasse Jönsson nekade fortfarande till att ha tagit kvigan, eller vet var den kommit. Han erbjöd sig, med sin ed berätta, att han bar en kohud som hans far slaktade om efterhösten, och en kvigehud som han köpt i Christianstad för 3 mark, som han gömde i marken, när fienden strax efter jul kom härigenom. Saken ansågs kriminell, och stor misstanke riktades mot Lasse Jönsson. Elina Månsas var i svågerskap med Lasse. Hon hade under ed sagt att hon inte sett kvigan eller hört vem som tagit den. Lasse Jönsson hade under edgång, efter domreglernas 29 § av 1695 års förordning, sagt att han varken själv tagit den, dödat och flått, eller vet vem som tagit den.
Kvigans öde blev nog aldrig klarlagt. Men Lasse Jönsson kunde inte frikännas från vidare misstanke.

Kungabrevet

- som räddade livet på Trued i Hagstad

Av Lennart Nilsson

I början av 1677 var det arvsskiftesöl i Ekastorp, Södra Rörums socken. Snapphanen Henrik Olsson blev då ihjälstucken av Trued Håkansson i Hagstad, vilken sedan flyttade till Brostorp. Henrik Olsson var förrymd soldat, en orolig själle som gärna ville överfalla andra.
Han blev nu drucken, lade sig i försvar för Olof Jeppsson i Östentorp och då sade han till Olof: "... håll, jag vill dragas med Trued", och tog denne i håret och släpade honom från bänken till dörren tre gånger. Under detta bråk dödades Henrik.
Sedan tog Engle Olofsson i Funderset den döde i handen och reste på honom och bad honom säga vem som skadat honom, men Henrik kunde inte svara, eftersom han redan var död. Då hade Trued redan gått hem. Ingen visste vem som var mördaren.

Den döde var en förrymd soldat, hade Nils Larsson i Rörum och prästen sagt till Bengt Eskilsson i Rörum, som var med på arvsskiftesölet. Bengt var då drucken och låg tvärt. Han vittnade vid rättegången den 6 december 1686. Eskil Bengtsson i Rörum var också med, men inte då dråpet skedde. Han var utgången då, och när han kom in igen låg Henrik Olsson på golvet och kunde inte tala. Eskil hade hört att de andra sagt att Henrik dragit Trued i håret och dragit denne över golvet några gånger. De flesta som var med var nu döda eller för snapphaneri bortrymda, sade Eskil Bengtsson vid tinget. Han sa också att den döde var en villhjärna som gärna ville sitta på huvudet på andra.

Truls Bengtsson i Ekastorp var hemgången när det hände. Han visste att Henrik Olsson lejt sig till soldat 1676 och sedan rymt från Malmö. Han såg honom också med en bössa på nacken efter ett av svenskarnas parti (truppstyrka) och sa att han hotade samma parti, men att han visste inte vad Henrik hade för sig. Men han visste att Henrik var en översittare som gärna ställde till med bråk Han hade också sett att Henrik slog Trued i Lund. Peder Jönsson i Ekastorp hade inte hört talas om något slagsmål i Lund men däremot att snapphanarna någon gång tagit Henrik fången som opålitlig men då sparat hans liv.

Bengt Jeppsson i Mannarp var med eftersom det var hans fader det var arvsskifte efter. Han var inte med när dråpet skedde. Han hade hört talas om att Henrik blev drucken och hade dragit Trued i håret, och då hade dråpet skett.

Dagen efter skulle alla som var med på samkvämet komma tillsammans och lägga handen på den döde, men då ropade Torsten i Wessmantorp: "... *vi hava intet för nöden taga på honom, ty Trued Håkansson har gjort gärningen*". Trued var inte med den dagen.
Både Engle i Funderset och Torsten i Wessmantorp var snapphanar och försvann sedan under kriget.

Trued Håkansson beklagade sin olycka att han träffat en sådan människa och ställde nu allt i Guds och överhetens händer. Han menade att han i nödvärn hade dödat Henrik Olofsson.
Detta gick inte att bevisa eftersom de som var med då var döda eller bortrymda.
Då sände han en böneskrift till KarlXI vari han bad om dennes hjälp.

Kungen svarade:

WIJ CARL

medh Guds nåde, Sveriges, Giöthes och Wendes Kånungh, Storfurste till Finland, Hertig uthi Skåne, Estlandh, Carelen, Brehmen. Werden, Sttin, Pommern, Cassuben, ochWenden, Furste till Rügen, Herre öfwer In germanlandh och Wissmar:

Så och Pfaltzgrefwe widjh Reijn in Beyern, till Gulich, Slewe och Bergen Hertgh görom vitterligt att medan bonden Trued Håkansson har för någon tid sedan begått ett dråp på en överdådig soldat Henrik Olsson vilken honom mycket skall hava injurierat har och förrymt från sitt kompani och hållit sig till snapphanar jämväl med den arga hopen mördat några ryttare i Göinge härad och som denna bonde tilltror sig med goda och giltiga attester kunna bevisa att denna olycka hände i nödvärn och hans egen livsnöd.

Om honom vederfares den nåden att njuta vårt lejd inför lagen och rätta sig att ställa och försvar har vi till sanningens utlåtande härmed och i kraft av detta vårt öppna brev förunnat att giva denne Trued Håkansson vårt nådiga lov och tillstånd fri och ledig framkomma och sin sak för lag och rätt justificera det bästa han kan och gitter och sedan efter avlagd dom om den går honom emot begära sig i sin förra säkerhet igen som lag förmår.Det alla som hava sin församling att efterrätta. Till yttermera visso hava vi dett med egne hand underskrivit och vårt Kungl. Secret bekräfta låtit. Dat. Stockholm 9 okt. A 1682

Carolus

Prästen i Södra Rörum intygade

Såsom Trued Håkansson har varit av mig undertecknad en sannfärdig attest begivande såsom sin egen person som den dräpte Henrik Olsson och hans levernes förhållande emedan de i min församling vistades alltså är detta som följer.

Trued Håkansson har städse uti liv och leverne så förhållit att ingen kan över honom något klagomål föra, var gudfruktig och saktmodig och aldrig gjort ett barn emot så framt han måtte njuta sin oskuld. Men den andre Henrik Olsson var en våghals som gärna sökte klammeri på gille och gästabud och därför tvivelsutan i detta begravningsöl som han blev dräpt i.

Han har överfallit Trued Håkansson med ord och gärningar. Han lät sig leja till knekt 1675 och sedan som en annan skälm ifrån kompaniet bortrymde och under denna tid blev ihjälslagen.

Allt detta sannfärdigt är
Testra jag av Sönder Rörum 27 okt 1684
Mons Persson Tofta
Pastor Lokij

Rättegången Häradsrätten i Lyngsjö 13 oktober 1686

Trued Håkansson förlikades med salig Henrik Olssons änka Mätta Jönsdotter och de flesta av hennes släktingar då tre nämndemän påhörde att Trued skulle giva änkan 6 daler Silvermynt, ett för allt, varmed hon sin rätt eftergav.

Likväl och emedan dråparen Trued Håkansson icke kan bevisa med något ringaste vittnesbörd att han gjort nödvärn. Efter förvärvade lejdebrev kan tingsrätten honom icke bevisa det han tillfölje av dråpemålsbalken med vilja 12 cap. bör ovärderligen sin frid mista och land rymma med mindre Kungl. Hovrätten av ovannämnda skäl, detta annorledes i nåder considerera behagar.

Hovrätten

Hovrätten behandlade sedan fallet och sammanfattade: Henrik Olsson var en förrymd soldat, en översittare, en snapphane, men Trued var en god människa, det hade flera personer omvittnat. Hovrätten befriade Trued från dödsstraff, men i stället skulle han böta50 daler Silvermynt. Orkade han inte med boten skulle han löpa tre gånger gatulopp mellan 50 par spö och stå uppenbare skrift(kyrkoplikt)

Trued hade naturligtvis inte så mycket pengar och fick ränna gatulopp vid häradsrättens sommarting i Lyngsjö den 10 maj 1687.

Därefter stod han "uppenbare skrift" i Esphults kyrka.

Sedan var Trued Håkansson husman och bodde med sin hustru Karin i gatehus nr 10 i Brostorp, helt utfattig. 1697 bodde han fortfarande kvar men då med hustrun Elna. Något senare var huset avbränt och Elna och Trued hade flyttat till kyrkans boställe nr 17 i Rickarum.

Ur Lennart Nilssons bok "Om Esphult & Linderöd och deras grannelagsbrev. Del 2 1992.

"Nej se Henrik ! Vart är du på väg med yxan ?"
"Jo, du lortmaja, här ser du en som skall till arvsskiftesöl i Ekastorp !"
"Månntro det ? Och vem är dö där då?"
"Ingen, än så länge ....!"

(Laverering av okänd i Lorenzo Magalottis manuskript "Relazione del Regno di Svezia del 1674", Stadsarkivet i Florens)

Den gamla brydestugan i Södra Rörum

Av Egon Olofsson

Inte långt från byn ligger brydestugan i skogens bryn.
Den är gömd, men i tankarna inte glömd.
När man om våren går in bland snåren
så hittar man de första liljekonvaljerna på dess tak.
Om man går i sakta mak, så finner man även blåsippor och vitsippor.
Under ekars djupa grönska ser man den skymta fram
som ett monument ifrån flydda dar.
Den har tjänat bygdens folk när dom beredde sitt lin.
Därför vill jag göra mig till tolk för bygdens folk.
Det var också här, dans bort i vägen
det är ingen sägen.
Ty mittemot brydestugan låg den tidens gamla dansbana den gången,
man kan höra spelet och sången.
Det dofta kaffe in mellan träden i sena kvällen,
det hade bryggts invid spiselhällen.
Där tråddes dansen till fiolagnällen.
Det knöts nog band mellan många par, som varade till äldre dar.
Nu susar träden, nu kvittrar fågeln i ekelunden
där brydestugan än finns kvar och minner oss om flydda dar.

Du stilla, du ljuvliga juninatt

Av Egon Olofsson

Du stilla du ljuvliga juninatt
Du är fylld av mystik och skratt.
Du sluter oss milt i din varma famn.
Det susar så vackert i lindallèn
som om träden vilja leka tafatt.
Du trolska förföriska juninatt
där älvorna dansa på äng
där näcken han spelar i forsen
på sin fiol varje natt.
Du höljer oss i din blomsterprakt
o den ljuva doft som blommorna ger
du bjuder på oss som går runt o ser
i den sköna juninatt.

I ditt hägn vi sitter i syrenbersån
och insuper all den doft du ger,
en myggas bett vi ej märker av,
så förtrollade är vi av all din prakt.
I tjärnen det lyser ty natten är ljus.
Det spritter till i syrenbersån
en fågel sitter ej långt härifrån
o njuter i juninatt.
Vi tycker oss höra Pan med sin flöjt
och skogsfrun smyger så sakta i skogen
förnöjt.
Vi drar oss tillbaka ty timmen är sen.
Men fågeln hon, hon sitter kvar på sin gren.

Tidningsurklipp och bilder från den riksbekanta skolstrejken i Södra Rörums småskola 1956.

Se 28/9-56

VI ÖPPNAR EGEN SKOLA

Landets egendomligaste skolförhållanden råder i skånesamhället Södra Rörum utanför Hörby. Där har en grupp på 18 föräldrar öppnat en egen skola i protest mot den ordinarie lärarinnans pastådda hårda tag i undervisningen. 21 smaskoleelever går i den skola som skolstyrelsen i Ö. Frosta upplåtit åt »protestanternas» barn. I den bojkottade lärarinnans skola sitter bara tre småttingar, bland dem dottern till t. f. kyrkoherden. Lärarinnan vägrar ta förtidspension och stöder sig på ett beslut av domkapitlet i Lund. Hon anser att hennes örfilar är ett bidrag till kampen mot ungdomsbrottsligheten. »Hellre betala 50 kr i månaden än få ungarna förstörda!» svarar föräldrarna.

Reportage: Boël-Marie Beronius—Åke Hylén. **VÄND!**

Ny fröken i S. Rörum

3-9-56

Den försenade skolstarten för de 21 småskolebarnen i Södra Rörum skedde på lördagen kl. 8.20, då den av föräldrarna anställda nya lärarinnan, fru Tyra Nordin, Norrtou, tog hand om undervisningen. Hon har tidigare vikarierat för fru Liljedahl och åtminstone en del av barnen känner henne sen dess. Nu finns det alltså två småskoleavdelningar i S. Rörum, av vilka den ena skulle kunna benämnas "domkapitlets klass" och den andra "föräldrarnas klass". I den senare undervisas alltjämt tre barn av fru Liljedahl. Situationen är unik och det anses på många håll troligt att den nuvarande uppdelningen inte kan fortsätta länge till. Fru Nordins klass disponerar som skolsal det utrymme i den nya folkskolan, som är avsett till bespisningslokal, medan trebarnsklassen håller till i den ordinarie lärosalen.

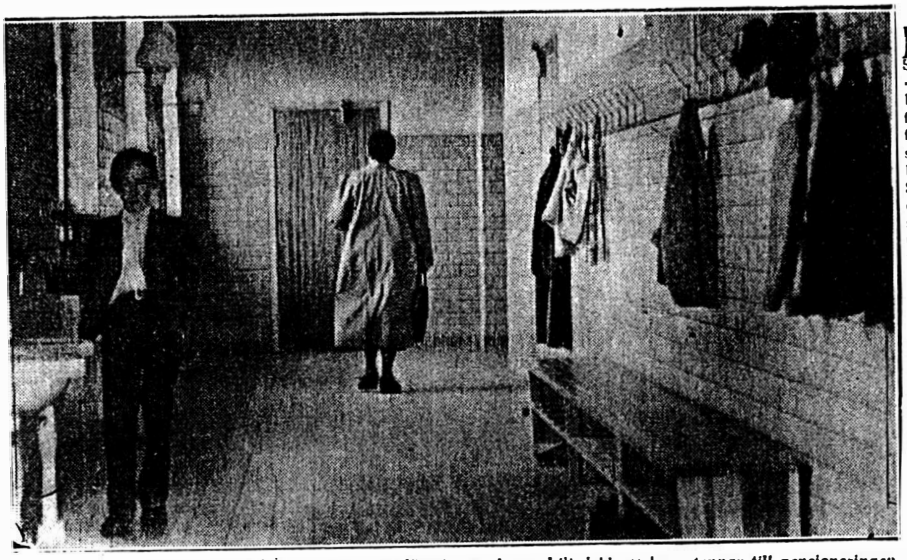

GÅR HON? Skolstyrelsen vill det — själv säger lärarinnan Agnes Liljedahl att hon stannar till pensioneringen. Det är om ett år. Tills tvisten avgörs strejkar skolbarnen

SKOLSTREJKEN:

Föräldrarna: Hon slår våra barn! Lärarinnan: Jag håller ordning!

Sjuåringarna Birgit och Gudrun och Kjell är "strejkbrytare". De går i första klassen i Södra Rörums skola. Deras kamrater får inte gå i skolan — lärarinnan slår barnen, säger föräldrarna.

— Dumheter, skvaller och förtal, säger en del i samhället. Lärarinnan fru Agnes Liljedahl är en bra människa och barnen gillar henne.

— Vi låter inte våra barn gå i skolan förrän en ny lärarinna tillsatts, säger andra.

För fyra år sedan anklagade föräldrarna i skånesamhället Södra Rörum sin lärarinna för fysisk och psykisk misshandel. Ingenting hände i skolstyrelsen. I februari i år hade trycket av de fortsatta anklagelserna blivit så starkt, att lärarinnan, fru Agnes Liljedahl, måste sjukskriva sig. Skolstyrelsen uppmanade henne då att söka pension. Hon hade passerat undre pensionsgränsen — 62 år. Hon vägrade, fick avsked på grått papper men blev återinsatt i tjänsten, sedan hon vädjat till domkapitlet i Lund.

Föräldrarna anställde en ny lärarinna och lånade skollokaler av skolstyrelsen i Ö. Frosta. När höstterminen började, hade fru Liljedahl bara 3 elever.

— Jag håller ut för sakens skull. Det gäller hela vår kär.

— Ungdomsbrottsligheten börjar i skolan. Jag vidgår att barnen fått örfilar — men mycket sällan — och då har de verkligen förtjänat dem.

— Hon örfilar ungarna, kallar dem efterblivna, behandlar dem som brottslingar för minsta förseelse. En flicka som hon kallade efterbliven undersöktes i Lund och förklarades fullt normalt utvecklad, säger en av ledamöterna i den självvalda skolstyrelsen, bilreparatören *Nils Göransson.*

— Det finns täckning för en del anklagelser, säger kyrkoherde *Hans Arnfid.*

Han har dock sin dotter i fru Liljedahls skola ...

»Någon eld måste det ha varit för så mycket rök», säger kyrkoherden, vars dotter är en av de 8.

Vi ger oss inte förrän hon kommer bort! Lantbrukare Erik Nilsson betalar gärna för egen skola.

Skolstriden i S. Rörum börjar urarta
föräldraföreningen förbereder "bomb"

— Har vi råd att betala 45 kronor i månaden permanent en hel termin till? Det undrar i dag föräldrarna till 21 småskolebarn i S. Rörum. Föräldrarna gillar inte den ordinarie lärarinnan fru Agnes Liljedahl utan har anställt en privat lärarinna för de 21 barnen. Man hade hoppats att bli av med nu snart under detta läsår. Både folkskoleinspektören Ernst Nilsson i Hässleholm och skolstyrelsen i S. Rörum ansåg att fru Liljedahl borde gå. Men domkapitlet och regeringsrätten har sagt att hon skall stanna hela läsåret.

Hos fru Liljedahl går bara tre barn. De 21 andra småskolebarnen undervisas i ett annat klassrum i samma skola av den privatanställda lärarinnan. Barnens föräldrar trodde att det bara var för en kort tid de behövde avlöna en egen lärarinna. När skolstyrelsen i socknen sagt att fru Liljedahl borde gå, trodde man att saken snart skulle vara ur världen.

När man i går fick veta att regeringsrätten gett fru Liljedahl rätt att stanna blev man åtskilligt funtersam i den föräldraförening som anställt privatlärarinnan.

HEMLIGHETSMAKERI

I går kväll samlades föreningens styrelse hemma hos lantbrukare Sigvard Andersson i S. Rörum. Styrelseordföranden Nils Göransson förklarar att man anser regeringsrättens beslut för galet. Nu skall man hitta på en privat liten överraskning för att visa att man inte är nöjd med utvecklingen.

Sigvard Andersson säger: — Vi får höra nu vad de andra föräldrarna säger. Vill de som vi, så fortsätter vi att betala 45 kronor per månad och per barn, så att vi kan få behålla den privata lärarinnan. Fast det kan inte styrelsen besluta själv. Vi måste höra de andra föräldrarna först. Och så har vi den där lilla överraskningen i bakfickan när man börjar tala om den lilla hemmagjorda bomb man skall låta explodera till allmän förvåning anser folkskolestyrelsens ordförande Tage Frostle att det hela urartat. — De har sina idéer där i S. Rörum, säger han och verkar inte helt nöjd med föräldrarna till de skolstrejkande barnen.

LÄRARINNAN: JAG STANNAR

Fru Agnes Liljedahl som står i centrum för den hårda striden säger till KvP: — Jag är glad för regeringsrättens beslut. Det visar att man inte kan behandla en gammal lärarinna hur som helst. De påstår att jag är för sträng. Men jag tror inte att jag varit strängare än vad man är i andra skolor. Och nu undrar jag om inte många av föräldrarna börjat ångra sig.

Jag skall stanna tills jag blir pensionerad efter vårterminen. Jag för det för principens skull. Dessutom har vi det väldigt trevligt i skolan, de tre barnen och jag. Det är som en ren familj med så få barn i klassrummet. Så inte klagar jag.

Den andra privatanställda lärarinnan, som undervisar i samma skola bryr jag mig inte om. Jag tycker att

Skolstrejk i S. Rörum
Endast två elever kom

När undervisningen i småskolan i Södra Rörum skulle börja på måndagen infann sig endast två av de 26 eleverna. Bakom aktionen ligger missnöje med den 62-åriga småskollärarinnans sätt att sköta undervisningen.

Skolstyrelsen upplåter lokal, överklagar domkapitelbeslutet

I fortsättningen skall S. Rörums småskolebarn undervisas av två lärarinnor. Den ordinarie lärarinnan, fru Agnes Liljedal, kommer att fortsätta till pensionsåldern med tre "lojala" elever i sin klass, medan de övriga 21 får en privatanställd lärarinna, som kommer att avlönas av byoppositionen.

I backspegeln

Av Brita Olsson

För några år sedan läste Jag "Makten över maten" av professorerna Bolin, Meyerson och Ståhl. Jordbruket skulle avregleras, importen släppas fri, konsumenter och bönder skulle vinna på affären och handeln blomstra. Hur dessa tre ekonomiskt utbildade professorer kunde få denna ekvation att gå ihop övergick mitt förstånd, och då jag yppade mina tvivel för en bonde, sa han bara: "Den boken är så dum, att ingen kommer att ta den på allvar".
Men jo då ! Säg den dumhet som är för stor att anammas av den maktelit som styr våra öden !

Den siste mjölkbonden har nu lämnat Södra Rörum. Vad som skall hända den flera hundra år gamla bygden vet ingen. Ännu betar några stutar på de stenmursomgärdade åkerlapparna, men de kvarvarande boskapsskötarna är inga ungdomar längre. Den livaktiga naturvårdsföreningen kämpar tappert för sina ännu befintliga hagar och blomsterfält, men den för en ojämn kamp med världsmarknaden.

Södra Rörum N:o 10, Per och Alma Nilsson med barnen Anna och Herta samt, troligen, en dräng.

Tidigare har den franske författaren John Berger spått om undergång av familjejordbruken till förmån för stora produktionsenheter av ekonomiskt annat slag. Så har det ju gått med hantverket och annan manuell tillverkning efter en allt häftigare teknisk utveckling på det industriella området. Att jordbruket blir en industri med kolchosstora åkerfält och storstallar med flera hundra djur, är därför mindre underligt än förskräckligt.

I och för sig är det inget fel att underlätta arbete, men det finns baksidor, när alltför många människor slutar umgås med grundvalen för vår existens. Allt levande på jorden – växter, djur

och människor – hör ihop. När den samlade kunskapen och känslan för livets villkor och sammanhang blir för liten, hotar katastrofen.

Om man flyttat från bondlandet till tätorten, begriper man varför. Det är en oändlig skillnad på att dagligen ha kontakt med det ständiga skeendet bland växtligheten och djurlivet eller att merendels bara se byggnader, gator och välplanerade blomsterrabatter. Staden är människornas verk, landet Vår Herres.

Då flertalet av Sveriges befolkning numera samlats i tätorter, är det helt förklarligt om den inpräglade känslan av gemenskap med allt detta levande mer eller mindre försvunnit. Våra tekniska underverk har blivit målet, och huvuddelen av samhällets kunskapsutbildning (IT) tar sikte på detta. Dagligt bröd är inte heligt längre, det är något vi måste skaffa oss på rationellaste vis, och husdjur blir inte djur utan produktionsenheter av vilka mesta möjliga ekonomiska resultat måste utpressas. I stället för en bonde med gödsel på stövlarna lär lantbrukaren bli en högutbildad VD med dator och högar av blanketter på kontoret.
Naturen – den ser han på semestern.

Medan mänskligheten bygger sitt Babels torn av genmanipulerade växter och djur i teknikbelamrade ladugårdar, fjärrstyrda traktorer och ett himlaspel av satelliter och planetresor, undrar jag ibland hur vi skall klara oss igenom år 2000. Varningsklockor har redan börjar ringa över datorernas eventuella sammanbrott. Två bortplockade siffror i apparaten kan förvandla alla lagrade minnesuppgifter till ett sammelsurium, sägs det. Det kan betyda ett liv utan vatten och bröd jämte all annan välfärd vi blivit begåvade med.

Teknikerna är 1900-talets trollkarlar. Den fantastiska utvecklingen övergår i varje fall mitt eget förstånd. Den osynliga energin med vars hjälp vi byggt upp denna enastående värld, måste för en oförberedd 1600-talsmänniska ha verkat lika underlig och främmande som de andeväsen han själv trodde fanns.

Hur kan vi egentligen lita så blint på dessa krafter och denna teknik ? När en rejäl snöstorm kan få allt att stanna på landsbygden, vad kan då inte hända vid en kärnkraftsolycka eller ett sabotage under ofred ? Det talas ibland om försvar, men vad skall vi med JAS-plan och pansarvagnar till, om vi inte har öppen jord och urgammal kunskap att bruka den med ? För närvarande tycks det som om det bara var vi med minne från andra världskriget, som fattar den öppna landsbygdens betydelse vid katastrofer av den arten. Att med hackor och spadar gräva upp granstubbar på hygget till odlingsmark, som en ekonom föreslog, blir nog inte det lättaste. - Men arbete till folk blir det !

Kärleken till hembygden
Som ung vill man ut i äventyret, men som gammal cirklar minnena från det förgångna i hjärnbarken. Jag har frågat några människor med utplånade barndomshem hur de upplevt detta. – Hemskt ! har de svarat.

Fröding skaldade om ”dungen där göken gol”. Hans barndom ”susar där”. Den hemlängtande amerikanen sjöng i barndomshemmet om ”den lilla stugan ner vid grinden”. Det sägs att det våra flyktingar mest av allt saknar är sina hem i ursprungslandet, de som nu är fördärvade eller övertagna av andra människor.

Och så är det. Min gamla mor med sin sjuka mage åt, drack och var glad varje gång vi kom till byn i Blekinge, där hon var född.

Själv har jag gåvan att kunna komma tillbaka till min barndoms tassemarker och mina gamla vänner där, när jag vill och så länge mina ögon ser och min gamla bil håller. Bygden har till största delen behållit sitt ansikte, men hur det går efter EU:s framfart står skrivet i stjärnorna.

Det jag saknar mest, när jag är ute på vandring, är en stor del av de vilda blommorna. Ängarna är mest fyllda av hundkex, nässlor och kirskål. Av goda vänner har jag dock lyckats få frön och plantor av de mest älskade blommorna, och de odlar jag i min trädgård. Blåklockor, prästkragar, gullvivor och blåsippor blommar och förökar sig tappert. De plantor jag sätter ut i naturen, ser jag däremot inte länge. Vad beror det på ?

Det slår mig ofta hur trång tätorten måste upplevas för många pojkar. Att kasta en sten som var så naturligt på landet, det är mest liktydigt med att panga en glasruta eller väcka upp ilskan hos någon argsint granne. Vi som växte upp på bondgårdar förr, behövde aldrig de mängder med leksaker, som i dag är ett måste. Det hände så mycket bland de vuxna omkring oss, och vi hade fantasi nog att föreställa oss en ko i en grankotte exempelvis. Skrothögen var rena guldgruvan.

Inte heller var klädmodet den diktator, som numera kan pungslå dagens föräldrar. Min egen skolkappa hängde med i flera år. Första året var den för lång, det andra lagom, och det tredje lades den breda fållen ner. Men ingen kompis mobbade mig för randen efter nerlägget.

Båten vi rodde med i ån var ett gammalt uttjänt baktråg. Det fanns gott om små elritsor (fisk) som skockade sig kring fötterna jämte skräddare och trollsländor. Många sorters blommor fanns i åkanten, inte minst klungor av stora, blå förgät-mig-ej.
Varför finns de inte där längre ?

En annan förändring är löven på lönnallèn. Det sprakande färgspel träden uppvisade i oktober har under senare år förvandlats till en halvvissen gulbrun lövmassa. Man kan söka förklara det med, att träden är gamla, men samma symptom har visat sig på unga träd.

Rörum har inte drabbats av något särdeles rivningsraseri. Mitt hem är byggt efter den stora bybranden 1809. Ekstolparna det vilar på, är nu snart 200 år. Det finns gamla bräder hårda som ben medan nyinköpta snarast påminner om hårdpressad pappkartong. Samma med granngården, där mina kusiner bott, Jag undrar hur länge det vackra gamla huset med sin kratteldade bakugn får stå kvar. Gården ärvdes efter Anna Nilsson av Sion, och Ina Nilsson –medlem i föreningen – vill jag ge en eloge för det underbara bröd hon bakade i ugnen och för allt arbete hon och en av hennes vänner lade ner i och omkring huset. Nu är gården såld, och ingen kan se in i framtiden.

Över allt detta håller nu EU sin skyddande hand med alla sorters bidrag och restriktioner. Det görs mätningar och kartor, och kontrollanter av alla slag snubblar över varandra. Kontrollapparaten över bönderna har blivit den nya dyrbara födkroken. Och för att inget fusk skall uppstå, planeras en rymdsatellit som ett vakande stjärneöga över Europas storgods och åkertegar.

Bonden är den smala länken mellan människan och hennes möjligheter att leva på jorden. (citat: UR i TV, "Maten, Makten och Girigheten".) Men den har ingen status längre. De små lantbruken var annars en skola, där visserligen en del misstag gjordes men där själva misstagen blev till en lärdom, som gav nya lösningar på problemen. När denna skola utrotas,

får vi en värld, som tror sig kunna leva på tekniska skapelser och fantasterier utan begrepp om den grund vi står på. Det vi SÅG med våra ögon måste nu inhämtas genom ett tröttsamt teoretiskt pluggande på skolbänken.

I de förnämsta av våra stallar får ingen – enligt tidningen Land – gå in utan skyddskläder, och det är förbjudet att klappa en ko. Det är inte förvånande längre, om många av våra efterkommande ungar kommer att ha samma uppfattning som en liten 5-åring jag talade med för 3-4 år sedan: "Det finns väl för fan inga kor i Sverige"!

Barnbarnet Simon berättade en dag, att han aldrig sett några levande hönor. I elfte timmen tog jag honom med till Magnus i Rörum, som hade ett litet hönshus i uthuslängan. Samtidigt kom Magnus med sin ko-flock för mjölkning och med en nyfödd kalv på axlarna.
Det är kanske sista gången i sitt liv, som Simon fått uppleva mjölkningen i ett kostall.

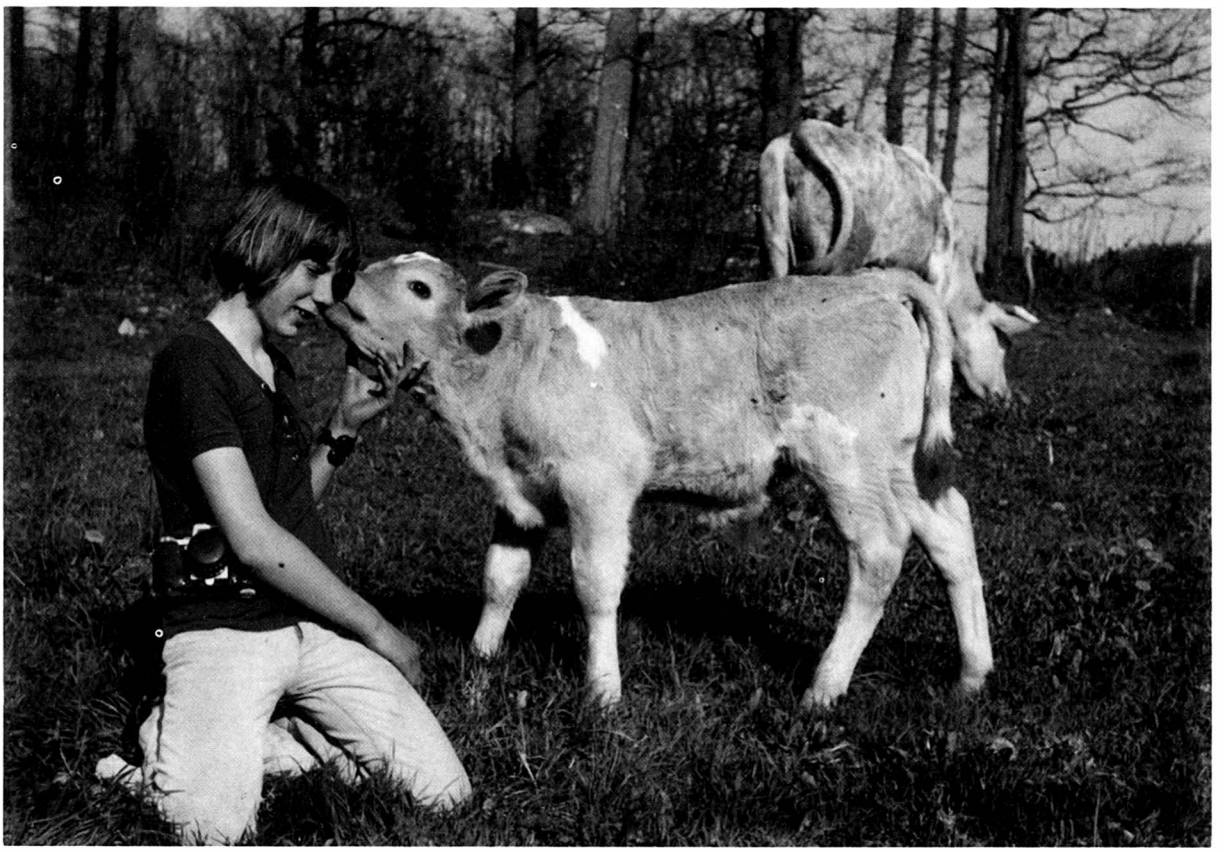

Ett konfirmationsminne

Av Axel Ottosson

När jag häromdagen tog fram min konfirmationsbibel, och slog upp försättsbladet fann jag följande: - Konfirmerad i Häglinge kyrka den 20 augusti 1937. Joh 17:17, 1 Tess 5:23, 24. Svenska psalmboken 146:5, 643:9,10. I år nu 60 år efter denna dag, så slog jag upp dessa verser och fann att vår konfirmandlärare dåvarande kyrkoherden i Södra Rörum och Häglinge församlingar med sin vackra handstil hade skrivit dessa tänkvärda ord i min bibel. Många gånger har jag väl inte tagit fram min konfirmationsbibel och läst dessa rader, men när jag efter 60 år läser detta, så går mina minnen tillbaka till detta års händelser.

Inskrivningen

Strax efter skolavslutningen 1937 skedde inskrivningen för oss som skulle gå fram de året. Detta skedde både i Häglinge och Södra Rörum eftersom dessa församlingar på den tiden tillhörde samma pastorat med gemensam präst. När vi var inskrivna så var vi tvungna att bevista gudstjänsterna i respektive kyrkor varje söndag. Vi som hade förmånen att bo halvvägs mellan dessa kyrkor kunde välja vilken som ur tidssynpunkt var bäst att bevista. De söndagar då det var gudstjänst klockan tio i någon av kyrkorna var det den som gällde. Sedan kunde eftermiddagen användas efter fritt val. De som var lyckligt lottade i detta fall var vi som bodde i Funderset, Trulstorp eller Hagstad. Närvarokontroll skedde alltid efter gudstjänsten.

Det gällde att kunna de psalmer som man hade i läxa från föregående söndag och det tolererades inget slarv. Psalmerna skulle läsas som ett flytande vatten och det var nog så jobbigt. Under veckans dagar lästes psalmerna både avigt och rätt. Jag tror att jag till och med hade psalmboken med mig ut i betstycket, då jag gallrade eller hackade betorna. Det blev, bildligt talat, verser upp och ner inte bara i psalmboken utan även mellan betraderna. Mor och far eller äldre syskon förhörde betgallraren på vederbörande pensum. Det kostade på att en vacker söndag sätta sig i kyrkbänken och lyssna på en monoton predikan. Solen sken in genom de blyinfattade fönstren, och man kunde skymta den vackra blå sommarhimlen. Det skulle varit skönare att få göra något annat, och ens tankar kretsade omkring andra saker än vad kyrkoherden talade om från sin höga position i predikstolen. Hur skulle en fjortonårings andra intressen avtrubbas genom Guds ord en vacker sommardag.

Konfirmandundervisningen

Så började då undervisningen. Den skedde dels i Häglinge och dels i Södra Rörum. Eftersom jag tillhörde Södra Rörum så blev vår lektionssal i den gamla mellanskolan. Denna kallades allmänt för Fattighuset och låg intill nya kyrkogården. Numera riven. Här samlades vi en gång i veckan och undervisningen varade ungefär två timmar. Under vår konfirmandlärares ledning fick vi ta del av bibeln och psalmboken. Vi läste spridda delar ur Gamla och Nya testamentet och kyrkoherden lade ut texten ytterligare. Vi fick ställa frågor om händelser som förekom i dessa kapitel. Vad jag minns var vi inte så kvicka att ställa frågor utan tog istället till oss orden och prästens förklaringar så gott vi förmådde. Vi fick lära oss hela kyrkoåret och de färger som är förknippade med de olika skeden under året mellan advent och domsöndagen. Vi fick också lära oss ritualerna i samband med gudstjänsterna. Vår lärobok var *Tro och liv*. Den gav oss grunderna till människans förhållande till Gud och andra människor. För att inte tala om alla psalmer som vi fick i läxa varje vecka. Dessa skulle läras in så att man kunde rabbla dem vers för vers. Jag har märkt att jag än i denna dag kan en hel del psalmer utantill. Särskilt under mina kyrkobesök runt jul, påsk eller pingst. De sitter väl ingjutna i huvudets

vindlingar än idag. Alla budorden och förklaringarna till dessa inlärdes, och ännu sitter en del av Katekesens bud och förklaringar fast i mitt minne.

Andra aktiviteter

Ofta var vi inbjudna till prästgården för att deltaga i Ungdomskretsens möten som hölls där. Det var verkliga solskensstunder. Prästfamiljen gjorde mycket för oss ungdomar. Det bjöds på både andlig och lekamlig spis. Ofta förekom underhållning av de äldre medlemmarna under kvällen. Under sommaren samlades vi i den stora och vackra trädgården som omgav prästgården. Det förekom även samlingar i Häglinge tillsammans med läskamraterna där. Det skedde på Nygård i vars park vi samlades. Dessa träffar var ju ett sätt för kyrkoherden att ge oss ungdomar en möjlighet att träffas. Det fanns ju inte så många tillfällen att komma tillsammans och roa sig i bygden på den tiden. Det bjöds på saft och kakor och de äldre fick naturligtvis kaffe. Kyrkoherdefamiljen var generös och gjorde mycket för ungdomarna i båda församlingarna. Vi trivdes i den stora och rymliga prästgården. Dessa samlingar minns jag ännu som en god och stimulerande samvaro under min konfirmationstid.

Konfirmationen

Undervisningen fortskred och den dagen nalkades då vi skulle ställas inför fakta och visa vad vi hade inhämtat under lästiden. Vartannat år skedde konfirmationen i Häglinge och vartannat i Södra Rörum. Fredagen den 20 augusti var det så klart för denna högtid. Med vår konfirmandlärare i spetsen tågade vi 41 högtidsklädda konfirmander in i Häglinge kyrka. Vi tog plats på de främre bänkarna, enligt gammal sed med pojkarna till höger och flickorna till vänster. Flickorna var klädda i vita halvlånga klänningar och pojkarna i mörka cheviotkostymer med en vit näsduk i bröstfickan. Den vita skjortan med stärkkrage och vit rosett satte ytterligare piff på högtidsdräkten.Varje flicka hade sin psalmbok i handen och en vit näsduk väl instucken i denna. Kyrkan var skrudad i sommarens doftande blommor som spred sin doft i den vackra helgedomen. Inför en fullsatt kyrka skulle vi sedan förhöras på det som vi inhämtat under lästiden. Efter psalmsång och predikan vidtog förhöret. Svaren på frågorna kom väl ganska tyst och trevande. Det var inte så lätt att inför en större menighet ställa sig upp och besvara frågorna. Det gick nog rätt bra ändå och man drog en lättnadens suck när frågestunden var över. Vi fick ur kyrkoherdens hand mottaga var sin bibel som jag såg som ett synligt bevis på att vi hade bestått provet och var konfirmerade. För att föreviga denna stund samlades vi vid altarringen för fotografering. Sedan kunde vi förena oss med våra föräldrar och andra anhöriga som bevistat akten. Efter en tid fick vi fotot som numera påminner mig om vad som skedde den 20 augusti 1937.

Nattvarden

Kommande söndag var det så tid att begå Herrens Heliga Nattvard. Vi samlades i Södra Rörums kyrka klockan tio och satt längst fram med samma indelning som under konfirmationen. Efter sedvanlig ritual som föregår nattvarden fick vi för första gången i våra unga liv stiga fram till altarringen och falla på knä för att mottaga brödet och vinet som ingår i denna mycket högtidliga stund. Med stort allvar och viss nervositet mottog man så de heliga sakramenten som utdelades av vår konfirmandlärare. Jag minns ännu hur jag höjde blicken mot altartavlan och mindes bibelns ord om den första nattvarden som Jesus delade med sina utsedda elever. När akten var över kom kyrkoherden ner till oss och sade några välgångsord och önskade oss all framgång i livet. Vad som skulle ske i framtiden var det nog ingen som tänkte på denna dag. Man var ju en fri man eller kvinna och livet stod öppet framför oss.

Kyrkojubileet

Ännu minnesrikare blir denna konfirmation eftersom kyrkan i Södra Rörum firade 50-årsjubileum. 1887 invigdes den nybyggda kyrkan. Den ersatte den gamla kyrkan som rivits. Jubileet firades under sommaren när vi gick och läste.

Kyrkan var prydd med sommarens alla blomster och en stor menighet fyllde den till sista plats. Till ceremonin hade många präster samlats från olika delar av Skåne, med biskopen i Lund som den främste prelaten. Han hette Rodhe och ledde processionen av alla prästerna i sina färggranna mässkrudar. Själv hade han den vackraste skruden och biskopskräklan i sin hand. Det var ett stiligt följe som skred fram emot kyrkans altare där de tog plats inför den kommande högtidsakten. Allt leddes av biskopen och de andra prästerna assisterade honom. Det var verkligen en upplevelse att se så många dignitärer samlade i vår kyrka. Biskopen gick ner till oss konfirmander och ställde några frågor på det som vi dittills hade lärt oss. Sannerligen en unik händelse i vår kyrkas historia.

I detta nådens år 1997 är det 110 år sedan vår kyrka invigdes. Samtidigt har 1937 års konfirmander sett 60 år försvinna bakåt i tiden. Var är Ni nu, mina konfirmationskamrater ? Hur många lever och hur har det gått för Er under dessa år ? Den frågan lär jag väl aldrig få svar på.

Jag vill till Er alla framföra en hälsning.

Axel Ottosson

Konfirmation 1937

<u>Bakre raden från vänster</u>

Sven Erik Nilsson, S.R	*Ove Nilsson, H*	*Gustav Jönsson, H*	*Alfred Larsson, H*
Erik Löfstrand, S.R	*Nils Andersson, H*	*Axel Persson, S.R*	*Maj-Britt Hillbur, S.R*
John E.Andersson, S.R	*Lena Söderberg, H*	*Erik Sandborg*	*Lennart Ohlsson, S.R*
Olle Ohlsson, S.R	*Bertil Ohlsson, H*	*Bertil Persson, S.R*	*Anna Greta Persson*
Nils A. Nilsson, H	*Åke Nilsson, S.R*	*Margit Andersson*	*Axel Ottosson, S.R*

<u>Mellanraden:</u>

Margot Andersson, S.R	*Ida Svennesson, H*	*Astrid Persson, H*	*Gurli Månsson, S.R*
Berit Persson, S.R	*Gunhild Kronkvist*	*Sonja Svennesson*	*Elsa Nilsson, H*
Edit Nilsson, H	*Linnèa Nilsson, H*	*Curt Nathell, S.R*	*Sven Svensson, S.R*
Nils Nilsson, H			

<u>Främre raden:</u>

??	*Gust. Jönsson,S.R*	*A-L Persson, H*	*Helga Nilsson, S.R*
Maj Britt Lindahl, H	*M. Karlberg, S.R*	*A.M. Svensson, S.R*	*Anna Karlsson, S.R*
Knut Anderberg, S.R	*Bertil Lind, S.R*		

Gravstensinventering

Av Åke Rennstam

I hela Sverige pågår sedan ett par år en inventering av äldre gravstenar. På en speciellt framtagen blankett noteras gravstenens läge, ålder, utseende och skick. Namn och ev inskriptioner skrivs av exakt. Efter avtorkning förstärks namn och årtal med krita och stenen fotograferas. Bilden monteras nederst på blanketten som sedan sändes in till ett centralt gravstensregister där uppgifterna databehandlas och arkiveras. Anledningen är närmast att samstämmiga uppgifter från kyrkogårdar runt om i landet visar att många äldre gravstenar under senare år har försvunnet. Söndervittring är ett annat argument. Man vill med inventeringen rädda de viktiga genealogiska uppgifter som finns på stenarna.
Administratör är Sveriges Släktforskarförbund.

Under våren –97 registrerade Bygdeföreningen samtliga gravstenar på gamla kyrkogården i Södra Rörum. Materialet kopierades före inlämning till det centrala registret och finns tillgängligt för studium i en pärm som förvaras i Gamla skolan.

Bilderna har tagits av Gustav Jönsson. Kopiering och inbindning av förteckningen har Lars Sjöstedt på Frostabanken svarat för.

Under sensommaren utfördes på samma sätt en inventering av gravstenarna på nya kyrkogården. Resultatet härifrån är ännu inte renskrivet.

Kyrkogården - ett kulturarv och ett ställe för eftertanke.

Kyrkogårdens primära uppgift är att ta emot våra döda. Men den är också till för de levande. För vår sorg och våra minnen.

Ibland går vi till kyrkogården för att få vara ensamma en stund, för att få ro och stillhet i ett jäktande, orosfyllt och pulserande nu.

När vi kommer upp i åren har vi många av våra anhöriga och våra vänner på kyrkogården.
Människor vi känt och arbetat tillsammans med i livets olika skeden.
Kommer vi hem till den plats där vi vuxit upp upplever vi lätt ett främlingskap. Det är så mycket som förändrats. Människorna vi möter tillhör en annan generation.

Vi söker oss till kyrkogården.
Med välkända namn på stenarna börjar vi känna oss hemma igen och på nytt delaktiga av den bygd, där våra förfäder levat och verkat och efter sin stund på jorden fått sitt sista vilorum på kyrkogården.

Här finns de vi känt och i minnet stiger de fram och påminner oss om det förflutna.

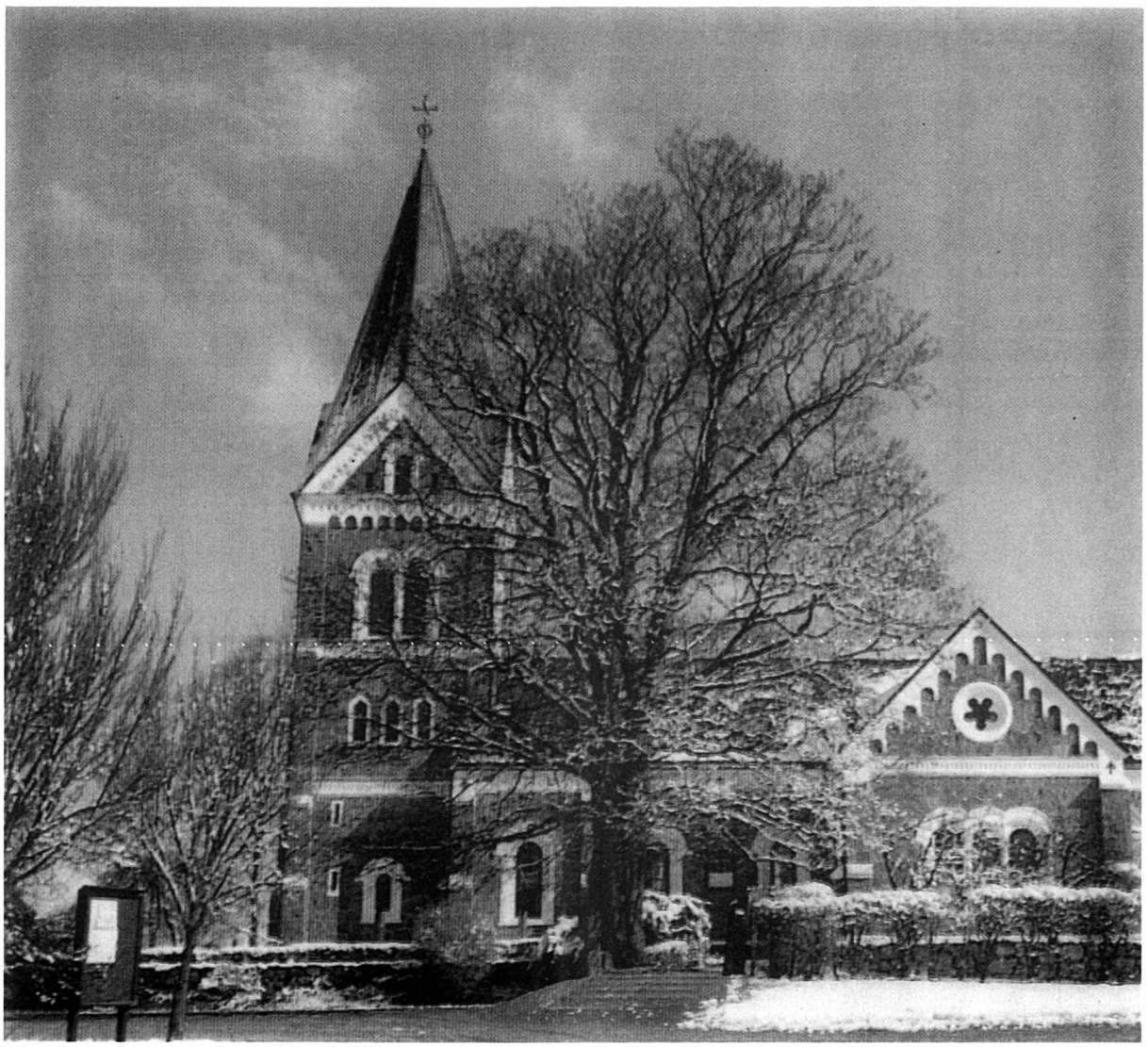

Hur vi blev bofasta i Södra Rörum

Av Elsa Ohlsson

Vi bodde i Malmö men hade en längtan ut till naturen. Lördagar och söndagar blev det utfärder runt om i Skåne, Blekinge och upp längs västkusten. På semestrarna blev det resor runt om i hela Sverige. Vi gjorde bland annat turer ända upp till Lappland och även i Norge gjordes det ett besök. Efter några år tröttnade vi på att åka runt och började istället söka efter en fast plats att återkomma till.

Vi tänkte oss en tomt eller en stuga i mellanskåne och det blev därför till att söka upp något lämpligt. En dag kom vi körande på Trulstorpsvägen och när jag plötsligt fick syn på en björkdunge utbrast jag – Här skulle jag vilja ha ett hus ! Kommentaren blev att man inte alltid kan få köpa en tomt där man önskar. Vi stannade till vid nerfarten till Kvesarumssjön. Där träffade vi en man som vi samtalade med. Bland annat nämnde vi att vi sökte en tomt. Han upplyste oss om att Martin Åkerberg skulle sälja tomter just i den björkbacke som jag tidigare hade pekat ut. Vi besökte sedan Åkerbergs och fick bekräftat att området skulle styckas ut till tomter. En av sönerna i familjen visade oss runt och när vi kom fram till björkbacken rekommenderade han just den tomten där jag numera bor. Denna tomt var enligt hans förmenande en av de bättre och där skulle bli en fantastisk fin utsikt när det blev upprojt.

Vi fick vänta i två år innan området blev planlagt, men vi var ofta där på vår tomt. När avstyckningen var klar startade vi genast med att fälla träd och röja upp. Själva byggandet fick göras på gammaldags vis då det inte var framdraget något vatten eller ström. Det blev därför till att blanda murbruk och såga virke för hand samt att hämta vatten på Åkerbergs gård eller i en bäck i närheten. Vårt hus var det första som byggdes på området så det var flera som kom och tittade på vad vi gjorde, och ibland fick vi höra "Jaa, staboar är tossiga".
Så småningom blev det ett hus och vi var jätteglada för vår sommarstuga. Vi trivdes mycket bra och missade inte något tillfälle att tillbringa helgerna där.

Efter fem år byggdes stugan till och vi flyttade hit som bofasta. Erik, min man, och vår son var körsnärer. Tillbyggnaderna gjordes för att rymma deras pälsverkstad och ett frysrum där vi tog emot pälsar för vinterförvaring. Denna verksamhet drev vi i tio år för att sedan flytta hela rörelsen till Eslöv. Kvar blev bara de stora utrymmena som nu är alltför stora för mig.

När jag blev ensam efter Eriks bortgång 1987 trodde mina gamla vänner att jag skulle flytta tillbaka till Malmö. Detta var helt uteslutet då jag känner mig fast rotad här. Jag har en mycket god kontakt med Södra Rörums bybor och det råder en fin gemenskap. Omtanken är något jag sätter mycket stort värde på. Har jag inte varit synlig någon dag är det alltid någon som ringer och frågar om jag är frisk och uppe på benen.

Det är alltid något på gång i byn och det finns mycket att engagera sig i som till exempel Bygdeföreningen, olika studiecirklar och Pensionärsföreningen. Jag brukar skämtsamt tala om att jag nog har bott här i ett tidigare liv eftersom jag trivs så bra här. Troligen har jag också den finaste utsikten över hela byn med kyrkan mitt i blickfånget. Med vemod tänker jag ibland på den dag som jag inte längre kan bo kvar här.

Efter denna beskrivning har det nog gått fram att jag inte känner mig som utsocknes här.

Utsikten från mitt vardagsrumsfönster, sommar ...

... och vinter

Det kom ett brev ....

Av Maj-Britt Hillbur

Brevet kom i mars 1993:
- Till Södra Rörum, som ligger mellan Höör och Hörby.
Vår mormors far reste till Amerika 1869 och bosatte sig i Minnesota. Han hette Nils Svensson och var född i Funderset 1839. Det har vi funnit genom att leta i kyrkoböcker. Söndagen den 1/8 och måndagen den 2/8 kommer jag att besöka Södra Rörum och hoppas vara med på gudstjänsten där. Framför det altaret är mina förfäder döpta och vigda. Varken jag eller min syster, Dr. Mary Rhodes, har varit i Sverige förut. Mary beräknar komma till midsommar och jag i augusti. Vi ser fram emot en fantastisk resa.

Midsommarafton anlände Mary till Höör. Hon berättade: - Där gick jag på gatorna i Höör och tänkte -vad gör jag här ? Allt är obekant ! - Men så mötte jag Dig, Maj-Britt, och vi följdes åt till midsommarfesten i Södra Rörum som avslutades med gemensam vandring till kyrkan. I täten spelmän och svenska flaggan. Det var en upplevelse. Sedan tog syskonen Maj och Göte mig med till logdansen i Ekastorp.

Midsommardagen besöktes gudstjänsten i Fulltofta gamla fina kyrka och därefter såg vi på fornlämningar i bygden. Vi hälsade på hos familjen Blücher i Mannarp som haft stora framgångar med sin uppfödning av Zimmenthal-djur. Sedan besöktes Henry Nilsson på Bostället och syskonen Rennstam på Mannarp 1. Där var Marys mormors far, Nils Svensson, anställd på 1860-talet. Sedan åkte vi till Gurli och Hilding i Bosarp. De visade oss sin 1700-talsgård - dit även syskonen Rhodes har anknytning. Vi fick se hur man bodde förr och Gurli visade många gamla redskap som trätjuga, trägrep, träskor och gamla värkenskläder. Mary njöt av att få se de gamla väl hållna och varsamt restaurerade byggnaderna, blomstergården och naturen runt omkring med Bosarpsjön så nära. Dagen avslutades hos prästfamiljen Nyberg med goda smörgåsar, musik och sång.

Syskonen Mary och John M. Rhodes i Funderset

John Rohdes på besök hos Siv & Göran Blücker i Mannarp

Mary Rhodes överlämnar sin bok till Bygdeföreningen och mottar gamla Wessmantorpspapper av Astrid och Maj Andersson

I augusti kom brodern John M. Rhodes. Vi skulle mötas vid Fulltofta kyrka. En lång herre i ljus kostym kom emot mej och sa – Det måste vara Du ! På egen hand och med hjälp av kartan hade han redan sökt upp ett antal av bygdens fornlämningar. Han fick sedan se och besöka ungefär samma platser som system Mary.

Vid jultiden ringde syskonen Rhodes, sände hälsningar och tack till alla de träffat, och så: "När kommer Du hit ?" – Kanske till sommaren, svarade jag. Och så blev det.
Jag kom till New York den 3 juli och möttes av Mary och John. De hade gjort upp en resrutt för bil New York – Salt Lake City, en sträcka på mer än 800 svenska mil. De visade, berättade

om historiska platser, minnesmärken och svenskbygder. De var fantastiska som guider. Besökte vi någon av deras släktingar var vi alltid välkomna att ligga över och till min släkt var vi också alla tre välkomna.

På fastlagssöndagen våren 1995 återkom Mary. Hon överlämnade sin nyutkomna bok *Historik över svenska baptister i Kansas-Missouri 1869-1927*, till Bygdeföreningen. Astrid och Maj överlämnade till Mary en kopia av gårds- och släkthandlingar från den gamla släktgården Wessmantorp Nr 1, som brukats av Alf Anderssons släkt från början av 1600-talet till 1985. Många Rörumsbor har sina rötter där liksom syskonen Rhodes. John fick sin kopia av ordföranden Ingrid Svantesson i samband med julottan 1995.

I slutet av veckan åkte Mary, jag och Åke Rennstam till Emigrantinstitutet i Växjö där Mary som gåva till biblioteket överlämnade sina böcker, ovannämnda Historik samt den påkostade *China Letters 1927-1933*, vilket blev mycket uppskattat.

Fördjupad släktforskning under 1996 visade att syskonen Rhodes är släkt med många nu levande Rörumsbor sedan 6-7 generationer tillbaka. De jublade: - Det är förklaringen till att vi känner oss som hemma i Södra Rörum !

Sommaren –96 blev jag inbjuden till en släktträff i Fort Robinson, Nebraska. Jag reste med flyg Kastrup – Denver - North Platte - Nebraska. Där stod syskonen Rhodes glatt vinkande vid spärren. De hade kört 650 svenska mil och kom tio minuter före mitt flyg !! Vi åkte tillsammans upp till norra Nebraska. Det måste varit en strapatsrik resa för emigranterna en gång i tiden, men även nu: sanddyner, lite vatten, torra somrar och hårda vintrar. Det fordrades verkligen framförhållning och seg vilja för att överleva här.

Släktträffen började varje morgon med andakt som hölls av en före detta stridspilot som överlevde slaget vid Dunkerque 1945. Det blev oförglömliga dagar på detta gamla fort bland torra sanddyner och eroderande berg samt många underbara människor som jag aldrig glömmer. Bygden är numera kulturreservat.
Återfärden skedde med Marys bil genom Nebraska, Iowa, Minnesota, Wisconsin, Illinois, Indiana, Ohio, Pennsylvania till New York. Mer än 700 svenska mil. En fantastisk resa.

Den 18 september var John inbjuden till Emigrantdagen i Degeberga hembygdspark. I samband med detta besökte han också Södra Rörum. Några aktiva hembygdsforskare fick då som gåva mottaga hans bok: ***Bouppteckningar från 1810 och bakåt*** för socknarna S. Rörum, Fulltofta, Äspinge, Linderöd, Äsphult och Häglinge. Även Landsarkivet i Lund och Emigrantinstitutet i Växjö fick vardera ett exemplar. Boken är skriven på svenska av John som måste läsa de gamla dom- och kyrkoböckerna med hjälp av svensk-engelsk ordbok !!

Astrids son, Ingemar med familj, reste under året till New York. De kontaktade först John som kollade deras val av hotell mm och ordnade något extra för familjens datagrabbar. De var alla mycket nöjda med resan: -Tänk att ha träffat en som kan allt om New York, var grabbarnas beundrande kommentar.
John hyser en förhoppning om att snart få tillfälle att se fler Rörumsbor i New York.

I september 1997 smet John från sin 60-årsdag och kom tillsammans med Mary till Södra Rörum. Och i Gamla skolan samlades ett antal av dem som syskonen träffat här i bygden för att fira honom. Han fick spettkaka av de församlade och gästbok med träpärmar av Bygdeföreningen, som i sin tur fick ett amerikanskt standar med orden:

- Tack till alla i Bygdeföreningen som tar så väl hand om oss emigrantättlingar.
Med de svenska och amerikanska flaggorna i täten tågade vi sedan till Aftonsången i kyrkan.
Vid jultiden var vi många som fick ett musikband med gospel från hans kyrka som julgåva.

Ett brev kan verkligen betyda mycket !!!

John Rhodes ger en USA-flagga till Bygdeföreningen som ordf Ingrid Svantesson tager emot

På väg till aftonsång i S.Rörums kyrka. Flaggorna bärs av Ingrid Svantesson och John M. Rhodes

Mary besöker Gurli & Hilding Andersson i Bosarp

Hemvändardagen i Södra Rörum
- den 9 augusti 1992

Av Elsa Ohlsson

En hemvändardag var något man i Bygdeföreningen länge hade haft en tanke på att genomföra. Slutligen blev ett datum bestämt och förberedelserna startade. Anförvanter över hela Sverige kontaktades och många anmälde sitt intresse. När anmälningstiden gått ut var uppslutningen stor, omkring 500 personer.

Nu började det verkliga planeringsarbetet. Kyrkan blev medelpunkten där hemvändardagen skulle starta och alla samlas. Kyrkan fanns visserligen på plats men den skulle fyllas på med extra stolar. Lokal för middagen lånades välvilligt ut av familjen Göransson som ställde Bojhallen till förfogande. Många frivilliga ställde upp med målarpenslar, sopkvastar och fönsterputsning för att få hallen presentabel som middagslokal.

Det var mycket annat som skulle ordnas, bland annat behövdes ett antal toaletter hyras in och parkeringsplatser ställas i ordning. När matsalen var klar skulle det ordnas bord och stolar till alla de 500 hemvändarna. Möbler hämtades från många ställen inom hela Hörby kommun. Bilar med släp kom från alla håll och bord och stolar placerades ut efter i förväg noggrant uppgjorda ritningar. Matsalen blev så småningom färdig för dukning och dekorering. Ingrid Ekstrand prydde väggarna med gamla fina broderade bonader med många tänkvärda ord som motiv. Blomsteruppsättningar ordnades. På lördagskvällen var det en festskrudad Bojhall som stod färdig och inbjudande. Maten var beställd från Orup och bestod av:

Rökt kalkonbröst, potatis- och grönsallad
Kaffe och chokladbiskvier
Senare serverades eftermiddagskaffe med hembakat.
Allt detta för 60 kr.

Arbetslaget för hemvändaredagen

Bojhallen festsmyckad

Den stora dagen

Klockan 1100 var det samling till gudstjänst i kyrkan. Linderöds spelmanslag stod uppställda utanför och hälsade välkommen med musik. Kyrkan var dagen till ära fint dekorerad och fylldes till sista plats. Björn Nyberg höll gudstjänst och Torsten Schiött, Hasse Sandborg, Krister Brandt, Tonsillerna och Linderöds spelmanslag medverkade med musik och sång.

Festupptakten i kyrkan

Efter högtidligheten i kyrkan tågade alla med svenska flaggan i spetsen till Bojhallen för gemensam middag och trevlig samvaro. Väl framme hälsade ordföranden i Bygdeföreningen, Ingrid Svantesson, välkommen. Det blev många kära återseenden. Äldst av de närvarande var Nils Larsson, 96 år, som kom i sällskap med ytterligare tre generationer hemvändare. Under middagen bjöds på lättsam underhållning. Astrid och Gurli hade skrivit en visa och några av hemvändarna höll tal till sin hembygd.

Efter middagen gavs det möjlighet att gå till församlingshemmet och se gamla skol- och konfirmationskort som var prydligt uppsatta i sina respektive årgångar. Vidare var det utställning i Gamla skolan med hantverkare som var i arbete med att spinna, knyppla och väva. Även en del av Maj Britt Hillburs omfattande släktforskning visades upp.

Hela byn vimlade av folk. Många sökte sig till kyrkogården för att besöka anhörigas gravplatser medan andra hade kära gamla platser som de ville återse. På eftermiddagen var det återsamling i Bojhallen för eftermiddagskaffe. På planen utanför hade squaredansarna uppvisning.

Därmed var dagens program slut och det var dags för återfärd för alla besökare. Uppfattningen bland oss som varit med och arrangerat var att dagen varit mycket lyckad.
Det stora antalet tackkort som kommit visar att uppskattningen av det arbete som lagts ner var stor.

Dagen efter – sommarens varmaste – var det dags att ta nya tag. Allt skulle redas upp, det som var lånat skulle återlämnas till respektive ägare, och det skulle städas upp överallt. Fram emot kvällningen var ordningen återställd i byn.
Ett bra samarbete hade gjort att allt fungerat utmärkt. Ett stort plus var givetvis att vädrets makter varit oss nådiga och gett oss ett perfekt väder.

Återseendets glädje var stor

Mycket fanns att se

Bojhallen rymde 450 matgäster

Ungdomsminne från Södra Rörum

Av May Söderqvist (Anders Nils Maja)

May Söderqvist 1980

Mitt första jobb fick jag hos Ivar Johansson i Ekastorp där jag stannade i ett år. Därefter kom jag till bröderna Anders, Hilding och Joel Jönsson som hembiträde. Mitt arbete var att laga mat, baka, städa och sköta allt inomhus. Det var en rolig tid i Ekastorp, där både Johan Svens och Erik och Anna Lina lät mig komma och gå så ofta jag ville. Maj och jag blev genast kompisar, ibland kom Karl Anders´ Karin och Svea i Gunnarp cyklande. Vi följdes åt till Sjöviken eller Liarumsskogen och dansade så gott vi kunde.

En dag fick jag en fruktansvärd tandvärk. Joel kom med ett trasigt pulver på en tesked. Värken släppte och jag sov gott hela natten. Sen blev det en solig vårdag och värken blev ännu värre. Jag hade den dagen planerat att ta ut alla sängkläderna på gården. Sagt och gjort, det skulle jag hinna med före middag och jag visste var Joel hade burken som gjorde susen... Sen blev jag så sömnig att jag måste hälla mig en stund på de utlagda sängkläderna. När jag vaknade efter ett par timmar låg Anders på knä framför spisen och försökte blåsa liv i elden. Hilding och Joel fick plocka fram vad som fanns till middag innan de skulle ut i skogen igen. Gud, vad jag skämdes. Jag kunde ju inte heller tala om varför jag somnat. Jag visste inte att det var sömntabletter som Joel hade i burken ... Men inte den minsta tillrättavisning fick jag. Min första lön spenderade jag i Alma Larssons mysiga affär. På lätta versfötter sprang jag ner och köpte:

Hemmets Veckotidning	30 öre
Allas Veckotidning	20 öre
En flaska 4711	2:25 kr (man ville ju lukta gott både i Sjöviken och Liarum)

Ur min diktbok:

❀

Vårda de gamla

Kanhända Du har i Din samling.
Ett gammalt och värdefullt mynt.
Kanhända finns också en gamling,
På ett hem så trött och försynt...

Två händer från samma sekel.
Får dom samma vård och ans?
Två ögon från samma sekel.
Som mistat sin stämpelglans.

Ditt mynt, det putsas, värderas.
Får varsamt sitt eget fack.
En gamling, han granskas, sorteras,
som vedträ´n i samma stack...

Så älska och vårda de gamla,
så länge Du kan och får.
En gång blir en ram med en bild i.
Det enda som återstår...

May Söderqvist

Vårsonat

Han sitter i timtal och tänker.
Komponerar en ny uvertyr.
I hans fjädrar aprilsolen blänker.
När ånyo en vårmorgon gryr.

Så en dag är lovsången färdig.
Djupt i bröstet göms hans partitur.
Han förkunnar oss svartklädd och värdig.
Hur den store Skaparen styr.

Jag kallar den koltrastens femma.
Ett tonverk av högsta valör.
För den vilsne och sorgsne därhemma.
Det är denne han sjunger för.

May Söderqvist - 78

Till minne av Karin

Bouppteckning

Välskött garderob med blandat innehåll.
20 diktböcker.
Konfirmationsbibeln.
Beethoven-Mozart-Vivaldi i sammetspärm.
Nytt hundkoppel till Lucky.
Diverse saker.
Men ....
Den husville kattens ögon på altanen.
Igelkottens vilsna sökande efter mjölkskålen.
Koltrasten Du gett äpple hela vinter.
Hans jublande hälsning i majkvällen.
Kom aldrig med på listan....
Trots att ....
De egentligen också tillhörde Dej.

May Söderqvist -76

Kvällsvandringar

Av Elsa Ohlsson

Så gick vi ut i markerna både höst och vår
Där hittar vi en trappa, ett äppelträd, ett krusbärssnår.
Där slog vi ner en ekepåle, med skylt med torpets namn
Så går ni ut i skogen ni lätt dem finna kan.

När våren kommer är det samling varje tisdagkväll, ägnad åt vandring i vår vackra natur. Samlingsplats är Gamla Skolan om inget annat bestämts. Alla kommer med kaffekorg, ibland med spett och spadar, ekepålar och kopparplåtar för att sätta ut minnesmärken över gamla torp och andra platser som skall utmärkas. Dessa skall stå och minna om forna tider. Vi har varit och tittat på blåsippor på Blåsippsbacken, backsippor på Lennarts fälad i Gunnarp, ängabollar och orkidéer på Teodors, myrliljor i Hagstad samt njutit av äppelblomningen på Reinholds fälad. De olika ställena har var sin tjusning. Fulltofta skogar har besökts där vi sett gamla ekar och hasselbuskar. Vi har suttit nere vid Ringsjön en fin kväll och haft kafferast. Vid Bjevröds dammar har vi gjort våra vandringar och efteråt grillat korv vid den fina grillplatsen.

Speletorp är ett smultronställe som Bygdeföreningen räddat undan granplantering. Det är en fin enefälad där nattvioler och slåttergubbar åter har börjat blomma efter flera års bortovaro, tack vare röjning och varsam betning av djur. En dag på året samlas vi, ser över stängslen, röjer och festar på ärtsoppa med tillbehör.

Detta är bara några exempel på ställen vi besökt under våra kvällsvandringar. Det är en mycket trevlig samvaro och intresset är stort då många samlas på tisdagskvällarna.

Första vandringen, Hagstads dammar

Speletorp med sina fina enar

Det arbetas på Speletorp

Reinholds blommande äppelträd

Vandring till Bjeverödsdammarna

Kaffepaus i Gunnarp

Kaffepaus

Reinholds utmark

Efter besök vid myrliljorna i Hagstad

O-ringen satte Södra Rörum på världskartan

Av Elsa Ohlsson

Orienteringssportens motsvarighet till Vasaloppet – Femdagars – arrangerades i Skåne 1995 med Hässleholm som centralort. Den tredje etappen anordnades i Södra Rörum den 26 juli på en karta som ritats av Roland Ofrell.

Det var mycket som skulle förberedas. Ett flertal sammanträden och möten med berörda markägare och bybor genomfördes långt i förväg. Det var taggtrådsstängsel som skulle rivas ner och broar och övergångar som skulle byggas upp. Det var ett enormt arbete som behövde utföras för att allt skulle fungera. Ett trettiotal personer från Lunds och Frosta OK byggde upp hela tävlingscentrum från start till mål.

Det krävdes mycket el till de hundratalet duschar som byggdes upp, de 60 datorerna i sekretariatet och alla de kaffekokare och frysboxar etc i marketenterierna. Ringsjö Energi hjälpte till genom att ställa sina elanläggningar till förfogande.
Vatten till duscharna togs från Kvesarumssjön och det gick åt cirka 800 liter i minuten i tio timmar.

Roland Person hade satt upp en anslagstavla på vilken han räknade ner de sista 50 dagarna fram till den stora tillställningen.

Stora åkrar var förberedda för att ta emot de som kom i bil. Ett fält var reserverad för stånd med bl a matservering, kaffe och läsk och andra förnödenheter. Bygdeföreningen, som hade klätt målfållorna i grönt, hade också ett stånd med försäljning av tröjor, kepsar, hembygdsböcker och nyframtagna vykort. Hörby kommuns scenvagn var uppställd och där spelade blåsorkestern.

Från Hässleholm var 100 bussar inlånade för att transportera orienterare och deras anhöriga till och från Södra Rörum. Det avgick fem bussar var femte minut så länge tävlingen pågick.

De tävlande kom från hela världen såsom Japan, Australien, USA, England, och våra nordiska grannländer. Sammanlagt representerade de 40 olika länder. På en kulle placerades 40 flaggor, en för varje medverkande nation, vilket var en ståtlig syn. Den äldste tävlande var Arthur Lindqvist som på dagen fyllde 90 år.

Under tävlingsdagen utförde Röda korset cirka 200 behandlingar. Högtalarna hördes över hela byn och förmedlade information om tider, resultat etc. De tre markägare som blev mest invaderade, Anneli Knutsson, Magnus Wemmerfors och Bengt Månsson, erhöll gåvor som tack för hjälpen. Tävlingen avslutades på eftermiddagen och morgonen därpå var allt flyttat. Det enda som påminde om det stora evenemanget var de nedslitna åkrarna som förvånansvärt snabbt grönskade igen.

Så var den stora och unika händelsen överstånden och kvar fanns bara minnet av denna varma sommardag i juli –95.

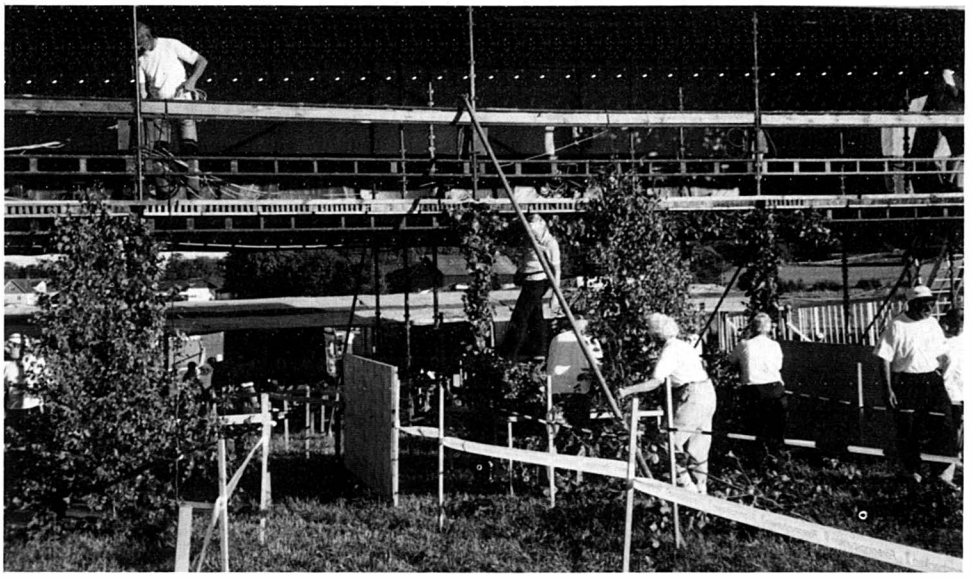

Bygdeföreningen lövar målfållorna

Orienterare och publik samlas

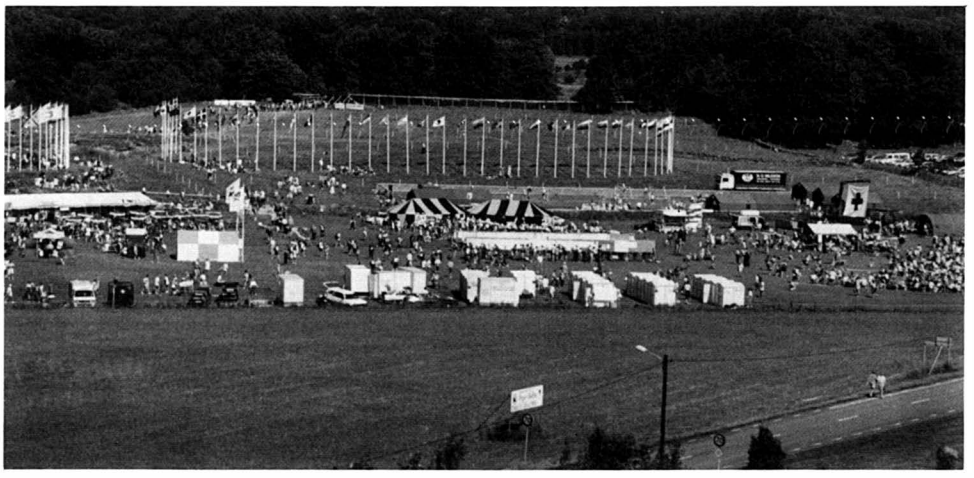

Flaggor från 40 länder

Från start- och målområdet

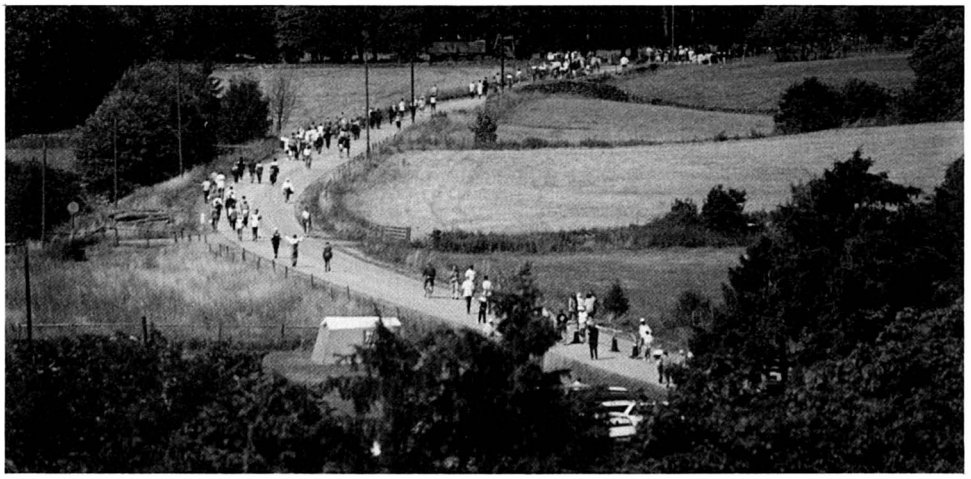

På väg till och från startplatsen

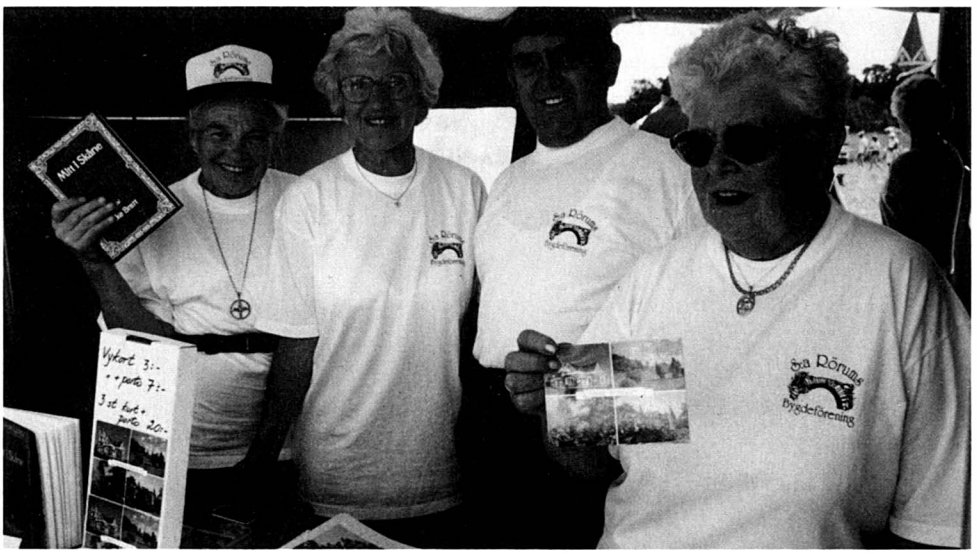

Södra Rörums Socken 1878

Moderförsamling till Häglinge socken i V.Göinge härad.

Ytinnehåll: 53,160 qv.-refvar eller 9,493 tunnland.
Folkmängd: 524 män + 591 qvinnor = 1115 personer.
Byar: S.Rörum, Mannarp, Östentorp och Gunnarp i södra delen, Ekastorp i midten, Hagstad, Fundersed och Trulstorp i norra delen.
Gård: Qvesarum.

Södra Rörums socken ligger utmed länsgränsen och på nordvestra sluttningen af den egentliga Linderödsåsen. Marken är mycket kuperad, men höjderna äro i allmänhet kala, särskildt i norra delen. Kring Qvesarum äro emellertid nyligen ganska omfattande barrskogsplantering gjorda. Skog och torf finns till afsalu. Jordmånen är knapt medelmåttig, utom i de numera rätt allmänt odlade mossarna.
Förmögenheten är tämligen jämt fördelad.

Skolväsen: Församlingen eger 1 fast folkskola med 1 ord lärare, 1 fast och 1 flyttande småskola med 2 lärarinnor samt 2 egna och 2 hyrda skolhus jemte 1planteringsland.
Kommunens skolutgifter 1877 utgjorde 1.580 kr., statsbidraget 650 kr., upplånta medel 74 kr., s:a 2,304 kr., af hvilka utgingo till löner 1,417 kr., till lokaler och inventarier 620 kr., till materiel 133 kr., till öfriga behof 133 kr.
1877 var antalet barn i skolåldern 194, af hvilka 89 undervisades i folkskola, 98 i småskola, 2 i hemmet och 3 saknade undervisning.

Sockenbiblioteket har omkring 150 band. Föreståndare: O.Sonesson.
Poststationen i S. Rörum befordrar värdeförsändelser intill 5,000 kr. och paket intill 3 skålp. Föreståndare skoll. O.Sonesson.
En **arbetsförening** för inre missionen finns i socknen.
Kyrkan är särdeles gammal.

Socknen utgöres af 17 17/24 hemman, af hvilka 7 37/48 är frälse, 8 3/8 skatte och 11 9/16 krono.

Taxeringsvärdet af beskattad fast egendom var	726,300	kr.	1875 och	728,800	kr. 1876
" af bevillningsfri fastighet var	12,000	-		12,000	-
" af uppskattad inkomst var	6,400	-		7,060	-
Bevillningsavdraget derå var	1,800	-		2,100	-
Bevillningen af jordbruksfastighet var	214,95			215,70	
" af annan fastighet	4,90	-		4,90	-
" af inkomst af kapital l. Arbete	46,00	-		49,60	-
Summa	265,85	Kr.		270,20	Kr

Kommunalutskylderna för i mantal satt jord utgjorde pr fyrk 44 öre 1875 och 45 öre 1876.
" för öfriga beskattningsföremål 33 - 34 -

Tillgångar i fordringar, värdepapper, kontanter Kr. 13,876 1875 Kr. 14,910 1876

Skulder i följd af kyrkostämmobeslut " 3,166 2,403

Inkomster af hyror, arrenden, räntor o. d.	Kr. 925	1874	986	1875
" af personliga afgifter			160	
" af andra influtne utskylder	Kr 2,053	1874	2.438	1875
" af statsbidrag till folkskolan	365		440	
" af hvarjehanda andra slag	250		99	
Summa Kr.	3,593		4,123	

Utgifter för kyrkliga ändamål	796	1874	121	1875
" för folkskolan	1,610		1.311	
" för fattigvården	875		1,056	
" för hvarjehanda ändamål	205		225	
Summa Kr.	3,486		2,713	

Pastor: Kyrkoherden J. P. Bokander
Klockare: P. Österholm
Skollärare: O. Svensson
Vaccinatris och barnmorska: Petronella Mårtensson
Ordf. i kommunalstämman och kommunalnämnden: Anders Bengtsson i S.Rörum
Ordf. i brandstodskomitèen: Chr. Svensson i Östentorp.
Gode män vid landtmäteriförrättningar: Nils Persson i Trulstorp och Ola Nilsson i Funderset.
Gode män för tillsyn öfver förmyndarskap: Joh. Svensson i Gunnarp och Chr. Svensson i Östentorp.
Nämdeman: Anders Jönsson i Landeröd

Industriella anläggningar

Bränneri i S. Rörum, eg. Nils Nilsson, tax. värde. 1,000 kr.
Qvarn i Bjefveröd, eg. Måns Larssons enka, tax. värde. 6,000 kr.

Handlande

Anders Månsson i S. Rörum
Zoll i S.Rörum

Jordegendomar

Egare eller innehafvare	egendomens namn och n:r	Mantal	Taxeringsvärde
Grefve Moltke Hvitfeldt	Qvesarum 3, 4, 5, 6, 8, 9	2	90,000
Godsegare J. A. V. Seth	Ekeröd 1, 2, 3, 4, Arup 1	2 3/8	112,000
Måns Larssons enka	Bjefveröd 1	1	35,600
Jöns Larsson	Qvesarum 1, 2, 6	23/48	20,100
Nils Persson	Trulstorp 1	15/32	21,000

Södra Rörums socken 1904

Socknen är moderförsamling till Häglinge, tillhör Frosta härads domsaga, Frosta och Färs härads fögderi, Frosta härads norra länsmansdistrikt samt för värnpliktige: Landskrona rullföringsområde n:o 5.
Pastoratet är konsistonielt af 3:dje klass under Frosta kontrakt.
Folkmängd: 968 inv.; areal 4,686 hektar.
Byar: Södra Rörum, Bjefröd, Kvesarum, Trulstorp, Funderset, Hagstad, Ekastorp, Östenstorp, Gunnarp, Arup, Ekeröd, Mannarp.

Socknen är belägen på nordvästra sluttningen af Linderödsåsen och är mycket kuperad med kala höjder. Jordmånen består a f sandmylla på lerbotten. Skog och torf finns till afsalu.
Närmaste järnvägsstationer: Ludvigsborg 5 kilometer, Höör och Hörby på 1 mils avstånd.
Ett sockenbibliotek stiftades 1870 och vårdas af Alfr. Kellner. Inom socknen ligger Östra Skånes Torfströfabrik.

Kyrkoherde:	P. Sandborg
Kyrkovärdar:	Lars Bengtsson, S.Rörum, Johan Andersson, Hagstad
Organist och klockare:	O. Svensson
Folkskollärare:	Alfred Kellner
Lärarinnor:	Alma Olsson, Ekastorp, Maria Ekberg, Arup, Hanna Persson.
Ordf. i kommunalstämma:	Lars Bengtsson, S.Rörum
Ordf. i brandstodskomitèn:	Per Olsson, S.Rörum
Nämndeman:	Ola Nilsson
Gode män vid landtmäteri:	Nils Svensson, Mannarp, Ola Persson, Funderset
Fjärdingsman:	Nils Andersson, S.Rörum
Barnmorska o. vaccinatris:	Hanna Olsson
Utgifter per fyrk 1904:	59 öre.

Handlande

R. Mårtensson, diversehandl.
Aug. Mortièr, diversehandl.

Öfriga näringsidkare

Bagare:	N.Nilsson, S.Rörum
Murare:	Anders Svensson, Jöns Persson
Målare:	J. Jönsson
Snickare:	Sven Svensson, Per Persson, J.A. Andersson, P.Svensson
Skomakare:	J. Pettersson, O. Kronkvist
Skräddare:	L. Levau, G. Kroon
Smeder:	N. Pettersson, M. Nilsson

Indistruella anläggningar

Östra Skånes Torfströfabrik	tax.värde 35,000 kr.	Bolaget. Disp. J.R.E. Dickson

Jordegendomar

Hemmanets namn o. nummer	tax.värde 1904	Egare eller innehafvare
Södra Rörum 1	19,830	Arr. Nils Persson
” 4	10,000	Nils Persson
” 6	11,000	Lars Bengtsson
” 11	10,000	Per Olsson
Bjefröd 1	35,000	T. Svensson
Kvesarum 2	150,000	Grefve A.W. Moltke-Hvitfeldt
Trulstorp 1	24,000	Albert Nilsson
Östenstorp 3	10,000	Per Månssons Enka
Arup 1	35,000	Östra Skånes Torfströfabrik
” 1	100,000	Staten
Ekeröd 1, 4	48,000	A. Jönsson
” 1, 4	12,000	Nils Hansson
Mannarp 2	12,000	Åke Svenssons Enka
” 4	11,000	Arr. Anders Karlsson

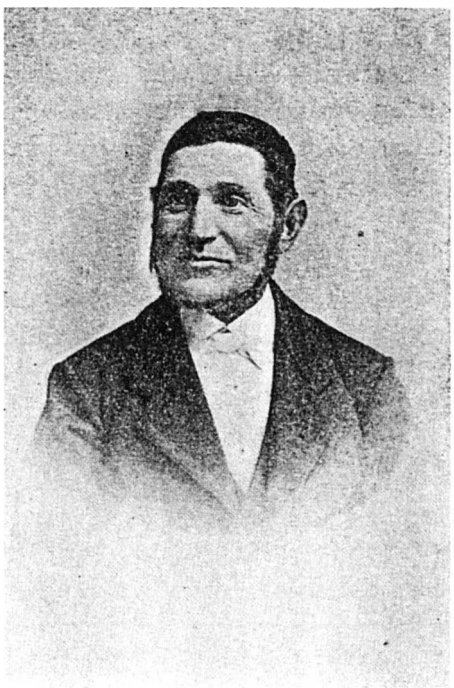

LARS BENGTSSON.

I Södra Rörum, biskop Wilhelm Flensburgs m. fl. framstående mäns födelseby, beklädes ordförandeposten i såväl nämnd som stämma sedan 1894 af landtbrukaren *Lars Bengtsson*. Han föddes 1840 i Gudmuntorps församling och öfvertog 1856 genom köp sina föräldrars egendom i S. Rörum. Af öfriga förtroendeuppdrag, som han innehar, må nämnas, att han är kyrkovärd, skolrådsledamot, kassör och förmynderskapsgodeman.

Punktlighet och minutiös noggrannhet äro utmärkande drag för mannen i fråga.

Södra Rörums socken 1924

Södra Rörums socken omfattar en areal av 4,804 har, varav 4,720 har land, och gränsar i V. till Höör, i SV till Fulltofta och Ö.Espinge, i N. till Häglinge samt i Ö. Till Linderöd.
Den ligger på nordvästra sluttningen av Linderödsåsen och är mycket backig med kala höjder. Något skog och mosse finnes. Jordmånen utgöres av sandmylla på lerbotten.

Inom socknen ligga byarna Södra Rörum, Bjevröd, Kvesarum, Trulstorp, Funderset, Hagstad, Ekastorp, Östenstorp, Arup, Ekeröd, och Mannarp samt gårdarna Kvesarum, Bjävröd, Mannarp, Ekeröd och Arup. Närmaste järnvägsstationer äro Ludvigsborg, Höör och Hörby.

Kvesarum var bebyggt på 1700-talet och egdes då av kaptenskan v. Böhnen. Senare har det bland annat tillhört kaptenskan Dahl, född Trolle och greve A. W. Moltke-Hvitfeldt.

Södra Rörum bildar med Häglinge ett pastorat med en kyrkoherde, tillhör Frosta och Eslövs domsaga, Eslövs fögderi, Höör landsfiskalsdistrikt samt för värnpliktiges inskrivning Landskrona rullföringsområde n:r 5.

Nämnes under medeltiden Rytharum syndra.

Kyrkoherde:	P. Sandborg
Folkskollärare:	Bernhard Elofsson
Organist & klockare	Bernhard Elofsson
Lärarinnor:	Ellida Andersson, Ebba Lundkvist, Maria Ekberg
Ordf. komm.stämma:	Johan Nilsson, S.Rörum
Ordf. komm.nämnd:	Johan Nilsson, S.Rörum
Ordf. i pensionsnämnd:	Per Olsson
Ordf. i fattigv.styrelse:	Nämndeman Aug. Mortier
Nämndeman:	Aug. Mortier
Fjärdingsman:	Per Olsson, S.Rörum
Föreståndare för post:	Gustaf Krohn
Handlande:	Aug. Mortier, Ludvig Olsson
Byggmästare:	Nils Jönsson
Mjölnare:	Martin Rasmusson, Bjefröds kvarn
Målare:	J.Jönsson, S.Rörum, Wilhelm Andersson, Trulstorp
Skomakare:	Axel Johansson
Skräddare:	Gustaf Krohn, August Engdahl
Slaktare:	Anders Månsson, S.Rörum
Smeder:	August Kronkvist
Vagnmakare:	W. Ahlgren, Kvesarum
Folkmängd:	1904: 968, 1912: 918, 1923: 933
Kommunalskatt 1922:	8:30 pr 100 kronors inkomst
Kommunens finanser:	Tillgångar 53,023. Skulder 14,999.
Understödstagare:	Hela antalet 12.

Jordegendomar

Hemmanets namn och n:r	åker	Äng	Skog	Tax.värde	Ägare
Bjefröd 1			14,13	23.000	Göteborgs Skogssällskap
Ekeröd 3, 1, 2, 4	75.6	48	23	52.300	Johannes Risberg
Ekeröd 4, 1	31.5		35	20.700	Otto Bonde Nilsson
Kvesarum 1,2,3,4,5,6,8,9					
Trulstorp 1, S.Rörum 7	165.6	256.7	280.6	275.000	Adv. Nils Egardt, Malmö
Mannarp 2, S.Rörum 9,11	16.1	25.7	15.3	21.700	Adolv Åkesson
Södra Rörum 1	33.7	28.31	55.99	42.300	Kyrkoherde Per Sandborg
Arup 1, Ekeröd 1,2,3,4					
Mannarp 4				73.400	Staten, Domänstyrelsen
Arup	28.59	40.81		25.300	D:me

Andra lägenheter

Arup	Torvströfabriken	71.800	Mell.SkånesTorvströförening

Åkerjordens användning i hektar

Höst-Vete	Höst-råg	Vår-råg	Korn	Havre	Bland-säd	Ärter	Grön-foder	Potatis	Socker-betor	Foder-betor	Vall	Andra växtsl.	Träda	Summa Åker
2	**129**	**23**	**20**	**322**	**100**	**3**	**67**	**111**	**3**	**64**	**366**	**4**	**42**	**1.256**

Antal husdjur

Hästar	Unghästar och föl	Tjurar	Kor	Ungnöt och kalvar	Får och lamm	Getter och killingar	Svin	Fjäderfä	Bisamhällen
214	**89**	**7**	**421**	**283**	**419**	**-**	**522**	**1.990**	**47**

Gamla bilder

I bygdeföreningen har vi samlat många gamla kort som är intressanta att berätta om.

Det här visar hur man klädde sig en söndag när det var dags att gå ut i byn och träffa goda vänner. Ingen gick barhuvad på den tiden, varken till vardags eller söndags. Bilden är från sommaren 1914-15. Då skulle man ha vita hattar eller mössor om man inte var klädd i kronans uniform.

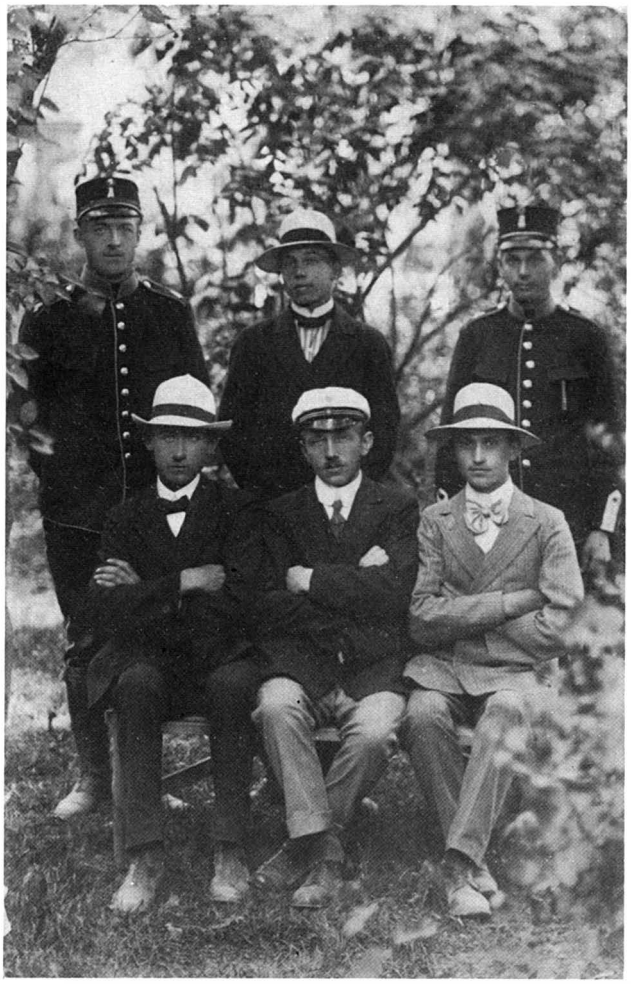

På bilden ser vi stående från vänster: Sven Hillbur, Funderset, Anton Nilsson, S.Rörum och sittande Johan Nilsson, S. Rörum (bror till Anton), Ernst Persson, S. Rörum och Albin Larsson, Trulstorp.

På somrarna anordnades basarer i Prästaskogen för att finansiera Skytteföreningens verksamhet. Det fanns en hornmusikkår i S. Rörum som var vida känd. På festdagen gick den i täten och byborna följde efter upp till festplatsen där det blev servering och mer musik. Här spelades också teater av förmågor från byn.

Vi ser här ett zigenarfölje inför ett uppträdande 1916, bland andra Astrid Lindskog, Funderset och Hilding Thorbert, S. Rörum.

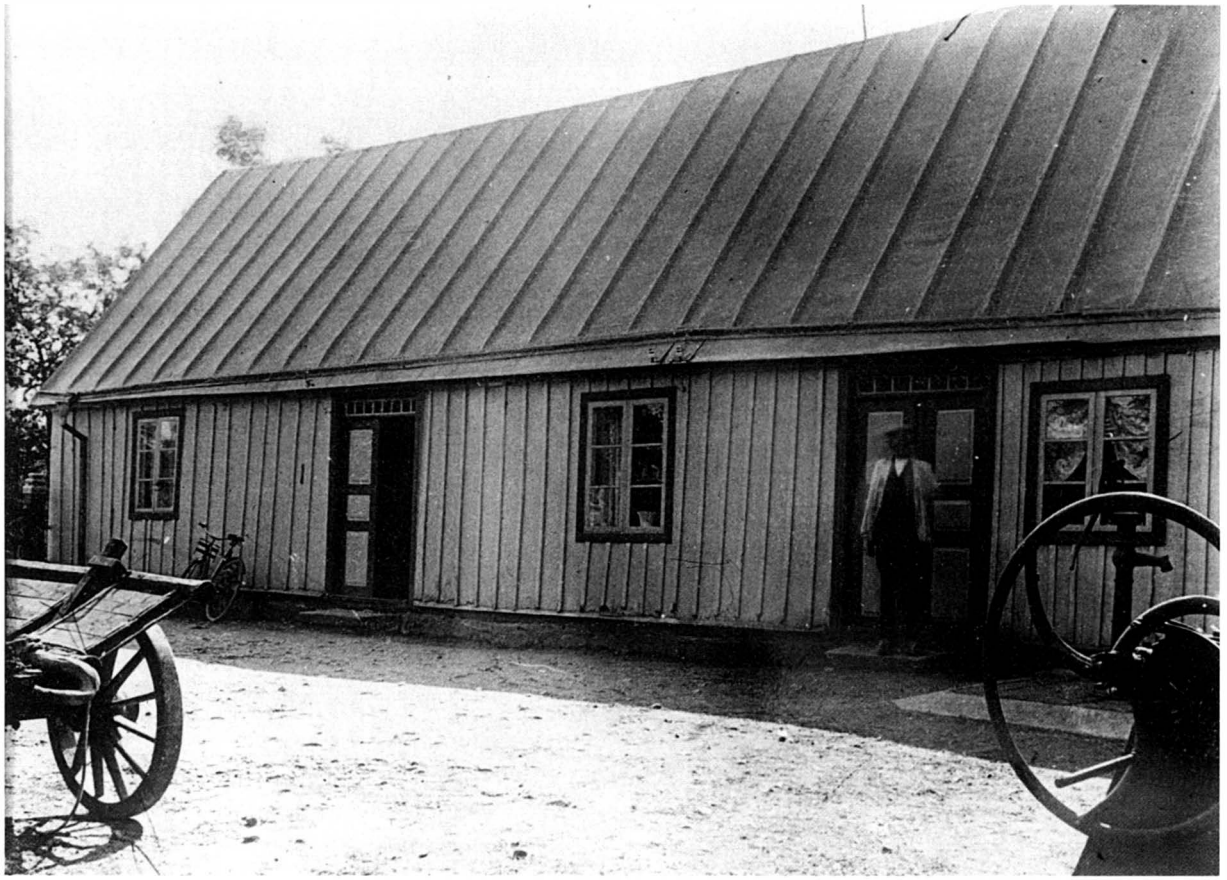

Johan Nilsson, kommunal förtroendeman i många år i Södra Rörums socken, på trappan till sin gård 1929. Gården övertogs senare av Thorborg och Fredrik Persson

Johannes Perssons gård 1912. Från höger Johannes, Erik Rasmusson, Anna Moberg

Förtroendemannen Sigfrid Larsson med hustru Johanna.

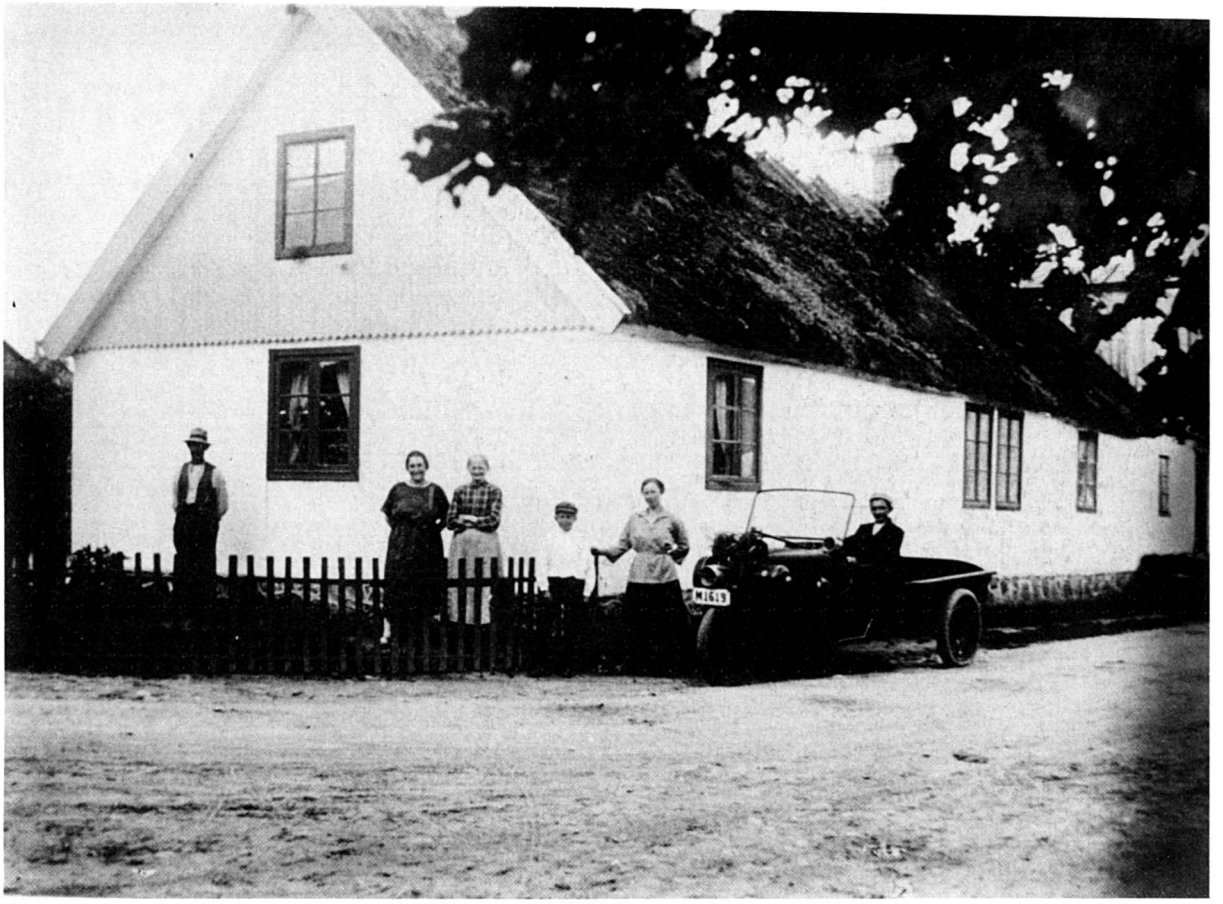

Teoder Jönssons gård 1920-talet. Teodor med mor och syskon

Per Olsson i Vångеn med maka och barn, 1920-talet

Nils och Hanna Persson. 80-årsuppvaktning 1 december 1944.

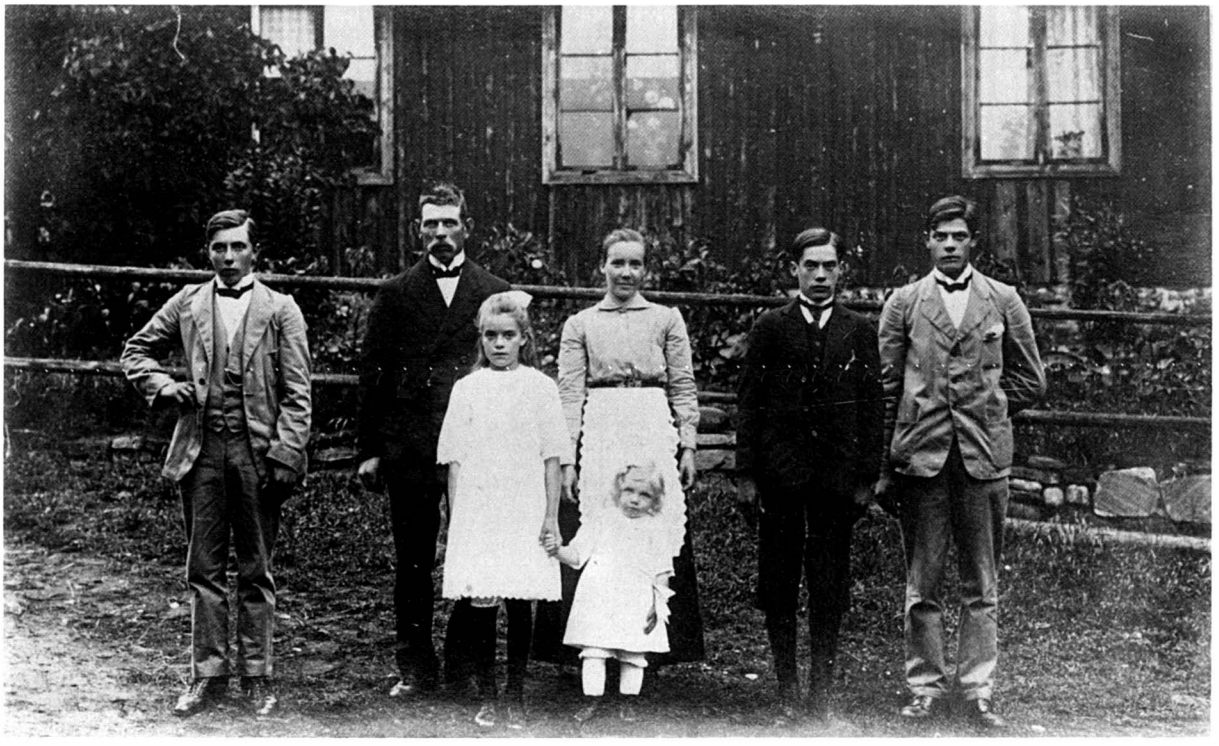

Ola och Marinda Andersson med familj. 1920-talet

Hilda, Hilding och Egon Olofsson 1927. Kärrolen, numera rivet.

Södra Rörums kyrkliga syförening på utfärd – 1920-talet.

Torvupptagning på Byamossen 1940. Från vänster Elvir Jönsson, Fritz Nilsson, Arvid Persson, Gilbert Svensson, Signe Nilsson, Nisse Nilsson.

Kafferast på åkerrenen omkring 1940. Gilbert, Brita och Annie Svensson samt Sven Andersson, Annies fader.

Bröllop i Mannarp Midsommar1918

Bakre raden från vänster: Ellen Persson, Nils & Elise Andersson, Bröderna Nils, Sven och Adolf Åkesson, Enea Adolfsson, Ester Ohlsson, spelmännen Klock, Arvid Nilsson, ?, ?, ?, Gunnar Bengtsson

Mellanraden: Sven Svensson, Elise & Adolf Persson, Edvin Adolfsson, Oskar Ohlsson, Prästparet Per Sandborg, Ulrika Bengtsson, Rabe, Greta & Johan Bengtsson, ?, ?, Bengta & Sven Persson, , Joritz Nilsson.

Främre raden: Anton Nilsson, Amalia & Ola Nilsson med Gullan och Nils, Nils & Boel Svensson, Brudparet Johannes & Hanna, Hanna Persson, Astrid Jönsson, Per Olsson, Olof Persson, Ebba Persson, Henning & Hanna Olsson

Skogsplantering i Ekeröds Kronopark

Maj i By 1959.
Från vänster Kerstin Olsson, Bodil Blücker, Kai Nou, Ingrid Persson, Anita Rennstam, Gertie Svensson.

Tantagille hos Anna Löfstrand, Kvesarum, 1920.

A-Ford, 1919 års modell med passagerare från vänster Erik Jönsson, Hildur, Harry, Bror och Ernst Persson, Ludvig Jönsson, Berndt Jönsson, John Persson. Kvesarum 1928.

Valdemar Gröndahl, Kvesarum i sin ateljè. 1950-talet.

Maria och Nils Trulsson i Funderset med familj och gäster. Även Marias mor Elna Böckare-Holmgren är med. C:a 1920.

Einar Nilsson, Edit Nilsson och Elida Andersson i Funderset. C:a 1928.

Johanna och Nils Persson, Denkelt, med döttrarna Ebba, Lilly, Ester och Helga.
Guldbröllopsdagen 1940.

Hulda och Axel Gustafsson i Hagstad. Bröllop 11 september 1914.

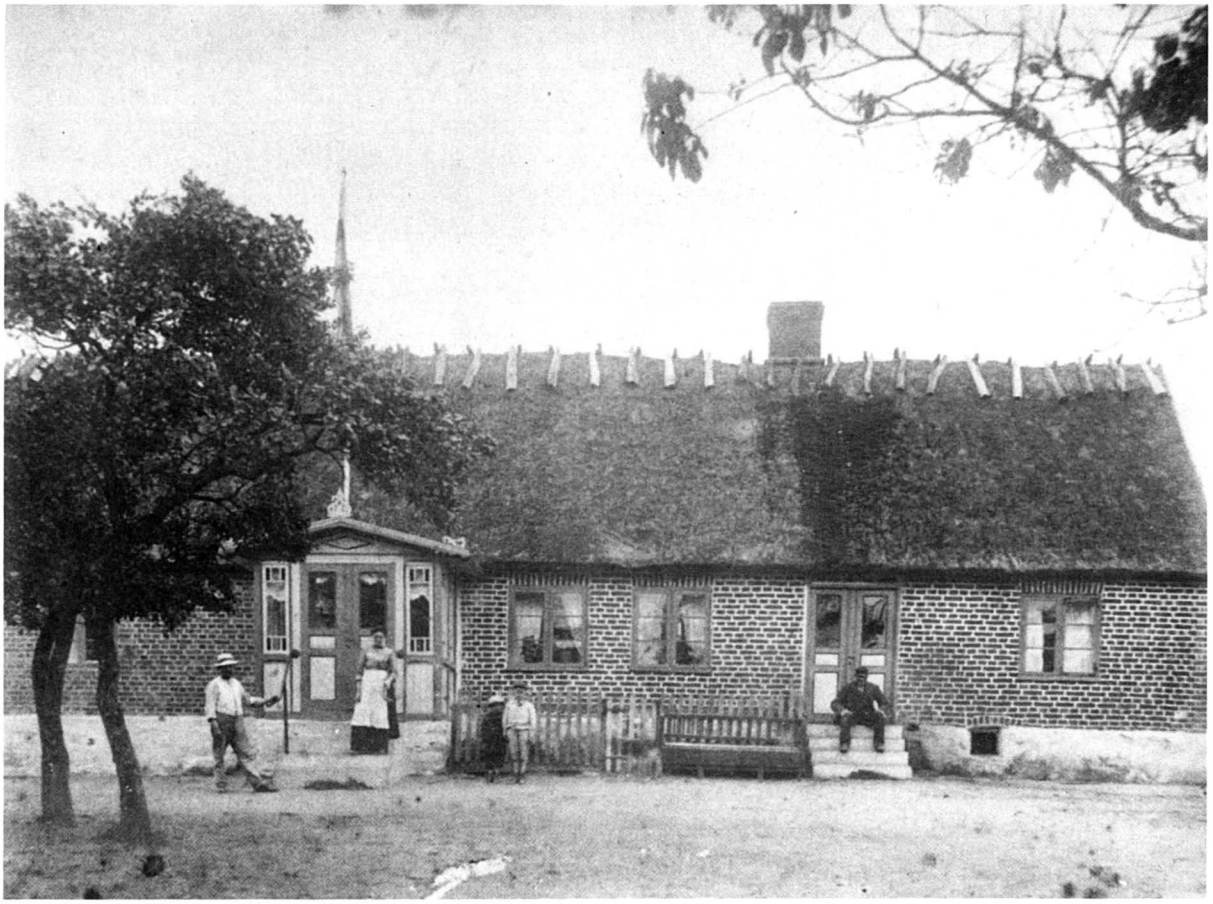

Carl Jeppsson i Hagstad med hustru Matilda och sönerna Arthur och Erik samt grannflickan Greta. C:a 1920.

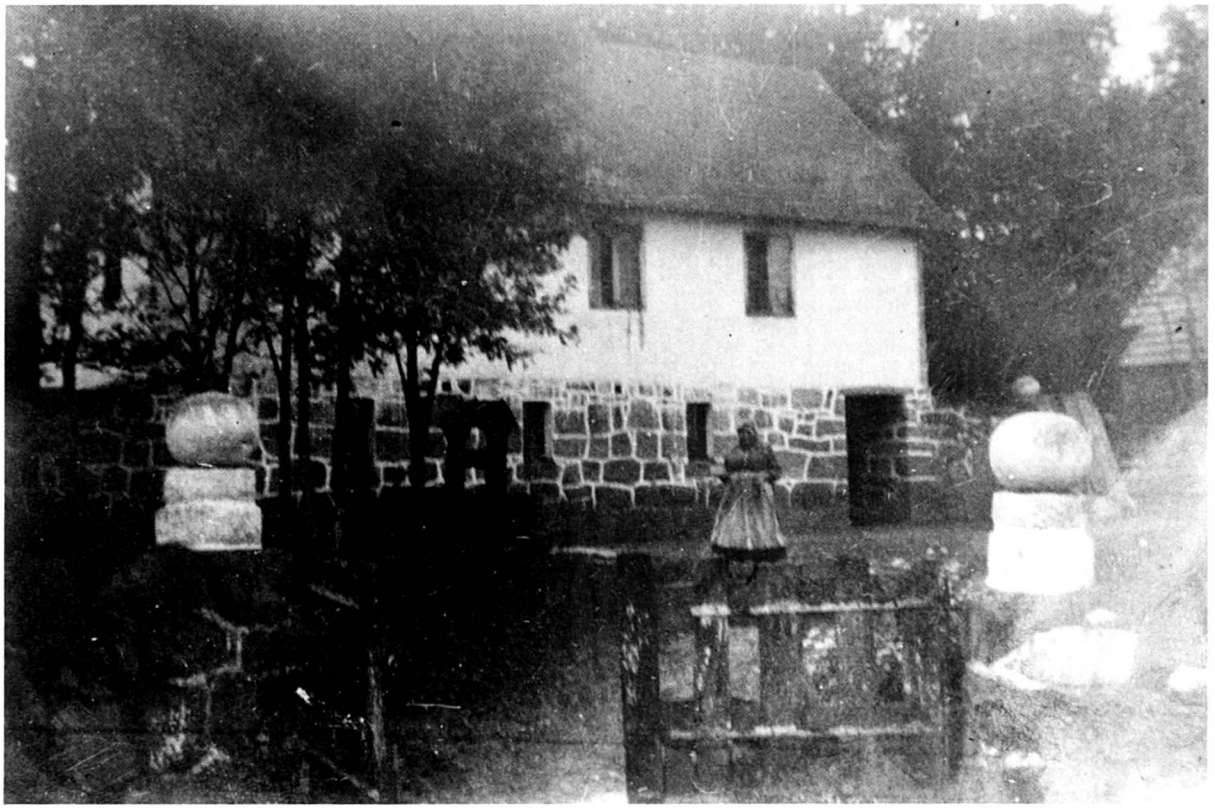

Kersti på Mårtens gård i Hagstad.

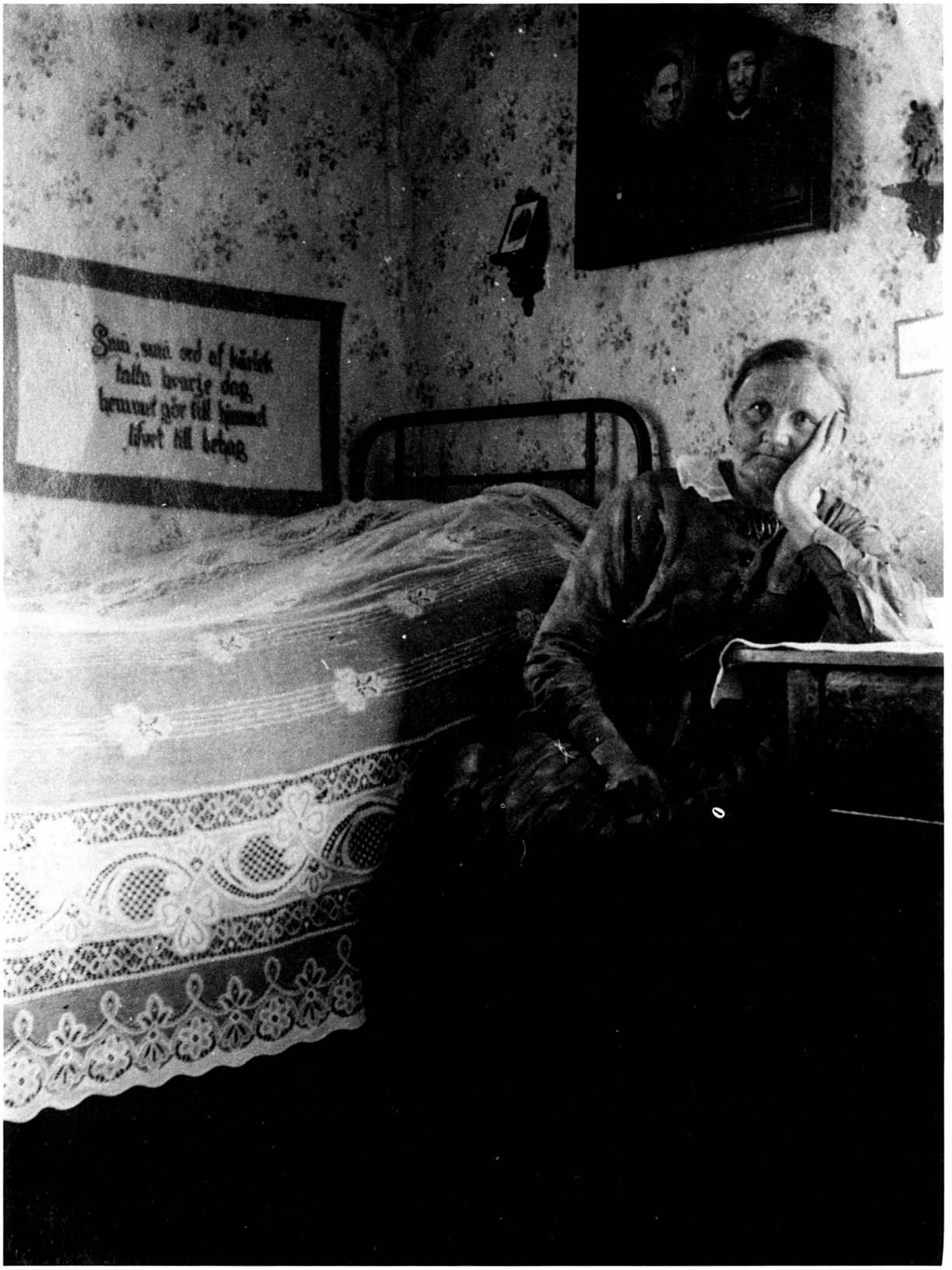

Hanna Lars Ols i Ekastorp. Född 1847, död 1943. 1920-talet.

Kräftskiva hos Alma Larsson i Ekastorp 1929.

Emma Isaksson i Gunnarp på 70-årsdagen den 17 juni 1956. Från vänster Lennart Isaksson, Ola Nilsson, Birgit Isaksson samt Emma med baggen i knät.

Per Pers i Gunnarp. Från vänster Elna, Anders, Per, Alma, Emma och Anna.

Från 30-talet då jakten utgjorde en binäring till jordbruket. Från vänster Sven Andersson "Klock", Carl Jönsson, Gunnar Andersson, Ivar Andersson, Tore Andersson, Gunnarp.

Möbelsnickaren Jens Joacim Claudius Andersen, 1859 – 1939, med makan Elna Laxmand, 1855 – 1951, Trulstorp. Vigda pingstaftonen 1887 i Södra Rörums nya kyrka.

Deras döttrar Ellen och Anette.

Elna Andersson med dottern Ellen och dotterdottern Maj-Britt. 1940-talet.

Nils och Nelly Nathell med barn och gäster.

Lärarinnan Ellida Andersson, till höger, med sin syster Elin i bostaden till S.Rörums småskola 1917.

Poststationsföreståndare Gustaf Krohn med hustrun Emma och svägerskan Hanna Rasmusson.

Prästabonnens piga Ester Nilsson och barnpigan Ester Nilsson med Erik. 1923.

Militärförläggning i Södra Rörums prästlöneboställe på 1940-talet

Syjunta i S. Rörum omkring 1935. Hilma Kronkvist, Sigrid Andersson- Klock, Frida och Berit Persson, Rut Månsson-Klock

Södra Rörums damer på utfärd. 1950-talet.

Södra Rörums Bygdeförenings 10-årsjubileum 1989. Sångare och underhållare.

"Att inventera vårdbiträden". Sketch spelad av Ingrid och Eva.

Gamla ord, talesätt och ordspråk

använda av Södra Rörumsbor före 1950

Samlade av
Maj-Britt Hillbur, systrarna Elsa Andersson och Elin Lindskog, Funderset, Astrid Andersson, Hagstad, Maj Andersson, Ekastorp, Gurli Andersson, Hagstad-Bosarp, med flera, medlemmar av Södra Rörums Bygdeförening.
Sammanställt av Maj-Britt Hillbur.

A

a:en annan, 2 **a:endan** annandagen
ackerat ackurat
ad 1 mot (**hän ad** = bort mot), 2 det (**kan du si ad** = kan du se det?)
aendan annandagen
aftan afton (**aftensmad** = kvällsmat)
aftes (**i aftes** = i går kväll)
aga, agor, agde åka, åker, åkte
agedon vagn, gigg, släde
agepuda åkdyna
ager, agor, agra, agrana åker, åkrar -na
agerhöna nyckelpiga
agerkaol åkerkål (brassica campestris)
agerren åkerkant
agersinopp åkersenap (sinapis arvensis)
agevajn, agevöjn, agevåjn häståkvagn
agorkånt åker
aijda, äda, aijder, åd, äded äta, äter, ätit
ainfalli enfaldig, lite svårt att fatta allt
ainspennarstelle enhästjordbruk
ais, vedeais, ru:ais ax, veteax, rågax
aja, ajor, ajde, ajt äga, äger, ägde, ägt
ajare ägare
ajen egen (min egen)
ajn ett (räkneordet)
ajnahål förvaringsplats för agnar
ajnakör exra stor korg att bära agnar eller hackelse i
ajne äv **åjne** enbuske, enträd
ajnor äv **entor** agnar
ajsel, ain aijsla axel, en axel
ajta di akta dig (oftast uppmaning)
akaven omöjlig (**sau akaven** = helt omöjlig "tummen mitt i handen"), 2 sätta sig pladask
alen aln
alletjarr alkärr
alikor kajor
alle alträd
allo oväsen (**alloas** = föra oväsen)
ambue äv **albue** armbåge
annbög äv **ambög** avenbok
anned annat
annteppa kortandad, även astma
antedarrad uppskärrad
ao:kana, ao:kanebla näckrosblad
aora, aoror blodådra -or, 2 paddelåra -or
aortal, aurtal årtal
aotta, aotti, aottatiaotta 8, 80, 88
arbaj äv **arbe** arbete
ari, arri arg
arj, arjid, arjed ärg, ärgad
arja, årra, årde, oppårt bulka upp med årder för potatissättning
arjel, aril platsen utanför bakugnsluckan, 2 eldplatsen i öppna spisen (framför bakugnen)
arnad, ärnad te beräknad till
arpas retas (ni ska ente arpas onga = ni skall inte retas ungar) **arpa opp se** reta sig på något
arr ärr, 2 **föllsemarke** födelsemärke
arrli ärlig
arta, artasö: ärta, ärtsoppa
arta ärta
arta si växa till sig (både bildlikt och bokstavligt)
artabäl, artabal ärtskida
artan räknetal
arted ovanligt, egendomligt (**ja tuss de va arted** = jag tycker det var egendomligt)
arva, arvde ärva, ärvde
asa släpa **asanes** släpande, dra fötterna efter sig, mycket senfärdig **asa kratt** släpa ris
attan beundrande om någon som klarat något svårt, 2 mjukt kraftuttryck
au:arva, ao:arva urarva, går ur, från släkten
au:beded, ao:bedena bitit av tulpanerna vid markytan (rådjur)
au:dånkad, aodånkad avdankad
au:gaur, ao:gaor särskild ring runt månen vid väderombyte till busväder (böst)
aur, aor år
aved bakvänt
aven avog, snäsig, motvalls
avian avigan, baksidan
avuring 1 annorlunda, 2 felskapad

B

ba:rsöl barndopfest
ba:stua bastuga, torkplats för lin mm
backahella, backaskrint backsluttning
backaknuda liten backetopp
backvippor backsippor (anemone pulsatilla)
badesa baderska
bag 1 efter, 2 bak, 3 ända, stjärt
bagaro:n, bagesa bakugn (stenbakugn), 2 bagerska
bagasare alltid efter
bagennen bakerst på vagn och på djur
bagetru baktråg
baglenges 1 backa, 2 falla bakåt
bagom bakom
bagvend bak och fram **bagvent** just i färd med storbak **bagvend** fumlig
baide, bajde bete, 2 **itt baide** en stund
bain, bajn, bained, bagbain ben benet, bakben
bajda, baijda betar, djuren betar, 2 foderbeta
bala artor, bäla ärtor sprita ärtor
bale fågelbo, djurbo, 2 höns sprätter hål i jorden och balar = rensar fjädrarna
balja ärtskida

balna dörr eller lucka som sväller eller svällt av fukt
bannsatt kraftuttryck (mildare av Anners Ågasson), 2 ha bråttom
bar, båred bar, buret
barföttes äv **barfoda** barfota
barhoad barhuvad
barj berg
barma, bärma bottensats i svagdrickan
barnsla föda barn
barrompa naken om stjärten
barsärka myskmalva, såpnejlika = de saknar stödblad under blomman
barsärka myskmalva, 2 barn som springer naket
baska 1 ta bark från lindträden, 2 slå tvätt med klappträ
bassla se krångla till det för sig
basta skala bark av lind
batting tjurkalv
baua, baua ti båda, 2 bjuda till, försöka hjälpa
baur bår, 2 **baus** bås (djurbås)
baustag halmtak
be o böna tigga
be:d bett
beda beta
bedeager betåker
bedegreb betgrep
bedekong betkung; en som samlade ihop arbetsfolk till betfälten
bedelugare betrensare **(po sletten)**
bedesticke betfält
beg beck (användes till tätning, smörja tråden till skosulorna mm)
begaina begagna
begriba, begreb begripa, begrep
beikahesten bäckahästen
bejick se klarade sig
bekont bekant
bekummrader bekymrad
benandad (han ble b..) benådad
benge, benne, heilt benge stort busgäng
benkalåg sofflock
benne dålig människa, envis
besa speciellt nyutsläppta kalvar som springer och skuttar otroligt
besmarr bessman 1 kilobessman, 2 skålpund (425 g), 3 lisspund (125 g)
bessel betsel
besst beskt
besst bra, bäst
beting göra något på bestämd tid
bia vänta
bid (stor, liten..) bit
bida, bed, beded bita, bet bitit
bigott, bigatt kalvsylta
biklunga bisvärm, 2 **bivais** bivax
bikyba, bisvarm bikupa, bisvärm
bikybe-bored, bikybeskegged flustret
binga, bånnt, bonnen, bonned binda, band, bunden
binnsel, bingsel bindsel
birk björk (**birkekåst** = björkkvast hemgjord)
bissing, tann tand
bittia, tilia tidig morgon
bjella bjällra, koskälla
bjer, have trädgårdsland
bla, blaen, blana löv, löven
blaga stor fläck (spillt ut kaffe på duken)
blai, ble, blitt, bleed bliva, blev, blivit
blammaske fromage på grädde och frukt
blangaren, blaggarn hemmagjort blandgarn av ull och lin till kvinnokjolar förr
blanna blanda
blara, habra po pratkvarn, pratar på
blasnor blånor från linet
blasnor, skäv, skävor ytterskalet på linet, blånor
blauer 1 blå, 2 blåår blånor, sådorna i lin, 3 blåfärg
blausur milk blåsur mjölk men ej filmjölk
bla:ysse, bånneysse yxa ensidigt slipad
ble i:jen blev kvar
ble, bleed blev, blivit
bleg blek
blege bleke
blegevär fin sol för blekning av vinterns lakansvävning
blema fläck
blenga titta snett
bles, blesa bläs
bles äv **blesed** lång vit fläck på huvudet
blia se, starrbliga
blingeknagg grå stickfluga
blingenella, sua = hampdån (calystegia sepium) ogräs i säden som stacks mycket
blingesvamp röksvamp
blingstyre en som inte tar reson
blinn, blinger, blingor blind
blo, bloa, blöa, bloade, bloat blod, blöda, blödde, blött
blo:iel blodigel
blohalare ko som det rinner färskt blod från livmodern
blommen plommon
blonna blunda
blyans blyerts
blåelse -en speciell blåfärg med krita som förr användes för vitgörning av vittvätten
blånder trådspets, även knypplad

blåner sådorna från linet
blånk blank
blånksleden blanksliten
blårissor helt svartblålila storknölig potatissort, frisk och god men få (före 1930)
blåssekrud torkad lummer, mycket lättantändlig
bläe kil, järnvigg till vedklyvning och vedfällning
blära, kisseblära urinblåsa
blära ballong, 2 uppblåst urinblåsa från djur (forna tiders fotboll)
bläsa, bläste, bläsor blåsa, blåser
blö:, blöer, blöder blöt, våt
blöd blöt, våt
blöj, blöjsint blyg, 2 känslig
bo ajn spiss förnya sliten plogbill hos smeden
bobbla, bue bubbla, 2 båge, 3 liten varhärd
bockstyver laid (långbjälke på bockar som hjälper sparrarna)
boda bota
bodding pudding
boen affären
bog, böger bok, böcker
bogamarke, känne bokmärke
bogen, bögerna boken, böckerna
bogstav bokstav
bongan, buding, boding överdel på lintyg, särk
bonkabrennt sammanbränt foder, luktar illa och är skadligt för djuren
bonke hög
bonne bonde
bonta, bonta ihob lägga samman, binda samman
borabajn, boraböjn bordsben
boradug bordsduk
bored, borkant bord, 2 bordskant
boskablöj blyg, även mörkrädd i skogen
bosste borste
boträ loka
botta svart ärta i gula ärtsoppan
braisen braxen, 2 **braisenaleg** braxenstim
braiska, braiskan brosk, brosken
brauga linbraoga bråka för linbehandling
bre lägga smör mm på brödet
bre pau mångording förklaring
bre:, breor bred
brea torvplatsen på mossen
bree, pau bree utlagt till tork
breesed bröstet
brenna, bronned brinna, brann
breve, jemse utanför, bredvid
brimle bärris, snärje, snår
brims broms
broged fläckig
brogeman brudgum
brommare ko som ej blir i kalv och får annorlunda röst
brorkvinga svägerska
bru, brua, bruen brud -en
bruga bruka
brugga brygga
brummare börjar bröla som en tjur (hormonförändring)
brussel (-en) lin lagt på marken för röta och torkning (**ligga och brussla** = ligga och röta, skulle vändas)
bryda, bröd, bröded bryta
bryda äv **bröta** bryta t ex lin
brydestua plats för linberedning
bråga bråka (redskapet till brytning av lånet)
brågan äv **brydan** för att bråka lin
brånned, bronned brunnit
brånnt brant, stup
bränne, brenne, illebrann ved till spisen
brännesträ vedträ
bröde bråte, skräp
bröde bråte, skräp, 2 stängsel av enris
bröföan uppehållet (jobbar för bröföan)
brögrissla, brögresla bakspade
bröla råma
brönn brunn **brönnavann** brunnsvatten
brönnakared staketet runt om brunnen
brönnjong anordning för upphämtande av vatten
brösmåla brödsmula
brösyba soppa gjord på svagdricka med brödbitar i av grovt och fint bröd
bröttjas brottas
buasav äv **buesav** bågsåg
bug:jor sadelhjord
bugafulle skrymmande mat
buged tjock om magen
bugelling tjock och lat person
bulja -or -na böljorna
by ti försöka (**du skolle by ti** = du skulle försöka, beroende på tonläget positiv eller negativ mening)
byalav byalag bygemenskap
byda, butta byta t ex kläder
byga 1 genomlaka och koka tvätt med hetlut 2 stor kittel eller träkar på ben med tapphål för hetluten vid stortvätt
byga, böjde, böjt bygga, byggde, byggt
byge pack byke, grupp med dåligt uppförande, 2 även höns som sprätter i grönsakerna
bygesa tvätterska
bygeösa stor tvättvattenskopa
byr tjuga full av hö
bystryg en som gick i gårdarna och skvallrade
bå ti gjorde sitt bästa
bå, itt bå ett bud på auktion
båa 1 båda två, 2 buda folk, 3 förutsäga något

båa, båa ti.. båda, 2 bjuda till
bådrik, bork burk av plåt
båen inbjuden
båing tröja med avklippta ärmar
bålavajn bolservagn
bålavegg äv **bålevägg** liggande handhuggen gammal plank i vägg
bålaysse yxa med mycket bred yxegg (bila) för bl a plankor och bjälkar
båle planka
båling grov käpp
båljeding bålgeting
bållamoran böldsäcken
bållamånda bullemåndag
bålle, bolle varböld
bånn 1 band, snöre, 2 botten
bår, båred bära, bar, burit
bårs börs, **planebog** plånbok
bås, baused halmen
båsaklippa halmknippa
båstaraib bastrep av lind
bäl, kalabäl kalv
bäla artor, bala artor sprita ärtor
bälen, bugen magen, **2 bäla i se** dricka
bäraboske bärbuske
bärestage trätjuga
bäsabua halmbågar att bära halm med
bö:ra borrhål (jårra ain bö:ra = borra ett hål)
bö:st regn, snöstrom (hy va bö:st!)
böckare gjorde laggkärl, tunnbindare
böda 1 laga (om kläder, koppargryta etc), 2 lappen man lagar med
böda lapp
böge, bögeträ bok, bokträd, bokdunge (böge)
böjselomma -or byxor, byxfickor
böjser byxor
böljon odon
bönada bönsöndag
bör, rullebör skottkärra
börta borta (börta e bra, himma e besst)
bös sur i sinnet
bösst kämpe
bössta skaka hårt, äv slå med något (jo, dom bösste han räled =de slog honom illa) **bössta säen** slå säden ur axen

D

da:a rajn, da:es rain regn hela dagen
da:as, de da:asdynga te väga till, bli tung
da:en, da:na, da:ana, da:ena dagen, dagarna
da:sle, daesle så långt man går på en dag
da:smaja, da:amaja dagsmeja
daj 1 deg, 1 dig
dags, te dais tid att börja
dajsvarke äv **hovra** dagsverke
darr hene, darr häne, darr hän där borta, dit bort
davre äv **davran** morgonmålet
ded e de det är det
denka vattenstänka något
di de
dimpa, dompa, dåmp, domped falla, faller, fallit
dinne denne
dippa sås (ofta kall)
ditta, disse detta, dessa
dobb dubb
docka stag till bolstervagnshäck
dokti duktig
dom, dåras, döras de, deras
donas (donas mä) arbeta även bära sig åt
doning redskap (**de här va doning** god mat)
dossker slö, halvsjuk (**ja e så dossker o trätt i da** jag är så slö och trött i dag)
doter, dotra, doterdotra dotter, dotterdotter
dra å dra av **ådraen** avdragen
drabb (hon drabb) hon föll
dragrob rörlagt huvuddike på en åker (kärr)
draja vända
drajel dräll (vävsätt)
dratt 1 klick, 2 föll omkull
dratt tistelstång för oxar
dreva, dräva röra tillsammans mat åt djuren
drickablenning dryck av svagdricka och mjölk
drickavått, drickesvått drickbart
drobb föll, svimmade
drobb, döppte, dröppt tappa, tappade tappat
dråvel svordomsord (**han är en stygg dråvel**)
dräv gröpe med vatten till en gröt för höns och grisar
drävor person som rör ihop saker fel
dröftakatt vildkatt
dröftasti äv **fädröft** kostig
dröftatru urgröpt tråg för slakt
drö:j dryg, ser ner på andra
dröj kraftig (**rompedröj** kraftig om ändan)
dröjt o venta po drygt att vänta på
drös, drössed, drussed otroligt sävlig
drösa ner äv **dråsa ner** förlora fotfästet och falla ner
dröse (en hel dröse) många
drösla övermogen säd, **dröslar** kornen faller av
dua, dudde, dutt duga, dög dugit (**de har dutt te me sau kan de dua te de**)
dua 1 duga, 2 duva
dug bordsduk
duggnadra äv **duggnavra** nattmat omkring kl 22.00

dulja dölja
dunga, dynga gödsel, 2 **så'n dynga!** dumheter
dunnt, donnt mask
dyna bolster
dynevar madrassöverdrag
dynga gödsel
dyngas nör tryckas ner av sorg och svårigheter
dynga te väga till, bli tung
dåktier, dokted duktig
dålli mår dåligt, **dålli doning** urusla redskap
dållihed dålighet
dånsesjuga chorea (ryckig nervskada)
dä:n ad ditåt
dö:hörad dövhörd, lomhörd
dö:ras deras
döenicken en som inte får arbetet ur händerna eller kommer sig för
döer död
döjn dygn
dölma, dolma slumrat till (**dölma å** = svimma nästan)
döna mycket oljud t ex åskknall
dör dörr
dörahål dörröppning
dörslav durkslag
döven inte pigg

E

eble, äble äpple
ed e (ed e forrhuelitt det är svårt)
eda, äda, ädor, äded äta, äter, ätit
eda tvärhent äta skivad risgrynsgröt på handflatan, gilleskusken fick i köket då han väntade på husbondfolket
edika ättika
ein taga, ajn taga en tid
e:lad snopen
elel, eleil, ilail, ilel utan (de gaur ilail)
ellas ente annars inte
elles, ellas annars
ellest eljest
elling ankunge
ellriss liten bäckören
elta säga samma sak många gånger **elta dai** knåda deg **en elta lervälling** något ihopgyttrat
ena, eina ensam
ene enbuske, enträd
ennaklemd angelägen (**ho va sau ennaklemd tiss ho kom åsta** hon längtade så efter resan)
ennakossta slå t ex en stock överända
ennavent, ennavend upp och nervänd -t
enne trådbit (**verldens enne** = världens slut), **enne** gump, **bagenne** djurbaken (**lutt i bagennen** = lyft bakerst)
ens dant, ensedant likadant
enspennare ensam
entans antingen, (**entans du lier de ellor aj sau byd lasa** = antingen du vill eller ej så byt kläder)
ente hong om ingen aning om
entor havreagnar
enveden envis
erenen, ärenen stenbakugnens golv
ette efter, bak, **ettedratt** bakefter, även sladdbarn, **ettelegg** barn
ettehöst senhöst
ettelaen efterlåten, ett mähä

F

fabror, fåsstor farbror, faster
fad fat
fada hö lava ängshö med träräfsa
fadakaffe dricka kaffe på fat
faid, faidor fet
fail, faila nöed fel, 2 fattas något
faila, fallera fattas något
faila fiol, 2 spela fiol
fain 1 famn, 2 kram, 3 vedfamn längd 1,781 m, 4 innehåll 2,4 kbm (t o m år 1927)
faina famna om med armarna
fainabrenne famnved, ved i stapel
faita vifta med armarna, **faitas** småslåss på skoj
faja gål sopa golv
fallor, fallt, falled falla, föll, fallit
famill familj
fan blast på rotfrukter
faorahilla bindsel mellan ett fram- och bakben så att de ej hoppar över stängsel
faoralöv löv till fårfoder
faorata:l fårtalg
fara åsta, fored resa, rest
farg färg
farli hob en stor grupp
farlitt sjå mycket besvär
farsa far
fassta, fåssta förtsuga, tambur
fatti, fattier fattig
faur, feck faoed få -r, fått
faur, faoror plogfåra, plogfåror
fe:r, fi:r dräktig
fed fet
fedepölsa ollonborrens tjocka larv
fegen nyfiken
fekreg, fäkräg hela släkten ko
feled (bära se feled ad = bära sig klumpigt åt)
fellekniv fällkniv
fellenne, fällänne bit som blir över på vävd räcka

femtanfiffi påhittig
fen:tellor skicklig, uppfinningsrik
fengernimm, fingernimm fingerfärdig, lätt på handen
fe:r, fi:r dräktig
fer, fere fur, tall
feresköv furuskog
fesjonked ljummet t ex kaffe
fesla inställsam
fessta si ta tjänst (plats) på längre tid
fessta si ve fästa sig vid
fessta fyren lägga i spis så elden håller länge
festenafölk fästfolk
festenaol säkerhetsnål
fi:enne fiende
fidje, feg passma, del av garnhärva
figen nyfiken, 2 **figdes** ha bråttom
figes ette längta efter
fileflage tvättbräda
fillebonk filmjölk (hemgjord)
fingerblomma fingertopp
finnra fingrar
finor snygg
fir:skafta dug duk vävd i fyrskaft
fira fyra
fitt 1 (**ente sau fitt inte** = inte så bra materiellt) 2 flott, isterflott
fittamad brödskiva med flott istället för smör
fjed steg
fjel 1 bakstycke i bolstervagn, 2 bräda bunden vid kons horn för att ej ta sig utanför stängslet
fjel lucka
fjela stoppa korv
fjelstor, fjälstor tarmar från slaktdjur
fjera, fjära stega ut, mäta upp t ex vid plöjning att första fåran blir lika från båda ändar
fjär fjäder
fjäradyna fjäderbolster
fjäravajn fjädervagn
fjäre, fjära fjärde 2 **fjära** gå tvärs över
fjäsa for nåen göra sig till för någon
fjönta tramsa **fjönted** fjantig, tramsig
fla:gevajn (-vöjn) flakvagn
flabb mun (**hållt din flabb!** = var tyst!)
flaen skavad **flaenhalsad** oknäppt skjorta
flage liten dörr eller lem utan hängslen
flagra fladdra
flaina, slöjna mjukna
flaohacka större hacka för nyröjning
flase ohyfsad mansperson
flebba 1 hästen rör på läpparna, 2 gråta
flebbadra kyss
flenge 1 åker, 2 slåtteräng
fleskabösste (fläskabösste) större fläskstycke t ex skinka med benet kvar
fleskaskånk rökta fläskstycket med ben
fleskaspennarna två karlar, ett tag boende på Fundersets utmark, som stal fläsk och stoppade under rockarna. For senare till Amerika (före 1910)
fletta ben 1 står med benen hoptryckta, behöver kissa, 2 en eller två personer lägger benen över varandra
fletta fläta t ex hår, halm
flotta di, flötta de, flötta de flytta på dig
flua 1 blomrudiment på äpple, 2 fluga
flutta di flytta dig
fly me räck mig
fly fårblingad mycket arg
flya, flö, flöed flyga, flög, flugit
flyare flygare
flyda, flöd, flöded flyta, flöt, flutit
flågra vimsigt fruntimmer
flånk 1 skinnbit 2 hästens länd
flånsed 1 slarvig 2 slarvig klädedräkt
flånsed, frånsed slarvig
flåsed se slarvig ut
flåtte, flötte, flotte fästing
fläe vass 2 **säen sto som fläe:** *sagt av Anners Ågasson, Funderset omkr. 1915-20* (säden stod styv som vass)
flärpa hasselpipa, göres när saven går
flö:a kissa
flöde, flöe grädde
flör, flöre fler
fnatta po skynda sig bli färdig, **fnatta si** klia sig
fnuske, fnuska fnöske
fnåg dammpartiklar
fod, föder 1 fot, fötter, 2 ståjärnen till spettkaksrullen
fodabla, fodablana fot, fotsula, fötterna
fodafesste fotfäste
fodatråmpa fottrampa (t ex på spinnrocken)
fodaträ syll
for foder åt djuren
fora utfordra djur
forrsårja si försörja sig
fra skum, fradga **fraa** mycket skum just nu
frainor fräknar
fraita frakta
frammad känna sig generad och bortkommen
frammad -en främmande, gäster
framtis nu på våren
fre:da fredag
fremmad gäster **fremmader** blyg
frihuad -er frimodig, ej rädd
frijusa förbjuda, fridlysa **fårrjuste** förbjöd
froe natt vårfru natt (Marie Bebådelsedag)
fryna rynka på näsan

fryna rynka på näsan
frågebog katekesen
frånsed trådsliten, trasig
fröjt, fröjtapäror frukt, päron
fröjtaträ fruktträd
frönsk murket trä
frösen frusen
frösst, frösed frost, fruset
fuel fågel **fula** fåglar
fulaskrämma fågelskrämma
fullebär odon
fullehong (-honn) berusad
fuller berusad
fullesvin redlöst berusad
funder blodstillande medel gjort av svamp
furk fyrk (25 öre) 2 ägotal som berättigade till rösträtt för i mantal satt jord
fyle höns, även möss och råttor
fyra elda (**fyra i onen** = elda i ugnen)
fåfår farfar
fållegg för mycket vässad klinga
fåralår allt för medgörlig, toffelhjälte
fårelöbed å för närvarande
fårhann förhand
fåristen förresten
fårkle, fårrklä, forrkle förkläde
fårlav samla på hög som ekorren
fårläggeske soppslev
fårmunnare förmyndare
fårr förr
fårr-aurs förr om åren
fårraurs förr om åren
fårrbarmane förbarmande
fårrdarva fördärva
fårrennes tvärsidan av bord eller åker
fårrfiler omsvep
fårrfoda 1 sticka ny fot till strumpa, 2 förlänga korta kläder, 3 slå vatten i soppan så att den räcker till fler
fårrgrusa sig, fårrgrysa se förfasa sig
fårrgryster häpen
fårrhuas vara rädd för
fårrhueli, fårrhuelit besvärligt
fårrhueli besvärlig
fårrji: förgifta någon
fårrkuld -er förkyld
fårrkult (de e fårrkult) det är omöjligt
fårrla: glömt var saken blev lagd
fårrla:, fårrlaed förlagt (glömt var)
fårrla:a förlaga, färdigt mönster
fårrlenga öka till (t ex för kort kjol)
fårrsaila raorna försegla brevet
fårrskell skillnad
fårrslå, fårrslaor räcka till
fårrslåg se svalde fel
fårrsomma försinka någon
fårrsvor se begick mened
fårrtraid förtret
fårrtred irritera (**vara te fårrtred** = vara i vägen)
fårrtröden avundsjuk, fårrtryda, -tröd
fårrveden nyfiken
fårrvenne snöstorm med igensopade vägar
fårvajs i förväg
fårvarra -dor förvärra -s
fåsst först, fast **fåssten** fastän
fåsstan tiden före påsk (fastan)
fåstetrapp, fåstetrinn förstugutrappa, oftast till köket
fäcka sprita bönor
fädröften, fälades sträded vägen till betet för djuren
fäfoed öde (-gård)
fähused kostallen
fära 1 laga strumpor, 2 laga vägar (**fära vaj** = spilla från soppskålen till tallriken)
fö opp föda upp
föa-, fö:er föda, mat, 2 föda, föder barn
föla, föler känna sig för
föla om inse, begripa, förstå
fölafoden en särskild muskel i närheten av hjärtat som förr skulle tas bort på alla slaktdjur för att ej bringa harskår på foster
följa ungsto
fölmarr dräktigt sto
förnipper bortfelder (spec. rovor för kärrjord)
förskalare kniv med plog vid grässvärplöjning
förstörad, rent förstörad fantastiskt duktig person
fösselen födseln

G

ga se erkände sig besegrad, 2 väggen gav sej, den föll
ga se, je si (hon feck je se erkänna sig besegrad), fick ge sig
ga se ve över sig given för något
gab, gabed gap
gaba gäspa
gabehals gaphals, skrikhals
gabepack pack, byke, slödder
gabeståck gaphals som inte tiger
gack åsta (henta) gå fort åstad hämta (**gack härifrå** = försvinn)
gad iddes **gad ente** iddes inte
gada gata
gadegrimm sädesärla
gain, gaina gagn
gajnverke gagnsvirke
gal, galor, galed gala

ga:led fel
gallor onda knutor i hovskägget på häst
galpa, galpor skälla, regera, banna
galnas (tannen galnas) svår tandvärk
gammel gammel
gammeldass, gammeldais gammaldags
gao ad, adgaong åtgång
garnhära garnhärva
gau, gao, gauanes, gaoanes gå, gående
gau fram konfirmeras
gau gå **gau gåll** ett djur som ej blir dräktigt
gaulko, gau gall ko som ej blir i kalv
gaung gång, stig, 2 en gång var...
ged, gedabock get, getabock
geding, gedingabole geting, getingbo
gella -or, **gells** godkänt, **gells ente** icke godkänt
gelle, äv -ä höloft över stallen
gena 1 hindra, 2 gå kortaste vägen tvärs över
gene satt något i vägen t ex staket
genga samlag
gengauare gengångare
gen:sti genstig
genvaj genväg
gera tvära över, 2 spika band över trätofflan
gere bakre nederdelen av skjorta
gergin gammaldags bolladalia
gessling gåsunge
gesvengder äv **-vängder** duktig i arbetet
getta, jäda gissa
gi, gij, ga giv, gav (**gij nau** ge nu! kortspel)
gida, gad vilja så där (arbeta) med nöd och näppe
gigris gödsvin
gij se te töls vänta
gilla kastrera (äv gella)
gille kalas
gilleslav inbjudna till varandras kalas under många år **gillessjug** diarré och magont efter mat från kärl av ärgig koppar och mässing
gimmerlomm 1 ungt tacklamm, 2 ung orörd flicka **gumra** flera tacklamm
giss, giss lockrop på gris
giss ve ledsen, gråter av stor saknad, även **ga se ve---**
gissna torka, murbruk som måste torka
gistring vetelängd
gla i tycka om, hålla av
gla för tycka om
glana se, titta
glaryen glasögon
glatt halt, halka
glatta springa (**för glatta livet** = springa fort)
glemma, glemde, glemt, glumt glömma, glömt
glinnra skimra
glisa glänsa, 2 dåligt ljus på lampan
glo, glodde starrbliga
glugga glödja hål i träbit
glö:r glöder (det glöder)
glött -a, även glutt, **glytt** barn
glöttadippa äv glöttadöppa barndop
glöttaskita gulmåra
gnaist, gnest gnista
gnava 1 gnaga, 2 gnata
gne:d, gnedor lusägg i håret (gnet)
gnia gnida, släta ut, 2 snåla
gnien, gnue en snål en, människa
gniesten att glätta tyg med före strykjärnets tid
gny, gnyen gnäll, gnällig
gnöla gråta, jämra sig
go, goer god
gobbe, gobba, gobbana gubbe
goenisse tomten
go:jartad gohjärtad, givmild, hjälpsam
gomma gumma
gona si njuta i solen (**bli go igen** lugna ner sig)
govelen godsint, givmild
grain, re:sla gren, 2 avhuggen gren
grais, grais:slett gräs, 2 grässlätt
granestage granstör
grann (lide grann) grand, litet, något
grannt, grånnt vackert, 2 se bra med ögonen
granor granar
grauspirr, grausporr gråsparv
graustain gråsten
grau:vie, grau:vied gråvide (honvide)
grava, gra:vsvin gräva, 2 grävling
greb 1 trädgårdsgrep, 2 tog med handen
grebba tös
grebe grepe
grebning gröpe, meld till djuren
gretten kräsen
gresla bakugnsspade av trä
greva resterna vid smältning av istran, jättegott i stekpotatis
griffel en finurlig pojke
grimma -or - eda smutsfläck -ar, (**fönsten är grimmeda** = smutsiga av bl a regn)
grina skratta, flina
grinemidda lätt för att skratta, fnittermaja
gringsle gränsle
grisa:so modersugga
grisker, griskor modig
grob grop, dike, liten håla
groba gräva
grobarajn, grobaråin dikeskant
grobbla grubbla

grolled, grålled grådaskigt
gronn grund (torparegrund på hus)
gronn (annen gronn) annan orsak
gronna grunna, tänka efter
gronna, gronnade grunda t ex bolag
gronnt grunt vatten
groske andra grässkörd på vall
grua si oroa sig
gruelitt gruveligt, svårt
gruft dike, djup håla
grullig, grölling fruktkart
grydelase grytlapp
grydelå:g grytlock
gråanga grunna, tänka
grånnt höra eller se bra
gråor små fiskben
gräda gråta **grädemidda, grädemilla** en som lätt och ofta gråter
grädefäri gråtfärdig
gröa, gröe, gröan gröda, grödan
gröd, gröded gröt, 2 otydligt tal
gull, gullring guld, guldring
gullenrenna gröngöling
gu:mor, gåemor gudmor
Guss or Guds ord
gussnåeli göra sig mer from än man är
gutta si gifta sig
gyng göing
gåanes gående
gål golv
gållko ko som ej blir i kalv och rösten förändras, äv **gau gall**
gållt galt, **(snöt)** kastrerad orne
gållta smörgås skuren i småbitar till barn
gålltahopp hopp och skutt i glädje
gållt-en eldstaden till en bastua där linet torkas
gårma, gorma träter, retlig
gårmhals, gormhals grälsjuk person
gårra (gårra ain håsa sticka en strumpa)
gårra si ti inställsam
gåstablås sumpmark som brinner likt lodräta streck på myrmark
gäda gissa
gängda, gengda (va gängda = vara tillräckligt med folk)
gäre, gäresgaur gärdsgård
gög fågel **kaffegög** kaffesnaps
gögamad harsyra, gökärt
gögastabba sankte Pers nycklar (orchidé)
gölta ungsugga, gylta
gömmelega kurragömmelekar
gönom genom
gösla slarvig kvinna som **"kan bära ud me teske va karen tar hem i karetten"**
gösselbonke gödselstack
gössla måcka under djuren
gö:vel gavel

H

habra pratar på, värdelöst tal
haegge, haeggen hägg
haeggeträ häggträd
haforr varför
haga, hagesmack haka, 2 dubbelhaka
hagalen vill ha, nästan girig
hage hake, krok **(brönnhade...)**
hagesmäck, hagesmeck haklapp, skjortbröst
haida, haid, hed, hedor elda, 2 het
haidekratt, heidekratt ris för stenbakugn
hail, hajla häl, hälar
hail, hailor hel **(du e vell hailor o rainor?)** du är väl hel och ren
haita, heita, häita räcka till
hai:tyas, höjtyas krusas
hajel, hai:el, haila hagel, haglade
ha:l, halsula halv, halvsula
haldölli halvdålig
hallinga slå runt med armar och ben som "kvarnvingar"
halsakvadran tungspenen
halshogga halshugga
ha:lt annenfaur en står för fåret och en för betet, delar sedan 1/2 får var vid slakten
hamlakrogen kroken där svängelen är fäst i vagnen för en häst
hammeldraed, hamladraed tvärträet med en krok i varje ända för svängel, till parhästar
hana honung
hanabånn tvärbjälken under sparrarna
hanakamma primula, gullviva
hanavann honung+varmt vatten vid förkylning
hanekam, tockakam tuppkam
hann, hennor, hänner, henner hand, händer
hannalav, hånnalav handlag
hann:ol, hånn:ol handval, den del av slagan som fattades med händerna
hanom, hansa, nom: han **(ja sau nom:** såg honom)
hansa, hanses hans
haor, haored håret
haordass:aftan vardagskväll
haor:jeckad hårklippt
haov håv
ha:ra skuldror
ha:ra, ha:ror härva, garnhärvor
hara:brai axelbred
ha:rafod fot till garnhärveställning
haragobba, häragobba den rörliga delen av garnhärvevingarna

haraskår harmynt
harda jarned härda järnet
ha:re, ha:ra, ha:rana harv, harvarna (redskap)
ha:rmait, harmelit, hårmelitt förargligt
harreka:r harrskab herreman, 2 herrskap
harrli härlig, bra kul
ha:selaboske, haselboske hasselbuske
haselanöder hasselnötter
haselastage hasselkäpp
hasen hovskägget
hatt ed haft det (t ex haft mässling)
hauklä:ed schaletten, huvudbonaden
haula, haolde, hållt hålla, höll
haur da var dag
haur au hin ondsint person
haur e ad var är det **(hårr va de po gilled?** = hur var det på kalaset?)
haurfletta hårfläta
haurske:, haurskel, haouraskä:l bena i håret
hauraskäl bena i håret
haurer hård
haurdass:attan, haordas:atten vardagskväll
haurdes:klär, hårrdes klär vardagskläder
haurt o itt vart och ett
have trädgårdsland
ha:veren, havraneg havre, havrekärve
havrajask knippe av havrestrån
havrasäck, havragryn havresäck, 2 havregryn
havragröd havregrynsgröt
hebba 1 krusa mycket för någon, 2 se när säden börjar att luta eller lägga sig
hebba (lasset hebba se lasset lutade)
heckafulle ett litet lass hö utan karett
heckakrog träkrok som repet löpte i vid bärgning av hö och säd
hed om öronen rädd det skulle gå galet
hede hetta
hede, (itt anned hede ett annat namn) hejde
hiss hetta, mycket varmt
hede, hedor heter (namn)
hektik TBC, lungsot
hella hälla för livrem
hella backsluttning, 2 **hella si lid** vila en stund
hellanes rajn ösregn
hellesvebed (ligga i hellesvebed = ligga för döden)
hellevippen (de va på hellevippen = det var nära)
hellt, goa hellt halva, 2 min fru (goda halva)
hen om sistens senast
he:nas, hennas hennes
hengelebb hängläpp, 2 hänger, 1 ledsen
henst hingst
henta, hente, hent hämta, hämtade, hämtat
he:re, vöjtepaog herde, vaktpojke
herbershus, härbershaus förrådsutrymme, oftas med jordgolv, kistehus
hestakana fin åksläde
hestarompa hästsvans
hetta si vid regn ta upp värkenskjolen över huvudet som paraply
hetta, hetter, hette, hett sluta -de, slutat regna
hettevär uppehållsväder efter regn
hia di kvicka dig
hialös otålig, stirrig
hid hit
hi:dens ti hitintills
hie snärje, buskage, kan även vara något besvärligt
hien å si, hied ha bråttom, brådskande
higen -a ingen aptit
hilla fårahilla, snara, flätad hemmagjord snara av lindbast för att ej krypa under
hilla ing si snärja in sig **hillar och juer** bedrar och skor sig på andra
him, himma ve hem, 2 hemmavid
himmalavad hemmagjord **himma** hemma
himman hemman, gård
hin dan häromdagen **hien sien** andra sidan
hinannen varandra
hin van andra hållet
hina, hinas, hin:anens andras, 2 någon annans
hina daen i förrgår
hinga, hende, hingde hinna, hann med
hingas hennes
hingbär, hengbär hallon
hinnra hindra
hins stymor en stygg, led kvinna
hinstu:mor grannkvinna
hin:stus närmaste granne
hint åred förra året
hiss, hede, hejde hetta, mycket
hissa i vinerna värmer i kinderna, rodnar
hiva hövopp 1 lägga sig i ett samtal, 2 ta upp vatten ur brunn med hjälp av brönnjung
hiva opp lyfta upp
hoa gå på dagsverke för arrendet
hob, ihob hop (många), 2 tillsammans
hobba di flytta på dig, speciellt till djur
hocken vilken
hoddent e de hur är det?
hoe, hoed, hoeded huvud, huvudet
hoedug huvudduk, schalett
hoepina huvudvärk
hoestol, ho:stol träns
ho:gaur, hoegaor hovgård, huvudgård
hogga, hogged hugga, huggen
hoggebo, hoggedreng vedbod, 2 snickare,

anställd på större gård
hoggehus, hoggebo snickarplatsen
hoggepack huggkubbe
ho:jär huvudgärd (äv hoejär)
holians ganska
holl, holled, haul, hauled hål, hålet
homeja takkupa
homle, homla humle (Cannabaceae), 2 humla
homlebole, homleböle humlebo
homlestage humlestör (där humlen klättrar)
homm om, hong om aning om, (**ente hong om** = inte aning om)
homma mjärde, fiskredskap
hommra gnägga
hompa:tåga förfärlig brådska
hondan mildare kraftuttryck
honn, hong hund
ho:nna hurudana
honnagalen tik som löper
honnajeddor horngäddor
honnajeddor (små) ellris i småbäckarna
honnakeis hundkex (anthriscus silvestris)
honnaöron hundöron äv veck på blad i bok; vikta bokbladshörn
honnt hur, hurudant (honnt e de fatt? = hur mår Du?)
ho:nra hundra
hoppestetta lucka i betrad, något att hoppa över
hornu: hornuggla
horreving, hårreving virvelvind, tromb
horring, hårring örfil
ho:tag, hoetag, hoetöj huvudbonader olika hatt, mössa, huvudkläde...
hotta kasta
hua 1 mössa, 2 läka (**de börjar huas** = såret börjar läkas)
huga di böj dig
hu:l, hu:lad fet, gott hull
hulja, hult hölja, höljt, 2 dölja, dolt
hulla hylla
hulle, hylle fläder
hu:n, hi:nas, hunsa hon, hennes
huneli trygg
huns höns
hunsakullinga hönskycklingar
hunsavaile sittpinne till hönsen
hunsam tryggt att veta
hurker, hörker rask, duktig
husare den som äger ett hus
husly tak över huvudet
husska hyska, hake i kläder
hya orka
hyba kupa potatis
hydda om sköta om i stallen (ladugården)
hydda si se om sin klädsel, speciellt herrar knäppt gylfen
hyed riktigt kusligt att ge sig i kast med
hylleboske fläderbuske
hyna, hyner, hynte småfrysa -en, småfrös
hyna olustig, vankelmodig
håcken, håckena e de? vem, vilka är det?
hådra ti rysa till, frysa
håhent lätt gjort (för den som kan)
håijt, hoijter höft, höfter
hållt, hålter Halt! 2 haltar, låghalt
hållt se väntade på toaplats
håmpatumm, håmpatomma hampatömmar
hånndug handduk, 2 namn på bindlar att bära likkistan med
hånne ysse handyxa
hånnt e de hur är det?
hånnt ente hann inte
hågader, o:håganes intresserad, 2 ointresserad
hårr, horr, haor hur, var?
hårra ront snurra runt
hårra å svimmar
håsa strumpa
håsaskärran spöklik fågel i natten som kunde skrämma och även småskada folk
håsespeda strumpsticka
hälad helg även söndag
häla:da, hälada:da helgdag, 2 dag i helgen
hällörad skrymtare, endast religiös på söndagen
hä:nan han gick hä:nan (han dog)
härana axlarna **härabre** axelbred
härforleen, härforlees nyligen
häror skulderblad
häsa lång höstack (liten höstack = pjuck)
höed, hö:jelle höskulle, plats för hö
höijen kullen, höjden
höj hög **höjt** högt
höjfäri högfärdig
höjnar, höjna opp slutar regna
höjtia krusa för någon
hö:l, bånnhöl hål, bottenlöst hål i å-bottnen
hölassed hebba hölasset lutade
hömeja takkupa på logbyggnad för intag av hö
hönsa daj ente gör dej inte till, förställ dej inte
hönting, hunting bångstyrig ungdom
höposse höpåse, tornister till hästmaten
höppa hoppa
hö:r lin som börjat bearbetas
hö:ragarn lingarn
hö:ratita lintott
höre en självisk ung mansperson som gör det som faller honom in
hösmöle, hösmåle söndersmulat torrt hö
höstagille festligt när skörden är under tak

hötta, hytta skaka knuten hand åt någon
hö:vel hyvel
hövlad hyvlad

I

i aftest, i jaftes igår kväll **i hin dan** för några dagar sedan
i framtiss i våras
i fårvaj i förväg
i hissen illa ute **(han e illa ute...)**
i hondan hellor absolut inte
i jåns nyss, för en stund sedan
i lyne i lä
i middes i middags **i måren** i morgon **i måres** i morse
i nö: håller på drunkna, 2 sjönöd
i ryckelse hålla igång
i stå omöjligt få hästen att flytta på sig
i sving hållar fart på jobbet
i vaj, i väj åstad
i vre:ed i vägkorset, vägkröken
i vårs till våren
iblånn ibland
i:dorli, i:dorlied evinnerlig, evinnerligt tjat
ige, iger ek-träd, ekträden
iger, igrar hjulekrar av ekträ
iger envist arbetande
igna rädas, olustig
ignelit olustigt t ex gå enslig skogspromenad om kvällen
ihob tillsammans
ihobakommed, de e nock ente rätt
ihobakommed darr e en hong begrafter stämmer ej!
ihu komma ihåg
i:jel ihjäl
i:je:n åter, 2 **(ble ige:n** bli lämnad kvar)
ikringböjd kringbyggd gård
ikringskodd nyskodd på alla benen
ikringskött färdigsysslat i stallen för kvällen (en bonde dog mitt i sin gärning, grannen sa: **"så har han ikringskött"** slutat sitt dagsverke)
ilail, elail det går utan
ilingarajn hastigt övergående stormby med regn
ilinga:vär byigt busväder
ill, illas eld, 2 ger gnistor
illane, illanes glödande
illebrann, kölne ved till spisen
illfaranes fara fram i fläng
illfänas kiva
illglo starrbliga
illmårja massor av småglöd i spisen
illtång eldtång
imbyres inbördes
ing, inge in, **(gack ing** gå in!), 2 inne
ingan innan
ingantiss, innantess, ingante innantill
ingelomma, ingantaska, ingetaska innerficka i kjol och kostym
ingmari, illmari finurlig
islav isbark
itt ett
itt dravs mycket slarvigt fruntimer
itt feg (2,5) två och en halv aln
itt feg (60) sextio trådar på vindan
itt heckafulle litet lass hö
itt skrå velig person
itt slyg en som kan äta nästan hur mycket som helst
itt snavs, itt snafs, snavsi för sej illa, dåligt bordsskick
itt tal (30) trettio trådar på varpen
itt vras en person som allt rinner igenom fingrarna på

J

ja, java jag, 2 jaga, 3 springa efter varann
ja:gonn absolut, riktigt, 2 lätt kraftord
jalmad, jalmader hjälmig (vit i huvudet och stor vit bläs i pannan)
jalp hjälpte, **(hon jalp di** = hon hjälpte dig)
jarta hjärta
jarn, jarnbläe järn, 2 järnkil
jarna gärna, 2 hjärna
jarning arbete
jarnnail järnspik (grov)
jask mindre tuss avhuggen säd eller gräs
java si ha mycket bråttom **java ivaj** jaga åstad
jed, jedabock get, getabock
jedda gädda
jeding, jetingbole geting, getingbo
jehäng frackbröst
jehängder bär en till flera medaljer eller smycken
jella, jilla kastrera
jelle, jälle höloft
je:llen backen
jellestenge utbyggnad över logan för säd och halm
jellor, jells godkänt
jells ente ej godkänt
jemmorlomm tacklamm
jemning avredning till sås
jemse bredvid
jemt, jem:måled jämnt, 2 jämnmulet
jena, jene satt ett hinder, 2 kortaste vägen
jenga samlag
jengauare gengångare
jengda tillräckligt många för jobbet

jen:sti genstig
jenvaj genväg
jer, jär -en hög backe, oftast med en bergskant
jera tvära över, 2 spika band över trätofflan
je:ra, rissa lägga upp betraderna för hand
jere bakre nederdel av skjorta
jesvengder, ji:svängder duktig i arbetet
jesvinger duktig, kvick
jetta gissa
jette 1 hemmagjord kran, björn, som man drar upp stubb och sten med
ji, jij, ga giv, gav (**jij nau ge nu!** kortspel)
jiba, mongjiba munvinkel
jida, gad vilja så där (arbeta) med nöd och näppe
jigris gödgris
jij se te töls, jij si ti taols vänta
jille, jilla kalas, 2 tycka om
jilles:lav inbjudna till varandras kalas
jilles:sjug diarré, magont efter mat från ärgig koppar, även baksmälla efter sprit
jimmerlomm, jummra ungt tacklamm, 2 fler stycken
jimmerlomm ung orörd flicka
jiss ve, ga se ve jätteledsen
jissna torka (murbruk som måste torka)
jistring vetelängd
jommor, jemmor gömmor
jonka si, jonked värma sig, 2 lätt värme
jonken, fesjonken knappt ljummen
jor, jorabid jord, jordbit, tomtjord
jorbrug jordbruk
jor:bär jordgubbar
jore, jort gjorde, gjort
jore opp betalte skulden
jore å me si tog livet av sig
joremor barnmorska
jorpära, pära, panntoffla potatis
jorrötta jordråtta
jua, lyva ljuga
juered juveret
jujje mauna februari månad
ju:la, jullor svära, svordommar
jula, slao vä:rmöllor hjula, slå runt med händer och fötter till ekrar eller som kvarnvingar
julspör, julspörena hjulspår, hjulspåren
julta gylta
jumma, jummelega gömma, 2 lekar där något göms
jung vass kniv
jusasitt ljust så man kan läsa
jutta si gifta sig
jy:b djupt ner
jynkel, junkel bylte, knyte, kappsäck
jårra ain håsa sticka en strumpa
jårra si te inställsam
jäcka klippa håret på någon **jeckas** retas med någon
jäda, jetta gissa
jär grusås
järapinga gärdsgårdsstörar
järe, järesgaor stengärde, stengärdsgård
jäslin gässling
jö:, jebba skälla som en hund, 2 småskälla, gläfsa
jöbe en bra handfull **jöben** båda händerna tillsammans fulla
jölta ungsugga
jög fågel, 2 **kaffegög** kaffesnaps
jögamad harsyra, gökärt
jögastabba Sankte Pers nycklar (orkidé)
jönom genom
jörna hörna
jö:sla slarvig kvinna **(kan bära ud me teske va karen tar him i haretten)**
jösselbonke gödselstack
jössla ud måcka under djuren

K

kabalo:nk fästman
kabbalög kabbleka
kackelon järnspis, sättugn
kackelonsbenk smal sittplats vid spisen
kackelonspoff trälåda med stoppat lock att sitta på vid sidan av spisen med stoppning, oftast ängsgräs eller krollsplint
kackelonspäror, kackelonspantofflor kokt potatis eller rå med skal på rostad i ugnen
kackelorum mycket oljud
kaga kaka
kageloska, kakeloska spottkladd
kageskorpa brödskorpa
kagestan magen
kal, kalabäl kalv
kala kalva **kalakette** kalvbås
kaladåns kalvdans (råmjölkssufflé)
kalalöbe kalvlöpe för osttillverkning
kaleen hovskägget på hästfoten
kamseri:, kammare mindre rum
kana finare åksläde för häst
kana (slao kana) halka på isen
kanalja klippsk flicka, finurlig
kaol, kaolrod, kaolhoe kål, -rot, -huvud
kaort, kaortleg kort, foto, 2 spelkort
kaorta, kaort:nail karta, 2 kartnagel
kappadå:r, kappadö:ra dörrar framför öppna spisen
kapprockasill sill stekt på glöd
kar karl (person) **kared** karlaktig
karaklud, karalase disktrasa

karanäve, karda rejäl karlshand
karaskrå karlstackare
karato:rsböjning huvudbyggnad på större gård
karavå:ren, kara:aiti kan ta i som en hel karl
karavänd manhaftigt fruntimmer **karavänt** tillräckligt med manliga arbetare
karbidlöjta karbidlykta, gaslykta till cykel och vagn
kared 1 karlaktig, 2 stolt pojke som lyckats
karett höga häckar på skrinda eller bolstervagn för hötransport
karna [tj], karna smör kärna, 2 smörkärna, kärna smör
karnemilk [tj] kärnmjök
ka:ror, kaidaor ullkardor
karr odlad mossmark , kärr
karra [tj] kärra
karrenne källsprång i närheten av sankmark där vid regn en rännil börjar
karrfulle då alla gropar och diken fyllts av höstregn kommer frosten, vintern är nära
karrleg [tj] kärlek
kasa, kana glida, med eller mot sin vilja
kattaföder kattfötter (antennaria dioeca)
kattastövla gullvia (primula veris)
katta:yen kattögon, 2 växten Teveronica (veronica chamaedrys)
kava kåda, kravla
ke å ledsen för
kebba [tj], kabba motstridig tala envist emot
keberlett, keborlett ömtålig, känslig person
ke:ed å [tj] urledsen, utledsen
keft kind (**storkeftad** skrytsam, mångordig)
keftabain [tj] ansiktsben
kel gryta, kittel
keledegge kelgris, om både människor och djur som gillar att kelas
kelfod trefot att ha gryta eller kittel på
kelling äv **källing** kattunge **kella** kattan föder ungar, äv **ketta, kätta** honkatt
kelost kalvdans, råmjölkssufflé
kemmekåm, [tj], kemma si, lusaraga finkam för löss
kenne bokmärke, äv känne
kette [tj] avbalkning
kette, spingelväv, låckaväv spindelnät
kighosta [tj] kikhosta
kil -a barn, flera barn (**kila nu** spring fort)
killa 1 vattenkälla, 2 kittla (**killed** att vara kittlig)
killespränge där en vattenåder bryter fram, källsprång
killevann källvatten
kippa 1 knapp, 2 hemsmitt lås med klinka till dörr (**kippskodd** gå med nedslitna bakkappor på skorna)
kjortel, kjortlafåll, kjol, kjolfåll
kjortelen hebba kjolfållen har lossnat
klabbare person som slarvar ifrån sig
kla:gor slak, böjlig, vek, tunn
klammor bindsel för kreatur
klaryen, glaryn, glariven glasögon
klegged dåligt bakat
klemmemyra stackmyra
klemsel, kne:b ont i magen, 2 kolik
klengemaja, klingamaja snärjmåra
klessel, klässelen, klässelena klädsel
klina, klined, nerklint sörja, sörjig, nersölad
klina, en klina tillplatta någon med ord
kline lervälling att använda som murbruk
klint rappa vägg, sörjigt
klippa fång av råghalm färdigt för taktäckning
klockeslett klockslag
klog klok
kloger gobbe, gomma klok gubbe eller gumma som kan något om bot av sjukdom
klud huvudkläde
klud 1 huckle, sjalett, 2 litet tygstycke
klunga, klynga klase
klunsapiska piska med extra snärt
klya nebb säga emot, ej tiga
klya å, klya över skammel kliva av, gå över tröskeln (gå in)
klya, klö, klöed klättra
klynga, klunged gren y-formad gren för slangbössa
klyngen, klungen blåbär
klåenhed klåfingrig äv svårt låta bli ta något, mest av nyfikenhet
kläabosste klädborste
klär 1 kläder, 2 passar någon
klö, få klö få stryk
klödder svårigheter
klöe trappstegsövergång i gärdsgård
klögas må illa, kräkas
klö:lea må illa av spyor
klöns 1 klump (**du e en klöns** = klumpeduns), 2 toppen av tändstickan
klönsa dra lott med hjälp av tändstickor
klör klor, naglar
klös tre till fem järnpinnars järnorder, man körde efter i ploggången att luckra jorden med
klöva 1 klyva t ex ved, 2 delad hov (koklöva)
klövor klöver
knabert, knabort kaffejög, 2 den första cykel med liten motor (kaffebrennare, moppen)
knabort, knebed svårt få ekonomin att gå ihop, fattigt
knaele:en, knaeskaol knäled, knäskål
knaepa, kneppa, knäppa lång värkenskjol
knaga, knadra knaka, 2 smattra (regn mot rutan)

knagg, knast liehandtag
knait knekt
knapp blomsterknopp
kneble linfrökapsel
kneg liten träbit fastsatt med spik som stopp (regel) för lucka eller läm
knicka mager ko
knippel finurlig pojke
knisspa lurig flicka
knobb, knobbasläe knubb, 2 släde för stockkörning har medar fram och bak
knockel 1 benända, 2 sista delen, biten av brödkakan, köttstycken, äv skalk
knogavalen frysa om fingrarna
knorred krusig, lockig
knussli småsnål
knyck, knycka höft
knycka äble palla äpple
knyda, knöd knöded knyta
knyde, knuda knyte, 2 knuta
knytt kort, knytt i växten oknytt skrymt, spöken
knåsst, knast torrt grenfäste, märke i trä
koblaga, koruga, kolort, koskit kogödsel
kodden testickel, pung
ko:drätt dragstång vid körning av kor
koga koka (**koga över** = tvärarg) **koga oppad** stå och se mot himlen
kolled, kollgrua kol, 2 kolgruva
kom, komma se kam, kamma sig
kommselka resväska
komod sängskåp med plats för potta innanför dörr och på toppen plats för tvättfat
komper småsten
konna, kong kunna, 2 kung
konsistensfitt maskinfett
konsterfared lite underligt
ko:or, kö:r kossor
kopatta humleblomster, 2 kospene
kornmoe kornblixt, blixt utan ljud
kovenning vända kappan efter vinden
koxa starrbliga
krabba krossa
krage häst
kammare krämmare, handlare
krasseli, krasselior krasslig, lite dålig
kratt ris
krattresla avhuggen gren
krave krage
kravs fingrad kratta för potatisupptagning
kreg hela släkten ko
kre:gen krikon
krenge, itt krenge alltid vresig person
krenga po si, kränga po si kläda på sig med mer kraft än nödvändigt
krengd, krengder krängd, vresig, tjurskallig
kringskodd är skodd på alla benen
kringskött färdigsysslat i stallen
kroad, kroader krävan full, mätt
krobbebidare häst som gnager på krubban, behöver tillskottsfoder
krobbebidare person som är försiktig, trumpen
kroe kräva på fågel
krog hörna, vrå
kroged krokig
kromp kramp
kru krog
krudrög krutrök
krulled krusig
krulltång locktång
kryba, kröb krypa, kröp
krybhaol kryphål
kråcka, kruga 1 kruka, 2 en som alltid håller med
kråga 1 kråka, 2 krusta, skorpa i näsan
krågebär kråkbär
krågetär dåligt, svårläst handstil
krångelmagare krångelmakare
krånns, krånnsa, krånnsana krans -ar, -na
kränge, krängder krängd envis och sur till humöret, avig och tvär
krävs, krävsaklo kräftor, kräftklo
kröbling krympling
kröfta krossa, mosa
kröfta, krövta mosa, skrynkla till...
krömpa, krompa, krömter krympa, skrumpnar
krönta bleckmått med pip bl a vid spettkaksbak
kröpp kropp
krösen lingon **krösamos** lingonsylt
krösenasult lingonsylt
krössta krysta
kua förmana tills viljan bryts, underkuva
kull, haor kull köld, hård köld, jättekallt
kull [tj] köld
kullorbötta kullerbytta
kulna [tj] kölna elda
kulp ängsull
kur träöverdel till hästdragen vagn
kurli kry
kurtel [tj] kurtla körtel, körtlar
kussa, kössa kyssa
kustimera, kustinera topprida, nedlåtande förmana
kvackelmavad tål ej se besvärliga saker, mår illa
kvadran halsgropen
kvallmed vär tryckande väder före åska (**känna sig kvallmed** må illa)
kvarka kvark (hästhosta)

kvarma spinna, katten spinner
kvattor 1/4 liter
kveg kvicke, det mjuka i hösthovsväxten
kveg, vångakål kirskål
kveg, kveg:sånn kvicksand som kan dra ner både människor och djur i djupet
kvegdra astmatisk andning på överansträngd häst
kvell, kvellana kväll, kvällarna
kvellsmad kvällsmat
kvesla, kvesa, knast, finne liten varhärd
kvia kviga
kvinga, kvenga fru, hustru
kvittar, de kvittar det gör detsamma
kybbe, kybbana lockrop på kalvar
ky:d tj, ky:ed, ki:ed kött, 2 rådjurskid
kydabålla köttbullar
kågla si kråma sig
kåller mycket nervös häst
kållror, kollror svordomar
kållt kallt
kåna, tjukåna smädeord på oftast fattig kvinna oftast utan orsak men även på dålig kvinna
kånka släpa
kånnt kant
kår, kör, köra korg, korgar
kåramagare korgtillverkare
kårra vattenpöl
kårsmessekorn kornsådd vid korsmessetid
kåsen känna sig ruggig, mår ej helt bra
kåss! koss! förvånat utropsord
kåssta, kossta kasta
köba [tj] köbter köpa, köpt
köbetenner löständer
köbor:låg, köbor:kjel kopparlock, kopparkittel
köbor:pompa kopparkaffepumpa (för kaffekokning)
köbsta i truten storordiga, tillgjorda i talet
köbören kopparen
köla stor träklubba att slå ner tjuderpålen med
kölan, hoeded huvudet
köled kyligt
köllknuda hastigt påkommen köldknäpp
kölna, illa elda i vedspis
kölne ved till spis, illebrann
kölnehål eldningshål, luaholled
kölslaed kylslaget, ljummet
köng, ta en köng vid tröskning med verk i trekvart sedan ledig en kvart
köng träslägga
kör kor, kossor
körkegaur, kårkegaur kyrkogård
körnan [tj] redskap att befria säd från agnar
kössebär, fulabär körsbär
kösseplida munsår
köven känna sig frusen, ej helt bra
kövsed bakvänd, lite tafatt

L

la ble låta bli, låt bli
la gaou! låt gå!
la me si låt mig se
la om 1 lade om produktion, 2 förband en skada
la ti lade till (bryggan) eller lade till 50 %
la va låta bli
la voss låt oss
la:a laor lada, lador
laba, sua dricka
ladhonn, ladhong lathund, person som ej ids göra för mycket
laen stallen
laerbonka, laerkar lerhögar, 2 lergods
laergrav, laertag, marjelgrav lerupptagningsplats
lafod ladugårdsförman
lagen lakan
lai, laihed stygg, 2 elakhet
laint åsta: långt åstad
laiskavt lieskaft
lait se te mä lagt sig till med...
lait si lagt sig
laijtare läktare
lajekar karl på dagsverke, dagsverkare
lajkniv lie
lajte läkte
lann, lenner land, länder
laoda, laos låda, 2 lås
lardor, lardom boklärd, 2 lärdom
larf lärft (tyg)
lase tygbit, trasa
lassme trästång att binda med längs över hö- och sädeslass
lassmekrog kläpp för repet
laus, lausa å, löska lus, 2 avlusa
lava te smått vänta barn
lavearen, lavoaren tvättställ, gärna marmorskiva, före vattenkranens tid
lavekaga tårta
lavföra lägga lavat hö i större stack, även ordna kort gräs till volme
le ve ed känner motvilja till...
le 1 större grind, 2 stygg (**lehål** = grindhål)
lebb läpp
ledda koavföring, gödsel
ledika, lädika liten låda
lega, laer leka, 2 lera
lega gömme leka kurragömma

legas läkas
legemed kroppen
legetöj, legepucke, legepycke leksaker
lehed elakhet
lemm, lämm, lämma lucka, luckor
lenn, lennen, längor åsta höften, 2 längre bort
lessa lasta
lette efterbörd hos ko
levane, levanes levande
levor lever
li: tycka om
li backe **li nån** tycka om någon
lia, liga lika
liadan likadan
lianöjd tvehågsen, likanöjd
liasom liksom **liaväl** likväl, likadant
libesill en som har lätt att gråta
libonn järnringen som håller lien vid skaftet
libue uppsamlingsbåge på lien
lid lite (**lid å haurt** = lite av varje)
lig 1 lik någon, 2 lik (död)
lig, ligare, ligast lik, mest lik, 3 bäst
liggebale stråsäden ligger mot marken
lillemidda frukost
lime, limme, kåsst, kåst kvast
limma opp 1 töa upp, 2 mjuka upp en stel led
lingebåsst lindbast för rep
lingeträ lindträd
lintöj linne
lissen ledsen
lo 1 loga, 2 smålog (**logål** = loggolv, utrymme vid sidan av logan för halm)
lo:balk logbalk, skilje mellan loge och lada
lock dören! stäng dörren!
lodör logdörr eller port
loen, lo:pall logen, loge, 2 förhöjning av gellestänge för fri höjd till pleijling
loft, lutt luft, 2 lukt
lo:gål loggolv, förvaringsplats för halm
lo:jörna, längejörna hushörnor
loka, lockaväv spindel, spindelnät
lomma ficka
lommavär bagglam
lommedug, lommetörklä näsduk, äv lommelase
lommeklocka fickur
lommemad medhavd matsäck
lommeplonta fickflaska
lommekniv fickkniv
lommhörer lommhörd
lomp trasor, gamla kläder
longa lunga
lopall förhöjning av jelle-stenge över logan för fri pleijling
lo:sticke, li:sticke livstycke
lounghaurader långhårig
lua 1 mössa, 2 röka t ex ål
luad sill sill stekt på glöd i spisens eldhål med hjälp av illtång eller smalt galler
luahåled litet hål i muren ovanför sättugn där mat kunde hållas varm
luda litet hus
lue pojke
luen luden
luga, låga rensa ogräs, 2 smal grind
lugare rensare av ogräs
lun, luner, lunt lugn, 2 lugn plats
luna di, lyna di lugna dig
lunna ränna
lunnenaisor lönnfröets flygvinge
lunneträ, lunnenäser lönnträd, 2 lönnfrö
lunneysse yxa att göra t ex ränna i stolpe
lunta te skövs springa till skogs
lusabär nypon
lusakung när miljoner bladlöss förflyttar sig i ett långt band på marken
lusaskraba tät kam för ohyra i hår
lused senfärdig
luska ud finna ut något
lusta pao mad hungrig
lusthus berså av t ex syrener där man på söndagarna kunde dricka kaffe och äta
lutta 1 lukta, 2 lyfta, **äv lötta**
luttegott något som luktar gott
ly, vicke ly = vilken gäll röst (få ly på nån = kalla så någon lystrar)
lya lyda
lycka liten åker, äv trädgårdsland
lyd, löd läte, ljud
lyde, laor lyte, 2 lår
lyn å si lugn av sig, äv lyner
lyna de, luna di lugna dig
lyne lä
lynego en med ombytligt humör
lyng, lung en stor skara
lyngen, lung, lunn blixten
lysesticka torrvedsticka
lytt i väred lyhört i vädret
lytta te nån höra på **lyddes** lyssnade
lyva, jua ljuga
låckaväv spindelväv
låg lock till t ex kastrull
låga, luga, loga luka, rensa ogräs
låmpa lampa **löjta** lampa för ladugård och utomhus
lårda, lårdass lördag
lå:sko, lovsko lågsko
låss, låssed lass, lasten
läna, launa låna
länga, längor hus, husen, 2 längre

lär läder
lärsko lädersko
läsor utantill-läxor
löbe löpe för osttillverkning **saulöbe** såkorg
löbna osta sig
lö:en ull klippt på våren (vårull)
löft loft, vind
löjn lögn (**löjnstock** = en som ljuger mycket)
löjtegobba, gåstablås sumpgas som brinner med små hoppande lågor i natten
löjnt åsta: långt åstad
lömna lämna
löns, luns drummel
lönta, löva springa ikapp
lörd, lurk drummel
löske kar kringvandrande dagsverkskarl
lösna lossna
lössten lusten
löva (löva te ske:es springa ikapp) springa

M

maa, maen sankmark
mad mat **madaro** ingen stress vid maten, gärna lite vila efterpå
madare den som stoppar kärvar i tröskan, (**han mada tåskan**)
madaske matsked
magli, masar maklig
magor, tunner, skrinor mager
maida, meda meta (fiska), 2 söka efter
mail, mel mjöl
mailalaoda, meil:örk mjölbinge
maina, ma:r, mair mena, 2 mer
mait makt
majta orka **majtenslös** maktlös, kraftlös
mala, mol mala, male, 2 talar oavbrutet
malle brödet innanför skorpan
malli högfärdig
malurtakåst malörtsbukett
mal:äden maläten
manfolkaböjser herrbyxor
manna, manfolk män karlar
mannesed stall, ladugård
maona, maunador månad, månader
maonalys månljus
ma:r, marke märg, 2 märke
marablommor -er tusenskönor
maran ridas av maran, skräckdrömmar bl a
maren, måren morgon
marill något som glöder i en backe en dimmig höstkväll, beror på bildad fosfor i murken ekstubbe
marjel kalkblandad jord som användes innan gödningen kom = märgel
marjelbla hästhovsörtsblad
markad marknad
markeli märklig
marr sto
materia var i sår, 2 packad lera
mattelasa mattrasor
maulare målare
maulepinge måttstock (måttstake)
maus, muss, mausahaol mus, möss, mushål
mave mage **mavapina, mavepina** magont
me ro ta det lugnt, äv hålla stilla
me, mä, mai med
meattan, meaftan eftermiddagsdricka med smörgås
meattansfulen sädesärlan
medas, meas kivas, retas
mederaft, maideraft metspö
medkrog, maidekrog metkrok
medung, medyng gödselhög
medusin medicin
mehaol medhåll
meija, medja midja
mejsade, måjsade retas med någon
mejörli foglig, snäll
mel:örk fyrkantig mjölkista, mjölbinge
melegröd rågmjölsgröt
menska människa
mered, smaka mered mer, smaka mer (jättegott)
mesamma meddetsamma
mickapär tingest, litet verktyg
middas me retas (middas me hong = retas med hunden)
middesbede middagsvila
middesmad middagsmat
middingen, morkullen gödselhögen
miem, vege penis
milk, melk, mölk, milkasladd mjölk, 2 mjölkskvätt
milkabor bord för mjölkflaskor till mejeriet
milkakannor böndernas mjölkflaskor rymmande 20-40 liter
milkapall mjölkpall
milkasjuss mjölkskjuts
milke mjölke i sill
mill, millor, mjug, mjugor mild, 2 mjuk
millas te, väred millas te, äv **millar se** det blir mildare i vädret
miller en person med ett gott leende
millsurk mullvad **mollsurkaruga** mullvadsjordhög
minga om påminna **mingas om** påminnas
minge minne
mingstingens åtminstone
minneraori minderårig
minnor mindre

modder, modda mogen, mogna
modder irritation i gruppen
modhogg mothugg
modving me:ving motvind, 2 medvind
moen, moena, modd mogen, mogna
mogg utslag i hovskägget på häst som är mycket irriterande
mojsa reta med hjälp av tillhygge t ex finger eller käpp
molka, milka mjölka för hand
molkedajs mjölkdags
molkedruck mjölkdryck
molkepall trebent lite högre pall att sitta på vid mjölkning (av trä)
molkesa anställd mjölkerska
molkespann mjölkhink (hinken man använde vid mjölkningen)
molkestol mjölkpall
moller, mollrar, tordön åska
monbed munbett, betsel
monglebb (mun-)läpp
monnavär munväder, skryt
monnjiba munvinkel
mora si trivas
morkullakårran vatttenpölen vid dynghögen, gödselhögen
morod, mosed morot, 2 moset, 3 trött
motten sur, trumpen, purken
muda muta
mugga, mögga mygga
mul, mulad mögel, möglat (**mulad brö** mögligt bröd)
mulbenas munhuggas
mulia jord
mulla, mölla, mullare kvarn, 2 möllare
mullbenk snusprillan
mulledamm mölledamm
munt mynt
musen ostmassan som lyftes upp ur vasslen
musor (togga musor modern tuggade brödet så spädbarn kunde suga det i sig)
musvågen ljungpiparen eller vråk
myrebonke myrstack
måga måcka, gödsla ut
mågebör gödselkärra
mågegreb gödselgrep
mågel, mogged mögel, mögligt, möglad
mågeskövel skyffel för lagårdsrännan
måjsa reta hunden med hjälp av tillhygge som käpp
målnar, måled mulet väder, 2 ledset humör
målt malt
måltakvarn maltkvarn
måltatårra malttorka
må:mår, må:fa: mormor, morfar
månn de jasså?
mån:tro de? undrande
mårda, to i:jäl mörda
måren morgon **mårentilia** morgonbitti tidigt
mårendails, mairendails merendels
måres i morse
mårkreddor mörkrädd
mårna mörna, märla, krampa, hyska
mårrkullen gödselhögen **mårrkullakårran** urin och vattenpöl vid gödselhögen
mårt, mört mörkt ute
må:s, måsed mossa, mossig
måsabenk den bit man sticker ifrån att skära torv av på mossen, manuellt
måsa böst, måssaböst -er torvarbetare
måsagrav platsen för torvupptagning
måsatå:r
måse mosse
måsla mä småsysslor att sköta
mähåll medhåll
mähä har ingen egen mening
möans tje rädd för arbete
möde, möda möta
mödung gödselstack
möen, möed, meen, me:ed mycket, mycken
mög gödsel men även smuts
möged smutsig
mögtocke smutsgris
mölla kvarn **möllare** mjölnare **möllelse** mäld
möllesäck säck med mäld
mönstra förmana
mören morgon

N

nabbhonna kalla frostnätter på våren
nabo granne
nabolav granngemenskap, umgänge
nadda kalla nätter
nadra, duggnadra, navra, duggnavra nattmat omkring kl 22.00
nadvars nattvards
nail -a nagel, naglar
nairist, najast, neast nederst
nairvesen, nörvesen, å:vesen nervissnad
najandail nederdel
najanfår nedanför
nartyen, närtyen närgången
naske, ente naske intresserad, inte intresserad
naske ette snikna efter
nattasärk nattskjorta -linne
nattati:, natteti: nattetid
nattdugsbor sängbord
nattsäck knyte, äv resväska eller koffert, gärna i glada färger som hängdes på käppen över axeln att forsla mat och verktyg i

navare, navara större träborr
navlabingsel navelbinda
navlabånn, navlabonn navelbinda
navlan, navelen naveln
na:vsa hunden nafsar
nebed, ao:nebed avnupet en bit
neg -er nek, kärve av stråsäd
negakråga den som lägger kärvarna på plats i vagn eller loggolv
negel, negla, nöjel, nöjla nyckel, nycklar
neglahaol nyckelhål
negen, nygen, nögen naken
nella nässla (**nella sig** brännas av nässlor)
nesta ihob sy, laga
neste fågelbo, 2 näste man
ne:vor björknäver
niba, ain niba nypa, en nypa
nibas nypas, knipa någon i skinnet
nie, nionne, nittan, nitti, nittinie nio, 2 nionde, 3 nitton (19), 4 nittio (90), 5 nittionio (99)
nimm behändig
nipportippa högfärdig flicka
nobbed för liten, för kort
nock, nåck nog
nor nord
noran ving nordanvind
nor:man norrman
nosi uppkäftig
nurken flitig
nusta nystan
nu:tenning nytändning
nutta nytta, 2 nyttja, begagna
nyda, nydde, nytt njuta, njöt
nygan faller po arbetslusten kommer
nykommed något man inte fått eller sett på länge
nyre njure
nåckasnara spindelnät
nåcken toppen i sparr-reset
nåcken bakhuvudet **nåck** = nog (**de e nåck** = det räcker) **nåcke** smäll (**ajta, de bler nåcke** = varning till barn)
nåed något **nåen** någon **nöed** något
nåeli se dålig ut men även göra sig ynklig (gussnåeli)
nåens honna äv **honga** sagt på våren om fåglar som flög mycket högt i skymningen
nåen, nån någon
nånna några
når, naur när
nä nej
nö:, i nö lida nöd, sjönöd
nö nån truga, ja nästan tvinga någon till något t ex hjälpa till
nöd, nöded, itt nö:d dummerjöns
nöd, nöder hasselnötter, småpotatis
nödaboske hasselnötsbuske
nödi behöva kissa
nödja träklubba att slå ner tjuderpålen med
nödjan (ont i nödjan = huvudvärk)
nöjel, negel, naila nyckel nycklar
nö:jonge påle att fästa tjudret med
nö:r, nair ner
nöre, nåre, nare nere, där nere
nöri, näri snål
nörna påminna, varna
nösla t ex rensa nötter från fästena, holkarna
nöslett nötholken eller ytterskal på lök t ex
nött natt **ud ad nötta** ut åt natten
nötta nytta (**jåra nötta fårr föan** = göra nytta för maten)
nöttade använda, använde, använt
növe, näve, näva hand, händer

O

oblö, oblöen blus
o:böjd obygd
o:döjdi, o:döjd, o:döjding odygd, odygding
ofre krig
ofreas bli ofredad
ofrett, oferett 1 ständigt, alltjämt, 2 oförrätt mot någon
og ihob åkte tillsammans
og, oged ok, oket
ogan, ogen de olika hälfterna i timmersläden
ogrott, okrutt ogräs
oherrans vär mycket dåligt väder
ohåganes inte intresserad
ohång, åhång girig, sniken
ohäjn, ohöjn besvärligt
ohäl ve gå galet
ojideli lat
ojörli omöjlig **ojörled** omöjligt
oknytt andeväsen i folktron som spöken, gastar, skrymt
okompanes ovänner
o:la, o:ling, o:linga odla, 2 odlingar
oliga, onsda olika, 2 onsdag
omejörli omöjlig, envis
omhövli kuslig **omhueli** kuslig
omsveb omslag, äv beskriva något
omtrent ungefär
on onen ugn, ugnen
onbenkakrogen platsen vid spissidan
ong, onger ung
onge barn
ongete:, onnete: undertill
ongkreg ungkreatur
onken kvav luft
onna si unna sig
onnan, ongan undan

onnehus, onneree, onne 1 under, 2 källarvåning med minst en vägg i backe **onneree** under något annat **onnestobb** underkjol
onnekjol, ongekjol underkjol
onneklocka underskjol
onneli underlig (mentalt)
onygalös ingen ordning, villrådig, ändrar sig ofta
opp ad daen uppåt dagen
opp, oppe upp, uppe
oppfår li: upp för backe
oppkölne, oppbåde vedstickor för att göra upp eld med
oppleggekar uppläggningsfat
oppmålt överfyllt mått
opptaed upptaget
opptaed, ingtaed hämta upp, -in
or, orstäv, ortöj, orbrug ord, ordspråk, talesätt
ora om mångordig om liten sak
oraida oreda
orati, oraried talesätt -et
orfånns vimmelkantig, stirrig
ormabrimle, ormaknyde ormknyte, ormris, många tillsammans med vinteride
ormafitt margarin
ormslå kopparorm
orsai: ursäkt
oseeli ovanligt ful
osla bli många
osse också
otåsked otröskat
ovitt, fau ovitt bli nerskälld
ovär oväder
oäde ohyra som mal och silverfisk
o:äded maden ej ätit ännu

P

padra slå, regndroppar slår mot rutan
pannejarn, pannejarned stekjärn
panntoffla potatis **panntofflegröd** potatismos
panntofflesticke potatisåker
paorta, paortor talj-ljus
pa:sla prassla
pa:sjaser uttryck
pass di! akta dej, sköt dej!
passeli passar bra
patta 1 dia, 2 bröst
patte bröstvårta, spene
paug pojke **paugasnör** pojkvasker
paugabid, paugablär ung pojke
paugablarr tonårspojke
paugabyding pojkvasker
paugavär pojkvasker
paule, päle påle
paustau påstå
peberboske tibast (thymelaeace)
pebor, pebra peppar, 2 peppra
peberrodaboske pepparrotsbuske
peda i jor så och sätta
peda si i nosen kratsa sig i näsan äv påda si i nosen
pega peka
pega får peka före när någon börjar läsa, äv prega får = peka för
pege -a, **nånna pega** enstaka grässtrå, **nånna pega** mycket glesa hårstrån
pege penis
pela å plocka av, t ex rensa ben från resterande kött eller bark från trädbit
permodick, permedick pendeln i väggklockan
pia flicka, tös
pia piga tjänsteflicka
pib åben (dörr) på vid gavel, helt öppen
piba, piban, piborna pipa, piporna
piba, pibor, peb, pebed pipa, gnälla
pibeho piphuvud
pibesill gnällig, gråtmild ung person
pigg tagg
piggaso igelkott
piggatrå taggtråd
pilurt åkerpilört
pimsa knåpa
ping, pinge, pingana pinne, pinnarna
piskatåga (ain piskatåga) ha mycket bråttom
pisseknagg, pisseknuda finne, utslag, vagel
pisseknuda vagel vid ögat
pissekulla häst som slår med svansen då den kissar, så det stänker
pissekårra urinpöl vid gödselhögen
pissemyra röda ettermyran
pissepotta nattkärl
pjalta, pjaltor paltor, kläder
pjett klapplek, leka ta fatt
pjuck höstack, hövolm
pjuska åkerspergel
pjåged mer än lovligt försiktig (mesig)
plaila, plailader slagtröska -t
plajel, pjejel två sammanbundna pinnar att tröska säd med, slaga
planebog plånbok
plass, plassen plats, platsen
plauga plåga
pless (itt pless) mycket sörjigt
plessa, sockerplessa maräng kaka
plida små acne eller utslag
plirka, plira liten lampa för fotogen
plodder, plödder svagdricka med jäst och socker, jästes - dracks - blev vimsiga
ploddermolja meninglöst tal

plonta liten fickflaska för omkring en dl, oftast sprit
plosåck plogskär
plådder halvrensad hembränd sprit
plånka, plonka planka
plånta planta
plåntejarn planteringsspade
po ree på gång, strax färdig
po vippen du trilla nära att du föll
po jänge håller på med att t ex koka kaffe
poff låda vid spisen med stoppat lock att sitta på
pogga groda, padda
poggeleg parning mellan grodor
poggeperling grodyngel och ägg
ponn, ponned pund =20 skålpund
posse, pauska påse, 2 påsk
possen stött, förargad även potten stött och sur
possta, possta ud pusta, 2 vila sig lite
potta kruka, 2 nattkärl
pottas, potta pao... knuffas, 2 knuffa fram, hjälpa någon fram
pottebleck billig metall
potton kakelugn
pottsork 1 mullvad, 2 nedsättande tillmäle
prama, pramade forsla med pråm
pressesulta pressylta
prest, prestor präst, präster
prestanäsa gumptoppen på hönset, 2 lönnfröet som kan delas och fästas på näsan
pryel, pryla prygla, slå, eller få...
präka predikan
präsant present
präseis precis
puda dyna, kudde
pula småsyssla
pulsa i sny gå i hög snö
pussla, pussling pyssla, 2 pyssling, tomte
putta, pytta 1 tusensköna, 2 höna
pyon, pjön småfisk, mört
pys barn
pysa, pysor går och är sur
påding, fluglarv
pårred 1 ostyrig, 2 något vettlös, 3 ostyrigt hår
påsavånte påsvante **påsasjuga** påssjuka **påsagris** gris med navelbråck
påvåa göra förbättring som kostar
pära, träpära päron
päregröd potatismos **päreraer** potatisrader
päresticke potatisåker **päreager** potatisåker
pärestack potatiskstuka
päreraos potatisstuka
päresö: potatissoppa
pölsa blodkorv
pölsefjelare rör av bleck eller horn för korvstoppning
pölsefrelsare mjälten som skall koka bland korven så spricker den inte
pölsepinga stoppar av hagtorn eller slån med vass näbb att stickas i korv-ändarna

R

ra, raa rad, rader
raba, rabade, rabte rapa, rapade
rabba -n 1 huvud, 2 stygg, vrång (satkärring) 3 kålrot (ha po rabba = örfil eller smocka)
rabbegröd rotmos
rackare 1 (de va en rackare = han klarade det), 2 kunde kastrera hästar, äv slakta och dra skinnet av
raft (ain raft) 1 lång, gänglig, 2 klag käpp (rafta ti vais = växa hastigt)
rafäri, rafären praktisk, gör saker lite väl lättvindligt ibland
rag -er rak **ain raga** lång tanig flicka
raga led och stygg kärring
raga se, raged raka, raka sig
raga strick raka linjer
raga ihop ain dröse samla tillsammans många
raga 1 raka att rensa t ex bakugn med, 2 att dra samman torvströ med på brean
ragedon, ragetög rakgrejor, borste, kniv, spegel
rahend, rahend å si inte vara så noga
raib rep
raida si klara sig
rain rendjuret
rainbue regnbåge
raint besvarled mycket **besvärligt**
raisa, raisor, raist resa, reser
raisanes resande, på resa
raist, raisten rosten (spisgaller)
rajekom grov kam för tovigt hår
rajn regn **rajnvär** regnväder
ralång givmild
ramla falla
ramm korp
rana, rångla lång, vek, smal trädstam
ranta ivaj fara iväg
rasätta planera, göra saker i följd
rau, rauer rå, okokt
raua råda
rauga måtta träffa medelväg
rauga rett träffa prick
raugar du hittar du
raugas träffas
rauma råma
raus rås, t.ex potatisstuka eller stack
rava vingla, svaja, nästan färdig falla omkull
rea bygga, göra bobale, äv om hund som sprätter samman, **den rear**

rea si ti göra sig i ordning
rea ti tillreda t ex mat
rea ud utreda, äv om kamma håret
reaegg porslinsägg i hönsrede
reba plocka av bär som sitter flera som lingon och vinbär
reba å dra av t ex i lövsprickningen dra av löv och bark på fina björkkvistar till vispar
reba ru tröska råg på rureban
recka, ain recka räcka från väven
recka, reckor räckor
redi riktig
ree, onneree under kuren på vagn (kuren vilar pau onnereen)
ree rede, fågelrede
rege, regen saliv, spott
rekorderli ovanligt bra
relång givmild
remedia -or verktyg -en
renna ihob 1 mjölken skär, ystar sig, 2 färger som fäller = **renner ihob**
renna springa
renneti brunsttid
renta tarmarna på gris vid slakt
resla lös trädgren
re:sma, re:smor havrevippor
rettan rätsidan
rettframs rättfram
revastreg rävstreck
ria, re, reed rida, red, ridit
ri:balk långbjälke på loftgolvet som håller bjälkar uppe
rig rik
rim rem
rimma opp plocka undan **åpprimmt** undanplockat
rimsa, rinsa remsa, 2 rensa
ringakrog spiskrok
ringel liten bäck som själv banar sig väg
ringla, renta tarmkäxet vid slakt av gris
risen(a)gröd risgrynsgröt
risnapp avhugget lieblad på skaft
risp vinbär **rispaboske** vinbärsbuske
riss, rissa opp radmärke för sådd
rissla, reslad sålla, sållat
rissma gå i ax, gå ur holk
rissta 1 skaka en matta, 2 skaka, skälva i kroppen av rädsla eller köld (**hun risstes au kull** = hon skakade av köld)
rissta, ryssta, rysstes skaka, skakade
riva i ta i på skarpen
riva räfsa **riveho** handräfsans huvud
rivepinge, rivetinn -tänn tand, tänder i träräfsan
roa, roor rova, rovor, bortfelder
roader förtjust
roba ropa
rockastärt rockskört
rod, röder rot, rötter
roda i jor gräva, böka i jorden
rodablöde -a rotblöta
rodasticke rotfruktsåker
rodebo:s rotesoldat
rodehaoll rotehåll
rodehaolare rotehållare
roderi oreda
roefan blasten på rovor, kålrötter m fl
roffa, roffa te se grymta, 2 hugga för sig
roled roligt
rolletobag rulltobak
romla om rumla, festa
rommestera hålla på med att t ex flytta möbler
rompa svans
rompedröj bred över rumpa (stjärten)
rompelapp del av småbarns utstyrsel
rompelär svanskappa oftast av läder, del av hästmundering (fest)
rompenycka dra eller rycka i svansen så det gör ont, 2 kupera svansen, 3 sätta en person på plats
rompetång svansfäste
ronn rund
ronnbugen, rune-bugen magbiten med spenar på gris, användes till malning
ronntenomböjd gaur kringbyggd fyrlängad gård
rontenomsmörmad brödskiva på längden av brödet, landgång
ror spett att slå rågdegen med **grödaror** till risgrynsgröten
roska gren av löv eller gran med eller utan vatten, bra att släcka eld med i markerna
ru råg **ruager** rågåker **rusticke** rågstycke
rua 1 ruva, 2 sårskorpa, krusta, 3 (**gau o rua**) tänka oftast mörka tankar
ru:ais rågax, **ru:brö** rågbröd
rucka ändra, flytta lite
rucka, röcka rycka upp med rötterna t ex lin
ruda ruta, även fönsterruta och fyrkantig jordbit, t ex vid betskötsel
ruder i han, hon vilja att göra och slutföra sitt arbete
ruderknait ruter knekt
ruga opp, opprugader väl rågat mått, med råge
rugga, rögga haos lägga halm med ryggaträ på takåsen
ruggen, röggen ryggen
ruggya rugga, hönan tappar fjädrarna
rulla, rölla köra skottkärra

rullebör, röllebör skottkärra
rumma, rumde rymma, unfly
rune fisk och sillrom
rureba tröskverk för hästvandring, vid rensande av råghalmen till taktäcke
ruska, russte, rösste dra upp hela fång
ruskala rågagn **röjteskraba** ryktskrapa
ru:skalor rågkli
russla, rössla om kvicka sig bli färdig
russla se ti göra sig iordning
rutta, rötta råtta
rya si klaga
ryga, rög au brista, brast av
ryga röka, damma, ryka
ryggaträ korsträna på nocken av ett halmtak
råcka te fortnings skynda mer att bli färdiga
råckadrejare spinnrockstillverkare
råckar si fortar sig, om klockan (**råcka na lide** = rätta den något)
råfäred fort och lätt att göra
råged å brustet av
råhend, rahend enkelt, lätt
rångla klent träd mest utan kvistar och grenar
rånned randig
rånt -er rank, välväxt
råntafaj (itt råntafaj ette...= söka intensivt något förlorat)
råntafaja storstäda
rånta te vaijs ha bråttom i överkant
rå:s, ti råes förfrågan
rått lätt att göra (**di e sau rått...**)
räba, räbte rapade
räfse sammanräfsat hö
räfsesa räfsaren oftast kvinnlig
räli ful, äv smutsig
rävarompa 1 mjölke, 2 rävsvans
rö, röer, röbeda röd, 2 rödbeta
röballar skinkor, lår
röballe, -a skinka -or
röded ruttet
rögepiba rökpipa
rögröd saftkräm
röjta rykta hästen
röjtare ryktare
röjtebosste ryktborste
rö:letter frisk och fin i hyn
röllepölsa, rullepölsa rullkorv
rönne, rönnor rönn, rönnar
rör stensamling i markerna
röra, röror rör, maler senap för hand
rörkrog rörkrok på stång att lägga rör med
rörspae rörspade
rörstock skorsten
rösjuga nässelfeber speciellt på gris
rösthåll rusthåll
rösthållare rusthållare, bonde som under håller soldat med häst
röttekrud arsenik
rötteböle, rötteonga råttbo, råttungar
röv ända, stjärt
rö:vie rödvide
rövtårm stjärttarmen

S

sa, sajor, sier sade, säger
sag, sagor saker
sagna saknar
saila segla
sailafört uppställt på diskbänk och i kök
sain, saint, sinter, sändor ko i sin, som slutat mjölka och snart kalvar
sain, sait sedan, 2 sagt
saineled sakna någon
sais sex
sais, sai:stan, sais:ti sex, sexton, sextio
saita sakta, 2 sikta mjöl
saita si saktar sig (klockan)
saitisais sextiosex
sa:j, sa:jor, sa:jt seg, segt
sajl segel **sajla** 1 segla, 2 sagla, saliven rinner ur mun t ex efter förlamning
sajna nör segna ner, svimma, dö
sajtebrö rågsiktsbröd
sajtemel rågsiktsmjöl
sajtens verkligen
salle sälj
samms, sånn, sann överens, 2 sand
sao, sau, saode, saot så, sådde, sått
saoll, saolled sållet
saolla, saollader sålla, sållad
saolöbe, säalöbe såkorg, rymd omkr 30 liter, bars på magen med hängslen
sardeles särdeles
sav, sava, savad såg, såga, sågad
savebock sågbock
savetenn sågtänder
seba såpa
sebbesyare den eller de som aldrig blir färdiga
seda, sad, såded sitta, satt, suttit
sedetöj något att sitta på som stol eller pall
sela byxhängslen
selatöj seldon, sele mm
sele, selen, selana seldon för häst
sellskap sällskap
sensommor ain drar ut på tiden med det som skall göras
setto:n sättugn
shaita skäkta, vägglus
shangtil -or rundhänt, givmild, oftast om en karl som ger dricks

shatte valhänt
shatteröv mer än lovligt fumlig
shickanera skämma ut sig eller någon
shåser olater
si, sau titta, såg
si grånnt se bra
si säle de själva
sia, sior sida, sidor
sicka ena vilka ena
sidd sankmark
sidda sitta
sidder sitter
siebain revben
siebugad snedmagad ko
sigged tvärvigg
silja sölja
sillaglim blixtrar utan ljud, kornblixtrar
si:m, su:m söm
sin sedan, efter
singa si tänka efter
singad ha lust till
singe sinne
sinopp senap
sippamilk skummjölk, lättmjölk
sisare sax
sjarna stjärna
sjela, ståled stjäla
sjonga sjunga
sjonka sjunka
sjunna di kvicka dig
sjuss skjuts
sjuttan varsamt svärord, räkneord
sjy, sjyr ente nåed inte rädd för något
skab skåp
skaba, skabter skapa, skapad
skade, skadebo skata, 2 skatbo
skae, po skae skada, djur som går där de inte får
skaenslös skadelös
ska:fta sätta skaft på redskap
skaföttes, slaföttes ligga från båda hållen i sängen
skagel, skagla skackel, skacklar
skaitor kackelackor
skali skit gladlynt och rolig person **skalier**,
skåller snattare
skallmaja huvudet
skamhärador puckelryggig
skamma si skämmas
skammel tröskel
skaora skåra
skaporren huvudet, ruffsig hårman
skarv [sj] skärv, krossad sten
skarvor [sj] skärvor
skata, sketa hunsen ao haven jaga, schasa bort hönsen
skea [sj] bena, hårskäl
skebla [sj] skedblad
ske:en, ske:bla [sj] skede, skedblad
skegg [sj] skägg
skeggi, skegged [sj] skäggig
skeita [sj] skäkta
skelling [sj] skilling = pengar
skennt [sj] skämt, surt kött och fisk
sketta hör [sj] skäkta lin
skettefall [sj] avfall vid skänktning av lin
skettefod [sj] fotställning för skäktning
skickebå [sj] sändebud
skickeli [sj] beskedlig, villig arbetare
sking [sj] skinn
skinflånk [sj] skinnbit, skinnflamsa
skit, en skit [sj] en person som ej klarar upp saker omkring sig
skitt [sj] smutsig
skjuda, skåd skjuta, sköt
sko, skona skor, skorna
skoböjd skogsbygd
skoenslös skoningslös
skoffa skopa
skogga skugga
skorte:jere [sj] skjortnederdel
skorved skorvig
skoskade, skövskade nötskrika
skosnua skogsråret
skosnuda skospets
skosnuelär svamp på frönskt trä så hård att man kan vässa kniv på den
skostainakappa skorstenstopp
skosten skorsten
skosvärta 1 koltrast, 2 svart skokräm
skosöla skosula
skotta skyttel till väv **skotta sny** kasta snö
skotöj skodon
skraba, skrabader skrapa, skråma
skrabba det som inte äts på äpplet, kärnhuset
skrabba förarglig kvinna
skrabbeträ vildapel
skrabekaga det som faller av vid spettkaksbakning på plåt och kan gräddas
skraola skråla
skrave is spröd is utan vatten under
skrava, skrä flå en trädstam
skraved barg söndervittrande berg
skre, skridde, skredde ifrao lämna kvar, rata
skriga, skreg skrika, skrek
skrin torr och mager
skrobb klädkammare, förvaringsplats
skrobba plattfisk
skrobba rent skrubba rent
skrobba se 1 tvätta sig noga, 2 klia sig
skrobbsulten jättehungrig

skru, skrua skruv, skruvar
skråffler ansvällda lymfkörtlar vid barn-t.b.
skråning gröpe, meld
skräddarevär grålmulet väder
skrälle husgeråd
skräppa skryta
skröbled skröplig
skrölled vansinnig
skrölled lite konstig **helskrölled** mentalsjuk
skrömt spöke, spöklikt
skröntan kroppen
skuda, skuder, skåden [sj] skjuta, skjuter, skjuten
skuda, skudor [sj] skjuter, spirar, börjar växa
skula söka skydd mot regn
skulhärad kutryggig
skulja, skulde [sj] skölja
skull [sj] skuld, orsak
skunna di [sj] skynda dig
skutta, skötta [sj] sköta, sköter sitt arbete
sky, [sj] skyr ente nåed orädd, inte rädd för något
skylär [sj] skygglappar till häst att begränsa synfältet vid rädsla
skåd, slaur skåd slår nya skott
skåd skott gjort av liten träkil för liten lucka eller dörr
skåll snatta t ex katt på hyss tar något från bord
skålletru träbalja att skålla grisen i vid hemslakt eller ett mindre tråg till bak
skållevann kokhett vatten till grisslakten
skånk ben, fot
skåred se 1 furra på tråden mellan folk, 2 ostar sig, mjölken
skåred si skurit sig så det blöder
skårk skurk
skårren takstolsspets
skänk [sj] skåp
skäppekår [sj] potatiskorg
skära, [sj] skåred bränne såga, sågade ved
skärekista [sj] mindre hackelsemaskin utan svänghjul
skärsla [sj] ljuset svider i ögonen
skäver [sj] engelska sjukan, benstommen får för lite kalk
skäveren [sj] sådorna från linet
skönimm [sj] känslig
skörjad [sj] blåsur mjölk, strax filmjölk
skövbög stor grenig bok **skövv** stor skog
skövel 1 tapetvåd, 2 skyffel
skövgobbe, skövkar skogskarl
skövlaskaft skyffelskaft
slabbespann slaskhink
sla:bored slagbord i väv
sladdor skvaller **sladdortacka** skvallerbytta
slaen ljus som böjt sig
slag blodpropp i hjärtat
slaget hjärta och lungor vid slakt
slai:ol slagval, den del av slagan som slår kärnan ur axen
slaita, slaite slakta
slaitare slaktare
slaitemask det koniska järnföremål man satte på grispannan, slog hårt så gick kulan
slaitesmad slaktmat
slaiting släkting
slana långliggande stängselvirke, oftast ej sågat
slanait lätt att få kontakt med folk, umgås
slangabella slangbössa
slao, slo, slaed, slaen slå, slagen
slapp behövde ej **slapp ifrå** dog
slapp (hånken slapp = hanken gick av)
slarva klädtrasor **slarved** trasig
slav -s olika sorter
slebbo slättbo
slecka, slaijt släcka, släckt
slent backsluttning
sleppsko barfota i riktiga träskor
slett i synen inställsam
slettafolk skördefolk
sletta-kar skördekarl, slåtterkarl
slettehare slättharv
sletting liten nyröjning
slettor slät, jämn
slibestein slipsten
slimm slem
slimmed slemmig
slingred vaj krokig väg
slippa, slopped slippa, sluppit
slissing slamsa i varböld
slomp skvätt (au ain slomp = av en tillfällighet)
slonga, slongader slunga
sludder dumheter
sluring 1 småål, 2 något tunt mellan soppa och gröt
slyga, slåg, slög åt hastigt och mycket **(itt slug** matvrak)
slyna slarva
slåg de, slög de glömde det som tänkt sägas
slåkulla häst som hastigt och oftast utan orsak slår bakut
slånt slant, slinta
slårv slarv, **slårvor** slarver
släe släde **släföre** snöglid
slödatur oförtjänst välgång
slöde slarver
slöddra sluddra; skadat tal
slöfs lat slarver
slöjna mjukna t ex spettkakan mjuknar

slöjna ud elden slocknar
slövshas en riktig skit som ej sköter sitt
smadra smattra på
smagekaga provkaka
smauga, smauge smaka på
smea smedja
smed (itt smed = sotfläck på sig)
smida smörja in
smira torv tillverka torv
smire, smira beredning av torvjord och vatten i maskin till torv
smort (gaur som smort = det går undan)
smort nör si smutsat ner sig
smott trång passage mellan hus
smya smyga
småg, smagen smak
smågelort ta mycket lite av mat eller kakor
småla smula
smårbådering smörask
smårja smörja
smällpiskarock frackrock
smöle smått avfall från säd eller hö, från småhuggen ved och från torv bl a
smörmad smörgås
snacka samspråka
snacka persilja tala dumheter
snafs småsmulor, småskräp
snaja opp hugga ner sly i skogen
snaorli snarlig
snarpa, snärpa, ängasnarpa kornknarren
snart snärt
snaulor snål
snault te:taed snålt tilltaget
snavs, snavsed skräpigt, dåligt rent
sne opp gallra, rensa i skog
sneen (po sneen = på tvären)
snidda jent gå närmaste väg
snil snigel (enveten som en snil = jobbar jämt)
snippa gräddkanna
snoen girig
snoggagånga mycket krokig väg eller stig
snor, snoren snöre -t
snora, snorde, snort snärja sig med korsettband
snorra ront snurra runt
snorr:yad vindögd
snorvalp grön ungdom som lägger sig i
snua (i viskande ton) gonorré
snuda, snyde ansikte
snulta si te snyltgäst i tid och otid
snurken något snål
snyda, snöd si snyta, snöt sig
snydetöj, snydelase näsduk
snydrya snödriva
snyfo:d snöfogde, organisatör av snöskottning
snyfåg snöyra, snöstorm
snyfårvenne snöstorm som lamslår trafik
snykåste snökastning
snykåstelav lag av karlar som höll byvägen farbar
snyplo snöplog
snåbla snubbla
snärpa högfärdig flicka
snärpa sy
snöden 1 förlorat sin pung, 2 steril (**de nöded e snöden han kom ikläm i sköven** =den stackaren kom i kläm i skogen)
snöred, snor(snör-)valp snuvig, 2 snuvig pojke
snörpa dra ihop (**snörpa pau mong** = högfärdig min)
snösla slarva som ej sköter om sig och sitt
sock, po sock barfota
sock(a) pinnändar på klös eller grov harv
sockerplessa liten maräng kaka
sodare sotare
sodasvärta, solsvärta koltrast
sokta försaka
sommarfuel fjäril
somn socken
somty:kye samtycke
sonnt, soddent sådant
sorja, sårja sörja
sorra, sårra surra, **bien sårra sau meed**
spae spade
spailaglas spegelglas
spajil spegel, **äv spail**
spann hink
sparbånkabog sparbanksbok
sparjel åkerspergel
spar:knait spaderknekt
spatt sendrag på häst
spaun, spaunor spånor
speda tunn pinne men också tanig lång flicka
spedekaga spettkaka, äv **spiddekaga**
spegefläsk rökt skinka
spegesill salt sill
spekal, späkal spädkalv
speklegen illamående
spelarti spjuveraktig
spetted brokig
spiddekaga spettkaka
spig, naila spik
spigetunna spiktunna, spik köptes förr i tunna
spinga, spånn, spänt spinna, spann
spingelväv spindelväv
spisaraga spisraka
spiss spets äv tygspets
spissed spetsig t ex penna
spisskammare skafferi

spisst (de va spisst = finurligt, kvickt sagt eller gjort)
spolta spola garn på spolar
spoltan spolredskap oftast av järn
spolterock spolmaskin av trä
spoltor vävspolar
spraga 1 knaka (**töje spraga** = sömmen gick upp), 2 högfärdslåsa som ej sköter sitt
spralla sprattla
sprannt, språnnt, spronned sprang, ilade, hastade
sprant, språnt, sprang, ilade, äv hastade åstad
spruda spruta
sprägli, sprägled spräcklig
spåga liten trästicka
spårja spörja
spä späd, 2 späda ut
spöge spöke
spöra spåra, 2 fråga
stabbed går dåligt
stabla stapla
stackal, stackalen stackare, en som inte orkar
stackalabjälken bjälken mellan stersed och storstugan, bjälken mellan kök och vardagsrum, endast hit fick fattigt folk gå om de ej blev bjudna in
stacked kort
stackånnad andfådd
staen, stage stad, 2 stake
stagred osäker gång, dålig balans
stainabläe stenkil
stainajäre stengärdsgård
stain:as stensläpa för häst
stainbid stenbit
stainhemta sopa jord från stenarna runt åkern
stainhie tätt med storsten i marken
stain:or, stain:ored stenröse vid åkern
stainramla stenröse
staitor päregröd stekt potatismos
stajta oroligt uppförande, far omkring
stalle rotfast stubbe av träd eller buske
stammen (himmaned) stamhemman
stamra stamma
starrabo starholk
sta:rt reb starkt rep
stavred krage häst med ståvana
staver (stavra) spetsad påle (pålar) till stängsel men även brädbitar till tunnor och baljor
stegefitt stekflott efter stekt fläsk
stegel kvicke i korn (kvickrot)
steg:on stekugn
stenge -d utrymmet över logen för otröskad säd eller halm
sten:oren kullerstensbelagd gårdsplan
sters grovkök
stersed köket
stetta stätta
sti: stig
sti (itt sti) så långt man kan nå med stegens längd vid läggning av halmtak
stiasti: stegpinnarna på stegen
sti:böjla, sty:bojla stigbyglar
sticke åker, stycke
stickelbär krusbär
stickelhaurad skimmel
stickesa stickerska, stickar på beställning
sticketag spåntak
sti:doter, stivdötter styvdotter
stie stege
Sti ing! Kom in!
sting, stinn mätt, 2 spänd över magen
stingemask broms, hästbroms
stilla si lugna ner sig
stinn mätt, äv spänd över magen
stiv, stivor styv
stiv, stivra styver (peng), 2 trästörar
stob stop
stobb (onnes-) underkjol
stobba po sitted försämrad syn
stobbrompad kort svans oftast avklippt
stompe -a bit av något
stonn stund
stonna se lugna ner sig
stonnbe:d stångbetsel
stonnom ibland
stonnomsingad ryckigt humör
storbag julbak
storbåen måste krusas
storma, stormana stormarna
strais strax
streda streta
streg, strick streck
strick band, snöre, streck, ritad linje
strila vässa rakkniven
strilatöj strigeln
stronta i inte bry sig
stropp högfärdig karl
strybe strupe
stryga, stråg, stråged stryka omkring, stryka tvätt
strygesticka bryne till lie
stry:spaun bryne till lie
stry:spaunen hemmagjord strykspån för lie
stråge stråke
sträde infart till gård eller betesmark
sträger andningen luktar sprit
stränga rompor räfsa höet i strängar
stua stuga
stud kastrerad tjur
studadrött tistelstång för oxar

studasö oxsoppa
stuegål stuggolv
stuelänga stuglänga
stuetrapp stugtrappa
stunya, stönya, stunde stöna
stycke, känne bokmärke
sty:döter, ste:dötteren styvdotter
sty:far, stifar styvfar
sty:mor, sti:mor stu:mor styvmor
ståcka or samla nyheter, sladder, 2 lättstött
ståmpa stampa
stånna vänta, lugna sig
stånnvigera vide till korghandtag
stårre, ståsst större, störst
ståv, ståved stöv
stärt stjärt
stärt 1 handtag, 2 fågelstjärt
stäsla si ta anställning på längre tid
stö, stöed stöd
stöba stöpa
stöba lys stöpa ljus, 2 niga djupt vid hälsning
stöda stöta
stölla, stöllana stolle, stollarna
stölpe stolpe
stötting, stutting gris som blivit efter i växten
stövlaskavt stövelskaft
sua suga
sua, syba vid måltider ta dricka med sked ur gemensam bordsskål
suelär skosuleläder
sulkeklä: silke, huvudduk (kläde)
sult, sulten hunger, 2 hungrig
sulta pressylta
sultesul fläsk till pressylta
summa simma
suor, suer (blingenellor) don, hampdon, ogräs i säden som sticks mycket
sure surdeg
surkaruga, surkabonke mullvadshög av jord
surmavad dålig andedräkt
susken syskon
suskenabörn syskonbarn
suster, sustra syster, systrar
sva:fa svärfar
svaijsa smälta ihop t ex järnring innan svetsen kom
svairuggader svankryggad
svaja svedjeland
svale, sva:len nedgång till källaren ute
sva:lor svalkar, **de sva:lor**
sva:mor svärmor
svaol svavel
svarja svärja
sva:sönn svärson
svaugor svåger
svavlasticka tändsticka
svebed (i svebed = i den vevan då...)
svebeglött lindebarn
svejan, svajan avbränd ljungfälad
svia -or svida, svider
svicken lilla förtjockningen på utsidan av hästskosöm
svinablära grisens urinblåsa (ungdomens fotboll förr)
svinabosst svinborst
svinahoe svinhuvud
svin:aiti svinaktig
svinalaior svinläger
svinamilla svinmålla (chenopodium album)
svinato svinborst, svinhår
svinatru svinmatho
svira festa om
svollen, svollena svullen
svomp svamp
svång hungrig
svångakrog järn att börja träskohålet med
svången hålfoten
svånka något drickbart, det tunna i soppan eller något fuktigt man sätter plantor i
svårare svarvare
svårter, sårter svart äv smutsig
svär svål, skinnet på gris **grässvär** gräsmatta
svö:b, sve:b svepning
svömma simma
sya, syor elden har svårt att brinna
sya, sö: sö:ed kokar sakta, sjuder
sy:b kaffegök, sup
sybesmad soppa, filmjölk mm
synen, (slett i synen) ansiktet (oförstående)
syng, sunn synd
syrk mullvad
sågel tilltugg av kött eller fisk
sållt, sålltekar salt, saltkar på bordet
såltekar laggkärl för nedsaltning av kött
såmma några, en del
sånk, sånker sankmark
sånka samla tillhopa
sånna sådana, 2 sanda, grusa
sånna spaonen fästa mer röd grus på den
sånnahoused sandhuset för strykspånen
sånnhuse plats för sand inomhus för köksgolvet förr
sånnt sant äv sådant
såppa bränne klyva ved
sårjehaos den avlidnes hem t.o.m. begravningsdag
sårter *se svårter*
såvel köttmat
säa:ager, säa:vång sädesåker
säabonn löstagbar botten i bolstervagn

säalöbe såkorg med remmar
säaneg -or sädesnek -ar
säasä utsäde, såsäd
säatrave sädesskyl
säl -e själv -a (**våss säle** = vi själva)
sälfjeling originell, lite annorlunda person som ofta går för sig själv
säneko ko sin, skall snart kalva
söckena:da vardag
sö:de socker
söfta po syfta på...
söga söka
sö:mna, söver somna, sover
sö:mned sömnig
sön son
sö:rer sörjer

T

ta, to taga, tog
tab svår förlust
taba tappa
tackla -or handtag på hästdragen plog
tad si blivit kraftigare **tar si** blir bättre
tag, taged tak -et
taga, ain taga en viss tid
tagdröb takdropp
tagskegg takskägg
ta:il, ta:ielen tagel, 2 tegel(-sten)
tail:neng telning
tail:stain täljsten
tail:telen kantsnöre på fisknät
ta:l talg
talerk tallrik
tallyse talgljus
tal:praosa, talpraosor små talgljus
tannamagare tandläkare
tannslag medvetslöshet vid tandsprickning på grund av smärta
tattalose talgoxe
tauballa kuddarna under tårna
tava, täva honkatt, honhund, något lättfotad kvinna, även skällsord
tavarli tillvaratagsam
tavs förstummad, förlägen
te råss ta och ge råd
te minges, dra si te minnes att komma ihåg
te skees ikapp
te minstingen åtminstone
te gains, gajns till nytta
te vajs är på väg **du far te vajs** du bär dej åt
te tårres till tork
te tissme börja göra något
tecka, taide, tait täcka, täckte, täckt tak
tefad tefat
tehobanes tillsammans
telja, telde, talde, ta:lt tälja
tell:ysse täljyxa
tengs:fåssta tingsfarstuga
tengsla tängsla (snickarverktyg)
tenn tand, tänder
teppa dören stänga dörren
teppa, have trädgårdsland
teppe sängöverkast
teres, teress färdig, redo
te sammens tillsammans
ti onge! tyst unge!
ti tårres till tork
ti skött färdigfordrat djuren för kvällen
ti pass till lags **ble ti pass** bli stött, ta illa upp
tia, tior, te:ed tiga, tigit
tiare oftare
tibeli gnällig, otålig
tie, tiene tio, tionde
tilia, telia tidig morgon
tiss nock (de e tiss nock) sent färdig
tissda tisdag
titt, tiare ofta, oftare
titt o tett ofta
tjaita bråka, tjata
tjarnader, tjarnad kärnat, sprickor i glacyren
tjarnemilk kärnmjölk
tjarrfulle alla gropar, diken vattenfyllda, då kommer frosten och vintern
tjarrenne källsprång vid kärrkant
tje å ledsen för
tje å itt ledsen för det
tjeberlett, tjeborlett ömtålig, känslig, ibland pjoskig person
tje:l gryta
tjele tjäle
tjeledegge kelgris, om både människor och djur som gillar kelas
tjelling kattunge
tjellstring den som var glad och busade, förr även om barn till en tattare som var gift med vanligt folk
tjelost kalvdans, råmjölksufflé
tjena, tjente, tjent tjäna -de
tjenne bokmärke
tjetta honkatt **kjella** föda
tjette, låckaväv spindelväv
tjibberlett känslig, pjoskig
tjil barn
tjila nau spring nu
tjilla vattenkälla
tjilled kittlig
tjillespränge där vatten bryter fram
tjillevann källvatten
tjippa knapp, 2 hemsmitt lås med klinka för dörren

tjippskodd gå med nedslitna bakkappor på skorna
tju tjog **itt tju** ett tjog
tjua tjuga
tjuahål kallt och kalt litet rum
tjufångbyra, högaffelbörda
tjull köld
tjyr, **tjårr** tjur
tjyr -ed tjuder -dret
tjyra fästa, tjudra
tjyramie, tjyramye tjurpenis
tjyrdonk torkad tjurpenis från slakt, fruktansvärd batong i slagsmål
tjyrpäl tjuderpåle för djur
tjyrskalle riktigt envis
tjyv, **tju** tjuv
tjyva slarvig gallring, två trädplantor samman, 2 skotten i tomatplantans bladfäste
tjyvingen mä förargligt också
tjåcker tjock
tjäla träklubba att slå ner tjuderpåle med
tjöbetenner löständer
tjöbsta i truten storordiga, tillgjorde i talet
tjöla träklubba att slå ner tjuderpålen med
tjölan huvudet
tjöled kyligt
tjöllknuda hstigt påkommen köldknäpp
tjölna, illa elda
tjölne ved till spis **även illebrann**
tjölnehål eldningshål
tjölslaed kylslaget
tjöng, ta en tjöng ta ett arbetspass vid tröskning i tre kvart sen ledig en kvart
tjörebock sittbänk på vagn
tjörne hagtorn, slånbuske
tjörnepigg törntagg
tjössebär, fulabär körsbär
tjösseplida munsår
to ull, hår
tockafjed tuppfjät, litet steg åt gången (dagen lenger si itt tockafjed om dan)
tocke tupp
toftavången ängsnamn i Södra Rörum
togga, toggor tugga, tuggar
tommaenna korta som tumändar
tomme tumme
tong tung
tonga tunga
tora, töra, toras, töras våga, vågar
Tors mauna mars
tosaforor dumheter, tramseri
tosed 1 fjantig, 2 svårare mentalsjuk
tossda torsdag
tra snö, ny eller lös snö
traa gå före och göra väg i snö
traggetru gnatig person
trai, trettan, traiti, traititrai 3, 13, 30, 33
traij:fjel läm, bräda
traint trångt
trait trakt
traitöpp trädtopp
trao, traoenne tråd, trådbit
trased trasig
trave, trava uppskatta sädeskärvar i skylar
trefötting trefot för gryta i öppen eld
trett, trettna trött, tröttna
tretta, tretts, trettes träta, träter
trinn steg, äv trappsteg
trinn, tringer rund
tro de jasså
trobbed trubbig
troen trogen
troff, troffa träffa
tromla trävält, trumla
trommsjuga uppspänd buk på ko, stopp i vomen
trompa, tråmpa trampa, pedaltrampa
tru tråg
trua truga, övertala
tryda snart slut
tråck -er lugn, sävlig
tråck slö, lat **tråcka ög** slöa hästar
tråged, tröged tråkigt
tråmpa po fortsätta cykla
träbånna trätofflor
träsko träplatta man spände på varje hästhov vid gång på sank mark
trättana:daen trettondagen
trättan:attan trettonafton
trö trampa, gå (du tröss jo = du trampas ju)
tröd slut **arbajed tröd** arbetet tog slut **oren tröd** orden tog slut, han teg
tröj trög
tröll, trölla troll, 2 trolla
trösa ingen fart i jobbet
tu, tvao två
tua tuva
tud pip på kärl
tuda 1 gråta, 2 rör äv fingertuta
tuli ta det lugnt
tulia gå så sakta, äv i annat saktfärdig
tummer; tömmer timmer
tusenfoding tvestjärt
tu:skaft två:skafts duk
tuss tycker
tvarslao tvärslå
tvart imod tvärt emot
tvartom tvärt emot
tvesula ha mer än ett pålägg på brödet
tvettasteded tvättplatsen vid bäcken

tvetussla tvåkönad
tviel, tviela tvivel, tvivla
tvinga tvinna
tvongen, tvongna tvungen, tvungna
tvåjd lång sticka
tväna må illa
tvärbugad den som ätit sig riktigt mätt och stinn
tvär:enne:rar tvärrader, slutrader på åker
tvärhent äda äta skivad risgröt på handflatan, detta fick kuskarna i kalasköken medan de väntade på husbondfoket
tvärta sticka torvbänken på tvären
tvättasäde trebent avsmalnande lutande bord för klappning av tvätt
tya, tytt orka (**tytt mä ad** orkat med det)
tyrk turk
tåbeli valhänt, fumlig
tåckaslör 1 tuppens skinnlappar under näbben, 2 mannens pung
tåcke, tåckatjulling tupp, 2 tuppkyckling
tåcken ain en sådan
tåck:en sådan
tåe dimma **räli tåe** svår dimma
tå:ga dimma
tål tolv
tåla se lid vänta lite
tåll tre några stycken
tålskilling tjugofemöring
tåltingen, töltingen bodde på 12:e dels mantal
tål trai två eller tre
tånke tanke
tår torv äv tör
tåraraga torvraka till torvströn på moss brean
tårasmöle tovmull
tårma tarmar
tårr, tö:r torr t.ex. luft
tårra, tårran, törde, tört torka, 2 torkar upp
tårrelase disktrasa äv handduk
tårrkle kläde, huckle
tårrskaffning matsäck till arbetet
tåska tröska
tåskablära blåsan vid ryggen som ibland är fylld av luft på torsken
tåskaho torskhuvud
tåskel 1 klappträ vid tvätt i bäck, 2 tröskel
tåsster, tösster, tåsst törstig
täckevraga tandig bräda vid halmtäcke av hus
tämmeli medelmåttig
tänna fyr göra upp eld
täppa stänga dörr **täpp mongen** håll tyst
töj tyg
töjel, töjelen tygeln, tömmen
töjla krage, töjla se säl tygla häst, tygla sig själv
töla se vänta lite
tö:l, tölft tolv, tolfte
töna röst, stämma, ljud (**"byd te annen töna"**, sades ofta åt barn som gnällde)
tönder blodstillande medel. Det gjordes av fnöske som lades i pottaskalösning, fick sedan torka, lades i tunna skivor på sår.
tönt tok, fåne, **tönted** dumt eller lite vrickat
tör torv
tö:r, tö:red torg, **töra** våga
törabrea plats där nyupptagen torv läggs till tork
törakullor staplade käglor av nästan torr torv
törasmöle torvströ
tör:bosa, tör:bose, tör:bosana tordyvel
törklä handduk
törpare torpare
tösabid flicka
töss, tuss tycka, tycker
tösst, tusst tyst
tösste brakved

U

ud får itt råka illa ut
udan, udenfår utan, 2 utanför
udböling främling, utsocknes folk
uddor, öddor utter
ude ute **ude o venns** ute och reser
udenom utanför
udsitt, udsait utsikt
udslett utslag, urticaria
udtåsked färdigtröskat säden
uferett, ufrett ständigt
uga inga va förra veckan
uga vecka
uga inge e denna vecka
uga ingkommor nästa vecka
ugan, hin van förra veckan igen
um, ulma öm, 2 svulnad som ömmar
umpa, impa ympa
urta, urtakåsst blomma, 2 blombukett
urtapotta blomsterkruka

V

va sarra? vad sade du?
va, vatt vara, varit
va:a vada
vabenhaused vapenhuset
vagen, vagna vaken, vakna
vainbenk sittbänk på vagn
vains aisel vagnsaxel
vais vax
vaisla växla
vaj, vej, vajalav väg, 2 väglag
vaja vädja en lie, 2 väga något

vaja te sies köra till sidan
vajafä:rning väglagning
vajagrob vägdike
vajakånt vägkant
vajaren vägkant
vajaskraba vägskrapa
vajaskäl vägkorsning
vajaslo: vägbit
vajasticke vägstycke
vajesten, väesten brynsten
vajle pinne för höns att sitta på
vajn, vain, vöjn vagn
vajnamagare vagnmakare
vajsla växlar
vajsloa vägbit, vägdel
vajta, vöjta vakta
vajntjua hålet för parstång till vagn, äv hålet bakåt på bolstervagn för långvagnsstången
vala, velde strömma, strömmande
valbordais:korn korn sått Valborgsdagen
Valbor:dan Valborg 1/5
valen fryser
valeri handväska, syetui
valle vassla
valman, vallmall vadmal
van, hin van andra sidan **alla vana** alla håll
van, vaner kan
vann, vanna vatten, vattna
vannare våtarv
vannbal vattenbalja
vannblenning vatten och mjölkblandning
vanned vattnig smak
vanning vattenställe för djur
vannskvätta, vådakaja gröngöling
vaod, vaud, vaodor våt
vaorta vårta
vard, varden värden; husfar
vardasslav vardagslag
varde, var:die värde
vardi värdig
varja träd som växer hastigare och blir större än övriga
vark, varken värk
varken vadmalstyg
varkens inte åt något håll
varkensböjser hemtygsbyxor
varkenstöj värkenstyg
varktöj verktyg
var:najel varnagel
varre, varst värre, värst
vasa lägga ut massor av träd och ris på sanka ställen för att kunna köra där
vaska opp diska upp
vassor vass (kniv)
vaug, vaur våg, 2 vår
vaung, vaungen vång, gräsbevuxen öppen plats
vaur:ru vårråg
vaurträ vårdträd
vaurtårra vårtorka
veda veta
vede, vede:ais vete, 2 veteax
vedekli, vedemel vetekli, vetemjöl
vedetissda vetetisdag **(plättatisdag)**
vedornamn öknamn
ve:ed, veded vett, vettet
vega, uga vecka
vegan ingeva veckan som varit
vege veke till lampa
vegelhuad vankelmodig
vegg, vegga vägg, väggar
vehengeli efterhängsen, 2 vidhängsen (kardborre)
vehängeli hänger med, hänger på
vehängsen 1 klänger sig på, person klänger sig på, 2 snärjmåran klänger sig liksom kardborr
vekost där veden småhuggs
vekostaprest predikant med dålig lön och utbildning, gör det i övertygelse
velt skär med spets på plog
ve:lufti vidlyftig
venna, vende vända
vennas ud resa
venstor vänster
vesen slak, vissen
vesla, vesle:boed vessla, vesslebo
vi:, viare, viast vig, vigare, vigast
via skrika
viba fågel
vibeskinn mycket lövtunt skinn, tunn pergament
vickan som va veckan som varit
vicken, vicka vilken, vilka
vid, vait vit, 2 vikt
vie vide
vigera ståltråd för halmtäckning som stickes ner om täckekäppsläkt med halm under
vi:ia, ve:ja vidja, spö
vill, viller vild
villa vilja
villerste, villaste bäste, duktigaste
vina, vinan, vinor kind, kinden, kinder
vindurer fönster
ving vind **ving och krengd** sur och envis
vinga, vonned vinna, vunnit
vinga, vingor orka, orkar, hinner
vingabröden ha träningsvärk, ont i axlarna
vinge örfil
vingyad snedögd

vippen, po vippen nära, bra nära t ex köra av vägen
virkekrog virknål
vise, visa groddar ålar = groddar
visspa, vespa geting
visspa flicka som kråmar sig och gör sig till
vippa (garn) nysta garn
vonte, vånte vante
vo:rell virvel i håret
vor:evelia varendaste, varje
voysa, vaisa, voyser, voysen växa, vuxen
vrana se se efter nyfiket
vrasa slarva bort mer än nödvändigt, i skog: hugga höga stubbar mm
vrased dålig att ta vara på det mesta
vre låshandtag
vreed vägkorset
vrena krumvuxen gren eller träd
vrena, öged vrena gnägga, hästen gnäggar ljudligt
vria, vre vrida, vred
vrielav axelbord på bolstervagn bland annat
vringst hingst
vrång, vreg avig
vrångan avigsidan
vrångstrybe fel strype
vrångstyre tvär, omöjlig person
vusslapiba visselpipa
vådakaja gröngöling, skränar till regn
vångakål, kveg kirskål
vångavej väg genom inäga
vånka, vånka å o ann vandra, gå fram och tillbaka
vånkas bjudes
vårp, vårpa varp, 2 tvinna tråd för väv
vårpa opp 1 resa reset på byggnad, 2 garn på varpan
vårpa 1 värpa, 2 falla, t ex cykel eller bil
vårträ, ryggaträ korsträna på nocken av halmtäckt tak
våss oss
väda väta
vär 1 väder, 2 bagge
vär:felle vindfälle i skog
vär:leg väderlek
värmölla väderkvarn (**slå en värmölla** = hjula, slå runt med armar och ben)
vä:rmölla halka och slå stjärten i
vä:rmöllor slau hjula, svänga runt på händer och fötter
vöjtepaug kofösare vaktare av kor eller andra tamdjur
vössla vissla

Y

ya se jämra sig
ya öga
yda, ydde ödelägga, ödelade
ygla, ygglor ögla, öglor
ynka ve beklaga någon
ynka ain enstaka
ynkedom, ain ynkedom mycket dåligt gjort
ynkeli liten, klen
yngelitt besvärligt, dåligt
ysse yxa
yva -en öga -on

Å

åd mot
åda ti åda åttioåtta
ådminstingen åtminstone
ådraed (ålaskinged e ådraed) avdraget
ådraed avdraget
ådraen skull avdragen skuld
ågaled slutskriket (för tillfället)
å:hång vill ha mer än andra
åjne enträ äv ajne
ålakråga skarv
ånka anka
ånka si 1 ångra sig, 2 gräma sig
ånkare större flaska oftast träkagge för dricka eller sprit
ånkel ankel
ånkelskånk slå sig på ankeln
ånnafortan andfådd
ånnafårrtröden andfådd en längre stund, kan vara astma
åntedarrad uppskärrad
åpelad mycket mager person äv om avgnagt ben eller rensat
åpp -ad uppåt
åppadifrå ovanifrån
åppflöena uppflugna
åppdraed uppdraget
åppkåsstejarn vass spade att skära torv med
åppkölne småstickor för vedeldning
åpplägg fåll på byxor och kjol
åppläggekar karott
åppmålt upmätt gärna med råge
åpprimt undanplockat, städat
åppruga mäta med gott mått
åppröden upprutten
åppskåred uppskuret
åppslaed uppslaget
åppsleden uppsliten
år:ning ordning
årr årder
årra åpp bulka till potatissättning
årre, årring örfil
årvja, arva ärva
årågen avsluten, brusten

åsjydd avskydd
åske ask
åspe asp
ässe också
åsta iväg
åstickejarn vasst spadliknande järn att sticka av torvbänkar med
å:tåsked färdigtröskat
åtti åttio
ääde, oäde ohyra som mal, or
å:äded färdigätet

Ä

äblaträ äppelträd
äble äpple
äda, åd, äded äta, ätit
ädika ättika
ä:en, ä:ent fadd, smaklös
ärenen stenbakugnsgolvet
ärnad te beräknad till
ärnen stenbakugnens botten
äved smakar dåligt
även dålig

Ö

öa or po tala för döva öron
öa ti po ödsla tid på
ö:bna! öppna
öddor, uddor utter
ö:e, ö:egaor öde, 2 ödegård
ög häst
ögagrimma hästträns
ögakrobba hästkrubba
ögarn ett annorlunda ljus runt månen ibland
ögarompa, ögahoe hästsvans, 2 hästhuvud
ögaur spec. ljusring runt månen ibland
öjenasikte ögonmått
ö:legga, ö:laa, ö:lait förslösa, förstört
ölle alla
ölägga förstöra, förslösa
öna jämra sig
ö:na, ö:nte, ö:nt lammar, får lamm
ö:r ö:rer yr
örad (po örad) halvfull och mer
ör:enaly öronljud (inne i huvudet)
örk mjölbinge
örke yrke
örla ikring vimsig
örnastärt tvestjärt
örtakåsst blombukett
örtapotta blomsterkruka
öva, öven öga, ögon
överlärsträsko = träsko (med puda = läder ovanpå)

Or:töj (or:stä:v)
Talesätt och ordspråk

Dom visste byen hede Snärpe men ente va den snärpte hob.
De e ingen ko pau isen sau länge rompan e pau lann.
Han e som brö me fin skorpa, men honnt e mallen? *Handel och vandel stämmer ej överens.*
Aprilsnö e som fårajö. *Aprilsnö är bra.*
I da byger goavetta sau de bler grannt vär. *Små lätta fjädermoln.*
Täpp lågan tös. *Stäng grinden flicka.* (Mannarp 1928)
Den som hötter o ente slaur e itt reded fauralaur. *Storordig men feg.*
De va nära yiad, sa käringen, nör hon slo soen i ennen.
Svinhogg gaur igen. *Betalt för gammal ost.*
Jårr illa, jårr väl, du jårr de mod de säl. *Det du sår; får du skörda.*
De finns fler brogeda honna en prestens.
Slettor i synen. *Vänder kappan efter vinden.*
Nära skjuder inga värа. *Nästan, är inte målet.*
Stor i oren, liden på joren.
Better ji hongen enn biss me han. *Bättre komma överens.*
Bonnens goa drenga heda, gack mä o se ette. *Bondens bäste arbetare är att själv vara med.*
Du e pårred som en g(j)öng. *Du är envis och omöjlig.*
Bära se fe'led ö'd. *Fumlig.*
Den som jäder han juer eller osse sier han sånnt.
Huga dc, darr kommor ain hammel. *Var försiktig, där kommer en som kan slå.*
Darr blc du draen pau ain hammel, *även* Darr agtc du pau... *Blev lurad.*
Di som köber allt di sier, faur gau ifrau de di har. *Den som köper allt den ser, blir snart utfattig.*
Han (hon) faur vell stånga hornen å si. *Får väl lära sig genom motgångar.*
De har nock vatt i säck fåre di kom i påsen. *Likt: Små grytor har också öron.*
Di juer som hesta trava. *Ljuger så man förstår det. Skryter.*
De e sau rått. *Det är så lätt att göra.*
Deid e sau rafäred (rahent). *Så lätt, så fort att göra.*
Di bär si feled öd. *Bär sig fumligt åt.*
Better brölös enn rålös.
Alla talar om väred men ingen gör nåed åd de.
Den som strör ud nåla får akta si får o gau barfoda.
Bättre en go granne, enn en bror i nästa by.
Var o enn snackar för sin sjuga mor.
Dc bler ente duer å krågeegg.
De e sau grannt vär, sau hadde ja vatt bårte, hadde ja gåed hiimm.
Illa plöjer rag rygg o finer näve.
Smeens häst o skomagarens käring fau gau barfötta.
Han e rettfram som foden i en håsa. *Rakt på sak.*
Den som ente kommer i ti: te maden, faur eda darr faded har vaed. *Får inget.*
Kållt som i itt tjuahål

Om potatis förr och daglönarens mat:
Hackade ti måren - stekpotatis
stackade ti midda - potatismos
Trinta ti kväll - skalpotatis
(Elsa A. Funderset)

Stora or och fitt fläsk fåstnar ente i halsen.
April våd, maj kåll, fuller bonnens la'a opp.
Ska tacka för himma, *även* Ska tacka får hi'n dan. *Numera: Tack för senast.*
Ain otavar'sam kvenga (kvinga) kan bära åsta' i få'rkled mer enn karen kan köra himm i karetten.
Saj na de'. *Förklara för henne det.*
En:veden som en snil. *Hellre dö än ändra sig.*
Stå i juse fårr si säl. *Förringa sig själv alltför mycket.*
Ain slösaktig kvinga kan ösa ud me ske mer, än karen kan köra himm i karitten.
I skoböjden e den beste joren mellom stainana. *I skogsbygden finns mer sten än jord.*
Tillfelled jårr tjuen. *Tillfället gör tjuven.*
Sny brenner bra, bara man faur fy'r po den. *Karaktärsfast.*
Rå'färed skära brea remmor au åndras lä'r. *Lätt ta ut lite extra av andras.*
Tösen faur strenga rompor. *Räfsa ihop efter liehuggning.*
Får di la'de svinen e joren ållti frö'sen. *För den maklige är allt för tidigt.*
Honnt en jö'r sau har enn' ennen bag. *Du kan nte vara alla till lags.*
De e nott o leva. *Det är viktigt hur man lever.*
Mö'rt som i ain på'se (posse).
Mårrt som i itt tjua-hål.
Stinn som en flött (även sting...) *Mer än mätt.*
Han e ain redior bösst. *En krafikarl.*
De e ain sånn bebba me den grebban. *Att krusa för någon.*
Envis som ein skit, faur han ente aga sau henger han ve hjulen. *Hellre dö än ändra sig.*
Han hiva opp sin mong. *Han sa något bra.*
Yssen slånnt, han hogg si. *Yxan slant, han skadade sig.*
Den asenes kommer lia fort som den rasenes. *Snigeln och haren.*
Sä:lgjort e välgjort.
Skri:nor som en spe'da. *Mager osm en sticka.*
Ni:dana o nabbhonnana feck ente sau sä, fårr Valborr nadda.

Se Guss'nå'eli ud. *Len i synen. Leende ansikte men stygg bakom.*
Nu har de nock frösed hornen å si. *(Sade efter några hårda köldnätter nu snart mildare.)*
Var o ain snackar forr sin sjuga mor. *Var och en talar för sin sak.*
Vasse'go vi säle, di fremmade di tar nock.

Om somma visste va somma sier om somma, sau skolle ente somma sie sau möed om somma, som dom sier om somma.

Ho' ä möans tje' å' arbaj. *Hon är trött på arbetet och vill inte jobba.*
Hå'r e' ad (ed)? *Var är det? 2 Hur mår du, egentligen?*
Lia glötta lega besst. *Lika barn leka bäst.*
Li'd au hå:rt. *Lite av varje.*
Rå: voss sä'le. *Vara oss själva.*
Tö:rt som fnöske. *Jättetorrt.*
Gau po taged me nån. *Lura någon.*
Harr faur enn ente ain sy'l i vä'red. *Mycket stimmigt.*

Yda harm pau nån a'nen. *Att fel person får umgälla oförskyllt.*
De kan ånner'lia ha' se. *Det är ovisst vad det är eller blir, ovanlig, underlig*
Dom språnnt te she'es. *De sprang ikapp*
Hu'n via o skreg. *Hon tjöt och skrek.*
Han hacka udenom tru'ed. *Att bli lurad på något, t ex nästa nr vann på lotto.*
Han faur sä'l sy'ba den kaul han spotta i. *Som man sår får man skörda.*
Ongen faur ingen dröpp au mi. *Barnet får ingen bröstmjölk, slut.*
Ente homm om ed. *Ingen aning om det.*
Hobba de, itt be'de. *Flytta på dig en bit.*
Hoppa över skag'lana. *Begå äktenskapsbrott.*
Staita ti' vajs, Staita ikring *Springa från det ena jobbet till det andra.*
Tommen mitt i näven. *Fumlig, opraktisk.*
Dyngas onne he:den. *Pressad under hettan.*
Hu'n stobba litt pau sitted. *Hon ser lite sämre.*
Nä, ja brur me ente om'ed. *Lokalt nekande svar på en inbjudan.*
De blä'ser hå:lt. *Egendomligt sus i skog och knutar som förebådar oväder*
G(j)i'se i sla:nait...*Ge sig i sällskap med...*
Dom e ude o venns. *De är ute och reser.*
Fårrli'de o fårrme'ed sk(sj)emmer å'llt.
Han skemde rent ud se.
Hon skemmer ud se rent som hon bär se ö'd.
Ente knuda te o göra de sä'l. *Kan inte gära det själv*
Morren-röda-aftens-blöda. *Röd morgon ger regn innan kväll.*
De rimmor saj reded. *Det går undan med jobbet.*
Han brennor lysed i baoe enna. *Jobbar dubbelt och mer.*
Han e nock den li:gaste ao paogana. *Den bäste av dem.*
Bettor fly enn illa faitas.
Venna kappan ette vingen. *Ingen egen mening, Mähä.*

Regn:
Nå'r solen skiner po vestan moln, bler de rein innan kväll.

Gäster:
När "skaden skrallar" hemma ve husen, kommer det främmad ingan kväll.
När katten tvättar, putsar över öronen, höger öra *herrfrämmad,* vänster öra *damfrämmad*

Regn väntas när:
Koorna besar. Tocken gal sen han e uppflögen. Korpar o kråkor skriker.

Vecko-rim

Måndagsbarn har fagert skinn
Tisdagsbarn har älskligt sinn
Onsdagsbarn är fött till ve
Torsdagsbarn får mycket se
Fredagsbarn är född till kärlek och lycka
Lördagsbarn skola mödorna trycka
Söndagsbarn skola länge få leva och njuta
och skola en gång berömmeligt sluta.

Månads-vers

Januari:
Februari: När Peder katt lägger sin hatt, ligger den till Froe natt *(Marie Bebådelse. Fru-natt)*
Mars: Tor med långt skägg lockar barnen utom vägg.
April-snö e som fåra-jö'. Bra. (April *Fare månad).*

Januari	*Tors månad.*	***Jannarius***
Februari	*Jöje (Göje).*	***Februarius***
Mars	*Vårmånad.*	***Martius***
April	*Gräsmånad.*	***Aprilis***
Maj	*Blomstermånad.*	***Majus***
Juni	*Sommarmånad.*	***Junius***
Juli	*Hömånad.*	***Julius***
Augusti	*Skördemånad.*	***Augustus***
September	*Höstmånad.*	
Oktober	*Slaktmånad.*	*När vinterslakten skulle ske.*
November	*Vinter.*	
December	*Julmånad.*	

Kråga, råga, runn och starr	*Kråka, råka, korp och stare.*
Höij o jöj, vi've o spirr	*Hök, gök, vipa och sparv.*
Alika o ole	*Kaja och uggla.*
De bler tie slavs fule	*Det blir tio sorts fåglar.*

Ramsa från Mannarp:
Hur många sorters löss finns det?
De finns stora lus o små lus,
vida lus o grå lus,
hängelus o flängelus,
fladelus o flotta
de va åtta.

Svar: Åtta

Gåtor

Va e de po kagan som ente ens hongen eder?
Svar: Håled

Påven i Rom hadde en honn.
Kejsaren i Kina hadde en kanina.
Vad hette han? *Svar: Vad.*

Om ja kan så kommer ja ente,
om ja ente kan så kommer ja
(tänk på annan betoning) *Svar: Så*

Jula-leg me nötter.
Två personer. en har nötter mellan händerna.
Nötterna skallrar och han säger: Min so löntar i sköven.
Den andre: Min löntar ette.
Nöthållaren: Hur många grisa har hon?
Så blir det att gissa. hur många utom suggan?
Gissar Du rätt, är nötterna dina, men gissar du för lite får du lägga dit de som fattas.

Du sträcker fram knutna höger handryggen upp.
Under ett finger har du lagt en nöt.
Du säger: Ja har en so i sköven, vilket trä ligger den onne?
Rätt svar och du får den, annars nöt dit till platsen du anvisat.

Darr e nåens honna ude i kväll. *Sagt på våren om fåglar som flög mycket högt i kvällen och hade ett speciellt ljud.*
Man tar va man har, sa N.N. o re: po tjuren.
La voss klönsa *Dra lott med hjälp av tändstickor.*
Sme:n skolle bo: ain spiss. *Smeden skulle förnya slitna plogbillen.*
Sultna honna java besst. *Hungriga hundar jagar bäst.*
Gör ente sao stora stellningar. *Gör inte så stort besvär för min skull.*
Du knäpper visst te en sy'b. *Knäpper i fel knapphål.*
De ly'nes osse ette ett hå'rt o'vär. *Det lugnar sig också efter varje oväder.*
Di komma ölle vana (i)fra ti möded... *De kommer många platser ifrån...*
Daid gaor som lappa vånta ve månasken. *Det går jättebra.*
Daid raidor si itt baide. *Det klarar sig ett tag.*
Lid o haort. *Lite av varje.*
Höj'färed skrå, rig po lus o laina naila. *Högfärdig för ingenting.*
Löjnen har korta bain o han springer dom fort ås se. *Sanningen segrar till sist.*
En ska ta de me ro sao lever en länge. *Ta det lugnt så mår du bäst.*
Ho ä som blossekrud. *Eldfängd. (Har kort stubin.)*
Dom e ente sudda i skinged. *De växer ifrån sina kläder.*

Regn:	Solen drar rain.
	Solens strålar bryter genom molnen med strålar mot horisonten.
	Östanvä:rs dimma ger alltid regn.
Sol:	Västanvä:rs dimma ger sol.
Oväder:	Norr' de piber o hoar i hus o sko:sten sao båar de ovä'r.

Slåtter förr:
Hogga (med lie)
Stränga *räfsa*
Fada *dra till stack*
Lavföra *stacka*
Sträcka *räfsa och rensa stacken mot regn*
Hä'sa *Stor avlång stack för förvaring ute.*

Hon e le` ve ed. *Utless på det.*
Nu slå dom ennen i väred. *Ställer till storkalas.*

Hilla ing se. *Snärja in sej, även bildlikt.*
Säen sto som fläe. *Säden stod styv och stark som en vass.*
Darr fick dom se itt billed grin.
Gao ente i laijen *(även vajen)* få'r (lien) laij'kniven. *Inte i vägen för lie-karen.*
Hon geck po mo. *Tog upp säd efter lie-kar.*
Läjer du la`ored te joren sao hogger du reded. - *Böj på knäna så blir det sväng i lien.*
Bätter lide me fre; en` möed me stri! - *Bättre lite med frid än mycket med strid.*
Han e långfingrad. - *Det är lätt det följer med saker som ej är hans. (Kan bero på kleptomani, klåfingrighet. Ibland gen-svaghet.*

Sladdertacka bing bong, gåor i alla gåra, slickar alla skåla, kössa alla påga.

- *Skvallret går...*

Barn lär:
Tummetott, slickepott, långeman, gullebrann, lille vicke vire.
Handens fingrar.

De va långa armar o go' vilja. *Hjälpsam.*
Du får ente kossta ud he'dvann på kvällen i mårke, du kan skada de små. *Kasta ej ut hetvatten, du kan skada de osynliga.*

Knäppta henner e aj nock, bonne när du be'r
Be me ha'nnen po din plo, så välsignar Gud din möda.

De tar' se, sa pågen om skriganed.

Havande kvinna i huset:

Låt aldrig yxa sitta i huggkubbe	kan bli ha'rskå'r.
Kvinna aldrig titta i dörrspringa	kan bli ha'rskå'r.
Ej slå en havande kvinna	det kan bli missbildningar på barnet.
Kvinnan får ej i rädsla ta på sig själv,	
utan på något annat,	missbildningsrisk.
Vid slakt: skulle alltid "fölafoden"	
en särskild muskel vid hjärtat tagas bort,	
att ingen havande kvinna fick den i maten.	Missbildningsrisk,

(Ur Lanthushållshandbok för kvinnor 1937)

Vid slakt: själva trynet på grisen bort, för att ej ge missbildning.
Alla kanter på levern skäres bort, annars risk för missbildning.
Dopvattnet slogs i en krusbärsbuske så fick barnet lockigt hår.

Om man botat på ett barn så skulle man sen slå vattnet i en å som rann mot norr.

Recept, gammalt mot blo'halning. (blodgång)
Tre blinge-svampar, kärnmjölk, pionrot eller blodrot (blinge-svamp).

Ho har ölle vatt itt skrå' - *Alltid varit rädd, ej något något själv.*

I natten e alla katter grå.
ain skåller ain *En som tar något olovligt t.ex. katt på bordet...*
Den som hutter o ente slaur e ed reded fauralaor. *Feg.*
Du e ente sao honna höj, men rompedröj.

Vindögd person:
Dom tittar i november ette fint brö.

Päror o sill sällan ja ädor, men jor'abl sill, de äder ja sao möed ja vill.

En kar *(karl)* står ve sitt or som tiggaren ve sin påse.

Nattsäck:
Egentligen en stor koffert för verktyg men oftast knytet som hängde på käppen att forsla redskap, varor i.

Jo, jo, de e väl östan om sol o västan om måne... *munväder.*

Ige, böge, björke, alle	*Ek, bok, björk, al*
Hägge, rönne, pile, salle	*Hägg, rönn, pil, sälg*
Töste, vie, De va tie.	*Brakved, vide, Det är tio.*

GÅTA
Liten som en lus, brun som en mus,
smal som en trå, bre som en dörr.
Har du hört den förr? Va e de?
Svar: Lin

De smö se. *Det blev inget på lotten.*
Opp som en sol o ner som en pannekaga. *Börjar bra men slutar pladask*
Ingen ynk här, sa slaktaren o skar itt sticke å pölsan.
Man göder ente svinet får dess ajen skull. *Man ger för att få igen.*
En höna kan spretta ud, mer än tie tocka spretter ihob.
En lösakti människa kan förströ *(försnilla)* ett helt hus.
De e mengden som gör de, sa knallen, sålde för två shiling under inköpspriset.
Ti livet hör ej när man föds, men väl hur man dör.
Den ente har arbaj, han tar se.
Snålheten bedrar visheten.
Ja tuss de e arted. *Tycker det är ovanligt.*

Vid bak:
Ve bage, ska de va go hiss sao ärelen e rö' i o'nen, fåre glö'rna dra's ud å *(även mä...)* ragan. Si'n sve'bor en' me ajnekossten, stengtor me vann, o'nen rajn i kontorona. Sinn setter du ing brökagorna.

Ramsa:
Fly, fly, fula fluga fly och den fula flugan flög.

Ramsa till nyckelpiga på fingret:
Flyg, flyg, i morron blir det vackert vär och du får nya klä.

Kössebärs träkåda. *Gott tuggummi förr.*

Gåtor:
1. Lided o rött, rätt som de flyger faller de dött?
2. Fyra lia lattra, två svarta tattra, itt vinandes skaift o itt svart begehål?
3. Påven i Rom hadde en hong. Han hette som du, han hette som ja. O va hette han?

Svar: 1. Eldgnistan. 2. Katten. 3. Ova.

Gåta:
De förstås när allt förgås men när förgås-en träsko?

Svar: Gåsen får aldrig träsko.

Innan klockan fanns i vart hem:
Bonden räknade och skar ett märke vid tumnagelroten. Nageln utvuxen, det var tid att suggan grisade: 3 mån, 3 veckor, 3 dag = 114 dar.

Den som går ädanes, kommer gärdanes
Farled va han smilar krulled
(Där ligger något bakom)
En ronn hann fattas ente.
(En hjälpsam får hjälp igen)

Ingen rög udan ill.
Den som spar han har.
Mört som i en sme:röf.
Seda itt bede o luna si.
Hon hadde hatt en faseli venning me glutta (venning = *besvär)*
De va räled sao besst drickesvått *(surt dricka)*
Han sprännt barfoda löjnt ud ad ettehösten.
Di va gåanes i hin dan ti Hårbi *(Hörby).*
De jä:lmedda staor darr o brölar.

Honnana judda naor ba:kahesten språnnt fårbi.
Soen e i fa:r *(är dräktig)*
De kändes sao feled. *Kändes obehagligt.*
Han e sao fe:gen po na. *Begiven, efterhängsen, nyfiken.*
De va ein fenteler kar. *En skicklig, uppfinningsrik en.*
Spedekagan har begynnt o flaina (slöjna) *Börjar mjukna.*
Naor Anders kostar ud sin hatt sao ligger den ti Froe natt = *dvs = Snön som faller 30/11, ligger oftast kvar till Vårfru natt, Marie Bebådelsedag.*
Soen ha id farjad i nött *Suggan har ej fött grisar i natt.*
Greva o blokörv (pölsa) e gott.
Raint gruelitt. *Mycket besvärligt.*
Di kom bå rianes o gåanes. *Både ridande och gående.*
Jellakärringen byger sao hon ska tvätta i mören. *(I samband med dimma o regn.)*

Hundkex användes till att smörja bikupor med, efter svärmning att inte fler flyger bort.

Hunsen har jort, forr di gala sao. *Hönsen har värpt.*
Köss me darr bag! *Tro, den som kan!*
Du kan ente aga i Karlavagn eller köra me talgoxe.

Blindbockslek: Sätta rompa på grisen...

Du faur hydda mina böjser. *Laga byxorna.*
Di va laja o haura mod sitt fålk. *De var håra mot sitt tjänstefolk.*
Jåra po ain håsa *Sticka på en strumpa.*
Harr haitar ente penga. *Här räcker inga pengar.*
Kvengan hende si i vickan me sitt forkle. *Kvinnan hängde sig i förklädet.*
Stain o bain o aidornaelor skolle dom lava i lo-stans jörnor, di ska fre: for oaide. *Sten, kalk och näsllor i loggolv skulle rädda från ohyra.*
Koen e svollen pau jured. *Juveret är svullet.*
Han klinte ti ham reded *(Hyvlade av honom riktigt.)*
Bägge kattana klö oppad träed.
Han har faoed krånpen i bained.
Ha:sla ve lige. *Hålla vid makt.*
Daid e ain idort löjn. *Riktig lögn.*
Darr har gaoed mal i klärna.
Maina po ad de konne va po daid vised. *Gissar att hon är med barn.*
Vi ha trai nabbhonna fore Valbor da o trai ette o tjuge nadda *(Kalla nätter)*
Du e nim pau fingrarna o har lett te o lära. *Du är kvicktänkt.*
Helsa nu kong medes psalmläsning *Hälsa "nykong" första "nyet" på året för att få "go tya" (god äring)*
Han krengde i se ain falier hob föa norr han va himma.
I da har ja jort din plo i jåring.
De va forrbö pao o jöda me päror.
Ja e ente kvick i niborna, mod som din onge som kan fela pau.
Harr har vaed ain hail bonke fruntymer oppe.
Ja har faued ain sonn räli bolle pao halsen. *Böld.*
Faur ja löv o bju pau ain kopp?
Itt gammelt ortöj hadde di oren...
Han hadde ain hob gamla oratöj.
Staten blanner si i allting.
Ja har ente anned en disse slarvana o ha po me. *Jag har bara dessa kläderna.*

Deid pa:slar sau dant.
Läraringan prega fo.r han, sau han skolle lära si läsa.
Han e o röllar tår pau måsen i da. *Han rullar torv på mossen.*
De rimmor saj mä ar:beed.
Deid e snart raint nör:röded. *Det är snart helt nerruttet.*
Darr va ruga pau maoled. *Bärmåttet var toppat.* Maoled va opprugad.
Deid jik saita opp for ham at solen skente.
Di sau horr tongan rörde se sin hoeded va å.
Di har sau höja skamla ti kökened i de hused ad en staur pau hoeded ing.
Daid e skrölled o tro pau nåna täckena tosaforor. *Dumt att tro på sådant.*
Ho löb som ain sköllad råtta. *Hon sprang som en skållad råtta.*
Di sjette hö:r i flöre da:a. *De rensade lin i flera dagar.*
Han slaitar te si säl osse. *Han slaktar till sig själv också.*
Han begribor hålla maolroen ve mait. *Hålla igång samtalet.*
Ja ska snaja au brimled pau backalien. *Gallra i skogsbacken.*
Haila Röroms somn va po bainen.
Han sö:rer si forrdarvad.
Ja har ente nåed sta:rt himma. *(Sprit)*
Öle pengana strög mä pau markaden. *Alla pengarna försvann på marknaden.*
Ja kommor gränt ihu naor daj tjärde mä studa. *Jag kommer väl ihåg när de körde med oxar.*
Sånna föa di opp pau hå:rt stelle. *Sådana föds upp på varje lantbruk.*
Hon sto o stötte päregröd. *Hon gjorde potatismos.*
Dai sodde o söbe haila nötten sau mod maren pau himvai ramla di i vajagroben.
Darr va päror sau ded reded svömma. *(Massor)*
Gack nar te boen o köb lide seba te me. *Gå till affären och köp tvål till mig.*
I itt gammelt ortöj brugar di si...
Ja va i Horrbi i hin'dan o saolde grisa.
Dain tringa vassen kalla di forr sävor.
Han to te bonns o feck rusi'ner o äblabida.
Had haur du tongkana pau paug? *Var har du tankarna pojke?*
Har du tingad jalp te tåsked i må:ren? *Har du beställt hjälp till tröskan i morgon?*
De hängor i tengsfästen o denglar, fårr han forssvor se...*Hängd i Tingförstugan.*
Tocken mickapär begriber ja me ente pau. *Den maskinen är obekant.*
Ja kan ente forstau had dai blonna i ad. *Förstår inte vad de ser däri.*
Ah, han trör ikring. *Vankar oroligt omkring.*
Kal sa han va tröd i bårsen tiss pensjonen.
Han träffte Jins, sin blai daid itt farled palaver. *De träffades, och det blev gräl.*
Han hadde nock tröjt fårr o lära. *Svårt för att lära.*
Ja tvi:l p ham. *Tvivlar på honom.*
Dai har många tyende pao den gauren. *Många tjänstefolk.*
De va monga tyng. (Tyng, tyende. *Flera tjänare, tjänstefolk, minst två*)
Han fick töla se me ad.
Tepp dören!Tepplågan. *Stäng dörren!*
Han feck foden onne träed.
Han sto o orsaila si. *Ursäkta sig.*
Han haor nok ble:en nörnder ånners hådde han kommed dinne van. *Detta hållet.*
Rained vala nö'r. *Storregn.* Röromsgroben vala över reded.
Han har eain laj vana. *Har en ovana.*
Min far hadde vaed mä ve galjabacken i Horrbi.
Enga snarporna sarpa vorenda kvell. *Fåglarna i ängen hörs var kväll.*
Han feck varken mad ellor penga.
Han jeck darr som (itt varnail), itt skrå. *Han gick där som en dummerjöns.*
Hon skolle vaska å karen ette maden, å va ude lia fort som karana ti arbai.
Ska du ud å vanna kragen? *Hästen.*

Daid va i ve:gan (ugan) ingeva. *Det var i förra veckan.*
Di jir folk vedornamn. *De ger folk öknamn.*
Him e de? Hims paug e du? *Vem är det? Vems pojke är du?*
Darr e nock liaväl ve:d i hoeded pao hanom. *Där är nog likväl vett i homon.*
Vi: som en ve:sla. *Jättevig.*
Han ville ente pao vilkor jo:rad. *Han ville inte göra det.*
Varkens hid eller did fick dom han. *Han stod fast.*
Jorr ente sao me tjellingen, han bler jo örer.
Han länte me itt par kronor.
Hon saolde itt halt tju:egg i hin dan, norr hun va i boen.
Stelled staor ö:e sin di gamle döe. *Stället står öde sedan de gamle dog.*
Han jick o ö:la va lided han hadde och feck han eda naodabrö, de va dröjt.
Så går barn i by som de sej hemma vant.
Nårr en tar grannt, faor en ta två gånga.
När räven e mätt, e rönnebären sura.
Galna kattor faor reved skinn.
Kannan *(krukan)* går tills hon spricker.
Många händer göra gott gagn, och många monna göra tomt fad.
När du får harvat vad jag plöjt, då får du veta va jag döjt.
De man sparar är lika bra som det man förtjänar.
Liden tua velter ofta stort lass.
Som man beddar får man ligga.
De e de tjocka som kostar penga. *Om kaffesumpen.*
Sme:ns märr o skomagarens kärring får gå barfötta.
Dom e som stöpta å samma påse.
Konsterna e många, sa kärringen o åd välling me en syl.
Slit den mä hälsan, sa sadelmakaren om piskan.
Drick ud tåren, sa bonnen, vattna häsen i sjön.
De ska hondan kryba for den, ja gaur!
En måtte kryba före en kan gao.
Sånn herre, sånn dreng.
De som havs, de skavs.
E darr hjarterom, blir darr stjartrom.
Gör illa gör väl, du gör de ti dej säl. *Det man sår får en skörda.*
Förstå halvkväden visa.
Han e ente födder i fåsstan. *Är inte bortkommen av sig.*
Man ser inte skogen för bara trän.
Når de rainar manna frå himmelen, har den fattie ingen ske.
Darr kom en tall:dank! *Där gick det upp ett ljus!*
Tjuen lemnar nått, men illen inget. *Tjuven lämnar något, elden inget.*
De som göms i snö, kommer opp i tö.
Dug o spissa spinner te nya. *Blir slitna.*
Sunnan snyfåg o kärringsång, varar ente daen lång.
Borta bra men hemma bäst.
Den som vänta på något gott, väntar inte för länge.
Som flua i en flaska. *Ekorrhjul, svårt att hitta nya möjligheter.*
Den som spar te natta, spar te katta.
La maden teppan mongen! *Ät och var tyst!*
Den som går ädanes, kommer grädanes. *Lyckas ej i sitt arbete den dagen.*
Aptiten växer mens man äder. *Man vill fortsätta.*
Klippt o skåren fårr nåed. *Passar precis.*
Som i en liden ask! *Lyckades!*
Som itt brev po påsten. *Orsak och verkan.*
Många jarn i illen. *Har mer än han hinner med.*

En ronn hann fattas ente. *Givmild och positiv blir alltid till glädje.*
Den som spar han har.

En gammal vers:
Så länge min tunna rann
kände mig båd kvinna o man
men när min tunna slutat att rinna
känner mig varken man eller kvinna.

Ingen rög udan ill. *Där ligger något bakom.*
Små smulor e åsse brö.
Dom kan jåra en fjär te höna. *Sagt om skvallertanter.*
Ho ä som slev i gryda. *Passar precis.*
Man ska ente spilla krud pao döa höns. *Det som är borta är borta.*
Ont krud förgaos ente sao lett. *Kan vara besvärligt.*
Liden byr blir lång väg tong. *Liten börda blir lång väg tung.*
Liden men vaggande go. *Liten men duktig.*
I nöden prövas vännen.
Osagt e besst. *Bättre tiga än tala.*
Otack e världens lön. *Beräkna inget tack för vad du gör.*
Morronstunn har gull i mong.
De ska böjas i ti de som kroged ska ble. *Det som lärs tidigt formar hela livet.*
Dom kom bag ette som rompan po katten. *Kom för sent.*
Målen måren gör klar da.
Bag målnen e himlen alltid blå.
Ente ens skull att två träter. *Allt har en orsak.*
En ska ente ge bagaronga bålla. *Bagarbarn får bullar hemma.*
Jula sonumar blir påska vinter.
Som man e kledd blir en hedd. *Efter kläderna bli man bemött.*
Den lade dränen o den goe sängen har svårt att skiljas åt.
Höjfä:r gaor fåre fall.
Han jenumrar si om sao en fis seder pao tvären.

Innehållsförteckning för alla böckerna

Mitt i Skåne 1984

Markanvändningen
Mark och klimat i Södra Rörum
Markanvändningen under 1600-talet
Markanvändning och hushållning under 1700-talet
Markanvändningen i en oskiftad by
Skiftena i Skåne
Skiftesförrättningar i Hagstad
Laga skifte av Kvesarums by
Uppdelning av Fundersets by genom laga skifte
Jordbruket
Medeltidens jordbruk
1500-talets jordbruk
1600-talets jordbruk
Jordbruket under 1700-talet
Jordbruket under 1800-talets tidigare del
Jordbruket under 1800-talets senare del
Torv
Arbetsresor
Från torp till torp
Återblick och jämförelse
Skogsbruket
Skånska skogar
Skogsbruket före år 1700
1700-talets skogsbruk
Skogsbruket under 1800-talet
Något om lövträdens användning i gången tid
Byggnaderna
Det äldsta byggnadsskicket
Virkestillgång och väggkonstruktioner
Skiftesverk
Stenväggar
Andra väggkonstruktioner
Halmtak
Bostads- och uthusbyggnader
Eldstad och kök
Brytestugor
Kvesarums slott
Kyrkor
Befolkningen
Tionde och helgonskydd
Häglinge län
Frälse, frälsegårdar och frälsebönder
Ryttarna
Skatteköp
En tvist om stängsel
Sockennämnd med ambitioner
Ordförandeval med komplikationer

Brännvinsförsäljning
Fattigvård
Ståndspersoner i Kvesarum
Enheter för mätning, vägning och räkning
En bildkavalkad
Register

Minnen och boplatser 1987

Här är den bygden som fäderna röjde .... Studiecirkeln

Södra Rörum

Fattighuset	Ola Pers lycka	Tua Hus
Anders Svenssons torp	Pål Svensson	Bloms torp
Emma o Gottfrids	Finers hus	Anders Olsson
Speletorp	Linds lycka	Anna jinsa
Svallins hus	Hans Kals	Åbergs
Kitta Prick	Möllefall nr 9	Anders Pers gård
Husarlyckan nr 1	Kyrkliden	Anna Moberg
Karl Ols hus	Krohns hus,posten	Kärrolen
Brydestuan	Rosdahls	Per Jehps gård
Peter Nilsson	Postmannens	Sandmöllan
Kristian Påls	Gamlingens	

Qvesarum

Mölletorpet	Per Olsatorpet	Blåsakallt
Skräddare Lindqvist	Bösans torp	Nils Olsatorpet
Böckarens	Ola Olsa torpet	Stenhuset
Nords hus	Husaratorpet	Per Nilsa torpet
Enetorpet	Gustav Svens hus	Pålsa backe
Pestkyrkogård	Brydestua & malttorka	Labacken
Brahestenen	Marys torp	Per Kjells torp
Fruktträdgården	Sjömannens hus	Qvesarums herrgårdsruin
Qvesarums gatuhus	Hjärtekull	Atlaryd backen
Skällebjer		

Trulstorp

Anders H Thor	Karl Andersson	Nils Svensson
Anders Olsson-Fröjd	Kjersti Andersdotter	Trulstorp 1:1
Brydestuan		

Funderset

Elmeroth Husarlycka	Kleéns hus	Zentios lycka
Björns lycka	Nils Karlssons	Nillas hus
Denkelt	Ola Åkes	

Hagstad

Greta Håla backstuga	Håle-Pers gårdsruin	Blians backstuga
Munters lycka	Påhla lycka	Bengt Jöns lycka
Per Bengts hus	Flakakillan & Brydestuan	

Ekastorp

Brydestuan	Jakob Jepps	Jöns Jönsson Kast
Per Tykesson	Nils Åkesson	Per Olsson
Måns Svens		

Gunnarp

Engle Tykesson	Anders o Bengta Kock	Pälsahuset
Ola Nils	Brydestuan	Ola Jöns

Hofvanders	Karl Jakobs	Skräddarelyckan
Lars Jöns	Ola Jons	Anders Anderssons
Petter Syd	Stass lycka	Husartorpet
Jeppas hus	Åke Krondahl	Okänd
Jakob Eld	Hågenekrog	
Ekeröd		
Bomtorpet	Minnesmärke,järnkors	Offergrop
Per Anders	Lundgrens	Domarringar gravfält
Elmers hus	Gamla smedjan	
Arup		
Slarvatorpet	Snapphanekällarna	Lilla stenhuset
Nils Jöns	Anders Jöns	Gamla gården
Stora stenhuset		
Mannarp		
Per Kant	Truls Jons	Ola Rosholms hus
Hans Sörens	Anders Svensson	Påls hus
Nockahus	Åke Svens	
Östenstorp		
Per Måns gårdsruin	Christen Svens	Isaka hus
Kroken Nils Fransson	Ola Åkessons torpruin	Smedjan Anders Pers
Nils Jönsson torpare		
Bjäveröd		
Stenfäldtstorpet	Bränneriet	Brydestua
Karl Persson	Okänd	Gustav Jönsson-Sköld
Okänd	Kvarnen	

Södra Rörum under 100 år 1991

Förord	Astrid Andersson
Skogsbygden	Åke Rennstam
Skolan	
Folkskolan	
Saxat ur protokollen	
Nya småskolan	
Arups skola	Gustav Jönsson
Fundersets skola	Astrid Andersson
Skolkök 1939	
Skolgång i S.Rörum på 1930-talet	Brita Olsson
Skolminnen från 1940	Maj Andersson
Skolminnen från Arups skola	Berta Magnusson
Skolminnen från Fundersets skola	Astrid Andersson
Posten i Södra Rörum	Sonja Persson
Fjärdingsmännen i S.Rörum	
Barnmorskan i byn – en viktig person	
Handelsboden	Maj Andersson
Minnen från handelsboden i Ekastorp	Maj Andersson
Cafè, bageri och affärer	
En träskomakares vardag i slutet av 1800-talet	Maj Andersson
Smedjan	
Anton Smè i Gunnarp	Gustav Jönsson

Skräddare Engdahl	Brita Ohlsson
Mor Anna Jöns Svens i Funderset	Maj-Britt Hillbur
Kända hantverkare i Trulstorp	Maj-Britt Hillbur
Kända hantverkare i Funderset	Maj-Britt Hillbur
Telefonstationen i Södra Rörum	Majken Nilsson
Sven Klock – spelmannen, slaktaren mm	Gurli & Hilding Andersson
S.Rörums sockennämnd, protokoll	Maj Andersson
Södra Rörum 1930	Maj Andersson
AK-vägbyggarna på 30-talet	Astrid Andersson
Bäverfarmen	
1800-talets kristenväckelse ger ännu eko	Maj-Britt Hillbur
Kyrkliga syföreningen 1953	
Missionärsinvigning 1953,	Wivan Sandborg
Kyrkliga ungdomskretsen	Astrid Andersson
Nykterhetsrörelsen	Reinhold Hermansson
Södra Rörums blåsorkester	Hilding Thorbert
Södra Rörums skarpskytteförening	Gustav Jönsson
OK Duvan, ett 50-årsminne	Axel Ottosson
När bastun var hela byns angelägenhet	Axel Ottosson
Hagstads Taxi	Astrid Andersson
Brydestuan	Astrid Andersson
Mårten, en mästare i sten	Astrid Andersson
Viola Leveaux-Jensen	Margit Signell
Minnen från Prästlönebostället	Brita Olsson
Amerikafebern	Maj Andersson
Bostadsstandard före och under min barndom	Brita Olsson
Smågrishandel i Hörby på 20- och 30- talet	Brita Olsson
Minnen från 20 år på Bjeveröd	Orvar Rasmusson
Prästgårdsliv i Södra Rörum	Gustaf Bokander
Prästapåg i S. Rörum	Sven Sandborg
Gamla tecken i naturen	Anita Persson
Brev från Mor	Anders Nils Maja
Rörums-ån	Nisse Nilsson & Åke Rennstam
Rusthåll/soldater/boställen	Åke Rennstam

Bondeminnen & Emigrantminnen 1993

Förord	Astrid Andersson
Bondeminnen	
Vårt gamla hem i Funderset	Axel Ottosson
Glimtar från 30-talet	Majken Nilsson
Betorna – skildring från 30-talet	Brita Olsson
Ett småbrukarår på 30-talet	Astrid Andersson
Bondeliv i Gunnarp	Gustav Jönsson
30-talet som jag minns det	Egon Olofsson
Tröskning förr och nu	Orvar Rasmusson
Möllepågens berättelse	Orvar Rasmusson
Potatisplockning	Brita Olsson
En skogsbonde filosoferar	Reinhold Hermansson
Sädesodling på farfars tid	Brita Olsson
Betskötsel på slätten	Egon Olofsson

Enefäladen	Maj Andersson
Torghandel	Maj Andersson
Storfamilj i Mannarp	Signe Rennstam
Den gamla vedlåren	Axel Ottosson
Sommarmorgon i kohagen	Brita Olsson
Mjölkhanteringen	Maj-Britt Hillbur
Bara en ko	Brita Olsson
Som globetrotter bland skånska bönder	Reinhold Hermansson
Barndomens dofter	Maj Andersson
Till minne av spratthönsen	Brita Olsson
Ekerödsgården – en tillbakablick	Margit Signell
Ekerödsgården – från 40-talet	Kristina Risberg
Emigrantöden	
Förord	Åke Rennstam
Resan till Amerika	Nils Jönsson
Muraresönerna Svensson	Per, Ola och Anders
Återvändare	Bengta och Per Svensson
Kyrkvärdens fru blev mormon	Bertha Hansdotter
Emigranten som försvann	Olof Jönsson
Född i Amerika	Fritz Svensson
Lars Ols pågar	Ola, August och Per
Sissa Per Anders	Sissa
Miss Hollywood	Anna Olsson
Julhälsning från Ohio	Cecilia Olsson-Ekman
Anders Johansson, farmare	Anders Johansson
Laxmans på Ryttaretorpet	Carl, Jacob, Anders Laxman
Det kom ett brev...	John M. Rhodes
Statistik	Åke Rennstam
Förteckning över emigranter	Åke Rennstam

Våra byar – då och nu 1995

Förord	Astrid Andersson
Lantbruket på 1800-talet i S.Rörum	Gottfrid Björkelund
Laga skiftesförordningen i Sverige	Berit Hermansson
Arups by	Gustav Jönsson
Bjevröd	Orvar Rasmusson
Ekastorp	Maj Andersson & Göte Svensson
Ekeröd	Åke Rennstam
Funderset	Maj-Britt Hillbur
Gunnarp	Gustav Jönsson
Hagstad	Astrid Andersson
Mannarp	Åke Rennstam
Södra Rörums Kyrkby	Brita Olsson
Trulstorp	Reinhold Hermansson
Kvesarum	Knut Anderberg & O.Rasmusson
Östenstorp	Gustav Jönsson
Vessmantorps by - snart ett minne blott	Astrid Andersson
Mantalslängd 1658	

Vänd Dig till en bank som har kontor där Du bor!

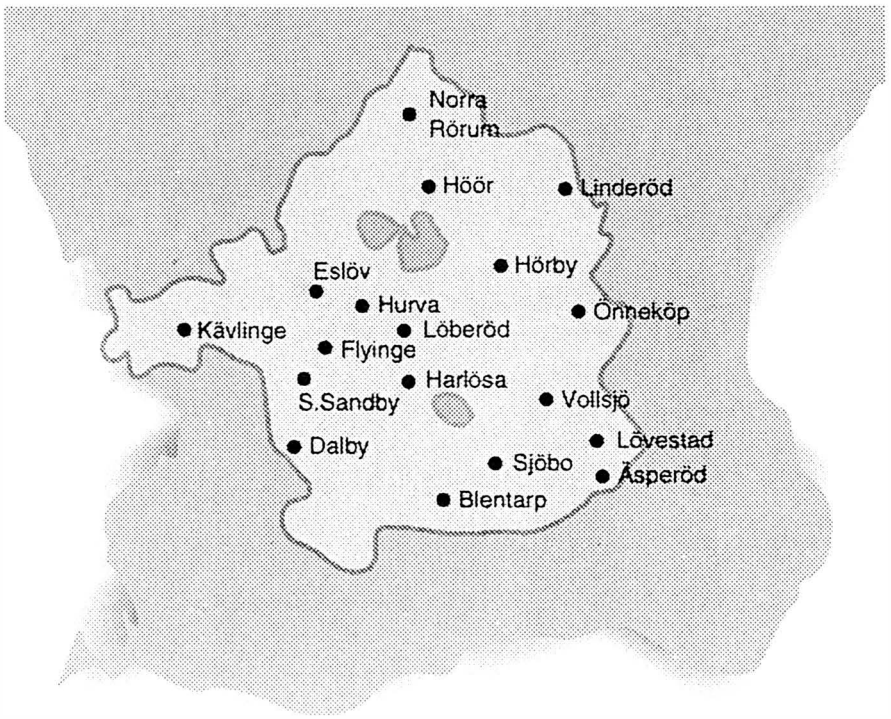

Två bra banker blir en ännu bättre!

Välkommen till oss!

Tillsammans möter vi framtiden!

FÖRENINGSSPARBANKEN

Färs & Frosta Sparbank

Anteckningar

Anteckningar

Anteckningar

Anteckningar

INNEHÅLL

Förord	*Astrid Andersson*	1
Till Södra Rörum	*Brita Olsson*	2
S. Rörum i Nordiska Museet	*Åke Rennstam*	3
Folklivsarkivet/Skrönor	*Thorbert/Hagberg*	8
Barndomsminnen	*Hilding Thorbert*	12
Min barndoms jular	*Astrid Andersson*	15
En cykeltur på S.Rörums vägar	*Gustav Jönsson*	18
Ur min byrålåda	*Ingrid Svantesson*	26
Minnen från beredskapstiden	*Reinhold Hermansson*	27
Prästapågen från S.Rörum	*Åke Rennstam*	33
Tre starka kvinnor	*Maj Andersson*	35
Kyrkvärdens hustru...	*Åke Rennstam*	38
Gösta Nilsson, Botswana	*Åke Rennstam*	40
Min gode vän Hjalmar	*Axel Ottosson*	42
Albert Svensson	*Nils Ludvig*	49
Anna i Sätofta	*Berta Magnusson*	51
Elsa & Elin	*John Eric/Birgitta Andersson*	55
Ida Jakobsson	*Astrid Andersson*	57
Jonsa Olga	*Maj Andersson*	58
Resan till mormor Bengta	*Bengt Holgersson*	60
Nils Ambolt – upptäcktsresande	*Astrid & Maj Andersson*	63
Det gamla torpet	*Axel Ottosson*	65
När svenskarna kom	*G. Björkelund*	66
Kriget frestade på grannsämjan	*Lennart Nilsson*	68
Kungabrevet	*Lennart Nilsson*	70
Den gamla brydestugan	*Egon Olofsson*	73
Skolstrejken		74
I backspegeln	*Brita Olsson*	76
Ett konfirmationsminne	*Axel Ottosson*	80
Gravstensinventering	*Studiecirkeln*	83
Hur vi blev bofasta i S.Rörum	*Elsa Ohlsson*	85
Det kom ett brev ...	*Maj-Britt Hillbur*	87
Hemvändaredagen	*Elsa Ohlsson*	91
Ungdomsminne – dikter	*May Söderqvist*	95
Våra kvällsvandringar	*Elsa Ohlsson*	97
O-ringen 96	*Elsa Ohlsson*	101
Södra Rörums socken 1878		104
Södra Rörums socken 1904		106
Södra Rörums socken 1924		108
Bildsidor		110
Ord & uttryck från S.Rörum	*Maj-Britt Hillbur*	135
Innehållsförteckning för samtliga utgåvor		182

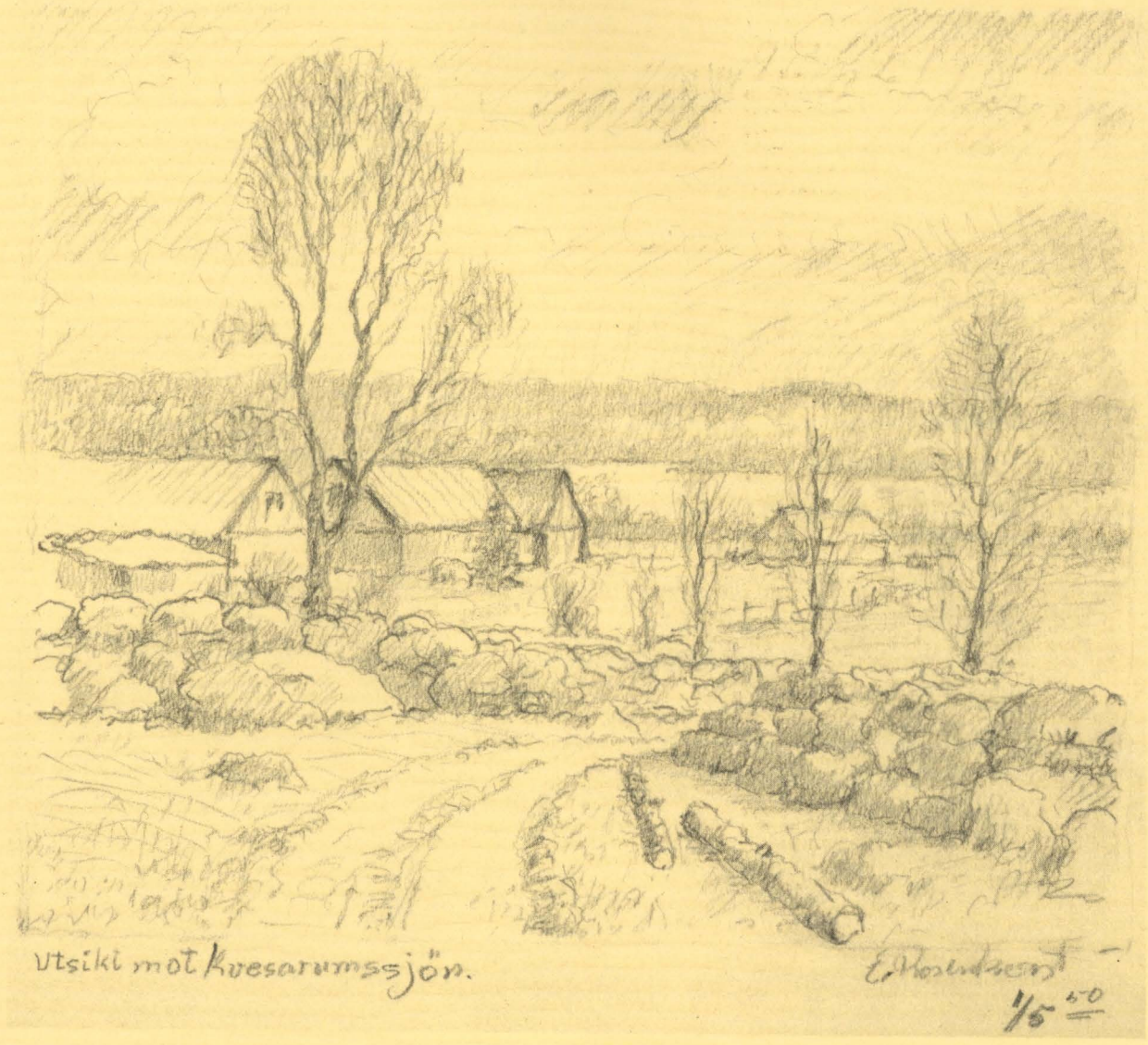

Tollarpstryck AB, 1998